

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI
ÖZEL HUKUK TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

AİLE İKAMET İZNİ VE KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA BENZER
UYGULAMALAR

HAZIRLAYAN

BAŞAK GÜNDÜZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. SEMA ÇÖRTOĞLU KOCA

ANKARA- 2025

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Tarih: 11 / 05 / 2025

Öğrencinin Adı, Soyadı: Başak GÜNDÜZ

Öğrencinin Numarası: 22210191

Anabilim Dalı: Özel Hukuk Anabilim Dalı

Programı: Özel Hukuk Tezli Yüksek Lisans Programı

Danışmanın Unvanı/Adı, Soyadı: Prof. Dr. Sema ÇÖRTOĞLU KOCA

Tez Başlığı: Aile İkamet İzni ve Karşılaştırmalı Hukukta Benzer Uygulamalar

Yukarıda başlığı belirtilen Yüksek Lisans tez çalışmamın; Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç Bölümünden oluşan, toplam 171 sayfalık kısmına ilişkin, 11 / 05 / 2025 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 16'dır. Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç
2. Alıntılar hariç
3. Beş (5) kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

“Başkent Üniversitesi Enstitüleri Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Usul ve Esaslarını” inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Öğrenci İmzası:

ONAY

Tarih: 11 / 05 / 2025

Öğrenci Danışmanı Unvan, Ad, Soyad, İmza:

Prof. Dr. Sema ÇÖRTOĞLU KOCA

TEŞEKKÜR

Yüksek Lisans eğitimimin ilk gününden başlayarak tez çalışmamın tamamlanmasına kadarki geçen süre zarfında bana rehberlik eden, değerli bilgi ve birikimlerini esirgemeyen, sabırla ve özveriyle yol gösteren saygıdeğer tez danışmanım Prof. Dr. Sema ÇÖRTOĞLU KOCA'ya en içten teşekkürlerimi sunarım. Bu süreçte bana kazandırdığı değerli bakış açıları ve fikirleri, sadece bu çalışma için değil, akademik hayatımda bana yol gösterecek önemli birer rehber olacaktır. Ayrıca, değerli jüri üyelerim Doç. Dr. Fatma Elif ÇELİK ve Dr. Öğr. Üyesi Bengisu ÖNDER SÜYEN'e kıymetli katkıları için teşekkürlerimi iletmek isterim.

Bir diğer teşekkürü de hayatımın her anında yanımda olduklarını bildiğim, bana güç veren, destekleri, sabırları, anlayışları ve emekleri sayesinde bugünlere gelmemi sağlayan annem Perihan GÜNDÜZ, abim Alper GÜNDÜZ ve ailemizin en sevimli üyesi Kamil'e karşılıksız sevgisi ve varlığı için en içten teşekkürlerimi sunarım

ÖZET

GÜNDÜZ, Başak, Aile İkamet İzni ve Karşılaştırmalı Hukukta Benzer Uygulamalar, Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Tezli Yüksek Programı, 2025.

Aile ikamet izni, modern göç olgusunun önemli bir parçası olarak, göçmenlerin aile birleşimini sağlamak amacıyla sunulan yasal bir düzenlemedir. Göç hareketliliği arttıkça, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, aile birleşimi konusu uluslararası bir öncelik haline gelmiştir. Ailelerin, göç ettikleri ülkelerde yaşamlarını sürdürebilmeleri için yapılan düzenlemeler, çeşitli sosyal ve ekonomik gereksinimlere dayanarak zamanla evrim geçirmiştir.

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, iş gücünün uluslararası hareketliliğinin artması neticesinde birçok Avrupa ülkesinin iş gücüne olan ihtiyacı, göçmen işçilerin ailelerini yanlarına alabilmelerini sağlamak adına aile birleşimi düzenlemelerinin yapılmasını gerekli kılmıştır. Küresel göçün artması sonucunda birçok ülke, ekonomik ve sosyal gelişimlerini sürdürmek için yabancı iş gücünü kabul etmeye devam etmiştir. Ancak, yoğun göç hareketleri beraberinde aile birliği hakkının korunması taleplerini de getirmiştir. Bu ihtiyaca yönelik olarak, özellikle uluslararası metinlerde ailelerin birlikte yaşama haklarını tanıyan daha kapsamlı ve açık yasal düzenlemelere gereksinim duyulmuştur.

Özellikle son yıllarda, Türkiye'nin coğrafi konumu ve çevresindeki çatışmalar ile iç huzursuzluklar nedeniyle, ülkeye büyük bir göç hareketi yaşanmıştır. Göç oranlarının artmasıyla birlikte, daha belirgin ve sistematik bir göç politikası oluşturulması ve buna uygun bir mevzuat hazırlanması gerekliliği doğmuştur. Bu ihtiyaca cevap vermek amacıyla hazırlanan 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, yabancılarla ilgili hukuki düzenlemeleri kapsamlı bir şekilde ele almıştır. Bu kanun, yabancıların Türkiye'ye giriş-çıkışları, ülkede bulunma süreleri ve ikamet koşullarıyla ilgili ayrıntılı bir düzenleme sunmuştur.

Aile ikamet izni, Türk Hukuku çerçevesinde, Türkiye'de ikamet izni ile bulunan bir yabancıya veya Türk vatandaşına bağlı olarak, Türkiye'de kalma talebinde bulunan ve şartları kanunla belirlenen aile bireylerine yönelik bir ikamet izni olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu

Çalışmada öncelikli olarak aile ikamet iznine ilişkin temel kavramlara, aile ikamet izninden yararlanabilecek kişilerde aranan şartlara, iznin elde edilme sürecine, bu konudaki yetkili makamlara ilişkin bilgiler verecek olup nihai olarak da aile ikamet izninin reddi, iptali veya süresinin uzatılmaması durumlarına ilişkin açıklamalar sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Aile, İkamet İzni, Aile İkamet İzni, Aile Birleşimi

ABSTRACT

GÜNDÜZ, Başak, Family Residence Permit and Similar Practices in Comparative Law, Başkent University, Institute of Social Sciences, Private Law Master's Program with Thesis, 2025.

Family residence permit is a legal regulation offered to ensure family reunification of immigrants, as an important part of modern immigration management. The issue of family reunification has become a global priority, particularly with the rise in migration flows since the latter half of the 20th century. The arrangements made for families to continue living in the countries they migrate to have evolved over time based on various social and economic necessities.

The post-World War II period saw a significant demand for labor in various European nations, a consequence of the increased international mobility of the workforce. This development necessitated the implementation of family reunification policies, allowing migrant workers to be accompanied by their families. In response to the rise in global migration, numerous countries have maintained their acceptance of foreign labor in order to sustain their economic and social development. However, the intensification of migratory movements has augmented the demand for the protection of the right to family unity. In response to this demand, more comprehensive and precise legal frameworks, particularly within international legal instruments, have been established to affirm the right of families to live together. Due to Turkey's geographical position and the conflicts and civil unrest in its neighboring regions, the country has experienced a substantial flow of immigration. As the rate of immigration to Turkey has increased, the necessity for a clearer and more systematic immigration policy, along with the development of appropriate legal frameworks, has emerged. With the implementation of the Foreigners and International Protection Law No. 6458, crafted to address this need, a substantially more comprehensive legal framework was established concerning the regulation of the legal status of foreign nationals. This legislation facilitated the establishment of a comprehensive regulatory framework governing the entry and exit of foreign nationals, as well as their stay and residence in Turkey. Under Turkish law, a family residence permit refers to a residence permit granted to the family members of a foreigner or Turkish citizen residing in

Turkey under a residence permit, who seeks to remain in the country, with the conditions of such permits being regulated by law.

This study will primarily provide an overview of the basic concepts of family residence permits, the conditions required for people who can benefit from family residence permit, the process of obtaining the permit, the competent authorities in this regard, and finally, explanations will be presented regarding the rejection, cancellation or non-extension of the family residence permit.

Keywords: Migration, Family, Residence Permit, Family Residence Permit, Family Reunification

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR.....	xi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	3
YABANCILAR HUKUKUNA İLİŞKİN TEMEL KAVRAMLAR ve İKAMET İZNİNE GENEL BAKIŞ	3
I. Temel Kavramlar	3
A. Yabancı Kavramı	4
1. Yabancı Tanımı	4
2. Vatansızlar	6
3. Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Kişiler	8
a) Mülteciler	8
b) Şartlı Mülteciler	14
c) İkincil Koruma Statüsü Sahibi Kişiler	17
4. Geçici Koruma Statüsü Sahibi Kişiler	18
5. Mavi Kartlılar	21
II. İkamet ve İkamet İzni Kavramları	23
A. İkamet Kavramı	23
B. İkamet İzni Kavramı	25
C. İkamet İzninden Muafiyet	34
D. İkamet İzni Çeşitleri.....	35
1. Kısa Dönem İkamet İzni.....	36
a) Kısa Dönem İkamet İzni Şartları	37
b) Kısa Dönem İkamet İzninin Reddi, İptali veya Uzatılmaması	38
2. Öğrenci İkamet İzni.....	39

a) Öğrenci İkamet İzninin Şartları	40
b) Öğrenci İkamet İzninin Süresi	42
c) Öğrenci İkamet İzninin Reddi, İptali veya Uzatılmaması	43
3. Uzun Dönem İkamet İzni	44
a) Uzun Dönem İkamet İzni Şartları	45
b) Uzun Dönem İkamet İzninin Sağladığı Haklar.....	46
c) Uzun Dönem İkamet İzninin Reddi, İptali veya Uzatılmaması	48
4. İnsani İkamet İzni.....	49
a) İnsani İkamet İzni Şartları	51
b) İnsani İkamet İzninin Reddi, İptali ve Süresinin Uzatılmaması	52
5. İnsan Ticareti Mağduru İkamet İzni	53
a) İnsan Ticareti Mağduru İkamet İzni Şartları	56
b) İnsan Ticareti Mağduru Destek Programının Sona Ermesi ve İkamet İzninin İptali.....	57
İKİNCİ BÖLÜM	58
AİLE İKAMET İZNİ.....	58
I. Avrupa Birliği ve Ortaklık Hukuku Açısından Aile İkamet İzni.....	58
II. Aile, Aile Birleşimi ve Aile İkamet İzni Kavramları	60
A. Aile Kavramı	61
B. Türk Hukukunda Aile Kavramı	63
C. Aile Birleşimi Kavramı	65
D. Aile İkamet İzni Kavramı	67
III. Aile İkamet İzni ile İlgili Temel Haklar	68
A. Aile Birliğinin Korunması Hakkı	69
B. Yerleşme ve Seyahat Hürriyeti	70
C. Özel Hayatın Gizliliği.....	72
IV. Aile İkamet İzninin Kaynakları.....	73
A. Uluslararası Kaynaklar.....	73
1. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi	73
2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi	75
3. Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme	77

4. Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi.....	79
5. Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı	80
B. Ulusal Kaynaklar.....	81
1. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası	81
2. 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu.....	83
3. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik.....	84
V. Karşılaştırmalı Hukukta Aile İkamet İzni.....	85
A. Almanya.....	85
1. Eşlerin Aile Birleşimi Hakkı	86
2. Çocukların Aile Birleşimi Hakkı.....	88
3. Diğer Aile Bireylerinin Aile Birleşimi Hakkı.....	90
B. Birleşik Krallık	91
1. Eşlerin Aile Birleşimi Hakkı	92
2. Çocukların Aile Birleşimi Hakkı.....	94
3. Diğer Aile Bireylerinin Aile Birleşimi Hakkı.....	95
4. Avrupa Birliği Yerleşim Düzenlemesi (<i>EU Settlement Scheme</i>).....	96
C. Kanada.....	97
1. Eşlerin Aile Birleşimi Hakkı	98
2. Ebeveynler, Büyükanne ve Büyükbabalar için Aile Birleşimi Hakkı.....	98
3. Bağımlı Çocuklar için Aile Birleşimi Hakkı	99
4. Diğer Aile Bireyleri için Aile Birleşimi Hakkı	99
5. Süper Vize.....	100
6. Mültecilerin Özel Sponsorluğu Programı.....	100
D. Hollanda	101
1. Eşlerin Aile Birleşimi Hakkı	102
2. Çocukların Aile Birleşimi Hakkı.....	103
3. Diğer Aile Bireylerinin Aile Birleşimi Hakkı.....	103
E. Amerika Birleşik Devletleri'nde Aile Birleşimi Hakkı.....	105
1. Eşler için Aile Birleşimi Hakkı.....	106
2. Çocuklar için Aile Birleşimi Hakkı.....	106

3. Diğer Aile Bireyleri için Aile Birleşimi Hakkı	107
4. Nişanlılık Vizesi (<i>Visas for Fiance's of U.S. Citizens</i>)	107
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	109
YABANCILAR VE ULUSLARASI KORUMA KANUNU UYARINCA AİLE İKAMET İZNİ.....	109
I. Genel Olarak.....	109
II. Aile İkamet İzninin Kazanılma Şartları ve Aile İkamet İzninin Sujeleri.....	111
A. Aile İkamet İzninin Sujeleri ve Sujelerde Aranılan Şartlar	111
1. Destekleyici Olabilecek Kişiler.....	111
a) Destekleyicide Aranılan Şartlar.....	112
(1) Yeterli Gelire Sahip Olmak	113
(2) Genel Sağlık ve Güvenlik Standartlarına Uygun Barınma Şartlarına Sahip Olmak	114
(3) Tüm Aile Üyelerini Kapsayan Sağlık Sigortası Yaptırmış Olmak	115
(4) Son Beş Yıl İçinde Aile Düzenine Karşı Suçların Herhangi Birinden Hüküm Giymemiş Olmak.....	117
(5) Türkiye’de En Az Bir Yıldır İkamet İzniyle Kalıyor Olmak.....	120
(6) Adres Kayıt Sistemine Kayıtlı Olmak.....	121
(7) On Sekiz Yaşını Doldurmuş Olmak.....	121
b) Aile İkamet İzni Alabilecek Kişiler	122
(1) Destekleyicinin Yabancı Eşi	123
(2) Destekleyicinin Kendisinin veya Eşinin Ergin Olmayan Yabancı Çocuğu ile Destekleyicinin Kendisinin veya Eşinin Ergin Ancak Bağımlı Yaşayan Yabancı Çocuğu	124
c) Aile İkamet İzni Alabilecek Kişilerde Aranılan Şartlar	125
(1) Türkiye’ye Girişine İzin Verilmeyen Yabancılardan Olmamak.....	126
(2) YUKK’de Sayılan Kişilerden Olduğuna Dair Belge ve Bilgi İbraz Etmek	127
(3) Evliliği Aile İkamet İzni Almak Amacıyla Yapmamış Olmak.....	128
(4) Destekleyici ile Birlikte Yaşamak veya Birlikte Yaşama Niyetine Sahip Olmak.....	132

(5) Eşlerin On Sekiz Yaşını Doldurmuş Olması.....	134
B. Aile İkamet İznini Edinme Usulü	134
1. Başvurunun Gerçekleştirilmesi.....	134
2. Aile İkamet İzni Başvurusunun İncelenmesi ve Sonuçlandırılması Süreci ..	136
a) Aile İkamet İzni Başvurusunu İnceleyecek Makam	136
b) Aile İkamet İzni Başvurusunun İncelenmesi	137
c) Aile İkamet İzninin Düzenlenmesi.....	138
III. Aile İkamet İzninin Kapsamı.....	139
A. Eğitim Hakkı	139
B. Çalışma Hakkı	140
C. Mülkiyet Hakkı	142
IV. Aile İkamet İzninin Sona Ermesi Halleri: İzin Talebinin Reddi, İznin İptali ve Süresinin Uzatılmaması.....	143
A. Aile İkamet İzni Başvurusunun Reddi	144
B. Aile İkamet İzninin İptali ve Süresinin Uzatılmaması	145
V. Aile İkamet İzninin Diğer İkamet İzinleriyle Arasındaki Geçişler	147
SONUÇ	150
KAYNAKLAR.....	152

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABAD	: Avrupa Birliği Adalet Divanı
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AİHHŞ	: Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AMİHS	: Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi
AYM	: Anayasa Mahkemesi
Bkz./Bknz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
B.	: Baskı
C.	: Cilt
ÇHS	: Çocuk Hakları Sözleşmesi
E.	: Esas Sayısı
E.T.	: Erişim Tarihi
GİB	: Göç İdaresi Başkanlığı
GKY	: Geçici Koruma Yönetmeliği
İHEB	: İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
K.	: Karar Sayısı
K.T.	: Karar Tarihi
m.	: Madde
MÖHUK	: Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
T.	: Tarihli
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TMK	: Türk Medeni Kanunu
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu
YUKKUY	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik

GİRİŞ

Göç hareketliliğinin artması ile aile birleşimi ve göçmenlerin aile üyeleriyle birlikte yaşama hakkı, uluslararası hukuk ve devletlerin göç politikalarının önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Aile ikamet izni, yabancı uyruklu bireylerin, bir başka ülkeye yerleşmeleri durumunda ailelerini yanlarına alabilmeleri için gerekli yasal düzenlemeyi ifade eder. Bu izin, sadece göçmenlerin yaşam kalitesini iyileştirmekle kalmaz, aynı zamanda aile bütünlüğünün korunmasına da katkı sağlar.

Aile ikamet izni, aile üyelerinin, özellikle eşlerin ve çocukların bir arada yaşayabilmesini sağlayan yasal bir hak olup, bir ülkeye yapılan göçün sosyal ve ekonomik etkilerini dengelemeyi amaçlayan önemli bir düzenlemedir. Türk Hukukunda aile ikamet izni, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun¹ yürürlüğe girmesinden sonra düzenlenmiş bir olgudur. İlgili kanun, aile birleşimi için başvurulabilecek şartları netleştirerek, aile üyelerinin bir arada yaşamalarını kolaylaştıran hukuki bir çerçeve sunmaktadır.

Aile ikamet izni, sadece göçmenlerin eşleri ve çocukları için geçerli olmanın ötesine geçerek, belirli durumlarda bağımlı aile üyelerini de kapsayacak şekilde genişletilmiştir. İlgili düzenleme, temel insan haklarının güvence altına alınarak ulusal ve uluslararası yasal düzenlemeler doğrultusunda devlet otoritesi ile insan hakları arasındaki dengeyi kurmayı hedeflemektedir. Yabancıların aile üyelerinin Türkiye'deki ikamet haklarını elde edebilmeleri hem bireylerin yaşam standartlarını iyileştirmekte hem de ülkenin sosyal yapısına katkı sağlamaktadır.

Çalışmamızın birinci bölümünde, ikamet ve ikamet izni kavramları hukuki yönleriyle ele alınacak olup, ilgili kavramların tanımı, hukuki niteliği ve tarihsel gelişimine değinilecektir. Ayrıca, Türkiye'de yabancıların ikametine ilişkin temel mevzuat olarak kabul edilen 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu kapsamında düzenlenen ikamet izni türleri incelenecektir.

¹ Resmî Gazete T.11.04.2013, S.28615.

Çalışmamızın ikinci bölümünde, aile ikamet izni konusu ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır. Bu çerçevede, öncelikle aile hayatına saygı hakkı başta olmak üzere, konuya ilişkin temel haklar incelenecektir. Aile ikamet iznine dair hem ulusal hem de uluslararası mevzuat düzenlemeleri değerlendirilecek olup bu kapsamda, devletlerin göç politikaları ile bireylerin özel ve aile hayatlarını koruma hakkı arasında kurulması gereken denge üzerinde durulacaktır. Ayrıca, aile ikamet izni ve aile birleşimi hakkı kavramları arasındaki farklar ele alınacak ve her iki kavramın hukuki anlamları ayrıntılı bir şekilde incelenecektir. Aile ikamet izni uygulamaları Almanya, Birleşik Krallık, Kanada, Hollanda ve Amerika Birleşik Devletleri örnekleri üzerinden karşılaştırmalı hukuk yöntemiyle değerlendirilecektir.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde ise, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik hükümleri çerçevesinde aile ikamet izni konusu incelenecektir. Bu kapsamda, mevzuattaki düzenlemelerin uygulamaya yansımaları, yargı kararları çerçevesinde ele alınacaktır.

Sonuç olarak, çalışmamızda aile ikamet izninin Türkiye'deki yasal düzenlemeleri, başvuru süreçleri, aile ikamet izninin elde edilme süreci ve aile ikamet izninin hüküm ve sonuçları incelenerek konuya ilişkin bilgiler sunulacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

YABANCILAR HUKUKUNA İLİŞKİN TEMEL KAVRAMLAR ve İKAMET İZNİNE GENEL BAKIŞ

Aile ikamet izni kavramının günümüzdeki karşılığının tam anlamıyla anlaşılabilmesi için öncelikle konuya ilişkin temel kavramların incelenmesi ve açıklanması gerekir. Çalışmamızın bu bölümünde; aile ikamet izni ile ilişkili yabancılar hukukunda düzenleme alanı bulan temel kavramlara ve bu kavramlara ilişkin Türk hukukunda ve Yabancılar hukukunda yer alan yasal düzenlemelere yer verilecektir. Ayrıca, çalışmamızda aile ikamet izni konusu ile ilişkili olacak şekilde ve aile ikamet izni konusunun daha iyi anlaşılması amacıyla yönelik olarak ikamet izni kavramına ve uygulamalarına genel bir bakış açısı sunulmaya çalışılacaktır.

I. Temel Kavramlar

Türk hukukunda, aile ikamet izni başvurusunda bulunulabilmesi için öncelikle bir “destekleyici” olması gerekmektedir. Destekleyici olabilecek kişiler 6458 sayılı Uluslararası Koruma Kanunu’nun 3.maddesinin 1. fıkrasında düzenlenmiştir. Destekleyici kavramı ve destekleyici olabilecek kişiler, çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde detaylı olarak incelenecektir. Ancak, bu aşamada destekleyicinin Türk vatandaşı olabileceği gibi Türkiye’de yasal olarak bulunan bir yabancı olabileceğini de belirtmek gerekir. Aile ikamet izni kapsamında destekleyici olabilmek için, yabancı kişinin mavi kart sahibi olması, mülteci veya ikinci koruma statüsüne ya da 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda düzenlenen ikamet izinlerinden birine sahip olması gerekmektedir.

Aile ikamet izni başvurusundan yararlanabilecek kişiler ise destekleyicinin kanunda sayılan yabancı aile bireyleri olarak nitelendirilmektedir. Aile ikamet izninden yararlanacak olan yabancıya ise sahip olması gereken unsurlar kanunda düzenlenmiştir. Dolayısıyla, çalışmamızın bu kısmında aile ikamet izni başvurusunda destekleyici olabilecek yabancılar ile aile ikamet izninden yararlanabilecek yabancılarla ilişkin temel kavramlara yer verilecektir.

A. Yabancı Kavramı

1. Yabancı Tanımı

Yabancı kavramı, aile ikamet izni düzenlemeleri açısından oldukça önemli bir kavramdır. Bunun nedeni, destekleyici Türk vatandaşı olabileceği gibi Türkiye’de yasal yollarla ikamet eden bir yabancı da olabilecektir. Ayrıca, aile ikamet izninden yararlanacak olan aile bireylerinin mutlaka “*yabancı*” olması gerekir. Bu nedenle, kimlerin Türk hukukunda “*yabancı*” olarak nitelendirildiğinin detaylı bir şekilde ele alınması gerekmektedir.

1892 Cenevre Toplantısı’nda, Devletler Hukuk Enstitüsü tarafından “*Yabancı*” kavramının tanımı: “*Sadece geçici veya mukim ya da yerleşik, mülteci veya ülkeye kendi istekleri ile girmiş olup olmadıkları fark etmeksizin, bir devletin ülkesinde bulunup da o devlet vatandaşlığını hâlâ iddiaya hakkı olmayan kimse*” şeklinde yapılmıştır².

Doktrinde, bu tanıma karşı birtakım eleştiriler getirilmiştir. Bunlardan ilki; tanımda yer alan “*vatandaşlığını iddiaya hakkı olmayan*” tabirine yöneliktir. Bu bağlamda, bir kişinin bir devletle kurduğu vatandaşlık bağı, salt bir iddiadan ibaret olmayıp, nesnel nitelik taşıyan bir hukuki statüdür. Bir diğer eleştiri ise “*ülkede bulunma*” ifadesine yöneliktir. Nitekim bir yabancı, fiilen o ülkede bulunmasa dahi, söz konusu devletin egemenlik alanında belirli haklardan yararlanabilir. Bu nedenle, fiziksel olarak bir ülkede bulunma kıstası yabancılık kavramını kısıtlayan bir unsur olarak nitelendirilmektedir³.

“*Yabancı*” kavramına, farklı hukuk düzenlerinde farklı tanımlamalar getirilmiştir. Örneğin, İngiliz hukukunda zaman zaman “*yabancı*” kavramı yerine “*göçmen*” veya “*etnik topluluk*” terimlerinin kullanıldığı; buna karşılık Alman hukukunda ise daha çok “*yabancı*” ve “*misafir işçi*” kavramlarına yer verildiği görülmektedir. Avrupa Birliği hukukunda ise yabancı yerine “*vatandaş olmayan (non-national)*” kavramının kullanıldığı görülmektedir. Yine benzer şekilde Avrupa Birliği hukuku açısından Avrupa Birliği ülkeleri vatandaşları dışında kalan

² ERGÜL, E.: “Uluslararası Hukuk ve Türk Mevzuatında Yabancı Kavramı ve Türleri”, Türk İdare Dergisi, S.475, Aralık 2012, s.214-215.

³ GANİYEVA, S.: “Türk Soylu Yabancıların Türkiye’de Çalışma Hakkı ve Uygulamada Karşılaştıkları Sorunlar”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 139, 2018, s.138-139; ERGÜL, s.215.

kişiler “yabancı” statüsünde kabul edilmekte ve bu kişiler için “Üçüncü Ülke Vatandaşı” terimi kullanılmaktadır⁴.

Son yıllarda “göçmen (immigrant)” kavramı, yabancı kavramının yerine uluslararası antlaşmalar ve sözleşmelerde sıkça kullanılır hale gelmiştir. Ancak bu kullanımın doğru bir kullanım olduğunu söylemek mümkün değildir. Birleşmiş Milletler, göçmen kavramını tanımlarken “sebepleri, gönüllü olup olmaması, göç yollarını kullanıp kullanmaması, düzenli veya düzensiz olması gibi argümanları dikkate almaksızın yalın olarak yabancı bir ülkede, bir başka deyişle vatandaşı olmadığı ülkede bir yıldan fazla kalmış kişi” olarak tanımlamaktadır. Misafir göçmen kavramı, genellikle turistik amaçlarla ya da kısa süreli ticari faaliyetler için seyahat eden bireyleri tanımlamak üzere kullanılmaktadır⁵. Birleşmiş Milletler tarafından yapılan yabancı tanımı ise “belirli bir devlet açısından o devletin uyruğunda olmayan kişi” olarak yapılmaktadır. Bu tanıma göre, hiçbir devletin uyruğunda olmayan “vatansızlar” da yabancı olarak kabul edilmektedir⁶.

Türk hukuk mevzuatında, yabancı kavramının tanımı, ilk olarak mülga 4817 Sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun’da⁷ yapılmıştır. Kanunun 3. maddesinde: “Yabancı: 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’na göre Türk vatandaşı sayılmayan kişiyi ifade eder” ifadeleri ile yabancı kavramı tanımlanmıştır. Ancak, bu tanım doktrinde eleştiri konusu olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın⁸ 66. maddesinde Türk vatandaşı kavramının tanımına yer verilmiştir. Buna göre; “Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür.” Anayasa’nın 66. maddesinde, Türk Vatandaşlığının Kanunda öngörülen durumlarda kazanılacağı veya kaybedileceği belirtilmiştir. Yabancı tanımı, 5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun⁹ 3. maddesinin (d) bendinde şu şekildedir: “Yabancı: Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı bulunmayan kişiyi, ifade eder.” 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun “Tanımlar” başlıklı 3. maddesinin (ü) bendinde ise “Yabancı: Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı bulunmayan kişiyi ifade eder” şeklinde açıklanmıştır. Dolayısıyla, Türk mevzuatında yabancı kavramı Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık ilişkisi olmayan herkesi ifade etmektedir. Bu tanımın kapsamına yabancı ülke vatandaşları

⁴ ASAR, A.: Yabancılar Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2023, B.8, s.21.

⁵ TELSAC, C.: “Uluslararası ve Ulusal Mevzuata Göre Türkiye’ye Kitleli Olarak Göç Edenler İçin Tanımlanan Hukuki Statüler”, Anlam Bilim MTÜ Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, C.1, S.1, 2022, s.3.

⁶ ASAR, s.22.

⁷ Resmi Gazete T. 06.03.2003, S.25040.

⁸ Resmi Gazete T. 09.11.1982, S.17863.

⁹ Resmi Gazete T. 12.06.2009, S. 27256.

girdiği gibi hiçbir ülke ile vatandaşlık bağı bulunmayan vatansızların da gireceğini kabul etmek gerekir.

2. Vatansızlar

Vatansızlık, en temel hali ile bir bireyin hiçbir devletle vatandaşlık bağı olmaması olarak tanımlanmaktadır. Altuğ, vatansızın tanımını: “*Hiçbir devletin vatandaşı olmayan ve herhangi bir devletin kanunlarına göre o devletin vatandaşı sayılmayan kişidir*” şeklinde yapmıştır¹⁰.

28 Eylül 1954’te New York’ta imzalanan ve 6 Haziran 1960 tarihinde yürürlüğe giren Vatansız Kişilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme’nin ¹¹ 1. maddesinde; “*Vatansız kişi, kendi yasalarının işleyişi içinde hiçbir devlet tarafından vatandaş olarak sayılmayan kişi*” olarak tanımlanmaktadır. Türkiye, 6549 Sayılı Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşmeye Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair Kanun¹² ile ilgili sözleşmeye taraf olmuş ve sözleşmede yapılan vatansız kişi tanımını kanunen kabul etmiştir.

Vatandaşlık hukukunun en önemli ilkelerinden biri “*herkesin bir vatandaşlığı olmalıdır*” ilkesidir. Vatansızlık, birey ve devletler için arzu edilmeyen bir durumdur. Çünkü devletler, kendilerini oluşturan toplumu kimlerin oluşturduğunu bilmek isterler. Bireyler ise kendisinden koruma ve hak talep edebileceği bir devletin olmasını istemektedir¹³. Vatansızlık, doğum anında ortaya çıkabileceği gibi sonradan da meydana gelebilir. Öğretide yer alan yaygın ayırım uyarınca, hiçbir devletle hukuki bağı olmayan kişiler için “*hukuki (de jure) vatansızlık*”, artan göç hareketleri ve ülkelerin göç hareketleri ile keyfi sonuçlar sonucunda vatandaşlığın kaybı veya vatandaşlıktan çıkma sonucu meydana gelen, bir başka ifade ile devletin himayesini istememe veya devletin himaye sağlamaması sonucunda ortaya çıkan vatansızlık hali ise “*füili (de facto) vatansızlık*” olarak nitelendirilmektedir¹⁴. Vatansızlık, doğum anında ortaya çıkabileceği gibi vatandaşlığın kaybı veya vatandaşlıktan çıkma gibi durumlarda sonradan da

¹⁰ ALTUĞ, Y.: “Vatansızlar Hakkında İki Birleşmiş Milletler Sözleşmesi”, Journal of Istanbul University Law Faculty, C.29, S. 1-2, s.201.

¹¹ Convention Relating to the Status of Stateless Persons, New York, 28.09.1954. Sözleşmenin tam metni için bkz. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141025-5-1.pdf>, E.T. 20.04.2025.

¹² Resmî Gazete T. 10.07.2014, S. 26056.

¹³ DOĞAN, V./ YILMAZ, Ç.A./ AYHAN İZMİRLİ, L.: Türk Vatandaşlık Hukuku, Rehber Yayınevi, B.19, Ankara, 2023, s.25.

¹⁴ KOHAN, M.A.: “Vatansızlık”, Turkish Journal of Diaspora Studies, C.4, S.2, 2024, s.226.

meydana gelebilmektedir¹⁵. Doğum anında vatansızlığa bir örnek vermek gerekirse; anne ve babanın uyruğu doğum yeri esasına (*jussoli*) dayandığı halde çocuk kan bağı esasını (*jussanguinis*) benimseyen bir devlette doğması durumunda doğum anında vatansızlık sonucu doğacaktır. Benzer şekilde, eğer çocuğun anne ve babası vatansızsa ve çocuk kan bağı esasını kabul eden bir devlet topraklarında dünyaya geldiyse bu durumda da vatansızlık sonucu doğacaktır¹⁶. Bazı durumlarda kişinin kusurlu davranışları bazı durumlarda ise farklı vatandaşlık sistemlerindeki çatışmalar sonucunda vatansızlık durumu söz konusu olmaktadır. Örneğin, başka bir devletin vatandaşlığına geçmek için ön koşul olarak önceden izin almayı zorunlu kılan bir devletin vatandaşı, söz konusu izni almaksızın çifte vatandaşlığı kabul etmeyen bir hukuk sisteminde vatandaşlığa geçtiği takdirde vatansız kalabilecektir. Çünkü hali hazırda vatandaşı olduğu ülke ön koşulu yerine getirmediği gerekçesi ile kendisini vatandaşlıktan çıkarabilecektir. Veyahut çifte vatandaşlığı kabul etmeyen ülke, daha önce başka bir ülkenin vatandaşı olduğu bilgisini kendisine bildirmediği gerekçesi ile vatandaşlıktan çıkarılabilecektir¹⁷.

Türkiye, Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme¹⁸ ve Vatansızlık Hallerinin Sayısının Azaltılmasına Dair Sözleşme’ye¹⁹ taraftır. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 3. maddesine göre; vatansız kişiler, hiçbir devlet ile vatandaşlık bağı olmayan yabancı sayılan kişilerdir. Bir kişinin vatansız olup olmadığının tespiti Genel Müdürlükçe yapılır. Kanunun 50. maddesinde yer alan düzenleme uyarınca, bir kişinin vatansız statüsünde olduğu kararı verilirse bu kişi adına her iki yılda bir yenilenecek şekilde “*vatansız kişi kimlik belgesi*” düzenlenir. Vatansız olduğu tespit edilen kişiler, ülkemizde yasal olarak ikamet izni verilmesinin yanı sıra 5682 sayılı Pasaport Kanunu’nun²⁰ 18. maddesi uyarınca yabancılara mahsus damgalı pasaporttan yararlanma hakkına sahip olabileceklerdir. Vatansız kişi kimlik kartına sahip olan kişilerin Türkiye’de ikamet ettiği süreler, uzun dönem ikamet iznine geçiş aşamasında veya Türk vatandaşlığına başvuru yapıldığı takdirde vatandaşlığın kazanılmasındaki süre hesabına dahil edilecektir²¹.

¹⁵ ALTUĞ, s.202.

¹⁶ HADİMOĞLU ÖZBEK, N./TEKSOY, B.: “Vatansızlığın Azaltılmasına Dair BM Sözleşmesi (1961) Karşısında Türk Vatandaşlığı Kanunu”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 107, 2017, s.223.

¹⁷ DOĞAN, İ.: Devletler Hukuku, Astana Yayınları, B.4, Ankara 2020, s. 286.

¹⁸ Resmî Gazete T. 10.07.2014, S. 29056.

¹⁹ Resmî Gazete T. 25.10.2014, S. 29156.

²⁰ Resmî Gazete T. 24.07.1950, S. 7564.

²¹ USLU, s.8.

Vatansız kişilere ilişkin bir diğer önemli konu, bu kişilerin aile ikamet izninden yararlanıp yararlanamayacağıdır. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 51/1-a maddesinde, vatansız kişi kimlik belgesine sahip kişilerin Kanunda düzenlenen ikamet izinlerinden birini almak üzere talepte bulunabileceği düzenlenmiştir. Dolayısıyla, vatansız kişiler, vatansız kişi kimlik belgesine sahip oldukları takdirde aile ikamet izni başvurusunda bulunabileceklerdir. Ayrıca, aile ikamet izni açısından destekleyici olabilecek kişiler, Kanunun 35. maddesinde tahdidi olarak sayılmış olup buna göre Türkiye’de en az bir yıldır ikamet izni ile kaldığı takdirde destekleyici olunabileceği düzenlenmiştir. Bu doğrultuda, vatansız bir kişinin Kanunun 51/1-a maddesi uyarınca, vatansız kişi kimlik belgesine sahip olduğu ve Kanunda düzenlenen ikamet izni türlerinden birisi ile en az bir yıl boyunca Türkiye’de kaldığı takdirde aile ikamet izni açısından destekleyici olabilmesi mümkün olacaktır.

3. Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Kişiler

a) Mülteciler

Mülteci statüsüne sahip bir kişi, kanunda belirlenen koşulların sağlanması halinde, aile üyelerinin Türkiye’de ikamet edebilmesi için aile ikamet izni başvurusunda destekleyici olabilir. Bunun yanı sıra, mültecinin destekleyicinin aile bireyi olması durumunda da aile ikamet izni başvurusunda bulunabilecek yabancılardan olduğunun kabulü gerekir. Ancak, mülteci kavramı özellikle günlük konuşma dilinde yanlış kullanılmaktadır. Bu nedenle, çalışmamızın bu bölümünde “mülteci” kavramı ayrıntılı bir şekilde açıklanacaktır.

1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Birleşmiş Milletler Cenevre Sözleşmesi’nde²² “Genel Hükümler” başlığının 1-A maddesinde “mülteci” kavramının tanımı: “1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında

²² Convention Relating to the Status of Refugees, Cenevre, 28.07.1951. Resmî Gazete T. 07.10.1961, S. 10898, Sözleşmenin tam metni için: <https://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf>, E.T. 20.04.2025.

bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen şahıs” şeklinde yapılmıştır. Görüldüğü üzere; 1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Birleşmiş Milletler Cenevre Sözleşmesi’nde mülteci kavramının tanımı yapılırken bir zaman sınırlaması getirilmiştir. Sözleşmeye göre, “1 Ocak 1951 tarihinden önce meydana gelen olaylar” için mülteci kavramının tanımı yapılmıştır. Ancak, söz konusu zaman sınırlaması Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1967 yılında kabul edilen Mültecilerin Statüsüne İlişkin Ek Protokol ile kaldırılmıştır²³. Mülteci kavramına yönelik yapılmış olan tanım pek çok uluslararası sözleşmeye kabul edilmiştir. Afrika Örgütü’nün 1969’da kabul etmiş olduğu Afrika’daki Mülteci Sorunlarının Özel Yönlerini Düzenleyen Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi²⁴ bunlardan birisidir. Nitekim zaman içerisinde özellikle imzalanan bölgesel sözleşmelerin de etkisi ile “mülteci” kavramının kapsamı genişletilmiştir. Örnek vermek gerekirse; 1984 Tarihli Cartagena Bildirisi²⁵, 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü’ndeki terminolojiyi benimsemekle birlikte; “bunun yanı sıra, yaygın şiddet, dış saldırı, iç çatışmalar, yaygın insan hakkı ihlalleri, ya da kamu düzenini ciddi olarak bozan diğer durumlardan dolayı hayatları, güvenlikleri, ya da özgürlükleri tehdit altında olduğu için ülkelerinden kaçan kişileri de kapsayacaktır.” hükmünü haizdir. Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu tarafından 18 Kasım 1977 tarihinde kabul edilen 1977 Avrupa Konseyi Ülkesel Sığınma Bildirisi’nde ise ek olarak “insani” nedenlerle sığınma hakkı tanınması kararlaştırılmıştır.

Bir kişinin mülteci statüsüne başvuruda bulunabilmesi ve başvuruda bulunan kişiye ilişkin 1951 Tarihli Cenevre Sözleşmesi hükümlerinin uygulanabilmesi için belli başlı şartların mevcudiyeti gerekir. Bu şartlardan ilki, başvuruda bulunan kişinin kendi ülkesinin dışında bulunmasıdır. Diğer bir deyişle, mülteci statüsü talep eden kişinin, başvurduğu ülkenin yetki sınırları içerisinde olması gerekir. Mülteci statüsü talep eden kişi, ülkeye hukuki yollarla girebildiği gibi, hukuki olmayan yollarla da giriş yapmış olabilir. Birden fazla vatandaşlığı bulunan bir kişinin mülteci statüsüne başvurabilmesi için, vatandaşı olduğu tüm ülkeler için mülteci statüsüne başvuruda bulunabileceğini ispatlaması gerekmektedir. Eğer bir kişi vatansız ise, mülteci statüsüne başvuruda bulunabilmesi için, bulunduğu ülkeyi terk etme nedenlerinin, mültecilik hakkından yararlanabilmek için gereken şartları sağlaması gerekir. Ayrıca,

²³ BARKIN, E.: “1951 Tarihli Mülteciliğin Önlenmesi Sözleşmesi”, Ankara Barosu Dergisi, S.1, 2014, s.334.

²⁴ Convention Governing The Specific Aspects Of Refugee Problems in Africa, Addis Ababa, 10.09.1969, Sözleşmenin tam metni için: https://au.int/sites/default/files/treaties/36400-treaty-0005_oau_convention_governing_the_specific_aspects_of_refugee_problems_in_africa_e.pdf, E.T. 20.04.2025.

²⁵ Cartagena Mülteciler Bildirisi, Cartagena, 19.11.1984, Bildirinin tamamı için: http://www.madde14.org/index.php?title=Cartagena_M%C3%BClteciler_Bildirisi, E.T. 20.04.2025.

belirtilmesi gereken bir diğer önemli husus şudur ki, geçmişte var olan ancak mülteci hakkını elde etmek için başvuru yapılan dönemde var olmayan tehlikeler için mülteci hakkının tanınması mümkün olmayacaktır. Çünkü başvuruda bulunulduğu zaman diliminde halen devam eden bir tehlikenin mevcudiyeti aranır²⁶.

Mültecilik statüsüne başvuruda bulunabilmek için aranan bir diğer şart ise başvurunun haklı bir korkuya dayanıyor olmasıdır. Objektif bir riskin varlığı yanında sübjektif bir korku ve endişenin de varlığı şarttır. Bahsedilen korkunun makul, gerçekleşmesi öngörülebilir ve olası bir korku olması gerekmektedir. Ayrıca, korkunun gerekçesi uluslararası bir hakkın ihlal edilmesi olmalıdır. Kişinin uğradığı zararın temel insan haklarına aykırılık göstermesi yeterli kabul edilir. Cenevre Sözleşmesi'ne göre bireysel veya politik bir hakkın ihlal edilmesi yeterli kabul edilirken günümüzde uluslararası alanda ekonomik veya sosyal bir hakkın ihlali de mültecilik statüsüne başvuruda gereken koşulların sağlandığı kabul edilmektedir²⁷.

Mültecilik statüsüne başvururken göz önünde bulundurulacak diğer hususlardan bir diğeri ise başvuruda bulunan kişinin ülkesinin sağladığı haklardan yararlanamamasıdır. Burada anlatılmak istenen; mevcut ya da öngörülebilir bir riskin, kişinin vatandaşlık bağıyla bağlı olduğu devlet tarafından önlenememesi veya söz konusu risk karşısında etkin ve yeterli bir koruma sağlanamamasıdır. Mülteci statüsüne başvuran kişi, mensubu olduğu belli bir sosyal veya politik bir gruptan kaynaklı bir riskin söz konusu olduğunu ispatlaması gerekmektedir. Burada belli bir gruptan bahsederken ırk²⁸, din, milliyet veya sosyal grup olarak sayılıyor olması diğer bazı dezavantajlı grupların mülteci statüsünden yararlanamıyor olması sonucunu doğurmaktadır²⁹. Mültecilik statüsü belirlenirken bir etnik kökene mensup olmak yeterli kabul edilmemekle birlikte herhangi bir etnik kökene mensup bir kişinin bu etnik kökene mensubiyeti neticesinde bir ayrımcılığa veya herhangi bir tehlikeye maruz kalması kistası aranmaktadır³⁰.

²⁶ ÖZKERİM, N.: Türk ve Avrupa Hukukunda İltica Hakkı, T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Avrupa Birliği Hukuku Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2015, s.18.

²⁷ ÖZKERİM, s. 19.

²⁸ Irk kavramının tanımına 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nde yer verilmemiştir. 21/12/1965 tarihinde imzaya açılıp 04/01/1969 tarihinde yürürlüğe giren Her Türlü Irk Ayrımcılığının Tasfiye Edilmesine Dair Uluslararası Sözleşme'nin 1. maddesinde; "ırk, renk, ulusal veya etnik köken" unsurları üzerinde durulmuştur.

²⁹ ÖZKERİM, s.20.

³⁰ ÇİÇEKLİ, B.: Yabancılar ve Mülteci Hukuku, Seçkin Hukuk, B.6, Ankara, 2016, s.249.

Belirli bir dine mensubiyet tarih boyunca en büyük zulüm sebeplerinden birisi olmuştur. Bu durumun önüne geçmek için 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi³¹ başta olarak 1966 Tarihli Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme³² ve birçok farklı uluslararası sözleşme, anayasa, kanun ve hukuki belge ile düşünce, din ve vicdan özgürlüğü hususları güvence altına alınmıştır. Mülteci statüsüne başvurularda, yalnızca belirli bir dine mensubiyet, tek başına yeterli bir gerekçe olarak kabul edilmemektedir. Bu dine mensubiyet ile maruz kalınan ve zulüm teşkil eden eylemler arasında nedensellik bağının kurulması gerekmektedir³³.

Milliyete dayalı zulmün sınırları belirlenirken bir milliyete tabii olunduğu için zulme maruz kalmak şeklinde yapılacak bir yorum yeterli olmayacaktır. Milliyete dayalı zulüm pek çok farklı şekilde karşılaşılabilecek bir durumdur. Belirli bir azınlık grubun maruz kaldığı zulüm olabileceği gibi çoğunluğun azınlık tarafından maruz bırakıldığı zulüm olarak tezahür etmesi de mümkündür. Burada önemli olan aradaki illiyet bağının kurulabiliyor olmasıdır³⁴.

1951 Cenevre Sözleşmesi'nde "*belirli toplumsal grup*" kavramının tanımı yapılmamıştır. Bu sayede "*belirli toplumsal grup*" unsurunun dinamik yapısı korunmuştur. Böylece, ırk, cinsiyet, tabiiyet ve siyasi görüş unsurlarının kapsamına girmediği halde zulme uğrayan kişilerin koruma kapsamına dahil edilmesinin önü açılmıştır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) Belirli Bir Toplumsal Gruba Mensubiyet İlkelerince³⁵ benimsenen tanıma göre: "*belli bir toplumsal grup zulme maruz kalma riski altında olmak dışında belli ortak özellikleri olan veya toplum tarafından bir grup olarak algılanan kişilerden oluşan bir gruptur. Bu özellik genelde doğuştan, değişmesi mümkün olmayan veya kişinin kimliği, vicdanı veya insan haklarının uygulanması için gerekli olan özelliklerdir*" şeklinde tanımlanmıştır.

Sözleşme kapsamında toplumsal bir gruba mensubiyetten bahsedebilmek için etnik köken, dil, ekonomik faaliyet, aile gibi bir grubu diğer bir gruba bağlayan ve birleştiren

³¹ Resmî Gazete T. 27.05.1949, S.7217.

³² Resmî Gazete T. 18.06.2023, S. 25142.

³³ ÇİÇEKLİ, s. 250.

³⁴ ÇİÇEKLİ, s. 250.

³⁵ UNHRC, Guidlines on International Protection: "Membership of a Particular Social Group" within the context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol relating to the Status of Refugees, 2002, s. 3., <https://www.unhcr.org/media/guidelines-international-protection-no-2-membership-particular-social-group-within-context>, E.T. 20.04.2025.

etmenler gözetilir. Toplumsal bir gruba mensubiyetin sebebi; insanın değiştiremeyeceği renk, cinsiyet gibi özellikleri olabileceği gibi bir bireyin kendi iradesi ile benimsediği ve değiştirilebilen özellikleri de olabilecektir. Sözleşmede toplumsal bir gruba mensubiyet unsurunun sınırlarının çizilmemesi veya belirli bir liste şeklinde sayılmamış olması, kavramın çeşitli toplumların zaman içerisinde değişebilen ve gelişen uluslararası insan hakları kurallarına göre yorumlanabilir ve genişletilebilir olmasının önü açılmıştır. Bu bağlamda cinsiyet temelli ayrımcılık, insan ticareti, ailesel faktörler ve belirli bir gruba siyasi oluşuma mensubiyet gibi unsurlar, kavramın kapsamına dahil edilebilir hale gelmiştir. Belirli bir toplumsal gruba mensubiyetten bahsedebilmek için o grubu oluşturan insanların ortak bir paylaşımda buluşmaları yeterli kabul edilmiştir. Mülteci başvurusunda aranan zulüm şartı, yalnızca devletin doğrudan uyguladığı eylemlerle sınırlı değildir. Devlet dışı gruplar tarafından yapılan zulümler de eğer devlet bu duruma bilerek müdahale etmiyor, kişiyi korumuyor ya da korumayı reddediyorsa bu gibi durumlarda da zulmün varlığı kabul edilir³⁶.

1951 Cenevre Sözleşmesi kapsamında mülteci statüsüne başvurulabilmesine imkan sağlayan bir başka unsur ise siyasi düşüncedir. Siyasi düşünce; kişinin vatandaşı olduğu ülkede mevcut hükümet ile farklı siyasi düşüncede olması ve bu düşünceleri yüzünden zulme uğrama tehlikesi içerisinde olmasıdır. Siyasi düşünce unsuruna ilişkin yapılan değerlendirmelerde, başvuruda bulunan kişinin düşüncesi, inancı, toplum içerisindeki konumu, yaşam tarzı gibi hususların ülkesinde hüküm süren siyasi yapı karşısındaki konumu, başvuruda bulunan kişinin siyasi görüşünü, düşüncelerini yaşadığı toplumda dile getirme karşısında toplumun vereceği reaksiyon gibi unsurlar göz önünde bulundurulmaktadır. Mülteci statüsüne başvuruda bulunan kişi bunu siyasi görüşüne dayandırıyor bu durumda bu düşüncesini ülke sınırları içerisinde dile getirdiği için zulme uğrayabileceği gibi, koruma talep edilen ülke sınırları içerisinde de dile getirmesi ve bu nedenle zulme uğraması mümkün olabilecektir. İkinci durumda, yani mültecilik statüsü talebinde bulunulan ülke sınırları içerisinde dile getirdiği siyasi görüşünden dolayı zulme uğrama tehlikesi altında olan kişinin “*yerinde mülteci*” olarak kabul edilmesi mümkün olacaktır³⁷. Yerinde mülteci; ülkesinden ayrıldığı sırada mülteci olarak değerlendirilmeyen, ancak ayrılıştan sonra ortaya çıkan ve zulüm tehlikesine dayanan geçerli nedenlerle mülteci

³⁶ KARAGÖZOĞLU, C.: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Türk Mülteci Hukukuna Etkisi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2015, s.32.

³⁷ KARAGÖZOĞLU, s. 33.

statüsünü hak eden kişidir³⁸. Başvurucunun siyasi bir suç nedeniyle kovuşturmayaya uğraması veya cezalandırılması halinde, bu durumun yalnızca siyasi düşüncelerinden mi yoksa fiili eylemlerinden mi kaynaklandığının titizlikle değerlendirilmesi gerekir. Burada önemli olan kişinin siyasi düşünceleri cezalandırılması için kullanılıyorsa ve zulüm olabilecek orantısız ve keyfi bir cezalandırmayı içeriyorsa bu noktada Sözleşmede belirtilen mülteci statüsüne kabul için aranan şartın varlığı kabul edilebilecektir³⁹.

Türk hukuku açısından mülteci kavramı; doktrinde “1994 Yönetmeliği” olarak bilinen “Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik”⁴⁰ 3. maddesinin 2. fıkrasında: “Mülteci; Avrupa’da meydana gelen olaylar sebebiyle ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancı” şeklinde tanımlanmıştır.

6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun “Mülteci” başlıklı 61. maddesinde ise: “Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir.” şeklinde tanımlama yapılmıştır.

Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesi’ne taraf olurken, coğrafi sınırlama getirerek yalnızca Avrupa’dan gelen sığınmacılara mülteci statüsü tanıyacağını beyan etmiş ve 1967

³⁸ ÇAĞLAR, T.: “Göç Çalışmaları İçin Kavramsal Bir Çerçeve”, Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi, C.5, S.8, Haziran 2018, s.41.

³⁹ KARAGÖZLÜ, s.34.

⁴⁰ RG. 30.11.1994/22127.

Protokolü'nü⁴¹ imzalarken de bu coğrafi çekincesini kaldırmamıştır. Dolayısıyla, günümüzde yaygın kullanımın aksine mülteci statüsünün ancak Avrupa'dan gelen sığınmacılara tanınması mümkündür. Mülteci statüsüne ilişkin önemle belirtilmesi gereken bir diğer husus; mültecilik statüsü bireysel nitelikte bir statüdür. Bu nedenle, kitlesel göç akınlarında mültecilik statüsünün sağlamış olduğu imkanlardan yararlanmak mümkün olmayacaktır⁴².

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) 40229/98 başvuru numaralı "*A. G. ve Diğerleri v. Turkey*" davasında⁴³ Türkiye'nin mülteci statüsünü tanıırken coğrafi sınırlama koymasının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Koruma Sözleşmesi ve Buna Ek Protokolün Tasdiki Hakkında Kanun)⁴⁴ 14. maddesinde düzenlenen ayrımcılık yasağına aykırılık oluşturup oluşturmayacağı konusunu incelemiştir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından verilen kararda özetle; Türkiye'nin 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne taraf olurken coğrafi sınırlama getirdiği, coğrafi sınırlama getirilmesinin Türkiye'nin uluslararası sözleşmenin imzalanması açısından yasal hakkı olduğu, Türkiye'nin mülteci ve sığınmacı politikasına uygun olarak getirilen bir sınırlama olduğu, Türkiye'nin sözleşmesel hakkını kullanmasının ayrımcılık yasağı olarak nitelendirilemeyeceği yönünde hüküm tesis etmiştir⁴⁵.

b) Şartlı Mülteciler

Türkiye, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'ne coğrafi sınırlama getirerek yalnızca Avrupa ülkelerinden gelen yabancılara "*mülteci*" statüsü tanımaktadır. Bu coğrafi sınırlama, uygulamada çeşitli farklılıklara yol açmaktadır. Bu farklılıklardan biri de şartlı mültecilerle ilgilidir. Şartlı mülteciler, geçici olarak Türkiye'de bulunmakta olup, Türkiye'deki ikamet izinleri sınırlıdır ve yalnızca üçüncü bir ülkeye yerleştirilmeleri sağlanana kadar Türkiye'de kalmalarına izin verilmektedir. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun aile ikamet iznini düzenleyen 34. maddesinde; mülteciler ile ikincil koruma statüsüne sahip kişilerin

⁴¹Metnin tamamı için bkz.: <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/yonetmelikler/Sozlesmeler/MULTECILERIN-HUKUK-STATUSUNE-ILISKIN-1967-PROTOKOLU.pdf>, E.T. 18.05.2025.

⁴² ÇÖRTOĞLU KOCA, S.: "Türkiye'de Düzensiz Göçmen Olarak Bulunan Afganların Hukuki Statülerine İlişkin Değerlendirmeler", Public and International Law Bulletin, C.42, S.2, 2022, s.882.

⁴³ A.G. and Others v Turkey, The European Court of Human Rights (First Section), Application No. 40229/98 of 15 June 1999, [https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:\[%22001-4856%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:[%22001-4856%22]}), E.T. 18.05.2025.

⁴⁴ Resmî Gazete T. 19.03.1954, S. 8662.

⁴⁵Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (A.G. and Others v. Turkey), 15.6.1999, 40229/98, [https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:\[%22001-4856%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:[%22001-4856%22]}), E.T. 20.04.2025.

aile ikamet izninden yararlanabileceği düzenlenmiştir. Ancak, ilgili maddede şartlı mültecilere ilişkin herhangi bir hükme yer verilmemiştir. Dolayısıyla, şartlı mülteciler aile ikamet izni hakkının kapsamı dışında bırakılmıştır. Bu nedenle, şartlı mültecilerin aile ikamet izni açısından destekleyici olmaları yasal olarak mümkün değildir⁴⁶.

Türkiye'nin 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü'ne taraf olurken koymuş olduğu coğrafi sınırlama nedeniyle Sözleşme ve Protokol kapsamında mülteci statüsüne hak kazanabilecekken coğrafi sınırlama şartını yerine getirmeyen, bir diğer ifade ile Avrupa dışında gerçekleşen olaylar nedeniyle Türkiye'ye sığınmış olan kişilere “*şartlı mülteci*” denilmektedir. Şartlı mülteci kavramı, 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 62. maddesinde: “*Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir.*” hükmü ile düzenlenmiştir. Buna göre, şartlı mülteci statüsündeki kişilerin, mülteci statüsündeki bireylerden temel farkı, uluslararası koruma gereksinimlerinin Avrupa dışında meydana gelen olaylardan kaynaklanıyor olmasıdır⁴⁷. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 3. maddesinde, “*Avrupa ülkeleri*” ifadesinin, Avrupa Konseyi üyesi ülkeler ile Cumhurbaşkanı tarafından belirlenecek diğer ülkeleri ifade ettiği düzenlenmiştir.

6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden önce, “*mülteci*” ve “*sığınmacı*” arasındaki ayrım mevcutken; YUKK ile yapılan kavramsal değişikliklerle, bu ayrım yerini “*mülteci*” ve “*şartlı mülteci*” arasındaki farklılığa bırakmıştır. YUKK ile daha önce “*sığınmacı*” olarak adlandırılan yabancılar artık “*şartlı mülteci*” olarak adlandırılmaktadır. Dolayısıyla, sığınmacı tanımı aynen korunmakla birlikte ismi “*şartlı*

⁴⁶ İNELİ CİĞER, M.: “Implementing the EU-Turkey Statement: Legal and Procedural Challenges of the Readmission Procedure with a Focus on Syrians”, International Journal of Refugee Law, C. 29, S. 3, 2017, s. 564 AIDA, Country Report: Turkey, 2023, s.132, https://asylumineurope.org/wp-content/uploads/2024/08/AIDA-TR_2023-Update.pdf, E.T. 20.04.2025; ÇİÇEKLİ, s.385.

⁴⁷ YENER KESKİN, C.: “Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü ile Çalışma Hakkı Bakımından Şartlı Mülteciler”, Marmara Üniversitesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C.25, S.1, Haziran 2019, İstanbul, s.402.

mülteci” olarak değiştirilmiştir. Buna göre, şartlı mültecilerin Türkiye’de kalmasına, üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar izin verilmektedir. Yabancıya şartlı mülteci statüsünün verilmesi için bazı şartların yerine getirilmesi gerekir⁴⁸.

Şartlı mültecilik statüsüne başvuru yapılabilmesi için öncelikli koşul, başvuruya gerekçe gösterilen olayın Avrupa ülkeleri dışında meydana gelmiş olmasıdır. İkinci olarak, şartlı mültecilik statüsüne başvuran yabancı; ırkı, dini, uyruğu, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ya da siyasi görüşü nedeniyle zulme uğrama riskine dair haklı bir korku taşıması gerekmektedir. Şartlı mülteci statüsüne başvuran yabancı bu statüden yararlanabilmesi için bir diğer gerekli koşul, şartlı mültecilik talebinde bulunan kişinin, kendi ülkesi dışında bulunması ve söz konusu kişinin, vatandaşı olduğu devletin diplomatik korumasından ya yararlanamıyor ya da maruz kalma ihtimali bulunan zulüm korkusu sebebiyle bu korumadan yararlanmak istemiyor olmasıdır. Şartlı mülteci statüsündeki yabancı üçüncü bir ülkeye yerleştirilecek olup başvuruda bulunan kişiye üçüncü ülkeye yerleştirilene kadar geçici ikamet izni verilmektedir⁴⁹.

“*Mülteci*” statüsündeki bir yabancı ile “*şartlı mülteci*” statüsündeki yabancı arasında belli başlı bazı farklılıklar bulunmaktadır. Bunlardan ilki; mülteci statüsü Avrupa’da gerçekleşen olaylar için tanınırken şartlı mülteci statüsü Avrupa dışındaki olaylar için tanınır. İkinci olarak şartlı mülteci statüsüne başvuran kişiler üçüncü ülkeye yerleştirilirler. Son olarak, şartlı mülteci statüsündeki kişilere üçüncü ülkeye yerleştirilene kadar geçici ikamet izni verilmektedir⁵⁰. YUKK 82. maddesine göre, şartlı mülteciler belirli bir ilde ikamet etmekle yükümlü tutulabilirken, mülteciler açısından böyle bir ikamet yükümlülüğü öngörülmemiştir. Ayrıca, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 83/2. maddesinde yer alan düzenleme uyarınca, mülteciler için yabancı kimlik numarası içeren kimlik belgesi üç yıllık bir süre için düzenlenirken bu süre şartlı mülteci statüsündeki yabancılar için bir yıldır⁵¹. YUKK 89. maddesine göre mülteciler için düzenlenen söz konusu kimlik belgesi mülteci statüsündeki yabancılara doğrudan çalışma izni hakkı verirken aynı hak, şartlı mültecilere tanınmamıştır. Şartlı mülteciler çalışma izni için ayrıca başvuruda bulunmakla yükümlüdür. Şartlı mülteciler için çalışma iznine başvuruda bulunma hakkı en erken uluslararası koruma statüsüne başvuru

⁴⁸ EKŞİ, N.: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku, Beta Yayınları, B.5, 2018, s.48.

⁴⁹ EKŞİ (Yabancılar Hukuku), s.49.

⁵⁰ EKŞİ (Yabancılar Hukuku), s.49.

⁵¹ YENER KESKİN, s.407.

yaptıktan altı ay sonra tanınmaktadır. Bir başka ifade ile şartlı mülteci statüsü başvurusunda bulunan yabancıların başvuru tarihinden itibaren altı ay içinde Türkiye’de çalışma izni almaları kanunen mümkün değildir.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda, şartlı mültecilik statüsü bireysel olarak hak kazanılan bir statü olarak düzenlenmiştir. Dolayısıyla, kitlesel akınlar ile Türkiye’ye giriş yapan kişilerin şartlı mültecilik statüsünün sağladığı haklardan yararlanması mümkün değildir⁵².

c) İkincil Koruma Statüsü Sahibi Kişiler

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun aile ikamet izninin düzenlendiği 34. maddesinde ikincil koruma statüsüne sahip kişilere aile ikamet izni hakkı tanınmaktadır. İlgili düzenleme uyarınca, ikincil koruma statüsündeki yabancılar aile ikamet izni başvurularında hem başvuru hem de destekleyici olabileceklerdir.

6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun “İkincil Koruma” başlıklı 63. maddesinde yapılan tanım uyarınca: “(1) Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak, olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir.”

İkincil koruma statüsüne başvuran yabancılar ile mülteci veya şartlı mülteci statüsüne başvuran yabancılar arasındaki en önemli fark, mülteci ve şartlı mülteci statüsüne başvuranlar için gerekli olan “haklı nedenlere dayalı zulüm korkusu” yerine, ikincil koruma statüsüne başvuran kişilerin, insan hakları sözleşmeleri tarafından güvence altına alınan “yaşam hakkı”

⁵² ÇÖRTOĞLU KOCA (Düzensiz Göçmen), s.883.

veya “ışkence yasağı” gibi ihlallerin varlığını göstermeleri gerekmesidir⁵³. İkincil koruma statüsünden faydalanan kişilerin sığınma nedeninin, ırkı, dini, milliyeti, siyasi görüşü veya bir sosyal gruba mensubiyeti ile bağlantılı olma şartı aranmamaktadır⁵⁴. Bir diğer ifade ile ikincil koruma statüsü; sığınma ihtiyacı olan kişinin mülteci veya şartlı mülteci statülerine ilişkin koşulları sağlamayan kişilere tanınan bir koruma statüsüdür.

Avrupa Birliği 2004/83/EC sayılı Konsey Yönergesi⁵⁵ uyarınca ikincil koruma statüsüne başvuruda bulunabilecek kişiler, mülteci olma şartlarına haiz olmayan ancak menşe ülkelerine geri gönderildikleri takdirde kişinin idamı, ışkenceye uğraması, onur kırıcı muameleye maruz kalması veya uğraması muhtemel bir şiddet nedeniyle şahsına yönelik ciddi ve bireysel bir tehdidin mevcut olacağı kişilerdir. 2004 Yönergesi ikincil koruma statüsü dışında kalacak kişilere de yer vermiştir. Buna göre, bir kişi, barışa karşı suç, savaş suçu veya insanlığa karşı suç işlediği veya işlediğine dair ciddi bir kanaat olduğu durumda ya da Birleşmiş Milletler’in amaç ve ilkelerine aykırı bir suç işlediği konusunda güçlü bir kanaat bulunduğu takdirde bu kişi ikincil koruma statüsünden yararlanamayacaktır⁵⁶.

İkincil koruma statüsüne sahip kişilere tanınan haklar ile mültecilere tanınan haklar büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. İkincil koruma statüsü tanınan yabancılar, aynı mülteci statüsündeki yabancılar gibi barınma, eğitim, aile birleşimi gibi haklardan yararlanabilmektedir. Nitekim, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu hükümleri uyarınca, ikincil koruma statüsündeki yabancılar tıpkı mülteciler gibi aile ikamet izni kapsamında destekleyici olabilecek kişiler arasında sayılmıştır⁵⁷.

4. Geçici Koruma Statüsü Sahibi Kişiler

Geçici koruma statüsü, acil bir çözüm yolu olarak düzenlenmiş olup amacı kamu düzeni sağlanıncaya kadar sığınmacıların geri gönderilmeme ilkesine uygun şekilde en kısa sürede güvenli bir ortama sığınmaları imkanı yaratılarak insan haklarının güvence altına alınmasını

⁵³ ÇELİKEL, A./GELGEL, G.: Yabancılar Hukuku, Beta Yayınları, B.25, İstanbul, 2020, s. 25.

⁵⁴ ÇELİKEL/ GELGEL, s.25.

⁵⁵ European Union (EU), Council Directive, 2004/83/EC, 29.04.2004, <https://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:304:0012:0023:EN:PDF>, E.T. 23.04.2025.

⁵⁶ YÜKSEL, S.: Avrupa Birliği ve Türk Mülteci Hukukunda Geçici Koruma Statüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İnsan Hakları Hukuku Programı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2023, s.21.

⁵⁷ YÜKSEL, s.22.

sağlamaktır. Geçici koruma statüsü, ikincil korunma statüsünden farklı olarak bireysel vakalara değil kitlesel vakalara uygulanmaktadır⁵⁸. Bir başka ifade ile geçici koruma statüsü, çatışma veya yaygın şiddet tehlikesi altındaki kişilerin kitlesel bir hareket halinde bulundukları yerden kaçmaları neticesinde bireysel olarak işlem yapılmasından önce veya bireysel olarak işlem yapılması aşamasında zaman kaybetmeksizin geç kalınmamak amacıyla acil olarak sunulan koruma yöntemidir. Dolayısıyla, geçici koruma statüsünün pratik ve hızlı bir çözüm yolu olarak geliştirildiğini söylemek mümkün olacaktır.

Geçici koruma, bir ülkenin demografik yapısını değiştirecek kadar etkili olabilecek bir etkidir. Örnek vermek gerekirse; Afganistan'dan Pakistan'a yapılan kitlesel akınlar sonucunda Pakistan'ın yaşamış olduğu sorunlar ve ortaya çıkan problemler nedeniyle literatürde Pakistan'ın "*Afganistanlaşması*" tabirine yer verilmiştir⁵⁹. Geçici koruma rejimi, ilk kez 1936-1939 yılları arasında İspanya İç Savaşı sırasında Fransa ve İngiltere tarafından ortaya çıkarılmıştır. Geçici sığınmacı kavramı, 1990'lı yıllarda Eski Yugoslavya'da meydana gelen savaş nedeniyle Bosnalı savaş mağdurlarının Avrupa'ya sığınma talebinde bulunmasıyla, geçici koruma statüsü anlayışına dönüşmüştür⁶⁰.

Dünya üzerindeki güncel geçici koruma politikaları incelendiğinde ülkelerin kendi iç kanun ve mevzuatları uyarınca geçici koruma statüsünü düzenledikleri görülmektedir. Örnek vermek gerekirse; Avustralya'da geçici koruma statüsü, göçmen ve iklimsel değişiklikler dolayısı ile doğal afetler neticesinden sığınma ihtiyacı hisseden kitlelere tanınırken, Amerika Birleşik Devletleri'nde, topraklarında bulunduğu sırada menşei ülkesinde silahlı çatışma yaşanan veya iklim olayları sonucunda yaşanan doğal afetlerden dolayı sığınma ihtiyacı olan kişilere kendi ülkelerine geri dönme koşuluyla belirli bir süre için tanınmaktadır⁶¹. Benzer şekilde Kanada'da da devam etmekte olan bir silahlı çatışma, bir doğal afet, olağanüstü ve geçici olaylar karşısında göçmenlerden farklı olarak belirli bir süre ile sınırlı olacak şekilde geçici koruma statüsü tanınmaktadır. Avrupa ülkelerinde geçici koruma statüsü iki farklı şekilde uygulama alanı bulmaktadır. Bunlardan ilki, sığınma başvurusunda bulunan bir kişi, prosedürler

⁵⁸ PARLAK, T. M.: Avrupa Birliği Göç Hukuku Reformunda Düzensiz Göçmenlerin Statüleri, Seçkin Hukuk, B.1, Ocak 2022, s.46.

⁵⁹ PARLAK, s. 47.

⁶⁰ ŞENGÜL, İ.: "Unpacking Temporary Protection of Refugees: Failure of Durable Solutions and Uncertainties", İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.13, S.1, 2022, s.21.

⁶¹ TELSAC, s.9.

devam ettiği süreçte geçici koruma altına alınmaktadır. İkinci olarak ise Avrupa ülkelerine kitlesel olarak akın edildiği durumlarda uygulanmasıdır.

Avrupa Birliğinde geçici koruma statüsüne ilişkin mevzuatın temelini kısaca “*Geçici Koruma Yönergesi*” olarak bilinen 2001 yılında yayımlanan “*Yurdundan Ayrılmaya Zorlanmış Kimselerin Kitlesel Sığınma Durumunda Geçici Koruma Sağlamak İçin Asgari Standartlar Hakkında ve Üye Devletlerarasında Bu Tür İnsanları Ülkeye Kabul Etmesi ve Sonrasında Bunun Sonuçlarına Katlanmasına İlişkin Olarak 20 Temmuz 2001 Tarihli ve 2001/55/EC (AT) Sayılı Avrupa Konseyi Yönergesi*”⁶² oluşturmaktadır. Geçici koruma statüsünün tanınmasına, süresine, sağlayacağı haklara, prosedürüne ilişkin düzenlemelerin yapıldığı Geçici Koruma Yönergesi’nin uygulanabilmesi için etkinleştirilmesi gerekmektedir. Avrupa Birliği, geçici korumaya ilişkin olaylarla karşılaşmasına karşın ilk uygulamasını 2022 yılına kadar ilgili Yönergeyi etkinleştirmemiştir. Avrupa Birliği Komisyonu’nun 2 Mart 2022 tarihli önerisi üzerine Avrupa Konseyi tarafından 4 Mart 2022 tarihinde oybirliği ile almış olduğu karar sonucunda Geçici Koruma Yönergesi, 24 Şubat 2022 tarihinde Rusya Federasyonu’nun Ukrayna’yı işgali sonucunda Ukrayna’dan kitlesel olarak akın etmek zorunda kalan kişilere geçici korunma statüsünün tanınmasına karar verilmiştir⁶³.

Geçici koruma statüsü, Türk hukukunda ilk olarak 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun “*Geçici Koruma*” başlıklı 91. maddesinde düzenlenmiştir. İlgili düzenlemeye göre geçici korumanın tanımı “– (1) Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir. (2) Bu kişilerin Türkiye’ye kabulü, Türkiye’de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye’den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyon, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi, Cumhurbaşkanı tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.” şeklinde yapılmıştır. Söz konusu düzenleme ile paralel olarak 2014 yılında 6203 Sayılı Geçici Koruma Yönetmeliđi⁶⁴ yürürlüğe girmiştir. Geçici Koruma Yönetmeliği’nin 9. maddesinde geçici koruma kararının İçişleri Bakanlığının teklifi üzerine

⁶²Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001L0055&from=EN>, E.T. 20.04.2025.

⁶³ERTUĞRUL, E. Ü.: “Avrupa Birliği Geçici Koruma Yönergesi’nin Etkinleştirilmesi”, All Sciences Proceedings, 2nd International Conference on Scientific and Academic Research, Konya, 2023, s. 421.

⁶⁴ Resmî Gazete T. 22.10.2014, S. 29153.

Cumhurbaşkanı tarafından alınacağı hüküm altına alınmıştır. Dolayısıyla, geçici koruma kararının alınması ve geçici koruma kararına ilişkin diğer hususların değerlendirilmesi Cumhurbaşkanı'nın kararına tabidir. Geçici koruma statüsünün iptali, sona ermesi, sona erdikten sonra başvurulabilecek yasal yollar ve izlenecek usuller gibi hususlar 6203 Sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği ile düzenlenmiştir. Bu noktada, toplumda yaygın bir yanlış anlaşılmayı düzeltmek adına vurgulanması gereken önemli bir diğer konu, geçici koruma statüsünün yabancılara Türkiye'de kalıcı ikametgah hakkı ya da vatandaşlık hakkı tanımadığıdır. Geçici koruma, yalnızca belirli bir süre için, acil durumlarda sağlanan koruma statüsüdür ve sığınmacılara Türkiye'de uzun vadeli yerleşim veya vatandaşlık hakkı tanınmamaktadır. Türkiye'de geçici koruma statüsü tanınan kişilere yerinden edilme döngülerini sona erdirecek bir yerel entegrasyon veya vatandaşlık hakkı tanınmamaktadır. Geçici koruma statüsüne sahip bir kişi, bu statü devam ettiği sürece uluslararası koruma statülerinden herhangi birine başvuru yapamaz. Ancak, geçici koruma statüsünün sona ermesinin ardından, kişi uluslararası koruma statülerinden birine hak kazandığı takdirde, vatandaşlık başvurusunda bulunma imkanına sahip olacaktır⁶⁵. Bunun yanında, geçici koruma statüsündeki kişinin sağlık, eğitim, sosyal yardım, tercümanlık ve çalışma hakkı birçok haktan faydalanması mümkündür.

5. Mavi Kartlılar

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu uyarınca, aile ikamet izni başvurularında destekleyici olabilecek kişiler arasında yer alan bir diğer grup ise Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 28. maddesi kapsamında olanlardır⁶⁶.

Türkiye, uzun yıllardır dünyanın pek çok farklı ülkesine göç vermektedir. Türkiye'den göç eden Türk vatandaşları, göç ettikleri ülkelerde çalışıp, eğitim görüp, aile kurup ve nihai olarak yerleşmektedir. Türkiye'den göç eden kişiler, haklı olarak hem Türkiye ile olan bağlantılarını koparmamak hem de göç ettikleri ülkelerin vatandaşı olmayı istemektedirler. Bunun mümkün

⁶⁵ NURDOĞAN, A.K./ ÖZTÜRK, M.: "Geçici Koruma Statüsü ile Türkiye'de Bulunan Suriyelilerin Vatandaşlık Hakkı", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.23, S.3, 2018, s.1170.

⁶⁶ 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun "Çıkma İzni Almak Suretiyle Türk Vatandaşlığını Kaybeden Kişilere Tanınan Haklar" başlıklı 28. maddesinde sayılan kişiler: "(1) Doğumla Türk vatandaşı olup da çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybedenler ve üçüncü dereceye kadar olan altsoyları, bu maddede belirtilen istisnalar dışında Türk vatandaşlarına tanınan haklardan aynen yararlanmaya devam ederler. Millî güvenliğe ve kamu düzenine ilişkin hükümler saklıdır."

olabilmesi için ülkeden ülkeye farklılık gösteren birtakım uygulamalar bulunmaktadır. Bunlardan ilki çifte vatandaşlık olarak adlandırılan hem Türk vatandaşlığını muhafaza etmek hem de göç edilen ülkenin vatandaşlığına hak kazanma imkanı sağlayan uygulamadır. Ancak, Türkiye’den yoğun göç alan başta Almanya, Avusturya ve Danimarka gibi bazı ülkeler Türk vatandaşları için çifte vatandaşlık hakkını kural olarak kabul etmemektedir. Dolayısıyla, bu ülkelerin vatandaşı olabilmek için Türk vatandaşlığından çıkmak gerekmektedir⁶⁷.

Türk vatandaşlığından çıktıkları takdirde Türkiye’de bir yabancı konumuna geçecek olan ve ülkedeki miras, taşınmaz edinme gibi haklarından mahrum kalacak Türk vatandaşları için kanun koyucu bir düzenleme yapma ihtiyacı duyarak Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun 28. maddesindeki düzenleme ile doğum yolu ile Türk vatandaşı olup da Türk vatandaşlığından izin alarak çıkanların (mavi kartlıların) hakları ayrıntılı olarak düzenlenmiştir⁶⁸.

Mavi kart, doğumla Türk vatandaşı olup da çıkma izni alarak Türk vatandaşlığından ayrılanlara ve altsoylarına tanınan, aynı zamanda bu kişilerin Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun 28. maddesinde düzenlenen haklardan yararlanmasını sağlayan resmi belgedir⁶⁹. Mavi karta sahip olmak için aranan ilk koşul; doğumla Türk vatandaşlığını kazanmış olmaktır. Bir diğer şart ise çıkma izni alınarak Türk vatandaşlığından çıkmış olmaktır. Mavi kart sahibi kişiler, hemen hemen Türk vatandaşları ile aynı haklara sahiptir. Ancak, Kanunda mavi kart sahiplerinin seçme ve seçilme hakkına sahip olmadıkları, araç ve ev eşyası ithal etme haklarının bulunmadığı, askerlik yapamayacakları ve kadroya dayalı ve kamu hukuku rejimine dayalı asli ve sürekli kamu hizmetinde bulunamayacakları hükme bağlanmıştır⁷⁰.

⁶⁷ TÛTÛNCÛBAŞI, U.: “Türk Vatandaşlığından Çıkma ve 6304 sayılı Kanun Kapsamında Türk Vatandaşlığından Çıkanların Hakları (Yeni Mavi Kart Uygulaması)”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.13, S.2, 2011, s.154.

⁶⁸ TÛTÛNCÛBAŞI, s.154.

⁶⁹ ÖZTÛRK, N.: “Mavi Kart Hamillerinin Türk Vatandaşlarına Tanınan Haklardan Aynen Yararlanacağına İlişkin Düzenlemeye Eleştirel Bir Bakış”, Public and Private International Law Bulletin, C.41, S.2, 2021, s.959.

⁷⁰ ÖZTÛRK, s.964.

II. İkamet ve İkamet İzni Kavramları

A. İkamet Kavramı

İkametin tanımı temel anlamı ile “*oturma; bir yerde yerleşme kast ve niyetiyle oturma; sakin olma anlamında da kullanılmaktadır*” şeklinde tanımlanmıştır⁷¹. Türk Dil Kurumu’nun güncel sözlüğünde ise ikamet kavramı “*bir yerde oturmak*” olarak tanımlanmıştır⁷². Dolayısıyla, ikamet kavramını; “*bir yerde sürekli olarak kalma, oturma*” olarak tanımlamak mümkün olacaktır. Uygulamada ve günlük kullanımda ikamet ve ikametgah kavramlarının birbirini yerine kullanıldığı görülse de bu iki kavram birbirinden farklı anlamlar taşımaktadır. İkametgah kavramı ise, “*Yerleşim yeri; konut, bir kimsenin yerleşme kast ve niyetiyle oturduğu yer; hukukumuzda herkesin tekbir ikametgahı vardır. Tüzel kişilerin ikametgâhı, tüzüğünde aksine hüküm bulunmadıkça, işlem merkezinin bulunduğu yerdir. Bazı kimseler için ikametgah, yasa tarafından belirtilmiştir (kanuni – yasal – ikametgah); örneğin kocanın ikametgahı karının ve velayetleri altındaki çocukların ikametgahıdır*” şeklinde tanımlanmıştır⁷³. İkametgah kavramının tanımı incelendiğinde görülecektir ki bir yerde bulunmak veya kalmak o yerin bir kişinin ikametgahı olarak nitelendirilmesi için yeterli bir unsur değildir. İkametgah kavramından söz edilebilmesi için kişinin yaşadığı, kaldığı yeri hayat faaliyetlerinin ve/veya fonksiyonlarının merkezi haline getirmesi gerekmektedir. Türk hukukunda ikametgah kavramı ile yerleşim yeri kavramlarının aynı anlama gelecek şekilde düzenlendiğini ve kullanıldığını söylemek mümkündür.

Yerleşim yeri kavramı, 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu’nun⁷⁴ “*Yerleşim Yeri*” başlıklı 19. maddesinde: “*Yerleşim yeri bir kimsenin sürekli kalma niyetiyle oturduğu yerdir. Bir kimsenin aynı zamanda birden çok yerleşim yeri olamaz. Bu kural ticarî ve sınaî kuruluşlar hakkında uygulanmaz.*” şeklinde tanımlanmıştır. Doktrinde, kanunda yapılan bu yoruma ilişkin farklı görüşler mevcuttur. *Kılıçoğlu*; Türk Medeni Kanunu’nun 19. maddesinde yerleşim yeri kavramını bütünü ile kapsayacak bir tanım yapılmadığı, sadece iradi yerleşim yeri kavramının tanımının yapıldığı görüşüne sahiptir⁷⁵. *Oğuzman*; söz konusu hükümlerin yerleşim yeri

⁷¹ YILMAZ, E.: Hukuk Sözlüğü, Yetkin Yayınları, B.11, 2023, Ankara, s.605.

⁷² Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlüğü, <https://sozluk.gov.tr/>, E.T. 20.04.2025.

⁷³ YILMAZ, s. 605; BAĞDATLI, S.: Hukuk Sözlüğü (AB Hukuku Terimleri Sözlüğü İlaveli), Derin Yayınları, B.5, İstanbul, 2010, s. 280.

⁷⁴ Resmî Gazete T. 08.12.2001, S. 24607.

⁷⁵ KILIÇOĞLU, A.: Medeni Hukuk, Turhan Kitabevi, Ek Baskı, Ankara, 2016, s. 288.

kavramının tanımını yapmak yerine hangi olguların gerçekleşmesi halinde yerleşim yeri ilişkisinin var olacağını belirtildiği yönünde görüşe sahiptir⁷⁶. *Dural ve Öğüz*; ancak kendi iradeleri ile yerleşim yeri seçebilecek kişilerin, yerleşim yeri sayılabilmesi için sürekli kalma niyetinin aranabileceğini düşünmektedirler⁷⁷. *Akıntürk ve Ateş* ise bir yerin yerleşim yeri sayılabilmesi için kişinin sürekli kalma niyetinin var olması gerektiğini düşünmektedir. Sürekli olarak kalma niyetinin varlığını ise aile ve iş ilişkilerinin o yerde toplanmış olmasına bağlamaktadırlar. Eğer sürekli olarak bir yerde kalma niyeti mevcut değilse kişi o yerde bilfiil otursa dahi o yerin yerleşim yeri olarak kabul edilemeyeceğini, ancak *konut (mesken)* olarak adlandırılacağını belirtirler⁷⁸. Bir kişinin yerleşim yerinin belirlenmesi kamu düzenine ilişkindir. Nitekim açılacak davalarda yetkili mahkemenin belirlenmesi, tebligatın yapılacağı yerin bilinmesi, para borçlarında ödeme yerinin tespiti, kişinin nerede oy kullanacağı gibi hususlar ancak yerleşim yeri ile tespit edilebilmektedir. Ayrıca, yabancılık unsuru taşıyan uyuşmazlıklarda yetkili mahkemenin ve uygulanacak hukukun belirlenmesinde de yerleşim yerinin tespiti önem taşımaktadır⁷⁹.

Türk hukukunda, kural olarak kişi dilediği yeri yerleşim yeri olarak seçebilmektedir. Bu özgürlük, Anayasa'nın 23. maddesinde temel hak ve özgürlükler arasında sayılmıştır. Ancak, burada önemli olan nokta kişinin süreklilik arz edecek şekilde o yerde oturmasıdır. Süreklilik unsuru kişinin geçici olarak oturulan yerin karşılığı olan mesken kavramından ayırmaktadır. Bu durumun istisnasını ise yerleşim yerinin neresi olacağını yasanın gösterdiği durumlar oluşturmaktadır⁸⁰. Buna göre, bir kişinin sürekli kalma niyeti taşıyarak oturduğu yere; *iradi (isteğe bağlı) yerleşim yeri* denilmesi mümkündür. İradi yerleşim yerini tespit ederken iki unsurun varlığına dikkat edilir bunlardan ilki oturulan yer (objektif unsur) ve sürekli kalma niyeti (sübjektif unsur) olarak kabul edilir. Öte yandan, kişilerin yerleşim yerinin yasalar tarafından tayin edilmesi durumunda yasal yerleşim yerinden söz edilebilecektir. 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 21. maddesinde: “*Velayet altında bulunan çocuğun yerleşim yeri, ana ve babasının; ana ve babanın ortak yerleşim yeri yoksa çocuğun kendisine bırakıldığı ana veya babanın yerleşim yeridir. Diğer hâllerde çocuğun oturma yeri, onun yerleşim yeri sayılır.*

⁷⁶ OĞUZMAN, M.K./ SELİÇİ, Ö./ OKTAY, S.: Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler), Filiz Kitabevi, B.14, İstanbul, 2014, s. 131.

⁷⁷ DURAL, M. / ÖĞÜZ, T.: Türk Özel Hukuku, Filiz Kitabevi, B. 23, İstanbul, 2022, s. 195.

⁷⁸ AKINTÜRK, T./ ATEŞ, D.: Medeni Hukuk, Beta Yayınları, B.28, İstanbul, 2024, s.144.

⁷⁹ HELVACI, S. / ERGÜLE, F.: Medeni Hukuk, Yetkin Yayınları, B.5, İstanbul, 2018, s.83.

⁸⁰ KILIÇOĞLU, s. 288.

Vesayet altındaki kişilerin yerleşim yeri, bağlı oldukları vesayet makamının bulunduğu yerdir” hükmüne yer verilerek yasal yerleşim yerine ilişkin düzenlemeye yer verilmiştir.

Mevcut tanımlardan ve yasal mevzuattan anlaşıldığı üzere; yerleşim yerine ilişkin birtakım ilkeler söz konusudur. Bu ilkelerden ilki “*yerleşim yerinin zorunluluğu*” ilkesidir. Yerleşim yerinin zorunluluğu ilkesi, her bireyin bir yerleşim yerinin olması gerektiğini ifade eder. Diğer bir ifade ile herkesin hukuken bir yerleşim yerinin olması zorunludur⁸¹. Yerleşim yeri olmayan bir kişinin düşünölemeyeceğı kabul edildiğinden Kanunda yerleşim yeri belli olmayan kişilere ilişkin özel bir düzenleme getirilmiştir. Türk Medeni Kanunu’nun 20/2. maddesi uyarınca, önceki yerleşim yeri belirli olmayan veya yabancı ölkedeki yerleşim yerini terk etmiş ancak henüz Türkiye’de yeni bir yerleşim yeri edinmemiş kişilerin, fiilen oturdukları yer yerleşim yeri sayılır⁸². Yerleşim yerine ilişkin bir diğer ilke ise “*yerleşim yerinin tekliğı*” ilkesidir. Yerleşim yerinin tekliğı ilkesi, bir kişinin aynı anda yalnızca tek bir yerleşim yerine sahip olabileceğini ifade eder. Bu ilke hem gerçek kişiler hem de tüzel kişiler açısından geçerlidir⁸³. Ancak, yerleşim yerinin tekliğı ilkesinin istisnaları da mevcuttur. 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’nun 19. maddesinin 3. fıkrası uyarınca; yerleşim yerinin tekliğı ilkesi ticari ve sınai kuruluşlar hakkında uygulanmayacaktır⁸⁴.

B. İkamet İzni Kavramı

Kavramsal anlamı ile insan hakları; insanın başkaca hiçbir sınırlama öngörölmeksizin yalnızca insan olması sebebiyle, doğumla ve hatta ana rahmine düşmesi ile birlikte sahip olduğı ve devletler ile kişilerin dokunamadığı haklar bütünü olarak tanımlanmaktadır⁸⁵. Bu tanım doğrultusunda, insan haklarından bahsederken salt bir hakka sahiplik unsuru değil aynı zamanda o hakların devletler tarafından korunması ve güvence altına alınması hususundan da bahsetmek gerekir. İnsan haklarının bir “*doğal hak*” olarak kabulü ile insanın sahip olduğı doğal hakların devletlerden ve devletlerin kurmuş oldukları hukuk sistemlerinden önce var

⁸¹ KILIÇOĞLU, s.295.

⁸² DURAL/ ÖĞÜZ, s.197.

⁸³ ÖĞÜZMAN/ SELİÇİ/ OKTAY, s.191.

⁸⁴ Yerleşim yerinin tekliğı ilkesi, kesin bir ilke olmayıp ticari veya sınai bir kuruluşun şubeleri bulunduğı takdirde şubenin bulunduğı yer, açılacak davalarda veya icra takiplerinde “*o şubenin yerleşim yeri*” olarak kabul edilecektir: AKINTÜRK/ATEŞ, s.5.

⁸⁵ HEKİMOĞLU, M. M.: “İnsan Haklarının Tarihsel Perspektif İçerisindeki Gelişimi”, Journal of Management and Economics Research, C. 1, S. 1, 2003, s.77.

olduğu kabul edilmiştir. Bu nedenle, devletler söz konusu doğal haklarla bağlı olup onlara saygı duymak ve korumakla yükümlüdür⁸⁶.

Yerleşme özgürlüğü, insanların serbestçe yer değiştirebilmeleri, diledikleri yerde ikamet etme, konut edinme ve yaşamlarını sürdürme seçimlerinde özgür olmalarını ifade etmektedir. Bu nedenle, yerleşme özgürlüğünün temel insan hakları arasında olduğunun ve “*doğal hak*” kapsamına dahil olması nedeniyle birinci kuşak haklar arasında yer aldığının kabulü gerekir. Nitekim, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin 13. maddesinde; “*herkes, bir devletin içerisinde serbestçe dolaşma ve ikametgahını seçme hakkına sahiptir*” ifadeleri ile yerleşme özgürlüğü güvence altına alınmıştır⁸⁷. Yerleşme hürriyetinin somutlaşması, konut hakkının tanınması ile mümkün olacaktır. Yerleşme özgürlüğü birinci kuşak haklar arasında yer alırken, konut hakkı ikinci kuşak haklar arasında değerlendirilir ve bu hakkın kullanılabilmesi için devletin müdahalesi gereklidir. Devlet müdahalesi, devletin bireylerin konut hakkına erişebilmeleri için gerekli yardımı sağlaması ile mümkün olacaktır⁸⁸. Konut hakkı, dar anlamda barınma hakkı olarak kabul edilmekte ise de asgari yaşam koşullarına uygun bir konutun varlığını gerekli kılar. Konut hakkı, uluslararası insan hakları hukuku açısından “*yeterli konuta sahip olma*” şeklinde tanımlanmaktadır⁸⁹.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın “*Yerleşme ve Seyahat Hürriyeti*” başlıklı 23. maddesinde herkesin yerleşme ve seyahat hürriyetine sahip olduğu hükme bağlanmıştır. Yerleşme ve seyahat hürriyeti, ancak suç işlenmesini önlemek amacı ile kanunlarla sınırlanabilecektir. Anayasa’da düzenlenen ilgili hüküm, Türkiye’nin de taraf olduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 4. Ek Protokolünde⁹⁰ yer alan ilke ile de bağlantılıdır. Bahsi edilen ilke uyarınca: “*Bir devletin ülkesi içinde usulüne uygun olarak bulunan herkes, orada serbestçe dolaşma ve ikametgahını seçme hakkına sahiptir.*” (m.2/1). Bahsi edilen hükümler birlikte değerlendirildiğinde; seyahat ve yerleşme hürriyeti açısından vatandaşlar ile yabancılar arasında eşitlik ilkesinin kabul edildiği görülmektedir. Ancak, yerleşme ve seyahat hürriyeti her ne kadar vatandaş ve yabancı ayrımı yapılmaksızın herkese tanınan bir hak olarak düzenlenmiş olsa da ulusal güvenlik, kamu düzeni ve güvenliğinin sağlanması, suç işlenmesinin

⁸⁶ HEKİMOĞLU, s.78.

⁸⁷ KABOĞLU, İ.: “Yerleşme ve Konut Hakkı: Temel Özgürlük Sosyal Hak Birleşmesi”, İnsan Hakları Yıllığı, C. 17, S. 1, 1996, s. 150.

⁸⁸ KALABALIK, H.: İnsan Hakları Hukuku, Seçkin Hukuk, B.5, Ankara, 2017, s.601.

⁸⁹ KALABALIK, s.602.

⁹⁰ Resmî Gazete T. 14.07.1994, S. 21990.

engellenmesi, halk sağlığı, ahlak veya diğer insanların hak ve hürriyetlerinin korunması gibi amaçlarla, demokratik bir toplumun sağlanması için gereken tedbirlerin alınması için kanunlarla sınırlandırılabilir⁹¹. Türk hukuku için seyahat ve yerleşme hürriyetinin bir yabancıya tanınabilmesi için düzenlenen ilk koşul, yabancınn ülke sınırlarına yasal yollarla giriş yapmış olmasıdır. Usulüne uygun olarak ülkeye giriş yapmayan bir yabancınn yerleşme ve seyahat özgürlüğüne ilişkin haklardan yararlanması mümkün değildir⁹².

1955 yılında imzalanıp 1979 yılında yürürlüğe giren Avrupa İkamet Konvansiyonu⁹³, Türkiye tarafından da onaylanmıştır. Avrupa İkamet Konvansiyonu, sadece gerçek kişileri konu edinen tüzel kişileri kapsamı dışında tutan bir anlaşmadır. Avrupa İkamet Konvansiyonu'nun 1. bölümünde taraf ülkelerin vatandaşlarının diğer ülkelerdeki ikameti düzenlenmektedir. Konvansiyonun 1. maddesi uyarınca, taraf devletlerin vatandaşları diğer ülkelerde geçici süre ile ikamet edebileceklerdir, bu hakkın sınırlanması ancak kamu düzeni, güvenliği, sağlığı ve ahlakı gibi gerekçelerle mümkün olabilecektir. Konvansiyonun 2. maddesi ise oturma iznini düzenlemektedir. Buna göre; taraf devletler, ekonomik ve sosyal koşullar elverdiği sürece ve ölçüde diğer taraf devlet vatandaşlarının ikamet sürelerini uzatacak ve daimi ikametlerine izin verilecektir⁹⁴.

Avrupa Konseyi üyesi devletler tarafından imzalanan ve Türkiye'nin taraf olduğu bir diğer anlaşma ise Avrupa Konseyi Devletler Arasında Kişilerin Seyahatleri ile ilgili Avrupa Konvansiyonu'dur⁹⁵. Konvansiyon, taraf devlet vatandaşlarının kısa süreli giriş ve oturma olanaklarını düzenlemektedir. Buna göre, taraf devlet vatandaşları üç ayı geçmeyen sürelerle Konvansiyon ekinde düzenlenen belgelerden birini ibraz ederek diğer taraf devlet sınırlarından giriş ve çıkış yapabileceklerdir. Ancak, Konvansiyonun uygulanmasına yönelik getirilen birtakım sınırlamalar mevcuttur. Bunlardan ilki, taraf devletlerin topraklarında yabancıların seyahatleri ile ilgili olan yasal düzenlemelerin saklı tutulması, ikincisi sınırların geçilmesine ilişkin daha müsait koşullar taşıyan ulusal mevzuat ya da iki veya çok taraflı anlaşmaların varlığı ve geçerliliğine ket vurulmayacak olmasıdır. Üçüncüsü ise taraf devletlerin topraklarına

⁹¹ DOĞAN, V.: Yabancılar Hukuku, Savaş Yayınevi, B.4, Ankara, 2019, s. 81.

⁹² DOĞAN (Yabancılar), s.81.

⁹³ Resmî Gazete T. 17.09.1989, S. 20285.

⁹⁴ EKŞİ (Yabancılar Hukuku), s.68.

⁹⁵ Resmî Gazete T. 01.12.1961, S. 10972.

girmelerinde sakıncalı gördükleri kişilerin ikamet etmelerine engel olma haklarının saklı tutulacak olmasıdır⁹⁶.

Türk ulusal mevzuatında ikamet iznine ilişkin düzenlemeler 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile kanunlaştırılmış ve Avrupa müktesebatına uygun bir yasal bir düzenleme getirmek amaçlanmıştır⁹⁷. Yabancıların Türkiye’de ikametlerini düzenleyen bir diğer yasal düzenleme ise Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik’tir⁹⁸. YUKK’nın “*İkamet İzni*” başlıklı 19. maddesi uyarınca: “(1) Türkiye’de, vizenin veya vize muafiyetinin tanıdığı süreden ya da doksan günden fazla kalacak yabancıların ikamet izni almaları zorunludur. İkamet izni, altı ay içinde kullanılmaya başlanmadığında geçerliliğini kaybeder.” Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik’in 3. maddesinde ise: “*İkamet izni: Yabancılar Türkiye’de kalma hakkı veren izin*” şeklinde tanımlanmaktadır. Vize ve vize muafiyeti süresinden uzun süreli Türkiye’de ikamet etmeyi düşünen yabancıların ikamet izni almaları zorunludur.

Yabancıların Türkiye sınırlarından içeriye girebilmeleri için vize almaları zorunludur⁹⁹. Vize muafiyeti kapsamına girmeyen bir yabancınn Türkiye’ye giriş yapabilmesi için vatandaşı olunan veya yasal olarak ikamet edilen ülkenin Türk Konsolosluklarından ülkeye giriş amacını da belirtecek şekilde vize alması gerekmektedir¹⁰⁰. Türkiye’ye girişinde vize şartı aranmayacak yabancılar; YUKK 12/1. maddesinde sayılmış olup ilgili madde hükmünde vizeden muaf olan yabancıların vize türleri arasında herhangi bir ayırım veya istisna gözetilmediğinden vize muafiyeti kapsamında yer alan bir yabancınn vize alma zorunluluğu olmadığını söylemek mümkün olacaktır¹⁰¹. YUKK’nın 11. maddesi uyarınca Türkiye’de doksan güne kadar kalmak isteyen kişilerin vize alması gerektiği hükme bağlanmıştır. Buna göre, Türkiye’de vizenin ve vize muafiyetinden daha uzun süre veya doksan günden fazla kalmak isteyen kişilerin ikamet izni alması gerektiği kabul edilmektedir.

⁹⁶ EKŞİ (Yabancılar Hukuku), s.68.

⁹⁷ ÇÖRTOĞLU KOCA, S.: “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Uyarınca Yabancıların Türkiye’de İkameti ve Uzun Dönem İkamet İznine İlişkin Değerlendirmeler”, Ankara Barosu Dergisi, 2016, s.46.

⁹⁸ Resmî Gazete T. 11.04.2013, S. 28615.

⁹⁹ TEKSOY, B.: “6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’na Göre Yabancıların Vize Alma Zorunluluğu”, AÜHFD, C.62, S.3, 2013, s.858.

¹⁰⁰ AYBAY, R./ DARDAĞAN KİBAR, E.: Yabancılar Hukuku, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, B.3, 2010, s.115.

¹⁰¹ TEKSOY, s. 863.

Göç İdaresi Başkanlığı (GİB) 2016 yılında elektronik ikamet izni kısa ismi ile “e-ikamet”¹⁰² 2016 yılı itibariyle kullanıma sunulmuş olup bu portal üzerinden ikamet izni başvuruları, ikamet izninin süresinin uzatılması gibi birçok işlemin gerçekleştirilmesi mümkün hale getirilmiştir. Buna göre, e-ikamet sistemi üzerinden Türkiye’de vize ve vize muafiyeti süresinden daha uzun bir süre ile ikamet etmek isteyen yabancılar başvuruda bulunabileceklerdir. Başvuruda bulunan yabancıların, verilen randevu zamanında yaşamak istedikleri il ve/veya ilçede bulunan Göç İdaresi Müdürlüğü’nde hazır bulunmaları gerekmektedir. Belirlenen gün ve saatte herhangi bir mazeret bulunmaksızın hazır bulunmayan yabancılar hiç başvuruda bulunmamış sayılacaktır. Geçerli mazeretin tespitinin yapılabilmesi için idare birtakım bilgi ve belge talebinde bulunabilir. İkamet izni başvuruları için izlenen prosedür ile ikamet süresinin uzatılması talepleri için benzer prosedürler uygulanmaktadır¹⁰³. YUKK 19. madde uyarınca, ikamet izni almaya hak kazanan yabancının kendi adına düzenlenen ikamet iznini 6 ay içerisinde kullanması ve ülkeye giriş yaptıktan sonraki 20 günlük süre zarfında adres kayıt sistemine kayıt yaptırmaması gerekir.

Türk hukukunda, yerleşme ve seyahat hürriyeti kabul edilmiş olsa da bir yabancının Türkiye’de uzun süreli ikamet edebilmesinin temel koşulu ikamet izninin var olmasıdır. Yetkili makamlarca tanınan ikamet izni ile bir yabancının Türkiye sınırları içerisinde belirli bir süre ve belirli bir yerde yaşamasına yasal olarak izin verilmektedir. Kamu düzeni ve güvenliğinin sağlanması, toplum sağlığının ve huzurunun korunması açısından önem arz eden ikamet izninin düzenlenmesi için öncelikle yabancının talepte bulunması, sonrasında idare tarafından sunulması talep edilen evrakların sunulması başvuru bulunulması ve talepte bulunulan ikamet izni türüne göre farklılık gösteren şartların karşılanması gerekmektedir. Ancak, bütün ikamet izni türleri için mevzuatta yerine getirilmesi gereken birtakım ortak şartlar bulunmaktadır.

Türkiye’de ikamet izni başvurusu yapabilmek için öncelikle, ülkeye yasal yollarla giriş yapılmış olmalı ve ülkeye giriş çıkışına izin verilmeyecek yabancılar arasında yer alınmamalıdır. Türkiye’ye giriş yapacak bütün yabancılar için aranan ülkeye yasal yollardan giriş yapma şartı, 5682 sayılı Pasaport Kanunu ve YUKK’da düzenlenmiştir. 5682 sayılı Pasaport Kanunu’nun 1. maddesinin 1. fıkrasında: “*Türk vatandaşları ve yabancılar Cumhurbaşkanınca tayin olunan yolcu giriş – çıkış kapılarından Türkiye’ye girip çıkabilirler.*” Kanun maddesinde yer alan düzenleme ile Türkiye’ye giriş ve çıkışlar Cumhurbaşkanı

¹⁰² Detaylı bilgi için bkz.: <https://e-ikamet.goc.gov.tr/> E.T. 20.04.2025.

¹⁰³ Detaylı bilgi için bkz.: <https://www.goc.gov.tr/ikamet-genel-bilgiler>, E.T. 20.04.2025.

tarafından belirlenen yolcu giriş çıkış kapılarından yapılmalıdır. YUKK'nın 5. maddesinde, Türkiye'ye giriş ve çıkışların sınır kapılarında geçerli bir pasaport veya pasaport yerine geçen bir belge ile yapılabileceği belirtilmiştir. İlgili düzenlemeden anlaşılağı üzere, ikinci şartın yerine getirilmesi, sınır kapılarında geçerli bir pasaport veya pasaport yerine geçen belgenin ibraz edilmesiyle mümkündür. Pasaport Kanunu'nun 2. maddesinde Türkiye'ye giriş veya çıkış işlemlerinin yolcu giriş-çıkış kapılarındaki polis makamlarına muteber pasaport veya pasaport yerine geçen belgelerin ibrazı ile yapılabileceğı hükme bağlanmıştır. YUKK'nın “*Belge Kontrolü*” başlıklı 6. maddesinde de söz konusu husus hükme bağlanmıştır. Türkiye'ye giriş veya çıkış yapacak bir yabancınn geçerli bir pasaportu veya pasaport yerine geçen belgesi yoksa eğer ülkeye giriş çıkış yapması mümkün olmayacaktır. Geçerli bir pasaport veya pasaport yerine geçen bir belge sunmaksızın ülkeye giriş yapan yabancılara idari para cezası uygulanacak ve haklarında sınır dışı etme kararı verilecektir¹⁰⁴.

YUKK'nın 7. maddesinde, Türkiye'ye girişine izin verilmeyecek yabancılar sayılmıştır. İlgili kanun hükmü uyarınca: “(1) Aşağıdaki yabancılar; kabul edilemeyen yolcu kapsamına alınır ve Türkiye'ye girişlerine izin verilmeyerek geri çevrilir: a) Pasaportu, pasaport yerine geçen belgesi, vizesi veya ikamet ya da çalışma izni olmayanlar ile bu belgeleri veya izinleri hileli yollarla edindiğı veya sahte olduğı anlaşılanlar b) Vize, vize muafiyeti veya ikamet izin süresinin bitiminden itibaren en az altmış gün süreli pasaport veya pasaport yerine geçen belgesi olmayanlar c) 15 inci maddenin ikinci fıkrası saklı kalmak kaydıyla, vize muafiyeti kapsamında olsalar dahi, 15inci maddenin birinci fıkrasında sayılan yabancılar...” Türkiye'ye girişine izin verilmeyecek kişiler olarak belirlenmiştir.

YUKK 9. maddesi 1. fıkrası uyarınca; kamu düzeni, kamu sağlığı ve kamu güvenliğı nedenleri ile yabancıların Türkiye'ye girişinin yasaklanması mümkündür. Kamu düzeni, sağlığı ve güvenliğı gibi gerekçeler ile bir yabancıya ülkeye giriş yasağı getirilmesi hususunda idareye takdir yetkisi tanınmaktadır. İdare, kamu düzeni, kamu sağlığı, kamu güvenliğı açısından ülkeye girişleri sakıncalı görülen kişilere giriş yasağı getirebilir. Bunun yanı sıra, hakkında sınır dışı kararı verilen yabancılar açısından ülkeye giriş yasağı getirilmesi zorunludur. Hakkında sınır dışı kararı verilmiş olan bir yabancınn ülkeye girişinin yasaklanması konusunda idarenin takdir yetkisi yoktur. Bağlı yetki söz konusu olup söz konusu kişiler adına giriş yasağı

¹⁰⁴ KUŞÇU, D.: “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hükümleri Uyarınca Sınır Dışı Edilmelerine Karar Verilen Yabancıların İdari Gözetim Altına Alınmaları”, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.22, S. 37, 2017, s.259.

getirilmesi zorunluluk arz eder. Ancak, YUKK'nın 9. maddesinin 5. fıkrasında yer alan düzenlemeye göre, hakkında sınır dışı kararı verilen ve kendisine Türkiye'yi terk etmeleri için davetiye gönderilen yabancılar, davetiyeye uyarak ülkeyi terk ederlerse, giriş yasağı uygulanmama durumu söz konusu olabilmektedir. Bu düzenleme ile idareye takdir yetkisi tanınmıştır. Dolayısıyla, ülkeyi terk etmeye davet edilen yabancı, belirlenen süre içinde ülkeyi terk ettiği takdirde, hakkında sınır dışı kararı verilmesi zorunlu olmayacak, idarenin takdir yetkisi çerçevesinde sınır dışı işlemi uygulanmaması mümkün olacaktır¹⁰⁵.

Kanunda belirtilen şartlara uygun olarak ülkeye giriş yapan yabancıların Türkiye'ye yerleşme iradeleri mevcut ise bu durumda ikamet izni türlerinden birisine başvuruda bulunmaları gerekecektir. Ancak, yabancıların Türkiye'de ikamet edebilmelerine ilişkin yer bakımından birtakım kanuni sınırlamalar getirilmiştir. Kural olarak, yabancılar ikamet iznine başvururken istedikleri yere yerleşmek üzere başvuruda bulunabilecekken bu kuralın kanuni istisnaları mevcuttur. 2565 sayılı Askeri Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Hakkında Kanun'un¹⁰⁶ “*Birinci Derece Kara Askeri Yasak Bölgelerinde Uygulanacak Esaslar*” başlıklı 7. maddesinde yabancıların 1. derece kara askeri yasak bölgelerinde geçici olarak bölgeye girmelerinin veya oturmalarının Genelkurmay Başkanlığı'nın iznine bağlı olduğu hükme bağlanmıştır. Aynı Kanunun “*İkinci Derece Kara Askeri Yasak Bölgelerinde Uygulanacak Esaslar*” başlıklı 9. maddesinde ise yabancı gerçek ve tüzel kişilerin kanunda düzenlenen bölgelerde taşınmaz sahibi olamayacakları, eğer bölgede yabancıya ait taşınmaz mevcutsa bu taşınmazın tasfiyesine Cumhurbaşkanı tarafından karar verilebileceği, tasfiye kararının verilmesinin akabinde tasfiyeye uygulanacak şekil ile şartlara ilişkin esasları belirlemede Cumhurbaşkanı'nın yetkili olacağı hükme bağlanmıştır. Aynı maddenin devamında, yabancının izin almaksızın geçici olarak dahi olsa bölgeye giremeyeceği, oturamayacağı, çalışamayacağı ve taşınmaz sahibi olamayacağı düzenlenmiştir. Buna göre; yabancıların birinci derece kara askeri yasak bölgelerinde yerleşebilmeleri Genelkurmay Başkanlığı'nın iznine bağlanmışken, ikinci derece kara askeri yasak bölgelerine yerleşmeleri kanunen mümkün değildir.

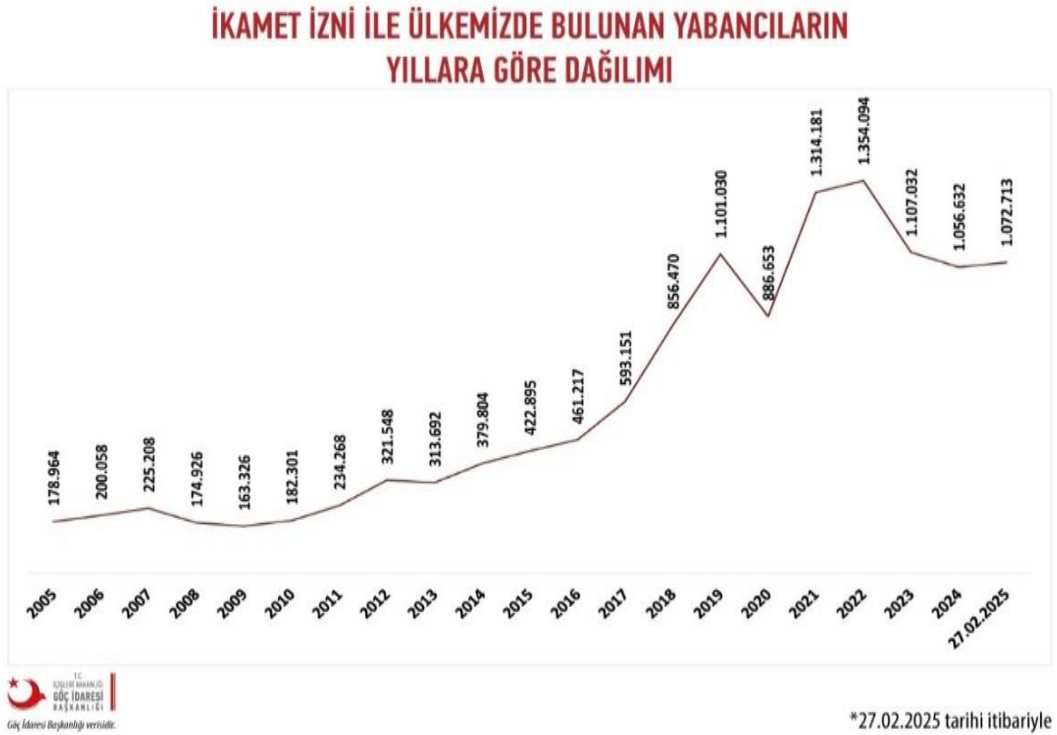
Son yıllarda Türkiye'ye yönelik göç hareketlerinin belirgin şekilde arttığı gözlemlenmektedir. Bu artışın temelinde, göç veren ülkelerdeki çeşitli sosyoekonomik ve siyasal sorunlar ile göç alan ülkelerin sunduğu daha elverişli yaşam koşulları etkili olmaktadır. Göç veren ülkelerde yapısal ekonomik sorunlar, silahlı çatışmalar ve iç karışıklıklar, siyasi

¹⁰⁵ DOĞAN (Yabancılar), s.49; ÇELİKEL/GELGEL, s.97.

¹⁰⁶ Resmî Gazete T. 22.12.1981, S.17552.

baskı rejimleri, ekonomik istikrarsızlık ile nitelikli bireylerin yurt dışına yönelmesini ifade eden beyin göçü gibi faktörler, bireyleri göçe zorlayan “*itici faktörler*” olarak değerlendirilmektedir. Buna karşılık, göç alan ülkelerin ekonomik büyüme potansiyeli, sosyal devlet anlayışına dayanan yönetim biçimleri, göreceli siyasi istikrarları, eğitim, istihdam ve sağlık hizmetlerine erişim gibi olanaklar ise “*çekici faktörler*” kapsamında değerlendirilmektedir. Türkiye, jeopolitik konumu itibarıyla, Avrupa’ya geçiş güzergahında yer alması sebebiyle önemli bir transit ülke niteliği taşımaktadır. Bunun yanı sıra, çevre ülkelerde son yıllarda meydana gelen silahlı çatışmalar, iç savaşlar ve siyasi istikrarsızlıklar ile Türkiye’nin uyguladığı göç politikaları, ülkeyi göçmenler açısından cazip hale getiren başlıca unsurlar arasında yer almaktadır. Bu nedenle, Türkiye’ye yönelik göç hareketlerinde hem nitelik hem de nicelik açısından belirgin bir artış gözlemlenmektedir.

Türkiye Cumhuriyet Devleti’nde bir ikamet iznine dahil olarak yerleşmiş olan yabancılara ilişkin istatistikler şu şekildedir:

Şekil 1.1. İkamet izni ile Türkiye’de kalan yabancıların yıllara göre dağılımı¹⁰⁷

¹⁰⁷ Detaylı bilgi için İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı Resmi internet sitesine bkznz.: <https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri>, E.T. 28.04.2025.

İlgili tablodan görüldüğü üzere; ikamet iznine dayalı olarak 2025 yılının ilk aylarında Türkiye’de ikamet izni ile kalmakta olan yabancıların sayısı; bir önceki yıla kıyasla artış göstermiş olup güncel sayı 1.072.713 dolaylarındadır. Ülkemizde ikamet izni ile yaşamakta olan yabancıların çocuk sahibi olma oranları göz önünde bulundurulduğunda bu sayının önümüzdeki yıllarda daha da artacağını söylemek mümkündür.

Göç İdaresi Başkanlığı tarafından yayımlanan bir başka istatistik ise;

İKAMET İZNI İLE ÜLKEMİZDE BULUNAN YABANCILARIN İLLERE GÖRE DAĞILIMI					
İL SIRA	İLLER	TOPLAM*	İL SIRA	İLLER	TOPLAM*
GENEL TOPLAM		1.072.713	GENEL TOPLAM		1.072.713
1	Adana	4.914	42	Kahramanmaraş	1.675
2	Adıyaman	485	43	Karabük	7.886
3	Afyonkarahisar	2.803	44	Karaman	708
4	Ağrı	450	45	Kars	721
5	Aksaray	2.109	46	Kastamonu	1.536
6	Amasya	557	47	Kayseri	6.257
7	Ankara	69.667	48	Kırkkale	666
8	Antalya	105.377	49	Kırklareli	3.661
9	Ardahan	254	50	Kırşehir	1.621
10	Artvin	358	51	Kilis	673
11	Aydın	9.635	52	Kocaeli	13.878
12	Balıkesir	5.884	53	Konya	9.481
13	Bartın	1.582	54	Kütahya	5.312
14	Batman	458	55	Malatya	1.152
15	Bayburt	441	56	Manisa	2.864
16	Bilecik	1.843	57	Mardin	957
17	Bingöl	316	58	Mersin	44.501
18	Bitlis	215	59	Muğla	19.886
19	Bolu	4.729	60	Muş	117
20	Burdur	1.521	61	Nevşehir	1.310
21	Bursa	48.169	62	Niğde	959
22	Çanakkale	3.623	63	Ordu	1.369
23	Çankırı	1.397	64	Osmaniye	692
24	Çorum	2.020	65	Rize	967
25	Denizli	3.999	66	Sakarya	15.577
26	Diyarbakır	1.229	67	Samsun	8.705
27	Düzce	2.163	68	Siirt	335
28	Edirne	6.670	69	Sinop	342
29	Elazığ	1.279	70	Sivas	2.616
30	Erzincan	788	71	Şanlıurfa	1.671
31	Erzurum	1.984	72	Şırnak	591
32	Eskişehir	7.451	73	Tekirdağ	6.834
33	Gaziantep	9.816	74	Tokat	2.984
34	Giresun	1.919	75	Trabzon	6.046
35	Gümüşhane	1.320	76	Tunceli	54
36	Hakkari	555	77	Uşak	2.093
37	Hatay	2.802	78	Van	1.187
38	Iğdır	597	79	Yalova	17.016
39	Isparta	2.764	80	Yozgat	1.589
40	İstanbul	532.352	81	Zonguldak	1.816
41	İzmir	27.913			

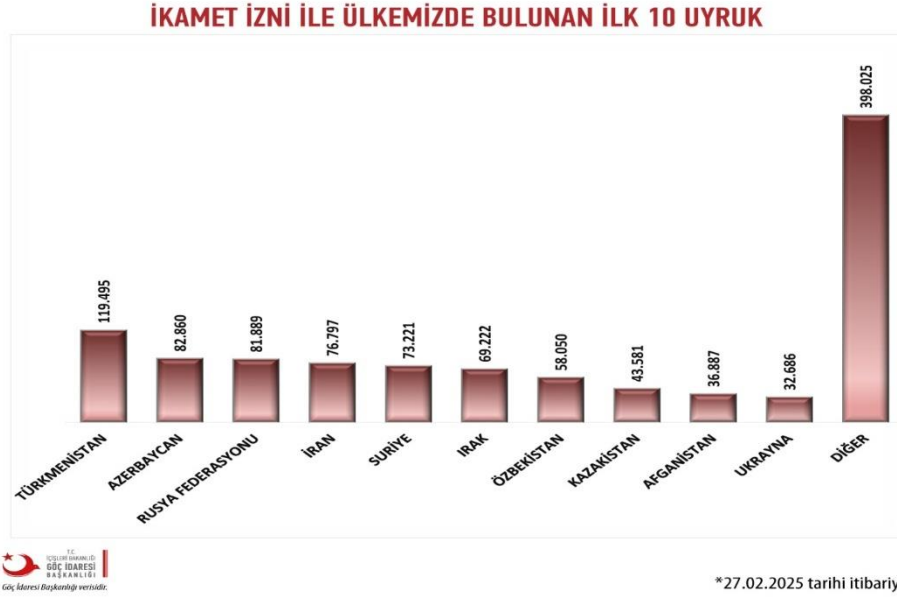
*27.02.2025 tarihi itibarıyla

Şekil 1.2. Ülkemizde ikamet izni ile bulunan yabancıların illere göre dağılımı¹⁰⁸

Şekil 1.2.’de yer alan liste incelendiğinde; ikamet izni sahibi olup ülkemizde yaşayan yabancıların daha çok İstanbul, Ankara, Antalya ve İzmir gibi büyükşehirleri tercih ettiklerini söylemek mümkün olacaktır. Ayrıca, ikamet izni ile Türkiye’ye yerleşen yabancı sayısının en fazla olduğu ilin İstanbul, ikinci ilin Antalya ve sonrasında üçüncü ilin ise Ankara olduğu görülmektedir.

¹⁰⁸ Detaylı bilgi için İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı Resmi internet sitesine bkz.: <https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri>, E.T. 28.04.2025.

Göç İdaresi Başkanlığı'nın resmi internet sitesindeki verilerde ülkemizde ikamet izni alan yabancıların uyrukları şu şekilde sıralanmaktadır:

1.4. Ülkemizde ikamet izni ile kalan yabancıların uyruklarına göre sıralanması¹⁰⁹

C. İkamet İzninden Muafiyet

Türkiye’de ikamet izni almalarına gerek olmaksızın ikamet edebilecek yabancılar, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun “İkamet İzninden Muafiyet” başlıklı 20. maddesinde: “– (1) Aşağıda sayılan yabancılar ikamet izninden muaf tutulurlar:

- a) Doksan güne kadar vizeyle veya vizeden muaf olarak gelenler, vize süresi veya vize muafiyeti süresince
- b) Vatansız Kişi Kimlik Belgesi sahibi olanlar
- c) Türkiye’de görevli diplomasi ve konsolosluk memurları
- ç) Türkiye’de görevli diplomasi ve konsolosluk memurlarının ailelerinden Dışişleri Bakanlığınca bildirilenler
- d) Uluslararası kuruluşların Türkiye’deki temsilciliklerinde çalışan ve statüleri anlaşmalarla belirlenmiş olanlar
- e) Türkiye Cumhuriyeti’nin taraf olduğu anlaşmalarla ikamet izninden muaf tutulanlar.

¹⁰⁹ Detaylı bilgi için İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı Resmi internet sitesine bkz.: <https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri>, E.T. 28.04.2025.

f) 5901 sayılı Kanunun 28 inci maddesi kapsamında olanlar

g) 76'ncı ve 83'üncü maddelerin birinci fıkraları kapsamında belge sahibi olanlar

(2) Birinci fıkranın (c), (ç), (d) ve (e) bentlerinde belirtilen yabancılara, şekil ve içeriği Bakanlık ve Dışişleri Bakanlığınca birlikte belirlenen belge tanzim edilir. Bu yabancılar, ikamet izninden muafiyet sağlayan durumları sona erdikten sonra da Türkiye'de kalmaya devam edeceklerse, en geç on gün içinde ikamet izni almak üzere valiliklere başvurmakla yükümlüdür.” şeklinde sınırlı sayıda sayılmıştır. Ayrıca, Yönetmeliğin 20. maddesinde yabancılar lehine olacak şekilde muafiyetin kapsamı genişletilmiştir. Yönetmeliğin 20. maddesi uyarınca, kanunda belirtilmeyen ancak milletlerarası sözleşmelerde veya yabancılar hukukuna ilişkin diğer düzenlemelerde yer alan bazı yabancıların ikamet izninden muaf tutulacağına dair bir düzenleme yapılmıştır¹¹⁰.

D. İkamet İzni Çeşitleri

Türk hukukunda ikamet izni kavramı, ilk defa YUKK ile farklı alt başlıklara ayrılmış ve her kategori farklı şartlara tabi tutulmuştur¹¹¹. Yabancıların Türkiye'ye gelme sebepleri ile ilişkili olarak vize ve vize muafiyet süreleri sonrasında Türkiye'de ikamet etmek istemeleri durumunda başvuracakları ikamet izni türü farklılık göstermektedir. YUKK ve YUKK Yönetmeliği'nin yürürlüğe girmesi ile yasal mevzuattaki sistematikleşme ile ikamet izni başvurusunun hangi amaca yönelik olduğu önem kazanmıştır. YUKK ile getirilen altı alt başlığa ayrılan ikamet izni türlerini kısa dönem ikamet izni, öğrenci ikamet izni, uzun dönem ikamet izni, insani ve insan ticareti mağduru ikamet izni ve aile ikamet izni olarak sınırlandırmak mümkün hale gelmiştir¹¹². İkamet izni türleri, yetkili makamın takdir yetkisi açısından farklılık göstermektedir. Örneğin, kısa dönem ikamet izni ve aile ikamet izni açısından iznin verilebileceği; öğrenci ikamet izni ve uzun dönem ikamet izinlerinde ise iznin verileceği düzenlenmiştir. İnsani ikamet izni ve insan ticareti mağduru ikamet izinlerinde ise başvuru yapılmasına gerek kalmaksızın resen düzenleme yoluna gidilmiştir¹¹³.

¹¹⁰ ÇÖRTOĞLU KOCA (Uzun Dönem), s.51.

¹¹¹ ESEN, E.: Türk Hukukunda Yabancılar İkamet İzinleri, Beta Yayınları, B.1, İstanbul, 2019, s.173.

¹¹² ABDULAL, A. I.: “Turkish Immigration Policies: Challenges End Responses”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.21, S.4, 2016, s.1476.

¹¹³ ARSLAN, Ş.: Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahat Hakkı, On İki Levha Yayıncılık, B.1, 2018, s.132.

Peki Türkiye’de yaşayan yabancıların en çok başvurdukları ikamet izni türü nedir? Göç İdaresi Başkanlığı verilerine göre bu sorunun cevabı şu şekilde cevaplanabilecektir:

Şekil 1.3. 2025 Yılında İkamet İzni Türüne göre Türkiye’de bulunan yabancıların sayısı¹¹⁴

Şekil 1.3.’te yer alan veriler doğrultusunda Türkiye’de yaşayan yabancılar arasında en çok başvuruda bulunulan ve başvuruların olumlu sonuçlandığı ikamet izni türü kısa dönem ikamet izni olarak görülmektedir. Kısa dönem ikamet iznini öğrenci ikamet izni izlemekte olup diğer ikamet izni çeşitlerinin toplam sayısının ardından aile ikamet izni yer almaktadır.

1. Kısa Dönem İkamet İzni

Kısa dönem ikamet iznine başvurabilecek kişiler, YUKK’nın “*Kısa Dönem İkamet İzni*” başlıklı 31. maddesinde sınırlı sayıda sayılmıştır. Buna göre kısa dönem ikamet iznine başvuruda bulunabilecek kişiler: “*Bilimsel araştırma amacıyla gelecekler, Türkiye’de taşınmaz malı bulunanlar, ticari bağlantı veya iş kuracaklar, hizmet içi eğitim programlarına katılacaklar, Türkiye Cumhuriyeti’nin taraf olduğu anlaşmalar ya da öğrenci değişim programları çerçevesinde eğitim veya benzeri amaçlarla gelecekler, turizm amaçlı kalacaklar,*

¹¹⁴ Detaylı bilgi için İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı Resmi internet sitesine bkzn.: <https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri>, E.T. 28.04.2025.

kamu sağlığına tehdit olarak nitelendirilen hastalıklardan birini taşımamak kaydıyla tedavi görecekler, adli veya idari makamların talep veya kararına bağlı olarak Türkiye’de kalması gerekenler , aile ikamet izninden kısa dönem ikamet iznine geçenler, Türkçe öğrenme kurslarına katılacaklar, kamu kurumları aracılığıyla Türkiye’de eğitim, araştırma, staj ve kurslara katılacaklar, Türkiye’de yükseköğrenimini tamamlayanlardan mezuniyet tarihinden itibaren altı ay içinde müracaat edenler, Türkiye’de çalışmayan ancak Cumhurbaşkanınca belirlenecek kapsam ve tutarda yatırım yapacaklar ile bunların yabancı eşı, kendisinin ve eşinin ergin olmayan veya bağımlı yabancı çocuğu, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti vatandaşları” yabancılar ile sınırlı olacak şekilde Kanunda sayılmıştır.

Aile ikamet izni kapsamında Türkiye’de bulunan yabancıların, bu iznin dayandığı gerekçenin ortadan kalkması durumunda, kısa dönem ikamet iznine geçiş yapmalarına olanak tanınmaktadır. Aile ikamet izninden kısa dönem ikamet iznine geçiş yapılabilmesine imkan sağlayan yasal düzenleme, YUKK’nın 34. maddesinin 5.,6. ve 7. fıkralarında düzenlenmiş olup ilgili hükümler uyarınca; en az üç yıl aile ikamet izniyle Türkiye’de yaşayıp on sekiz yaşını dolduranlar, boşanma durumunda ise en az üç yıl aile ikamet izni ile ülkede kalan ve Türk vatandaşıyla evli yabancılar, eğer aile içi şiddete bağlı olarak boşanma gerçekleştiği hususu mahkeme kararı ile sabit ise bu durumda süre şartı aranmaksızın kısa dönem ikamet iznine geçiş yapmaya hak kazanacaktır. Kısa dönem ikamet iznine geçişı mümkün kılan bir diğer durum ise, destekleyicinin vefatı hâlinde, bu kişiye bağlı olarak aile ikamet izniyle Türkiye’de bulunan yabancılarla, herhangi bir süre şartı aranmaksızın kısa dönem ikamet izni verilmesidir.

a) Kısa Dönem İkamet İzni Şartları

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 32. maddesi, kısa dönem ikamet izni başvurularında aranacak şartları hükme bağlanmıştır. Bu kapsamda, başvurunun Kanunun 31. maddesinin birinci fıkrasında belirtilen gerekçelerden bir veya birkaçına dayanması ve bu gerekçelere ilişkin bilgi ve belgelerin ibraz edilmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra, başvuru sahibinin, Kanunun 7. maddesi kapsamında Türkiye’ye girişine izin verilmeyen kişiler arasında yer almaması ve genel sağlık ile güvenlik koşullarına uygun bir barınma olanağına sahip olması da aranan şartlar arasındadır. Başvuru sahibinin, Türkiye’de kalacağı süre boyunca genel sağlık ve güvenlik standartlarına uygun barınma koşullarına sahip olduğunu kanıtlayan bilgi ve belgeleri sunması da gerekir. Gerekli görüldüğü takdirde, başvuru sahibinin vatandaşı olduğu

veya yasal ikametgahının bulunduğu ülkenin yetkili makamları tarafından düzenlenen adli sicil kaydının da talep edilebileceği hükme bağlanmıştır. Bu hükümde yer alan “*istenilmesi halinde*” ifadesi, adli sicil kaydının her durumda zorunlu olmadığını, ancak kamu düzeni veya güvenliği açısından tereddüt oluşması halinde idarenin talepte bulunabileceğini ifade etmektedir. Kısa dönem ikamet izni başvurularında aranan koşullardan bir diğeri ise başvuru sahibinin Türkiye’de ikamet edeceği adresi bildirme yükümlülüğüdür. Bu düzenleme, Türk vatandaşlarına yönelik ikametgah ve ikametgah değişikliğine ilişkin bildirim yükümlülüğünün bir yansıması olarak, yabancı uyruklu başvuru sahiplerine de benzer bir sorumluluk yüklemekte ve ikamet adresinin beyan edilmesini zorunlu kılınmaktadır.

Sonuç olarak, kanunda düzenlenen şartların yerine getirildiği hallerde kısa dönem ikamet izni başvurularının kabulü mümkün olabilecektir. Ancak, ilgili tüm koşullar sağlanmış olsa dahi, idareye tanınan takdir yetkisi çerçevesinde başvurunun reddedilmesi de mümkündür¹¹⁵.

b) Kısa Dönem İkamet İzninin Reddi, İptali veya Uzatılmaması

Kısa dönem ikamet izninin verilmemesi, iptal edilmesi veya uzatılmaması durumları, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 33. maddesinde düzenlenmiştir. Bu çerçevede, 32. maddede öngörülen şartların başvuru aşamasında sağlanmaması ya da daha sonra bu şartların ortadan kalkması halinde, ikamet izni başvurusu reddedilebilir, mevcut izin iptal edilebilir ya da süresi sonunda uzatılmayabilir. Örneğin, pasaportunu hileli yollarla temin ettiği tespit edilen bir yabancı hakkında, YUKK 7. madde kapsamında Türkiye’ye giriş yasağı uygulanacağından, kısa dönem ikamet izni iptal edilir. Benzer şekilde, ikamet izninin verilme amacının dışında kullanılması durumunda, kısa dönem ikamet izninin iptal edilmesi mümkündür. Ayrıca, hakkında sınır dışı kararı veya giriş yasağı bulunan yabancıların başvuruları reddedilebilir ya da mevcut ikamet izinleri iptal edilebilir. Bu tür kişilere ilişkin durumlar YUKK’nın 54. maddesinde ayrıntılı biçimde belirtilmiştir. Son olarak, ikamet izni sahibi yabancıların yurt dışında kalış süreleri de bir diğer iptal gerekçesidir. Yönetmeliğin 29. maddesi uyarınca, zorunlu kamu hizmeti, eğitim, görev veya sağlık gibi sebepler dışında, son bir yıl içinde toplamda 120 günden fazla yurt dışında kalan yabancıların ikamet izinleri reddedilebilir, iptal edilebilir veya süresi uzatılmayabilir.

¹¹⁵ AYDOĞDU, G.: Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahat Özgürlüğü, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2017, s.143.

2. Öğrenci İkamet İzni

Türkiye’ye vatandaşı oldukları veya ikamet ettikleri coğrafyada yaşanan savaşlar nedeniyle sığınan yabancıların büyük bir çoğunluğunu okul dönemindeki çocuklar ve gençler oluşturmaktadır. Eğitim çağındaki sığınmacıların yanı sıra özellikle yüksek öğretim aşamasında ülkemize gönüllü olarak gelen ve eğitim görmek isteyen yabancılar da bulunmaktadır¹¹⁶.

Türk hukukunda, eşitlik ilkesi gereği, yabancıların eğitim ve öğrenim hakkı, Türk vatandaşlarıyla aynı şekilde korunmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 42. maddesi, *"Eğitim ve Öğrenim Hakkı ve Ödevi"* başlığı altında, *"Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz"* düzenlemesi öngörülerek, yabancı veya vatandaş ayrımı olmadan bütün kişilerin eğitim hakkı güvence altına alınmıştır. Buna bağlı olarak, yabancıların devlet tarafından sağlanan eğitim hakkından tam ve etkin bir şekilde yararlanma imkanı mevcuttur. Ancak, bu hak, yabancıların eğitim alırken yerine getirmeleri gereken belirli yükümlülükleri ve ek şartları ortadan kaldırmamaktadır.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu çerçevesinde düzenlenen öğrenci ikamet izni, Türkiye’deki eğitim kurumlarında eğitim ve öğrenimine devam etmek isteyen yabancıların alması gereken zorunlu ikamet izni türüdür. Her ne kadar kural olarak öğrenci ikamet izninin alınması gerekse de bazı durumlarda bazı ikamet izni türleri de belli sınırlar dahilinde sahiplerine eğitim görme hakkını sunmaktadır. Bir diğer imkan ise ikamet izinleri arasında geçiş yapılabilmesi olup, bazı durumlarda öğrenci ikamet izni yerine geçebilecek belgelerle yabancıların eğitim ve öğrenim hakkına erişimleri sağlanmaktadır¹¹⁷.

Türkiye’de eğitim görmek isteyen bir yabancı, öğrenci ikamet izni almak zorundadır. Öğrenci ikamet izni, YUKK 38. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, öğrenci ikamet izni *"Türkiye’de bir yükseköğrenim kurumunda ön lisans, lisans, yüksek lisans veya doktora öğrenimi göreceğ öğrencilere"* verilir. Ayrıca, Tıpta ve Diş Hekimliğinde Uzmanlık Eğitimi Yönetmeliği¹¹⁸ 14. maddesi uyarınca, tıpta ve diş hekimliğinde uzmanlık eğitimi alacak yabancıların da ikamet izni almaları gerektiği hükme bağlanmıştır.

¹¹⁶ HALICI, S.: "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Uyarınca Öğrenci İkamet İzni", Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.25, S.2, 2017, s. 407.

¹¹⁷ HALICI, s.408.

¹¹⁸ Resmî Gazete T. 26.04.2024, S. 28983.

YUKK'nın 38. maddesinin 2. fıkrası uyarınca, bakımı ve masrafları gerçek veya tüzel kişiler tarafından karşılanacak olan ilk ve orta öğrenim çağındaki yabancı öğrenciler, velilerinin veya yasal temsilcilerinin onayı ile eğitim sürelerini kapsayacak şekilde bir yıllık öğrenci ikamet izni alabileceklerdir. Konuya ilişkin bir diğer düzenleme, YUKKUY'nın 35. maddesinde yer almaktadır. İlgili düzenleme uyarınca, aile ikamet izni bulunmayan ilk ve orta öğrenim çağındaki yabancıların öğrenci ikamet izni alması zorunludur. Kanun ile yönetmelik arasındaki fark dikkate alındığında, YUKK'nın 38. maddesi, öğrenci ikamet izni alabilmek için bakımı ve masraflarının gerçek veya tüzel kişiler tarafından karşılanmasını ön koşul olarak getirmektedir. Oysa YUKKUY'nın 35. maddesi, böyle bir ön koşul aramaksızın, aile ikamet iznine sahip olmayan ilk ve orta öğrenim çağındaki yabancılara doğrudan öğrenci ikamet izni verilmesine olanak tanımaktadır. Dolayısıyla, Yönetmeliğin kapsamının daha geniş olduğu söylenebilir¹¹⁹.

Aile ikamet izni, yabancıların Türkiye'de ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde eğitim alabilmeleri için ayrıca bir öğrenci ikamet izni almasına gerek olmaksızın eğitim hakkı sağlamaktadır. Bu bağlamda, aile ikamet izni sahibi bir yabancı, öğrenci ikamet izni için gereken şartları taşıyorsa, ayrıca öğrenci ikamet izni başvurusu yapmasına gerek kalmadan, bu izin türüyle sağlanan haklardan yararlanabilecektir. Ancak bu istisna, yalnızca ilköğretim ve ortaöğretim çağındaki yabancılar açısından geçerlidir. Öte yandan, yasal temsilcilerinin bakım yükümlülüğü altında olan ve on sekiz yaşını doldurmuş yabancılar, aile ikamet izni kapsamında kaldıkları sürece öğrenci ikamet izninin sunduğu haklardan faydalanmaya devam edebilecektir. Benzer şekilde, öğrenci ikamet izni sahibi bir yabancı, aile ikamet izni almak için gerekli şartları taşıması durumunda, aile ikamet izni başvurusunda bulunma hakkına sahip olacaktır. Dolayısıyla, aile ikamet iznine sahip yabancı, öğrenci ikamet iznine ilişkin şartları sağlamaya devam ettiği sürece, bu izin türünün tanıdığı haklardan yararlanmaya devam edebilecektir¹²⁰.

a) Öğrenci İkamet İzninin Şartları

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Uygulama Yönetmeliği'nin 36. maddesinin birinci fıkrası uyarınca, öğrenci ikamet izni başvurusunun, ön kayıt işleminin tamamlanmasının ardından, öğrenci veya öğrenim göreceği eğitim kurumu tarafından Genel Müdürlük tarafından

¹¹⁹ GÜNER, C.: "Yetkili Makam Kararıyla Genel Yoldan Türk Vatandaşlığının Kazanılmasında Öğrenci Olmanın Etkisi", Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi, S.2, 2016, s.313.

¹²⁰ HALICI, s.441.

belirlenen usul ve esaslara uygun şekilde yapılması gerekmektedir. Bu çerçevede, öğrenci ikamet izni başvurusunda bulunacak yabancıların ön kayıt yaptırmış olmaları ve bu durumu belgelendirmeleri zorunludur. Ancak aynı hükümde, Uluslararası Öğrenciler Değerlendirme Kurulu kararıyla Türkiye’deki bir öğrenim kurumuna kabul edilen yabancılar için ön kayıt şartının aranmayacağı düzenlenmiştir. Dolayısıyla, ön kayıt yükümlülüğüne tabi yabancıların bu yükümlülüğü yerine getirdiklerine dair belgeyi, bu yükümlülüğünden muaf tutulanların ise muafiyet durumlarını tevsik eden belgeyi yetkili makamlara ibraz etmeleri gerekmektedir.

Öğrenci ikamet izni başvurusu yapan yabancıların, yeterli ve düzenli mali kaynağa sahip olmaları, yükseköğrenim için bir şart olarak belirlenmiştir. Bu yeterliliğin tespitinde başvuru sahibinin beyanı esas alınmakla birlikte, idare, beyanın gerçeği yansıtmadığı kanaatine varırsa belge talep etme yetkisine sahiptir. İlk ve ortaöğretim düzeyinde öğrenim görecektik yabancıların bakım ve giderleri bir gerçek veya tüzel kişi tarafından karşılanacağından, bu düzeyde söz konusu şart aranmaz; ancak ilgili kişi veya kuruluşa ait belgelerin ibrazı zorunludur. Ayrıca, kamu kurum ve kuruluşları tarafından eğitim almak üzere ülkemize davet edilen yabancı öğrencilerden, Türkiye’de bulundukları süre boyunca sağlık ve barınma giderlerinin ilgili kurum tarafından karşılanacağına dair bilgi ve belgelerin sunulması halinde, gelir beyanı yapılmasının istenmeyeceği Yönetmelikte belirtilmiştir.

Öğrenci ikamet izni başvurularında aranan bir diğer şart ise geçerli sağlık sigortasına sahip olmaktır. Ancak, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’nun¹²¹ “Genel Sağlık Sigortalısı Sayılanlar” başlıklı 60. maddesindeki düzenleme uyarınca; Türkiye’de öğrenim gören yabancı öğrencilerin, kayıt yaptırdıkları tarihten sonraki üç ay içerisinde başvuru yapmaları halinde genel sağlık sigortalısı sayılacakları hükme bağlanmıştır. Dolayısıyla, söz konusu öğrencilerden ayrıca özel sağlık sigortası yaptırmaları talep edilmeyecektir¹²².

Türkiye’de öğrenci ikamet iznine başvuruda bulunan bir yabancının yerine getirmesi gereken bir diğer önemli şart ise ülkeye giriş yaparken eğitim vizesi alınmasıdır. Yönetmeliğin 35/2. maddesinde, Türkiye’den yapılacak öğrenci ikamet izni başvurularında, Türkiye’de ilk ve orta derecede eğitim alacak yabancılar için eğitim vizesinin talep edilmeyeceği belirtilmiştir. Eğitim vizesi alınmasının zorunlu olduğu durumlarda ise, vize başvurusunun, kural olarak,

¹²¹ Resmî Gazete T. 16.06.2006, S. 26200.

¹²² HALICI, s.425.

yabancının vatandaşlık ya da yasal ikametgahının bulunduğu ülkenin Türk Konsolosluklarından yapılmalıdır. Türkiye’de elektronik ortamda vize başvurusu ancak turistik ve ticari amaçlar için düzenlenen gezilerde mümkün olacaktır. Dolayısıyla, e-vize uygulaması ile eğitim vizesi alınması mümkün olmayacaktır.

b) Öğrenci İkamet İzninin Süresi

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ve Yönetmeliğinde öğrenci ikamet izninin süresine ilişkin özel düzenlemeler yer almaktadır. İlgili düzenlemeler uyarınca; öğrenci ikamet izninin süresi belirlenirken dikkate alınan ilk unsur başvuru alan eğitim programının derecesidir. Kanunun 38. maddesinde ve Yönetmeliğin 37. maddesinde yer alan özel hükümler uyarınca ilk ve orta öğrenim kurumlarında eğitim alacak olan yabancılara öğrenim görülmeye başlanacak tarihten başlayarak bir sonraki öğrenim döneminin başlangıcına kadarki süre açısından en fazla bir yıl olarak verilir (YUKKUY 37/1). Öğrenci ikamet izni, öğrenim süresi ile sınırlı olacak şekilde düzenlenmektedir. Bu nedenle, öğrencinin öğrenim süresi bir yıldan daha kısa ise, öğrenci ikamet izni, öğrenim süresini aşacak şekilde verilmeyecektir. Öğrenci ikamet izni verilecek yabancının bakım ve öğrenim masrafları bir gerçek veya tüzel kişi tarafından karşılanıyorsa, bu durumda velilerinin veya yasal temsilcilerinin onayıyla, yabancının öğrenimi devam ettiği sürece birer yıllık sürelerle öğrenci ikamet izni verilmesi mümkün olacaktır (YUKK 38/2).

Türkiye’deki bir yüksek öğrenim kurumunda, ön lisans, lisans, yüksek lisans veya doktora eğitimine başvuran bir yabancının öğrenci ikamet izninin öğrenim süresini kapsayacak şekilde verilebileceği YUKKUY 37/2. maddesinde düzenlenmiştir. Bu durumda, idare takdir yetkisini kullanarak öğrenci ikamet izni süresini öğrenim programı süresini kapsayacak şekilde düzenleyebileceği gibi öğrenim süresinin başlangıç tarihinden itibaren bir sonraki öğrenim döneminin başlangıç tarihine kadar bir yıllık sürelerle de düzenleyebilecektir¹²³.

¹²³ ÖZBEK HADİMOĞLU, N.: “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısında Yer Alan İkamet İzni Türleri ile Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun Olağan Telsik Yoluyla Türk Vatandaşlığının Kazanılmasında Aranılan İkamet Şartı Arasındaki İlişki”, TBBD, C.102, 2012, s.152.

c) Öğrenci İkamet İzninin Reddi, İptali veya Uzatılmaması

Öğrenci ikamet izni başvurusunun reddi, mevcut öğrenci ikamet izninin iptali veya süresinin uzatılmaması hususları 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 40. maddesinde yer almaktadır. İlgili düzenleme uyarınca, YUKK m. 39'daki şartları karşılamayan bir yabancınn öğrenci ikamet izni başvurusu reddedilecektir. Benzer şekilde, YUKK 39. maddesinde sayılan şartlara haiz yabancınn öğrenci ikamet izni, mevcut şartlardan biri veya birkaçının ortadan kalkması halinde iptal edilecek veya süresi sona erdikten sonra uzatılmasına engel teşkil edecektir. Öğrenci ikamet izninin iptal edilmesine neden olacak bir diğer durum ise, öğrenci ikamet izni var olan bir yabancınn öğrenciliğini devam ettiremeyeceğine ilişkin kanıtların ortaya çıkmış olması veya öğrenci ikamet izninin, amacına aykırı bir şekilde kullanıldığının belirlenmesi durumudur. YUKK 40/1-ç maddesinde, öğrenci ikamet izni verilen yabancı hakkında geçerli bir sınır dışı etme kararı verilmesi veya Türkiye'ye giriş yasağı kararı alınması durumunda, öğrenci ikamet izni başvurusunun reddedileceği belirtilmiştir. Eğer, öğrenci ikamet izni hali hazırda mevcutsa bu gibi durumların ortaya çıkması halinde mevcut öğrenci ikamet izninin iptaline karar verileceği hususları hükme bağlanmıştır. Eğer, öğrenci ikamet izni süresinin uzatılması aşamasında söz konusu durumlar ortaya çıkarsa bu durumda da öğrenci ikamet izni süresinin uzatılmaması yönünde işlem tesis edilecektir¹²⁴.

Öğrenci ikamet izni başvurusunun reddi, mevcut öğrenci ikamet izninin iptali veya süresinin uzatılmamasına ilişkin işlemler, eğer Türkiye sınırları içerisinde gerçekleştiriliyorsa bu durumda kararın tebliği işlemleri valiliklerce yapılacaktır. Tebligat, asile, yasal temsilcisine veya avukatına yapıldığı takdirde geçerli tebligatın koşulları sağlanmış olacaktır. Ayrıca, Türkiye'de burslu olarak eğitim gören öğrencilere yapılacak tebligatların burs veren kuruma da yapılabileceği Yönetmeliğin 29/2. maddesinde hükme bağlanmıştır. Tebligatın içeriğinde karara karşı başvurulabilecek itiraz yollarının usulü ve bu süreçte izlenmesi gereken yasal hak ve yükümlölükler yer alacaktır¹²⁵.

¹²⁴ HALICI, s.438.

¹²⁵ HALICI, s.439.

3. Uzun Dönem İkamet İzni

Avrupa Birliği ülkeleri ile OECD (Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Örgütü) ülkelerinde uzun yıllardır uygulama alanı bulan “uzun dönem ikamet izni” (*longterm residence permit*) uygulaması Türk hukukunda uygulama alanını ilk defa 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 42. maddesinde yer alan düzenleme ile bulmuştur. Uzun dönem ikamet izni, bu izne sahip yabancılara, Türk vatandaşlarına tanınan haklara benzer haklar ve yetkiler tanımaktadır. Türkiye’de uzun süre ikamet eden, ülke ile güçlü ilişkiler kuran ve ekonomik ile sosyal faaliyetlerini Türkiye merkezli yürüten yabancılara, uzun dönem ikamet iznine başvurma hakkı tanınmıştır¹²⁶.

Uzun dönem ikamet izninin tanımı; Türkiye’de daha önce ikamet izni ile ikamet eden yabancılardan kanunun öngördüğü veya İçişleri Bakanlığı’nın belirleyeceği şartları yerine getirmeleri halinde yapacakları başvurunun Bakanlıkça onaylanması neticesinde valiliklerin vereceği süresiz ikamet izni şeklinde yapılabilecektir. Uzun dönem ikamet izni hakkı sağlanan yabancılar, Türkiye’de uzun dönem ikamet ettikleri halde Türk vatandaşlığı alamamaları veya almak istemedikleri hallerde uzun dönem ikamet izni ile Türk vatandaşlarına tanınan haklara benzer haklara haiz olacaklardır¹²⁷.

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 43. maddesinde, Türkiye’de kesintisiz en az sekiz yıl ikamet eden veya Bakanlığın belirlediği şartlara uyan yabancılardan uzun dönem ikamet iznine başvurabilecekleri hükme bağlanmıştır. İlgili düzenleme uyarınca, Türkiye’de aile ikamet izni ile kesintisiz olarak sekiz yıl boyunca kalan bir yabancı uzun dönem ikamet iznine başvuruda bulunabilecektir. Aile ikamet izni açısından destekleyici olan bir kişinin uzun dönem ikamet iznine sahip olması durumunda ise ona bağlı olarak aile ikamet izni alan yabancının her defasında üç yılı aşmamak kaydıyla Türkiye’de kalması mümkün olacaktır¹²⁸.

¹²⁶ ÇÖRTOĞLU KOCA (Uzun Dönem), s.64.

¹²⁷ TANER, Ç.: Türkiye’de İkamet İzni Başvurusunda Bulunan Yabancıların Sağlık Sigortasına İlişkin Uygulamaların Analizi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Kamu Yönetimi Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2022, s.70.

¹²⁸ ELÇİN, D.: “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda Aile İkamet İzni: Aile Hayatı Hakkı mı? Aile Birleşimi Hakkı mı?”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, C.7, S.30, Nisan 2017, s.170.

a) Uzun Dönem İkamet İzni Şartları

Diğer ikamet izinleri verilirken yerine getirilmesi gereken; yabancının kendisinin ve yakınlarının geçimlerini sağlayacak yeterli ve devamlı gelirin olması, kamu düzeni ve güvenliğine tehdit oluşturmamak, ülkeye yasal yollarla giriş yapmak, geçerli sağlık sigortasının mevcut olması gibi standart şartların yanı sıra uzun dönem ikamet iznine özgü mevzuatta bir takım özel şartların da yerine getirilmesi gerektiği düzenlenmiştir. Ayrıca, Kanunun 43/1. maddesinde düzenlenen şartların yanı sıra yine aynı Kanunun 43/2. maddesinde İçişleri Bakanlığına uzun dönem ikamet iznine ilişkin yeni şartlar belirleyebilme yetkisi tanınmıştır.

Mevzuatta düzenlenen ve uzun dönem ikamet izni başvurusunda bulunulurken yerine getirilmesi gereken ilk özel şart; kesintisiz en az sekiz yıl boyunca Türkiye’de ikamet edilmesidir. Uzun dönem ikamet izni başvurusuna özgü olarak düzenlenmiş bir diğer şart ise başvuruda bulunan yabancının başvuru tarihinden itibaren geriye dönük olarak son üç yıl içerisinde kamu kurum veya kuruluşlarından sosyal yardım almamış olması gerekmektedir. Söz konusu şart, başvuruda bulunan yabancının geçim sıkıntısı yaşamaksızın kendisinin ve varsa ailesinin yaşamını idame ettirebildiğinin tespit edilmesine yöneliktir¹²⁹.

Uzun dönem ikamet izni başvurusunda bulunan yabancının sosyoekonomik durumuna ilişkin yerine getirilmesi gereken bir diğer şart ise kendisi ve varsa ailesinin geçimini sağlayabilecek sabit ve yeterli gelire sahip olmasıdır. Yabancının kendisinin ve varsa aile bireylerinin geçimini sağlayabilecek yeterli ve düzenli gelire sahip olmasına ilişkin şartın hesabında izlenecek yol, Yönetmeliğin 40/5. maddesinde düzenlenmiştir. Yasal düzenlemede uzun dönem ikamet izni başvurusunda bulunan yabancının aylık düzenli ve yeterli gelire sahip olması koşulu aranmaktadır¹³⁰. Gelir kaynağının tespitine ilişkin Yönetmelikte yer verilen özel düzenleme uyarınca, gelir kaynağı tespitinde üçüncü kişilerin taahhütlerinin geçerli olmayacağı hükme bağlanmıştır.

Başvuru esnasında geçerli bir sağlık sigortası bulunmayan yabancıların başvuruları kabul edilmeyecektir. Ayrıca, gerekli görülen hallerde, güvenlik birimleri tarafından başvuru kamunun kamu düzeni ve güvenliğine yönelik tehdit oluşturup oluşturmadığı araştırılacaktır. Yabancının kamu düzeni ve güvenliği açısından tehdit oluşturup oluşturmadığına ilişkin araştırma

¹²⁹ ÇÖRTOĞLU KOCA (Uzun Dönem), s.67.

¹³⁰ ÇÖRTOĞLU KOCA (Uzun Dönem), s.67.

yapılırken gerek vatandaşı olduğu ülkedeki gerek Türkiye’deki kurumlar tarafından düzenlenen adli sicil kaydına ilişkin belgeleri ibraz etmesi istenecektir. Ancak, ülkesine giriş çıkış yapması mümkün olmayan bir yabancının Türkiye’deki adli sicil kaydı olmadığına ilişkin belgeyi ibraz etmesi yeterli olacaktır. Eğer, başvurucunun kamu düzeni ve güvenliğine ilişkin bir tehdit oluşturduğu sonuç ve kanaatine varılırsa bu durumda uzun dönem ikamet izni başvurusu reddedilecektir.

İçişleri Bakanlığı tarafından belirlenen şartlar çerçevesinde uzun dönem ikamet izni verilmesine karar verilen yabancıların, kamu düzeni veya güvenliği açısından herhangi bir tehdit oluşturmamaları ve Bakanlığın takdir yetkisiyle belirlenen şartları sağlamış olmaları yeterli kabul edilecek, diğer belirtilen şartların yerine getirilmesi istenmeyecektir¹³¹.

Uzun dönem ikamet iznine ilişkin belirtilmesi gereken bir diğer önemli husus ise 15.02.2017 tarihli Göç Politikaları Kurulu Kararı ile belirlenen şartları sağlayan Ahıska Türkleri, Bulgaristan Türkleri ve Yunanistan Türklerinin (Batı Trakya Türkü ve Iskat İşlemi Görenler) uzun dönem ikamet izni müracaatlarının valiliklerce alınan ve uygun bulunan başvurular doğrultusunda uzun dönem ikamet izni verilmesine karar verilmiş; 2022 yılı itibarıyla Kırım Türkleri de bu uygulama kapsamına alınmıştır. Bahsi geçen uygulama uyarınca; sayılan Türk asıllı yabancıların aranan şartları yerine getirmeleri halinde en az sekiz yıl kesintisiz en az sekiz yıl ikamet etme şartı aranmaksızın Türkiye’de uzun dönem ikamet izni almaları mümkün olmuştur¹³².

b) Uzun Dönem İkamet İzninin Sağladığı Haklar

Uzun dönem ikamet izni hakkı olan bir yabancı, Türk vatandaşlarının sahip olduğu pek çok hakka doğrudan sahip hale gelecektir. Kanunun 44. maddesindeki düzenleme uyarınca, uzun dönem ikamet izni olan yabancılar; Türk vatandaşlarından farklı olarak askerlik yapma yükümlülüğünden muaftır. Türk vatandaşlarına özgü bir hak olarak düzenlenen siyasi haklardan seçme ve seçilme hakkı da uzun dönem ikamet iznine haiz yabancılara tanınmamıştır.

¹³¹ EKŞİ (Yabancılar Hukuku), s.90.

¹³² İlgili karar için bknz: <https://www.goc.gov.tr/uzun-donem-ikamet-izni>, E.T. 23.04.2025.

Türk vatandaşlarına tanındığı halde uzun dönem ikamet izni ile Türkiye’de kalan yabancılara tanınmayan bir diğer hak ise kamu görevlerine girme haklarının bulunmamasıdır. 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın “*Kamu Hizmetlerine Girme Hakkı*” başlıklı 70. maddesinde: “*Her Türk kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir*” düzenlemesine yer verilmiştir. Buna göre, kamu hizmetlerine girme hakkı yalnızca Türk vatandaşlarına tanınan ve Anayasa ile güvence altına alınmış bir hak olarak kabul edilmiştir. Benzer şekilde, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’nun¹³³ “*Genel ve Özel Şartlar*” başlıklı 48. maddesinde devlet memuru olmak için Türk vatandaşı olma şartı öngörülmüştür. Bu nedenle, uzun dönem ikamet iznine sahip yabancılar, kamu hizmetlerine memur olarak girme hakkına sahip değildir. Ancak, Devlet Memurları Kanunu’nun 4/B maddesinde yabancıların kamuda ihtiyaç duyulması halinde, hangi kurumlarda ve şartlarda sözleşmeli personel olarak çalışabilecekleri hükme bağlanmıştır. Söz konusu kanun hükmü uyarınca, yabancı bir devletin vatandaşı olan kişiler ancak zorunlu görülen hallerde ve sözleşmeli personel olarak kamu kurum ve kuruluşlarında istihdam edilebilirler¹³⁴.

Uzun dönem ikamet iznine sahip yabancılar açısından getirilen bir diğer sınırlama ise YUKK 44. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendi uyarınca uzun dönem ikamet iznine sahip yabancıların araç ithal etme yasağıdır. Ancak, 4458 sayılı Gümrük Kanunu’nun¹³⁵ 130. ve 131. maddelerinden yararlanarak Türkiye’de yaşayan yabancıların belirli sürelerle bir diğer ifade ile geçici olarak araç ithal edebilmeleri mümkün olacaktır. Gümrük Kanunu’nun 130. madde hükmü gereğince, Kanunun 131. maddesindeki süreler saklı kalmak koşulu ile eşyanın azami olarak yirmi dört ay boyunca ülke sınırları içerisinde geçici ithalat rejimi altında kalması mümkündür. Ancak, idarenin ve ilgili kişinin kabul etmesi durumunda söz konusu sürenin indirilmesinin önü açılmıştır. Dolayısıyla, uzun dönem ikamet izni sahibi bir yabancı kanunda sayılan sürelerle sınırlı kalmak kaydı ile geçici ithalat rejiminden yararlanarak araç ithal etme imkanına sahip olacaktır.

Uzun dönem ikamet izni sahibi yabancıların Türkiye’de ikamet, seyahat, miras, çalışma, ticari faaliyette bulunma, taşınır ve taşınmaz mal iktisabına ilişkin hakları, Türk vatandaşlarına uygulanan mevzuat hükümleri uyarınca belirlenmektedir. Ancak, belirtilen hak ve özgürlüklerle

¹³³ Resmî Gazete T. 23.07.1965, S. 12056.

¹³⁴ KÜDÜR, O.: Uluslararası Sözleşmeler Bakımından Türkiye’de Çalışma Hakkı ve Sınırlamaları, Yaşar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2020, s.117.

¹³⁵ Resmî Gazete T. 04.11.1999, S.23866.

ilgili özel kanunlarda Türk vatandaşı olma şartı düzenlenmişse bu durumda yabancının söz konusu haklardan yararlanması mümkün olmayacaktır.

Uzun dönem ikamet iznine hak kazanan yabancının çalışma iznine ilişkin usul ve esaslar 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu'nun¹³⁶ 6. maddesinde düzenlenmiştir¹³⁷. Uzun dönem ikamet izni olan yabancıların Türkiye'de çalışma hakkına sahip olabilmeleri için süresiz çalışma izni başvurusunda bulunmaları gerekirken Türk Vatandaşlığı Kanunu 28. maddesi kapsamında mavi kart sahiplerinin ayrıca çalışma izni almaları gerekli değildir. Yapılacak mesleğe ve göreve ilişkin özel kanun hükümleri saklı kalmak kaydıyla mevzuatta düzenlenen şartları yerine getiren mavi kart sahibi kişilerin çalışma izni almalarına gerek kalmaksızın Türkiye'de çalışmaları mümkündür¹³⁸.

Uzun dönem ikamet izni sahibine oldukça geniş haklar tanınmış olsa da tanınan hakların kısmen veya tamamen kısıtlanması mümkündür. Bu kararı verme yetkisi, Cumhurbaşkanı'nın takdirine bırakılmıştır. Ancak, Kanunda ve Yönetmelikte hangi durumlarda söz konusu hakların kısıtlanacağına ilişkin herhangi bir düzenleme yer almamaktadır.

c) Uzun Dönem İkamet İzninin Reddi, İptali veya Uzatılmaması

Uzun dönem ikamet izninin iptalinin, diğer ikamet izni türlerine kıyasla daha zor olduğunu söylemek mümkün olacaktır. Çünkü uzun dönem ikamet izni sahibine kanunda sayılan istisnalar hariç olmak üzere Türk Vatandaşlığına tanınan haklara yakın haklar sağlamaktadır. Uzun dönem ikamet izninin iptal edileceği durumlar, YUKK 45. maddesi ile YUKKUY 42. maddesinde düzenlenmiştir. İlgili yasal düzenlemelere göre, uzun dönem ikamet izninin iptali, güvenlik birimlerinin görüşü doğrultusunda kamu düzeni veya güvenliği

¹³⁶ Resmî Gazete T. 13.08.2016, S. 29800.

¹³⁷ 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu'nun 10. maddesindeki düzenleme uyarınca uzun dönem ikamet izni sahibi yabancılar, süresiz çalışma iznine başvurabilecektir. Uzun dönem ikamet izni sahibi olan bir yabancı, Türkiye'de süresiz olarak çalışma hakkına sahip olacaktır. Aynı Kanun maddesi uyarınca, süresiz çalışma izni olan bir yabancının özel kanunlardaki düzenlemeler hariç Türk vatandaşlarının sahip olabileceği haklardan yararlanabileceği hükme bağlanmıştır. Dolayısıyla, eğer bir özel kanun hükmünde Türk vatandaşlığı şartı öngörülmüş ise bu durumda süresiz çalışma iznine sahip olursa bile o alanda çalışılması mümkün olmayacaktır. Örneğin; 1136 sayılı Avukatlık Kanunu'nun 3(a) maddesi, 6343 sayılı Veteriner Hekimliği Mesleğinin İcrasına, Türk Veteriner Hekimleri Birliği il Odalarının Teşekkül Tarzına ve Göreceği İşlere Dair Kanun'un 2. maddesi, 2802 sayılı Hakimler ve Savcılar Kanunu'nun 8. maddesi, 1512 sayılı Noterlik Kanunu'nun 7. maddesi gibi özel kanunlarda ilgili meslek ve görevlerin Türk vatandaşlarına hasredildiği takdirde yabancıların o mesleği icra etmelerinin kanunen yasaklandığı söylenebilecektir.

¹³⁸ ASAR, s.132; EKŞİ (Yabancılar Hukuku), s.90; ÇÖRTOĞLU KOCA (Uzun Dönem), s.72.

açısından ciddi tehdit oluşturduğu tespit edilen yabancılar için söz konusu olacaktır. Burada dikkat edilmesi gereken husus, diğer ikamet izinlerinden farklı olarak kamu düzeni ve güvenliğinin “*ciddi*” olarak tehdit ediliyor olmasıdır. Buradaki “*ciddi*” tehdit kriterinin ne olduğuna ilişkin takdir yetkisi idareye aittir. Kamu düzeni ve güvenliğine karşı ciddi tehdit oluşturulduğu gerekçesi ile uzun dönem ikamet izni iptal eden yabancıların diğer ikamet izni türlerinden herhangi birine başvurması mümkün olmayacaktır¹³⁹.

Uzun dönem ikamet izninin iptaline neden olabilecek bir diğer durum ise, sağlık, eğitim veya kendi ülkesindeki kamu hizmeti dışında bir sebeple kesintisiz bir yıl boyunca Türkiye dışında kalan yabancıların uzun dönem ikamet izinlerinin iptal edilmesidir. Kanunda sayılan gerekçelere ek olarak Yönetmelikte “*görev gerekçesi*” de dahil edilerek yurt dışında geçirilen süreye ilişkin şartlar genişletilmiştir. Uzun dönem ikamet izninin iptal edildiğine dair karar, yabancı asile, yasal temsilcisine veya avukatına yapılabilecektir. Uzun dönem ikamet izninin iptaline ilişkin kararın tebliği tarihini izleyen yasal süre içerisinde idari işleme karşı yasal yollara başvurma yolu açıktır.

4. İnsani İkamet İzni

Uluslararası göç hukukunda insan haklarının ihlal edilme riski fazla olan kişi veya gruplar hassas göçmenler, özel koruma ihtiyacı olan kişi ve gruplar olarak nitelendirilmektedir. Bazı kişi veya grupları diğerlerinden daha hassas kılan sebepler; sosyal, kültürel, ekonomik, siyasi veya kişisel sebeplere dayandırılmaktadır¹⁴⁰. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda hassas göçmenler tabiri yerine “*özel ihtiyaç sahipleri*” kavramı tercih edilmiştir. Kanunun 3. maddesinde tanımlanan özel ihtiyaç sahipleri kavramı: “*Başvuru sahibi ile uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerden; refakatsiz çocuk, engelli, yaşlı, hamile, beraberinde çocuğu olan yalnız anne ya da baba veya işkence, cinsel saldırı ya da diğer ciddi psikolojik, bedensel ya da cinsel şiddete maruz kalmış kişiyi*” ifade etmektedir.

İnsani ikamet izni, diğer ikamet izni türlerinden herhangi birine başvurma hakkı bulunmayan ve ülkeyi terk etme zorunluluğu içinde olan yabancıların, mevcut durumları

¹³⁹ ÇÖRTOĞLU KOCA (Uzun Dönem), s.75.

¹⁴⁰ AYDOĞAN ELÇİN, D./ AYDINLI O.E.: “Yabancıların İnsan Haklarının İhlalinde Bir Koruma Mekanizması Olarak İnsani İkamet İzni”, Ankara Barosu Uluslararası Hukuk Kurultayı, 2020, s.799.

dikkate alınarak insan hayatı ve onurunun korunmasını hedefleyen bir ikamet izni türüdür. Bir başka ifade ile yabancının Türkiye’de kalma gerekçesi insani gerekçelere dayanıyorsa bu durumda insani ikamet izni başvurusunda bulunma imkanı doğacaktır¹⁴¹.

İnsani ikamet izni, YUKK 46. maddesinde düzenlenmiş olup insani durumlar gereği, istisnai olarak verilen bir ikamet iznidir. Asıl olan kanunda düzenlenen sair ikamet izni türlerine başvuruda bulunmaktır¹⁴².

İnsani ikamet izni, Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerde yabancılara tanınmış olan hakların ülkenin göç rejimine entegrasyonunu sağlamak ve şartları sağlayan yabancılarının ülkede kalmalarının yasal zeminini oluşturmak adına kanunda düzenlenen ikamet izni türüdür. Nitekim, kanunda sayılan şartlar incelendiğinde insani gerekçeler gözetilerek yabancılarının Türkiye’de kalışlarının yasallaştırılmasının amaçlandığı görülmektedir¹⁴³.

Yabancılar, mevcut ikamet izninin dayandığı gerekçenin ortadan kalkması veya yeni bir gerekçenin ortaya çıkması halinde, diğer ikamet izni türlerine geçiş talebinde bulunabilirler. Bu kapsamda, insani ikamet izniyle Türkiye’de bulunan bir yabancının bir Türk vatandaşı ile evlendiği takdirde aile ikamet izni başvurusu yapması mümkün olacaktır. Ancak, söz konusu geçişin yapılabilmesi için, geçiş yapılacak ikamet izni türüne ilişkin olarak 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda öngörülen şartların sağlanması gerekmektedir. Bu nedenle, insani ikamet izninden aile ikamet iznine geçişlerde, YUKK’nın 34. ve 37. maddelerinde düzenlenen hususların mevcut olması zorunludur. Öte yandan, insani ikamet izni sahiplerine uzun dönem ikamet iznine geçiş hakkı tanınmamaktadır¹⁴⁴. Ayrıca, aile ikamet izninden yararlanabilmek için geçerli bir pasaporta sahip olunması da yasal bir zorunluluktur. Dolayısıyla, Türkiye’de insani ikamet izni ile kalan yabancının geçerli bir pasaporta sahip olmaması durumunda, kendisi, eşinin ergin olmayan yabancı çocuğu veya eşinin bağımlı yabancı çocuğu adına aile ikamet izni başvurusunda bulunması hukuken mümkün olmayacaktır¹⁴⁵.

¹⁴¹ ESEN, s.266.

¹⁴² EKŞİ, N.: “Mahkeme Kararları Işığında İnsani İkamet İzni”, Public and Private International Law Bulletin, C.38, S.2, 2018, s.249.

¹⁴³ EKŞİ (İnsani İkamet İzni), s.281.

¹⁴⁴ EKŞİ (İnsani İkamet İzni), s.248.

¹⁴⁵ EKŞİ (İnsani İkamet İzni), s.280.

a) İnsani İkamet İzni Şartları

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 46. maddesi ile Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulama Yönetmeliği’nin 44. maddesi uyarınca, insani ikamet izni verilmesini gerektiren haller ve başvuru şartları tahdidi şekilde düzenlenmiştir. Bu ikamet izni türü, diğer ikamet izni türlerinde aranan genel şartlardan muaf olarak, Bakanlık tarafından belirlenen sürelerle ve Genel Müdürlük onayı alınmak suretiyle valilikler tarafından verilebilmektedir.

İnsani ikamet izni ile ilgili olarak Kanunda belirlenen ilk hal çocuğun üstün yararadır. Refakatli veya refakatsiz bir çocuğa diğer ikamet izni verilemeyen durumlarda sınır dışı etmek yerine çocuğa ve ailesine insani ikamet izni hakkının tanınması Türkiye’nin taraf olduğu Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’ye¹⁴⁶ uygun bir düzenlemedir. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, taraf ülkelerin yabancı çocuklara, kendi vatandaşlarıyla aynı hakları tanıma yükümlülüğünü getirmektedir. Ayrıca, sığınmacı ve göçmen çocuklara ilişkin uygulamalarda çocuğun üstün yararını gözetme zorunluluğu da öngörülmektedir. Bu çerçevede, yabancı bir çocuğun sınır dışı edilmesi kararı, çocuğun menfaatine aykırı olacaksa, yabancı çocuğa insani ikamet izni verilmesi gerekecektir¹⁴⁷.

İnsani ikamet izni verilebilecek ikinci durum, sınır dışı etme kararı alınmış ya da Türkiye’ye giriş yasağı getirilmiş yabancıların Türkiye’den çıkışının mümkün olmadığı veya ayrılmasının makul olmadığı durumlarda geçerlidir. Ayrıca, Kanun’a göre, bazı durumlarda sınır dışı kararı alınamayan yabancılar için de bu hak tanınmaktadır. Bu düzenlemeler, Türkiye’nin taraf olduğu 1951 Cenevre Sözleşmesi’ndeki geri gönderme yasağına dayanmaktadır. Nitekim, ülkelere döndükleri takdirde ölüm cezası, işkence, insanlık dışı muamele veya onur kırıcı cezaya ya da muameleye maruz kalma riski ciddi görülen kişiler *non-refoulement* ilkesi gereğince sınır dışı edilemeyeceklerdir¹⁴⁸.

Kanunda insani ikamet izni verilebilecek bir diğer durum, Kanunun 53., 72. ve 77. maddelerinde belirtilen işlemlere karşı yargı yoluna başvurularda, yargı süreci devam

¹⁴⁶ Convention on the Rights of the Child, New York, 20.11.1989. Sözleşmenin tam metni için bkznz.:<https://www.ohchr.org/sites/default/files/crc.pdf>, E.T. 25.04.2025; Resmî Gazete T. 27.01.1995, S. 22184.

¹⁴⁷ UTAR, S.: “Türkiye’nin Uluslararası Göç Rejiminde İnsani İkamet İzni’nin İstisnai Niteliği ve Analizi”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.83, 2025, s.386.

¹⁴⁸ UTAR, s.386.

eden yabancılara insani ikamet izni verilmesidir. Ayrıca, Kanunun 46. maddesinin (d) ve (e) bentlerinde, başvuru sahibinin ilk iltica ülkesine veya güvenli üçüncü ülkeye geri gönderilmesi süreçlerinin devam ettiği durumlar ile acil nedenler veya ülke menfaatleri doğrultusunda kamu düzeni ve güvenliğini sağlamak amacıyla Türkiye’ye giriş ve kalışına izin verilmesi gereken yabancılara da insani ikamet izni verilebileceği düzenlenmiştir. Bu düzenlemeler, Türkiye’nin uluslararası koruma rejimi çerçevesinde yapılmıştır. Türkiye, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi’ne taraf bir ülke olarak, mültecilerin haklarının korunması için bu tür düzenlemelere yer verilmesini gerektiren bir yükümlülüğe sahiptir¹⁴⁹. YUKK 46. maddesinin (f) bendinde ise olağanüstü durumlarda denilerek insani ikamet izninin kapsamı genişletilmiştir. Kanunda belirtilen “*olağanüstü durumlar*” kavramının kapsamına ilişkin olarak Yönetmelikte de herhangi bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Dolayısıyla, Kanunda belirtilen olağanüstü durumların neler olabileceğine ilişkin takdir yetkisi idareye aittir.

YUKKUY 44. maddesi incelendiğinde, insani ikamet iznine ilişkin daha çok usule dair düzenlemelere yer verildiği görülmektedir. Yönetmelik uyarınca, insani ikamet izni işlemleri, Genel Müdürlüğün ve Valiliğin talebi doğrultusunda başlatılacaktır. İnsani ikamet izni sahipleri, iznin geçerliliği süresince, uzun dönem ikamet izni haricinde diğer ikamet izni türlerine başvurma hakkına sahip olacaktır. Ancak, diğer ikamet izni türlerinin süresi hesaplanırken, insani ikamet izni ile geçirilen süreler dikkate alınmayacaktır. Ayrıca, insani ikamet izni alan yabancılardan, izni aldıktan sonraki yirmi iş günü içerisinde adres kayıt sistemine kayıt yaptırmaları zorunludur. Yönetmelikte belirtilen bir diğer düzenleme ise, insani ikamet izninin Harçlar Kanunu’na¹⁵⁰ tabi olduğuna ve öncesinde ikamet süresinin ihlali sebebiyle hesaplanan harcın, insani ikamet izni başvurusu bakımından engel oluşturmayacağına ilişkin düzenlemedir (YUKKUY 44. madde).

b) İnsani İkamet İzninin Reddi, İptali ve Süresinin Uzatılmaması

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 46. maddesinde belirtilen durumlar dışında kalan yabancılardan insani ikamet izni başvuruları reddedilmektedir. Anılan maddede yer alan durumlardan birinin gerçekleşmesi halinde, başkaca bir şart aranmaksızın insani ikamet izni başvurusunda bulunulabilmektedir. İnsani ikamet izni, Kanunda istisnai

¹⁴⁹ UTAR, s.386.

¹⁵⁰ Resmî Gazete T. 17.07.1964, S. 11756.

nitelikte düzenlenmiş olup esas olan, Kanunun 30. maddesinde yer alan diğer ikamet izni türlerine başvurulmasıdır. Bu kapsamda, yabancının diğer ikamet izinlerine ilişkin koşulları sağlaması halinde, istisnai rejim kapsamında olan insani ikamet izni başvurusu reddedilecektir¹⁵¹.

Yabancıların, ikamet izin sürelerinin sona ermesinden sonra süre uzatımı için başvuruda bulunmaları gerekmektedir. Süresi içinde başvuru yapılmaması, yani ikamet izni ihlali durumunda, ilgili yabancı idari para cezası ile karşı karşıya kalır. Bu cezanın ödenmemesi halinde ikamet izninin süresinin uzatılması mümkün değildir. Ancak, bu kurala istisna teşkil eden tek ikamet izni türü, insani ikamet iznidir. Buna göre, eğer yabancı, insani ikamet izni başvurusunda bulunmuşsa, önceki ikamet izni süresinin ihlal edilmiş olması ve idari para cezasının ödenmemiş olması bu başvurunun kabul edilmesine engel teşkil etmez. Bu durumda, para cezası ödenmeksizin insani ikamet izni verilebilmesi söz konusu olabilecektir¹⁵².

YUKK'nın “*İnsani İkamet İzninin İptali veya Uzatılmaması*” başlıklı 47. maddesi ile Yönetmeliğin 44(2) maddesinde yer alan düzenlemeye göre; insani ikamet izni, bu iznin verilmesini gerektiren hal veya hallerin ortadan kalkması durumunda, İçişleri Bakanlığı'nın onayı alınmak suretiyle valiliklerce iptal edilir veya süresi uzatılmaz. Bu kapsamda, valilik ilgili kararı İçişleri Bakanlığı'nın onayı doğrultusunda alır ve iptal veya uzatılmama kararını yabancıya, yasal temsilcisine ya da avukatına tebliğ eder. İnsani ikamet izni iptal edilen ya da süresi uzatılmayan yabancı, ülkeyi terk etmeye davet edilir. Bu yükümlülüğe uymaması halinde hakkında sınır dışı işlemi uygulanır¹⁵³.

5. İnsan Ticareti Mağduru İkamet İzni

İnsan ticareti (*humantrafficking, trafficking of persons, trafficking of humanbeings*), günümüz dünyasının en büyük problemlerinden biri olarak görülmekte olup modern kölelik olarak nitelendirilmektedir. “İnsan” ve “ticaret” kavramlarının birlikte kullanılması ile oluşan “*insan ticareti*” kavramı, istismar ve ekonomik sömürüye dayalı bir olgudur. İnsan ticareti, ekonomik nedenler başta olmak üzere; çaresizlik, toplumsal ve kültürel etkenler ile savaş ve

¹⁵¹ EKŞİ (İnsani İkamet İzni), s.268.

¹⁵² EKŞİ (İnsani İkamet İzni), s.270.

¹⁵³ EKŞİ (İnsani İkamet İzni), s.271.

yoksulluk gibi olumsuz yaşam koşullarından kaçma arzusuyla daha iyi yaşam koşullarına ulaşmak için göç etme isteğini ve bu süreçte çeşitli nedenlerle insanların istismar edilmesine yol açan faaliyetlerin tümünü kapsayan bir kavramdır¹⁵⁴. İnsan ticareti, insanı metalaştırarak onun bedeni, onuru veya emeği üzerinden maddi kazanç elde edilmesidir. İnsan ticareti, üzerinden kazanç elde edilen kişinin rızası olmaksızın veya ikna edilmiş rızası ile gerçekleştirilir¹⁵⁵.

İnsan ticaretinin temelinde, daha önce de belirtildiği üzere, bireylerin karşılaştıkları ekonomik zorluklar yer almaktadır. İnsan ticareti mağdurları, daha iyi yaşam koşulları vaat edilerek başka ülkelere götürülmekte, ancak vaat edilen şartlarla hiçbir ilgisi olmayan işlerde zorla çalıştırılmakta ve insan onuruna aykırı muamelelere maruz kalmaktadır¹⁵⁶.

İnsan ticareti kavramının evrensel tanımı ilk olarak 2000 yılında İtalya'nın Palermo şehrinde gerçekleştirilen konferansta imzalanan “*Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol*¹⁵⁷” ile yapılmış olup Protokolün 3.maddesi uyarınca “*İnsan ticareti, kuvvet kullanarak veya kuvvet kullanma tehdidi ile veya diğer bir biçimde zorlama, kaçırma, hile, aldatma, nüfuzu kötüye kullanma kişinin çaresizliğinden yararlanma veya başkası üzerinde denetim yetkisi olan kişilerin rızasını kazanmak için o kişiye veya başkalarına kazanç veya çıkar sağlama yoluyla kişilerin istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınması anlamına gelir. İstismar terimi, asgari olarak, başkalarının fuhuşunun istismar edilmesini veya cinsel istismarın başka biçimlerini, zorla çalıştırmayı veya hizmet ettirmeyi, esareti veya esaret benzeri uygulamaları, kulluğu veya organların alınmasını içerecektir.*” Protokol hükmünden anlaşılacağı üzere; insan ticareti mağdurun temin edilmesinden sömürülmesine kadar birçok faaliyeti kapsamakta olup suça iştirak edenler suç ortağı değil bizzat suçun faili olarak nitelendirilecektir.

¹⁵⁴ YILMAZ, Y.: “İnsan Ticaret Suçu ve İctima Sorunu”, MÜHF-HAD, Prof. Dr. Bülent TAHİROĞLU’na Armağan, C.23, S.3, 2017, s.884.

¹⁵⁵ EVRENSSEL, Ö.: “Metalaşma: Meta Biçiminin Gelişimi”, Eğitim Bilim Toplum Dergisi, C.15, S.58, 2017, s.73.

¹⁵⁶ YILMAZ, s. 884.

¹⁵⁷ Protokolün tam metni için bkzn. <https://www.warnathgroup.com/wp-content/uploads/2018/05/Palermo-Protocol-Turkish-5.11.18.pdf>, E.T. 25.04.2025.

Türk hukuku açısından insan ticareti 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun¹⁵⁸ 80. maddesinin 1. fıkrasında: *“Zorla çalıştırmak, hizmet ettirmek, fuhuş yaptırmak veya esarete tâbi kılmak ya da vücut organlarının verilmesini sağlamak maksadıyla tehdit, baskı, cebir veya şiddet uygulamak, nüfuzu kötüye kullanmak, kandırmak veya kişiler üzerindeki denetim olanaklarından veya çaresizliklerinden yararlanarak rızalarını elde etmek suretiyle kişileri ülkeye sokan, ülke dışına çıkaran, tedarik eden, kaçırarak, bir yerden başka bir yere götüren veya sevk eden ya da barındıran kimseye sekiz yıldan oniki yıla kadar hapis ve onbin güne kadar adli para cezası verilir.”* şeklinde tanımlanmıştır.

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 48. maddesi gereğince; insan ticareti mağduru ikamet izni, insan ticaretine maruz kaldığı ya da kalabileceği yönünde güçlü emareler bulunan yabancılara, diğer ikamet izinlerinde aranan koşullar aranmaksızın, içinde bulundukları durumun etkilerinden uzaklaşabilmeleri ve yetkili mercilerle iş birliği yapıp yapmayacaklarının değerlendirilebilmesi amacıyla valilikler tarafından verilen ve otuz gün süreyle geçerli olan bir ikamet izni türüdür. Yönetmeliğin 45. maddesine göre, insan ticareti mağdurlarına verilen ikamet izni harca tabi tutulmaz, ayrıca mağdurun bu süre zarfında rızasıyla bir sığınma evi ya da destek merkezinde kalarak destek programına katılması gerekir. Bu program, barınma, sağlık hizmetleri, psiko-sosyal destek, tercüman yardımı ve eğitim gibi çeşitli olanakları içermektedir. Ayrıca, Kanunun 49. maddesi ile Yönetmeliğin 45. maddesi birlikte değerlendirildiğinde, mağdurun ikamet izninin süresi, sağlığı, güvenliği ve özel durumu gibi kriterler göz önünde bulundurularak, en fazla altı aylık dönemler halinde ve toplamda üç yılı geçmeyecek şekilde düzenlenmesi öngörülmüştür.

İnsan ticareti mağduru ikamet izni ile Türkiye'de bulunan bir yabancının bir Türk vatandaşı ile evlendiği takdirde aile ikamet izni başvurusu yapması mümkün olacaktır. Ancak, söz konusu geçişin yapılabilmesi için, aile ikamet izni için 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda öngörülen şartların sağlanması gerekmektedir. Ayrıca, insan ticareti mağdurlarına tanınan ikamet izninin reddi, yenilenmemesi veya iptali durumunda, yabancı kişinin bir Türk vatandaşıyla evlenerek aile ikamet iznine başvurarak Türkiye'de kalmaya çalışması ihtimal dahilindedir. Bu nedenle, kanun koyucu, yalnızca aile ikamet izni elde etmek amacıyla yapılan evlilikler için özel bir düzenlemeye yer vermiştir. Aile ikamet izni başvuruları değerlendirilirken, evliliğin aile ikamet izni alabilmek için gerçekleştirildiğine dair

¹⁵⁸ Resmî Gazete T. 12.10.2004, S. 25611.

makul bir şüphe mevcutsa, evliliğin gerçek bir aile kurma iradesiyle mi yoksa ikamet izni alma gayesiyle mi yapıldığı valilik tarafından araştırılmaktadır. Soruşturma sonucunda evliliğin anlaşmalı olduğu belirlenirse, yabancı kişiye aile ikamet izni verilmemektedir¹⁵⁹.

a) İnsan Ticareti Mağduru İkamet İzni Şartları

YUKK'un 48. maddesinde yer alan düzenlemenin incelenmesi sonucunda, insan ticareti mağdurlarına ikamet izni verilebilmesi için öncelikle, başvuru yabancının insan ticareti mağduru olduğu veya olabileceği yönünde kuvvetli bir şüphenin bulunması gerekir. Ancak, kanun koyucu tarafından bu kuvvetli şüpheye ilişkin somut bir ifade veya tanıma yer verilmemiştir¹⁶⁰.

İnsan ticareti mağduru ikamet izni verilirken aranan bir diğer şart ise; *“diğer ikamet izinlerinin verilmesinde göz önünde bulundurululan hususların, insan ticareti mağduru ikamet izni verilmesinde aranmayacak”* olmasıdır. Buna göre, insan ticareti mağduru ikamet izni başvurularında geçerli pasaport, vize, geçim koşulu, adres kayıt sistemine kayıt yaptırılması, geçerli sağlık sigortası, sınır dışı etme kararı veya ülkeye giriş yasağının bulunmaması gibi diğer ikamet izni başvurularında aranan koşullar aranmayacaktır¹⁶¹.

İnsan ticareti mağdurlarının ikamet izni, valiliklerce hiçbir harca tabi olmaksızın verilecektir. Kural olarak, ikamet izni başvuruları yabancılar tarafından yurt dışından ve bizzat yapılması gerekirken, ilgili düzenleme ile insani ikamet izni başvurularının yurt içinden yapılabilmesinin önü açılmıştır. Böyle bir istisna getirilmesinin nedeni, kesin olarak insan ticareti mağduru olduğu tespit edilen veya olabileceğine dair kuvvetli şüphe bulunan yabancının durumudur. Ayrıca, ilgili düzenleme gereği insan ticareti mağduru ikamet izninin bizzat mağdur tarafından yapılabilmesinin yanı sıra, idare de resen izin verebilecektir¹⁶².

¹⁵⁹ ÇELİK, F. E.: “Zorunlu- Düzensiz Göçün Yarattığı Sorunlardan Birisi Olarak İnsan Ticareti Mağduru Yabancıların İkametlerine İlişkin Hukuki Düzenlemelerin Değerlendirilmesi”, Prof. Dr. Cemal ŞANLI’ya Armağan, Public and Private International Law Bulletin, C.40, S.2, 2020, s.688.

¹⁶⁰ ÇELİK, s.682.

¹⁶¹ ÇELİK, s.685.

¹⁶² ÇELİK, s.686.

b) İnsan Ticareti Mağduru Destek Programının Sona Ermesi ve İkamet İzninin İptali

Kanunda, insan ticareti mağduru ikamet izninin yalnızca bir durumda iptal edilebileceği belirtilmiştir. Buna göre, insan ticareti mağduru veya mağdur olabileceği yönünde kuvvetli şüphe bulunan yabancıların, kendilerini suça maruz bırakan kişi ya da kişilerle kendi istekleriyle yeniden irtibat kurmaları durumunda ikamet izinleri iptal edilecektir. İlgili hükmün yorumlanmasında, yabancının yeniden iletişim kurmaya yönelik iradesinin varlığı gerektiği belirtilmiştir. Ancak, kişinin kendi rızası olmadan herhangi bir bağ kurulması veya kurulmasına yönelik bir girişimde bulunulması durumunda, ikamet izninin iptal edilmemesi gerektiği sonucuna varılmaktadır. Yönetmeliğin 46. maddesinde, Kanun hükmüne ek olarak, insan ticareti mağduru ikamet izni verilen yabancının, destek programı süresince yükümlülüklere uymaması veya mağdur olmadığının anlaşılması durumunda, destek programının sonlandırılacağı ve ikamet izninin iptal edileceği belirtilmiştir. Yönetmeliğin ilgili maddesinde; insan ticareti mağduru yabancının suçun failleri ile tekrar irtibata geçmesinin veya destek programı kapsamında kendisine getirilen yükümlülükleri yerine getirmemesinin nedeni zorlama, korkutma, tehdit, şiddet gibi mağdurun iradesini bozan hallerden birinden kaynaklanması durumunda insan ticareti mağduru ikamet izninin iptal edilmeyecektir¹⁶³.

¹⁶³ ÇELİK, s.687.

İKİNCİ BÖLÜM

AİLE İKAMET İZİNİ

I. Avrupa Birliği ve Ortaklık Hukuku Açısından Aile İkamet İzni

Avrupa Birliği (AB) ülkelerinin öncelikli hedeflerinden biri, üye devletler arasında hizmet, mal ve kişilerin serbest dolaşımını temin etmektir. Ancak, bu hedefin gerçekleştirilmesi sürecinde, üye devletlerin sınır güvenliğinin yanı sıra, kamu düzeni, toplumsal refah ve sağlık gibi unsurların korunması öncelikli olarak gözetilmektedir. Bu bağlamda hem AB vatandaşlarının hem de üçüncü ülke vatandaşlarının serbest dolaşımı, kamu düzeni, milli güvenlik ve göç politikalarının etkin bir şekilde yönetilmesi amacıyla sınırlanabilmektedir. Dolayısıyla, Avrupa Birliği üyesi ülkelerin vatandaşları ile üçüncü ülke vatandaşlarına uygulanan hukuk düzenlemeleri arasında belirgin farklılıklar bulunmaktadır¹⁶⁴. Ancak, bu noktada şunu belirtmek gerekir ki Türk vatandaşları, özellikle Avrupa Birliği üyesi ülkelerde yaşayan Türk vatandaşları, diğer üçüncü ülke vatandaşlarına nazaran daha avantajlı konumdadırlar. Bunu mümkün kılan yasal düzenleme ise Avrupa Birliği ile Türkiye arasında 12.09.1963 tarihinde imzalanan ve 01.12.1964 tarihinde yürürlüğe giren “*Ankara Antlaşmasıdır*”¹⁶⁵. Ankara Antlaşması, taraflar arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerin sürdürülebilir ve dengeli bir şekilde yürütülmesini sağlamak amacıyla imzalanmış olup, bu hedefin gerçekleştirilmesi için bir “*gümrük birliği*” kurulması öngörülmüştür. Bunun yanı sıra, Ankara Antlaşması’nda sözleşmenin tarafları arasında kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımını sağlayacak ekonomik bütünlüğün kurulmasına ilişkin hükümlere de yer verilmiştir.

Avrupa Birliği’ne üye ülkeler ile Türkiye arasında *standstill* (mevcut durumu kötüleştirmeme) hükmünün yer aldığı ilk yasal düzenleme, 23 Kasım 1970 tarihinde imzalanıp 1 Ocak 1973 tarihinde yürürlüğe giren “*Katma Protokol*” olmuştur¹⁶⁶. Katma Protokol, esasen

¹⁶⁴ ÖZGENÇ, Z.: “Avrupa Birliği Adalet Divanı Kararları Işığında Üçüncü Devlet Vatandaşlarının Aile Birleşimi Hakkına İlişkin Derlemeler”, *International Journal of Social Inquiry*, C.12, S.1, 2019, s.193.

¹⁶⁵ Resmi Gazete T. 12.02.1964, S. 11631.

¹⁶⁶ GÖÇMEN, İ./TEZCAN, N.: “Avrupa Birliği’ndeki Türk Vatandaşları ve Aile Birleşimi”, *Ankara Barosu Dergisi*, C.4, 2014, s.612

gümrük birliğine yönelik bir anlaşma olmasına rağmen, aynı zamanda serbest dolaşıma ilişkin bazı hükümlere de yer vermektedir. Aile Birleşimine ilişkin olarak getirilen ilk avantaj da bir *standstill* hükmü olan Katma Protokol'ün 41/1. maddesinde yer alan “*Akit Taraflar, aralarında, yerleşme hakkı ve hizmetlerin serbest edimine yeni kısıtlamalar koymaktan sakınırlar*” hükmü ile sağlanmıştır. *Standstill* hükümlerine ilişkin diğer hukuki araçlar ise Ankara Antlaşması ile kurulan Ortaklık Konseyi kararlarıdır¹⁶⁷. Dolayısıyla, ortaklık hukukunda Türk vatandaşlarına uygulanacak hukuki araçlar, öncelikle Ankara Antlaşması ve bu antlaşmanın ekleri olan Protokoller ve Katma Protokol'den oluşmakta; ayrıca Katma Protokol'ün ekleri olan tamamlayıcı Protokoller, Bildiriler ve Uyum Antlaşmaları gibi temel normlar ile birlikte, Ortaklık Konseyi tarafından alınan kararlar (türeme normlar) da bu çerçeveye dahil edilmektedir¹⁶⁸.

Güncel dönemde, Avrupa Birliği üyesi ülke vatandaşlarının aile birleşimlerine ilişkin yasal düzenleme, 2004/58 sayılı “*Birlik vatandaşları ile Aile Üyelerinin Üye Devletlerin Ülkesel Yetki Alanlarında Serbest Dolaşım ve İkamet Haklarına İlişkin 2004/58 sayılı Parlamento ve Konsey Yönergesi*”¹⁶⁹ olup üçüncü ülke vatandaşlarının aile birleşimine ilişkin yasal düzenleme ise 22.10.2003 tarihli ve 2003/86 sayılı “*Aile Birleşimi Hakkına İlişkin 2003/86 sayılı Konsey Yönergesi*” (*Aile Birleşimi Yönergesi*)¹⁷⁰ olarak kabul edilmektedir. Ancak, üçüncü ülke vatandaşlarının aile birleşimine ilişkin düzenlemelere yer verilen Yönerge'de yalnızca mültecilerle ilgili düzenlemelere yer verilmiş olup, uluslararası koruma altındaki yabancıların aile birleşimine ilişkin herhangi bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Avrupa Birliği'nde ikincil koruma statüsündeki yabancılar için ise “*Üçüncü Devlet Vatandaşları ya da Vatansız Kişilerin Uluslararası Korumadan Yararlanan Kişiler Olarak Tanınmalarına İlişkin Asgari Standartlar Hakkında 2011/95 Sayılı Yönerge*”¹⁷¹ olarak tatbik edilmektedir. Avrupa Birliği ile ortaklık hukuku olan devletlerin vatandaşları için özel hükümler ve düzenlemeler getirilmiştir. Bu nedenle, daha önce de belirtildiği gibi, Türk

¹⁶⁷ GÖÇMEN/TEZCAN, s.612.

¹⁶⁸ ÖZGENÇ (Değerlendirmeler), s.193.

¹⁶⁹ Yönergenin İngilizce metni için bkz: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32004L0038>, E.T. 25.04.2025.

¹⁷⁰ Yönergenin İngilizce metni için bkz: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32003L0086>, E.T. 25.04.2025.

¹⁷¹ Yönergenin İngilizce metni için bkz: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=OJ:L:2011:337:FULL>, E.T. 25.04.2025.

vatandaşlarına uygulanacak hukuk açısından asli kaynaklar, "Ankara Antlaşması" ve "Ek Protokoller" olacaktır¹⁷².

Türk hukukunda aile ikamet izni, 6458 sayılı Uluslararası Koruma Kanunu ile tanımlanan bir kavramdır. YUKK öncesi dönemde, aile ikamet iznine ilişkin özel bir yasal düzenleme mevcut değildi. YUKK öncesi dönemde göç ile ilgili düzenlemeler mevzuatta dağınık bir şekilde yer almakta olup, mevcut düzenlemeler ihtiyaçları yeterince karşılamamaktaydı. Bu nedenle, zamanla bu ihtiyaçları karşılayabilecek daha kapsamlı yasal düzenlemelere ihtiyaç duyulmuştur. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu yürürlüğe girmeden önce, Türkiye'ye giriş ve çıkışa ilişkin düzenlemelere 5682 sayılı Pasaport Kanunu'nda yer verilirken, yabancıların Türkiye'de ikametlerine ilişkin düzenlemeler ise yabancıların Türkiye'de ikametleri ise 5683 sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun¹⁷³ ile yapılmaktaydı. 1950 yılı Türkiye'sine bakıldığında, İkinci Dünya Savaşı'nın sonrasındaki dönemde, nüfusun şu anki kadar kalabalık olmadığı, ülke ekonomisinin dışa dönük olmadığı ve turizmin gelişmediği görülmektedir. Bu bağlamda, ülkeye giriş-çıkışların da günümüzdeki kadar yoğun olmadığı açıktır. Dolayısıyla, o dönemin koşullarına göre hazırlanmış olan yasal düzenlemelerin, günümüz ihtiyaçlarını karşılaması mümkün değildir¹⁷⁴.

Türkiye, coğrafi konumu nedeniyle doğu ile batı arasında transit geçiş noktası olmasının yanı sıra bölgenin sıcak bir bölge olması, ülkeler arasında savaş ve karışıklıkların süreç içerisinde yoğunluk kazanması gibi faktörlerle Türkiye'ye belli dönemlerde yoğun göç dalgaları yaşanmıştır. Ayrıca, süreç içerisinde Türkiye'nin özellikle yabancıların haklarını konu alan uluslararası sözleşmelere taraf olması, insan hakları hukukuna ilişkin gelişmeler yaşanması gibi unsurlar Türkiye'de yeni yasal düzenlemeler yapılması ihtiyacını doğurmuştur¹⁷⁵.

Aile ikamet izni, diğer ikamet izni türlerinden farklı olarak bireysel nitelikte olmayıp ülkede yaşayan bir kişi ve bu kişiye bağlı olarak ikamet hakkına kavuşma iradesinde sahip bir aile bireyine tanınan bir hak olarak karşımıza çıkmaktadır.

¹⁷² ÖZGENÇ, Z.: "Sığınmacıların Aile Birleşimi Hakkı", Uludağ Journal of Economy and Society/ B.U.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.37, S.2, 2018, s.308.

¹⁷³ Resmi Gazete T. 24.07.1950, S. 7564.

¹⁷⁴ ERTEN, R.: "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.19, S.1, 2015, s.6.

¹⁷⁵ ERTEN, s.8.

Çalışmamızın bu bölümünde, aile ikamet iznine ilişkin temel kavramlar ve bu kavramların temellendiği insan hakları ilkeleri, ulusal ve uluslararası hukuki kaynaklar ışığında genel bir çerçevede ele alınacaktır. Ardından, karşılaştırmalı hukuk bağlamında farklı ülkelerdeki uygulamalar incelenerek, aile ikamet izninin düzenleniş biçimi üzerine bir inceleme yapılacaktır. Bunun yanı sıra, ilgili mevzuatta öngörülen düzenlemeler çerçevesinde, aile ikamet izni verilmesi için yerine getirilmesi gereken şartlar detaylı bir biçimde açıklanacak ve bu alandaki yargı kararlarıyla birlikte konu kapsamlı bir şekilde değerlendirilecektir.

II. Aile, Aile Birleşimi ve Aile İkamet İzni Kavramları

Geçmişten günümüze göç olgusu, ülkeler açısından kontrol altına alınması gereken bir sorun olarak görülmektedir. Devletler, yabancıların hangi şartlar altında ülkelerine giriş çıkış yapacaklarına ilişkin karar verme yetkilerini insan hakları hukuku normları ile uluslararası düzenlemelerin getirdiği sınırlamalarla bağlı olarak kontrol altına alma iradesi içindedirler. Kimi zaman bir rekabet konusu haline gelen göç meselesinin bir alt başlığını da aile birleşimi hakkı oluşturmaktadır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan işçi göçleri ile yabancılar aileleri ile bir ülkede yasal olarak kalmanın yollarını aramak zorunda kalmıştır. Aile birleşimi hakkı en kısa şekilde; aile üyelerinin bir ülkede yasal olarak ikamet eden veya çalışan aile bireylerine katılması hakkı olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu hak, beraberinde yabancıların ülkeye giriş çıkış yapabilmelerine, ikamet veya çalışma izni alabilmelerine kolaylık sağlamaktadır. Dolayısıyla, aile birleşimi hakkı iki önemli ilke üzerine kurulmuştur. Bunlarda ilki serbest dolaşım hakkı, ikincisi ile aile bütünlüğünün korunması hakkıdır¹⁷⁶.

A. Aile Kavramı

Aile, insanın tabiatı gereği içinde yaşamaya ihtiyaç duyduğu ilk topluluktur. Toplumla ilgili her şeyde olduğu gibi zamansal ve mekansal olarak değişkenlik göstermektedir¹⁷⁷.

¹⁷⁶ ÖZGENÇ (Sığınmacıların Aile Birleşimi), s.299.

¹⁷⁷ DURAL, M./ÖĞÜZ, T./ GÜMÜŞ, M.A.: Türk Özel Hukuku Cilt 3 Aile Hukuku, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2015, s.1.

Aile kavramı, her toplumun kendi dinamiklerine göre zaman içerisinde gelişen ve değişen bir kavramdır. Çeşitli zamanlarda ve çeşitli toplumlarda “*aile*” tanımı birbirinden farklı şekilde yapılmıştır. Roma’da aile babasının (*pater familias*) boyunduruğu altında şekillenen aile yapısının feodal düzenin kuralları ile paralel olarak bünyesinde aile büyükleri, hizmetkarlar, eşler, çocuklar gibi en geniş anlamı ile kullanılırken özellikle sanayi devrimi sonrasında bireysel mülkiyet anlayışının toplumda yerleşmesi ile daha dar bir aile tanımına doğru daralma gerçekleşmiştir. Nitekim aile kavramı her toplumda farklı şekilde tanımlanmaktadır. Bu nedenle, aileyi herkes için geçerli, evrensel bir şekilde tanımlamak mümkün değildir. Geçmiş dönemlerde aile tanımı yapılırken daha geniş bir topluluktan bahsedilirken günümüzde aile denildiğinde akla ilk gelen çekirdek aile kavramının geçmişe kıyasla toplumun çok daha küçük bir kısmını nitelendirdiğini söylemek mümkün olacaktır. Aile kavramının geçmişte çok daha geniş bir topluluğu kapsamamasının temelinde yatan en büyük sebep, günümüzde bireyleri koruyan hukuk sistemlerinin o dönemde var olmaması ve kalabalık bir topluluğun dıştan gelecek zararlara karşı kendisini korumasının daha kolay ve başarılı olacağına dair bir inancın var olmasıdır. Aile kavramının genişletilmesindeki bir diğer önemli faktör ise ekonomik zorluklardır. Bütün bu sebepler ve zorunluluklardan kaynaklı olarak geçmiş dönemde aile kavramı daha kalabalık bir bütünü simgelemekteydi¹⁷⁸.

Sosyolojik, siyasal ve ekonomik gelişmeler zamanla aile kavramının da değişmesine sebebiyet vermiştir. Günümüz modern toplumlarında ailenin dışa karşı korunması, bireylerin sorumluluğundan çıkmış olup devletlerin sorumluluk ve yükümlülükleri kapsamına dahil edilmiştir. Ekonomik zorunluluklarla mücadelede ise iş bölümü esasına dayanan bir düzenin oluşması ile geniş topluluklardan daha ziyade daha dar ve küçük bir topluluğun aile olarak nitelendirilmesi sonucunu doğurmuştur¹⁷⁹.

Aile kavramının tanımlanmasında zamansal farklılıklar olduğu gibi coğrafi farklılıkların da olduğunu söylemek mümkün olacaktır. Zira Afrika ülkelerinde aile kavramının tanımı yapılırken örf ve adet kuralları temel alınırken, özellikle İslam dinine mensup doğu ülkelerinde dini kurallar dikkate alınmaktadır. Batı toplumlarında ise hukuk kurallarına dayanarak aile kavramı tanımlanmaktadır. Dolayısıyla, çağdaş toplumlarda “*aile*” kavramı çoğunlukla çekirdek aile yapısını tanımlamak için kullanılmaktadır. Ancak, aileye ilişkin evrensel ve genel geçer bir tanım yapmak mümkün değildir. Zira tarihsel süreç boyunca toplumsal yapılar;

¹⁷⁸ AKINTÜRK/ ATEŞ, s.5.

¹⁷⁹ AKINTÜRK/ ATEŞ, s.5.

kültürel, sosyal, ekonomik ve dini etkenlere bağılı olarak farklılık göstermiştir ve bu çeşitlilik halen devam etmektedir. Kimi toplumlarda çok eşlilik kabul edilirken kimi toplumlarda eşcinsel birliktelikler aile olarak kabul edilmektedir. Benzer şekilde, aile tanımı yapılırken biyolojik faktörler ailenin oluşmasında kıstas olarak kabul edilip bireylerin beraber yaşama iradesinin varlığı dahi aile kurumunun kurulmasına yeterli kabul edilebilmektedir. Bu nedenle, aile kavramı toplumsal olarak farklılar gösterebildiği gibi kimi zaman bireysel olarak da farklı kabuller mümkün olabilmektedir.

B. Türk Hukukunda Aile Kavramı

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sının "*Ailenin Korunması ve Çocuk Hakları*" başlıklı 41. maddesinde: "*Aile toplumun temelidir ve eşler arasındaki eşitliğe dayanır. Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar...*" ifadesine yer verilmiştir. İlgili hüküm uyarınca, Türk toplumunda ailenin değerine dikkat çekilmiş ve ailenin güvenliği için devlet uygun önlemleri almakla yükümlü kılınmıştır.

Anayasa'da aile kurumuna ilişkin bir diğer önemli düzenleme ise "*Kanun Önünde Eşitlik*" başlıklı 10. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre: "*Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.*" Bu hüküm, kadın ve erkek eşitliği ilkesini, başka bir ifade ile ayırım gözetme yasağını güvence altına almaktadır. Eşitlik ilkesinin Türk aile hukukundaki yansımaları arasında; evli bir kadının bir meslek veya işte çalışmasının kocasının iznine tabi olmaması ile velayet hakkı konusunda anne ve babanın eşit haklara sahip olması gibi düzenlemeler yer almakta olup, bu çerçevede kadın ve erkek arasında hukuki eşitliğin sağlandığı görülmektedir.

Ailenin Anayasal güvence altına alındığı bir diğer düzenleme ise Anayasa'nın 20. maddesinde, "*Özel Hayatın Gizliliği*" başlığı altında yer almaktadır. İlgili düzenlemeye göre: "*Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz.*" Bu çerçevede, aile hayatının gizliliği Anayasa ile hukuki güvence altına alınmıştır.

Türk Hukukunda aileye ilişkin en geniş ve kapsamlı düzenlemeye 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’nda yer verilmiştir. Türk Medeni Kanunu’nun Aile Hukuku kitabında aileyi ilgilendiren meseleler detaylı bir şekilde düzenlenmiştir. Türk Medeni Kanunu’nda aileye dair düzenlemelerde temel alınan ilkeler şunlardır; resmi evlilik ilkesi, evliliğin kanunda öngörülen sebepler ile sona ermesi ilkesi, laiklik ilkesi, zayıfları koruma ilkesi, evliliği sürekliliği ve birliği ilkesi ile eşler arasında eşitlik ilkesi olarak sıralanabilecektir¹⁸⁰.

Türk Medeni Kanunu’nun Aile Hukuku Kitabında aile üç farklı anlamda kullanılmaktadır. Bunlardan ilki; dar anlamda aile olarak karşımıza çıkar. Dar anlamda aile ile kastedilen yalnızca kadın ve kocadan oluşan ailedir. Kanunun 185. maddesinde dar anlamda aile “*evlilik birliği*” şeklinde adlandırılmıştır. Geniş anlamda aile ise anne, baba ve çocuktan oluşur. Türk Medeni Kanunu’nun 335-363. maddeleri arasındaki hükümlerde konu edinen geniş anlamda aile “*Velayet*” başlığı altında düzenlenmiştir. Ailenin en geniş anlamdaki tanımına; anne, baba ve çocukların yanı sıra kan ve kayın hısımları ile aile içerisinde bir sözleşmeye dayalı olarak yaşayan işçi, hizmetli veya yardımcılar da dahil edilmektedir. Kanunda düzenlenmiş olan aile kavramları ile günümüzde karşılaşmak mümkündür. Ancak, kanuni düzenlemenin bireylerin aile olarak nitelendirdikleri bütün yaşam modellerini kapsadığını söylemek mümkün değildir. Nitekim, günümüz sosyal yaşamında bekar anneler, eşcinsel birliktelikler, evlilik birliği kurulmaksızın birlikte yaşamayı tercih eden kişiler gibi pek çok evlilik dışı birlikte yaşama modeli mevcuttur¹⁸¹.

Türk hukukunda aile kavramına ilişkin hükümler yalnızca Anayasa ve Türk Medeni Kanunu’nda düzenlenmiş değildir. Diğer bazı kanunlarda da aileye ilişkin düzenlemeler yer almaktadır. Örneğin, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun “*Aile Düzenine Karşı Suçlar*” başlıklı 8. Bölümünde düzenlenmiş olan “*Birden Çok Evlilik, Hileli Evlenme, Dinsel Tören*” başlıklı 230. maddesi ile birden çok evlilik veya hileli evlenme cezalandırılmıştır. Aile kurumuna ilişkin bir diğer yasal düzenlemeye örnek olarak 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun¹⁸² gösterilebilir. Şiddet mağdurlarının genellikle kadınlardan oluştuğu göz önünde bulundurulduğunda, ilgili düzenleme ile aile içi şiddete uğrayan kadınların korunması amacıyla hukuki bir zemin yaratılmaya çalışılmıştır.

¹⁸⁰ AKİPEK ÖCAL, Ş./ ÖZDEMİR, H.: Aile Hukuku, Seçkin Hukuk, B.1, 2024, s.27; AKINTÜRK/ATEŞ, s.247.

¹⁸¹ AKİPEK ÖCAL/ÖZDEMİR, s.27.

¹⁸² Resmî Gazete T. 20.03.2012, S.28239.

Küreselleşmenin etkisiyle günümüz dünyasında ülkeler arasındaki sınırlar daha kolay aşılabilir hale gelmiş, teknolojik gelişmelerin de etkisiyle yabancı unsurlu evliliklerin sayısında artış yaşanmıştır. Bu gelişmeler doğrultusunda, söz konusu evliliklerin doğurduğu hukuki sonuçların düzenlenmesine yönelik yasal bir altyapının oluşturulması kaçınılmaz bir ihtiyaç halini almıştır. Bu ihtiyaca yönelik olarak, yabancılık unsuru içeren aile birliktelikleri ile ilgili yasal düzenlemelere 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'da¹⁸³ düzenlenmiştir. Ülkemizde ikamet eden yabancıların aile kurumuna ilişkin yasal düzenlemelere ise 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelikte düzenlenmektedir.

C. Aile Birleşimi Kavramı

Ailenin bütünlüğü ilkesi, pek çok uluslararası düzenlemede temel hak olarak düzenlenmiş ve kabul edilmiştir. Ancak, bir hakkın tanınmış olması o hakkın kullanılması için yeterli olmamaktadır. Bu nedenle, tanınan bir hakkın etkin bir şekilde kullanılabilmesi için belirli hukuki kurumların oluşturulması gereklidir. Aile birleşimi de aynen böyle bir ihtiyacın sonucunda doğmuştur. Aile birleşimi, temel anlamıyla, bir başka ülkede yasal olarak ikamet eden veya çalışan aile bireylerinin, sosyal ve hukuki kurallara uygun bir şekilde diğer aile üyeleriyle bir araya gelmesini ifade etmektedir¹⁸⁴. Aile birleşimi hakkı, ev sahibi ülkenin ülkesinde ikamet eden yabancıların temel insani haklarının yanı sıra medeni ve sosyal haklarını da korumasının bir sonucu olarak tanınan bir hak olarak karşımıza çıkmaktadır. Aile birleşimi hakkının pozitif sonuçları olduğu gibi negatif sonuçları da vardır. Aile birleşimi; göç alan ülkelerde haktan yararlanan kişinin ülkeye adaptasyonunun hızlanmasını sağlama, yaşam koşullarını iyileştirme, ülkedeki iş gücünün artırılması gibi olumlu etkilere sahipken bununla birlikte hakkın kötü niyetle kullanılmasının önüne geçilmesi, devletlerin ekonomik kaynaklarının yönetilmesi ve güvenlik tehditlerinin oluşmaması gibi gerekçelerle devletler tarafından sınırlandırılması gereken bir hak olarak görülmektedir. Bu nedenle, aile birleşimi hakkının mutlak suretle kabul edilmiş bir hak olduğundan bahsetmek mümkün olmayacaktır. Aksine, devletlerin sıkı denetimlerine bağlanmış bir haktır¹⁸⁵.

¹⁸³ Resmî Gazete T. 12.12.2007, S. 26728.

¹⁸⁴ ELÇİN (Aile Birleşimi Hakkı), s.117.

¹⁸⁵ ELÇİN (Aile Birleşimi Hakkı), s.118.

Aile birleşimi, Uluslararası Göç Örgütü'nün Göç Terimleri Sözlüğünde ise: *“Zorla ya da gönüllü göç nedeniyle birbirinden ayrı düşmüş aile üyelerinin menşei ülke dışında başka bir ülkede, yeniden bir araya gelmeleri süreci. Bu süreç kabul konusunda Devletin belirli bir derecede takdir yetkisi olduğuna işaret eder.”* şeklinde tanımlanmıştır¹⁸⁶.

Aile birleşimi hakkı, ilk olarak ulusal bazda karşılaşılan bir hukuki olgu iken özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa ülkelerinde işgücü elde etmek amacıyla dış ülkelere işçi göçü alınmasına yönelik izlenen politikalar neticesinde uluslararası bir boyut kazanmıştır¹⁸⁷. İkinci Dünya Savaşı sonrasında, gelişmiş ülkelere yönelik göç dalgası sonucunda, göçmenlerin aile yaşantılarını sürdürme ve koruma gereksinimleri, aile birleşimi hakkının tanınmasının önünü açmıştır.

Aile birleşimi kavramına ilişkin uluslararası metinlerde farklı tanımlamalara yer verildiği görülmüştür. Bugünkü anlamı ile aile birleşimi tanımının yapıldığı ilk uluslararası metin 1989 tarihli Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'dir. Türkiye'de Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin taraf ülkeleri arasında yer almaktadır. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 10. maddesinde, sözleşmeye taraf devletlere, çocuklar veya ebeveynlerince yapılan aile birleşimi başvurularının, taraf devletlerden birine giriş veya çıkışla ilgili her başvurunun olumlu, insani ve acil bir şekilde değerlendirileceği yönünde bir yükümlülük getirilmiştir. Aynı maddenin devamında ise taraf devletlerin yapılan başvuruların başvuru sahibi veya aile üyeleri aleyhine sonuçlanmayacağını taahhüt ettiği düzenlenmiştir. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'yi müteakiben aile birleşimi kavramı, Tüm Göçmenlerin İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme¹⁸⁸ ile bir kez daha bir uluslararası sözleşme metninde yer almıştır. İlgili sözleşmede göçmen işçinin ölmesi veya evlilik birliğinin sona ermesi halinde aile bireylerinin aile birleşimi temelinde ülkede kalmalarının devamı için kolaylaştırıcı düzenlemelere yer verileceği hükme bağlanmıştır. Sözleşme, Uluslararası Çalışma Örgütü metinleri haricinde emekçilerin aile birleşimlerine ilişkin ilk resmi kurallar içeren sözleşme olması açısından önem arz etmektedir¹⁸⁹.

¹⁸⁶ Bknz.: [https://www.goc.gov.tr/Kurumlar/Goc.Gov.Tr/Files/Goc_Terimleri_Sozlugu\(1\).Pdf](https://www.goc.gov.tr/Kurumlar/Goc.Gov.Tr/Files/Goc_Terimleri_Sozlugu(1).Pdf), E. T. 25.04.2025.

¹⁸⁷ JOHN, A.: “Family Reunification for Migrants And Refugees: A Forgotten Human Right?”, A Comparative Analysis of Family Reunification under Domestic Law and Jurisprudence, International and Regional Instruments, ECHR Case law and the EU 2003 Family Reunification Directive, 2003, s.13., <https://www.igc.fd.uc.pt/data/fileBIB2017724164832.pdf>, E.T. 25.04.2025.

¹⁸⁸ International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families, New York, 18.12.1990. Sözleşmenin tam metni için: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/cmw.pdf>, E.T. 25.04.2025.

¹⁸⁹ ELÇİN (Aile Birleşimi Hakkı), s.122.

D. Aile İkamet İzni Kavramı

İkamet izni, devletlerin ancak kanunlarda belirlenen belli başlı şartları yerine getiren kişilere verilmektedir. Yabancıların bir ülkede hukuka uygun şekilde kalabilmeleri, ancak o ülkenin mevzuatında öngörülen şartları taşımaları durumunda mümkün olabilmektedir. Tarihsel süreçte, genellikle iş, eğitim, sağlık, turizm ve aile gibi unsurlar, ikamet izni elde etmenin temel dayanakları olarak kabul edilmiştir. Bu bağlamda, aile unsuru da yabancıların aile bireyleriyle birlikte bir ülkede yasal olarak ikamet edebilmelerine olanak sağlayan önemli bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Ailenin korunması ve aile hayatına saygı ilkeleri aile ikamet izni verilmesinin temel gerekçesi olarak görülmektedir¹⁹⁰. Aile ikamet izni kavramı, pek çok ülkede kabul edilmiş bir kavram olmakla birlikte, ülkeler yasal mevzuatlarında yer verdikleri düzenlemelerle aile hayatının korunması amacıyla ülkelerinde yaşayan yabancılara aile ikamet izni hakkı tanınmaktadır. Devletler, kendi yasal düzenlemelerinde aile ikamet izni (*family residence permit*) veya aile vizesi (*family visa*) gibi farklı terimler kullansalar da bu düzenlemelerle sağlanan hakların büyük ölçüde benzerlik gösterdiği görülmektedir. Türk hukukunda YUKK'nın 34. maddesinde “*aile ikamet izni*” terimi tercih edilmiştir.

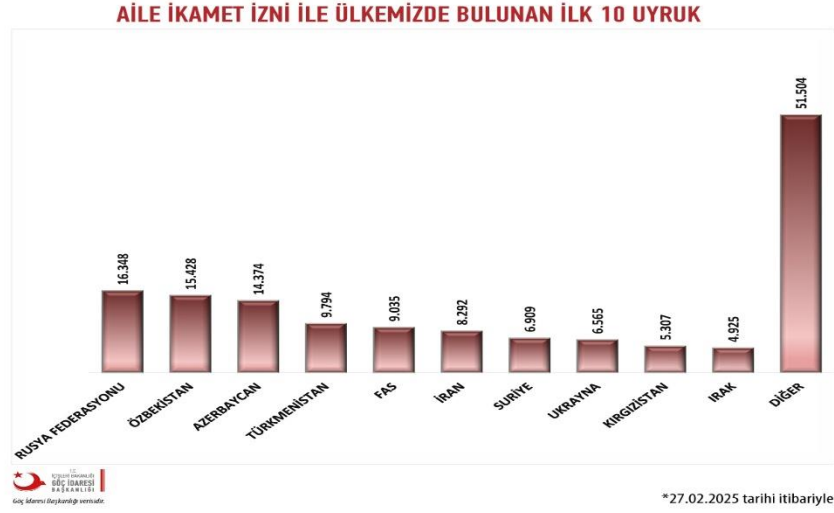
Aile ikamet izni olarak düzenlenen iznin içeriğini aile birliği hakkı oluşturmaktadır. Aile ikamet izni ile aile bireylerinin hayatlarını birlikte sürdürmeleri, saygı görmeleri, korunmaları ve gereken hallerde desteklenmeleri mümkün kılınmaktadır. Burada önemli olan aile fertleri ile kastedilenin kimler olduğunun belirlenmesidir. Göç hukuku açısından Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme’de¹⁹¹ aile fertleri; göçmen işçilerle evlilik birliği içerisinde olan eşleri, eşlerin ergin olmayan çocukları ve eşlerin bağımlı çocuklarından oluşmaktadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları incelendiğinde ise bu kavramın oldukça dar bir şekilde yorumlandığı görülmektedir. Nitekim Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi açısından aile fertleri çekirdek aileden oluşmaktadır. Çekirdek aile ise anne, baba, reşit olmayan çocuklar veya yetişkin olup da aileye bağımlı ve muhtaç olduğu kanıtlanmış olan çocuklardan oluşmaktadır¹⁹².

¹⁹⁰ GROENENDIJK, K.: “Family Reunification as a Right under Community Law”, *European Journal of Migration and Law*, C.8, S.2, 2006, s.218.

¹⁹¹ Sözleşme metninin tamamı için bkz.: https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020100953bm_50.pdf, E.T. 18.05.2025.

¹⁹² ASAR, s.115.

Çalışmamızın önceki bölümlerinde; Göç İdaresi Başkanlığı'nın verileri doğrultusunda aile ikamet izninin Türkiye'de en çok başvurulmuş ikamet izni türlerinden birisi olduğundan bahsetmiştik. 2025 yılı güncel verileri doğrultusunda 148.481 yabancı Türkiye'de aile ikamet izni ile ikamet ettiğini belirtmiştik. Peki ülkemizde aile ikamet izni ile kalan yabancıların uyruklarına göre dağılımı nasıldır? Bu sorunun cevabına ilişkin güncel veriler ise şu şekildedir:

Şekil 1.5. Ülkemizde aile ikamet izni ile kalan yabancıların uyruklara göre dağılımı¹⁹³

Buna göre; Göç İdaresi Başkanlığı'nın resmi internet sitesinde yayımlanan güncel veriler doğrultusunda, Türkiye'de aile ikamet izni ile ikamet eden yabancıların 16.348 kişinin Rusya Federasyonu vatandaşı olarak ilk sırada yer aldığını söylemek mümkündür. Devamında 15.428 kişi ile Özbekistan ve 14.374 kişi ile Azerbaycan vatandaşları yer almakta olup diğer ülkelerden gelen yabancılar arasında oransal olarak ciddi ayrışmaların olmadığı ve homojen bir dağılım izlendiğini söylemek mümkün olacaktır.

III. Aile İkamet İzni ile İlgili Temel Haklar

Aile ikamet izni uygulaması, zaman içerisinde duyulan ihtiyaca cevap olarak ortaya çıkan bir uygulamadır. Devletler, sınır güvenliğinin sağlanması, ekonomik kaynakların doğru kullanılması, kamu güvenliği ve sağlığının güvence altına alınması gibi birçok gerekçe ile

¹⁹³ Detaylı bilgi için İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı Resmi internet sitesine bkz.: <https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri>, E.T. 28.04.2025.

lkelerine giriş çıkış yapacak veya ülkelerinde ikamet edecek kişileri belirleme hakkına sahiptir¹⁹⁴. Ancak, bazı durumlarda devletlerin belirleme yetkisi ile bireysel hak ve özgürlüklerin çatışması durumu söz konusu olabilmektedir. Bu gibi durumlar için devletlerin belirleme yetkisi ile temel hak ve özgürlüklerinin tanınması arasında denge kuran birtakım yöntemler ortaya çıkmıştır. Aile ikamet izni de söz konusu yöntemlerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Aile ikamet izni açısından bir yanda devletlerin sınırlarından geçecek insanları belirleme hakkı dururken diğerk yanda da bireylerin temel insan hakları metinlerinde güvence altına alınan haklarının çatışması söz konusudur. Bu çatışmaya cevaben ülkelerin yasal mevzuatında belirlenen şartları karşılayan yabancılara aile ikamet izni hakkı tanınması yoluna gidilmiştir. Öte yandan, şunu da önemle belirtmek gerekir ki aralarında evlilik birliğı kurulan iki kişinin beraber ikamet edecekleri ülkeyi seçmek konusunda bir özgürlükleri bulunsa dahi seçilen ülkenin yetkili makamları tarafından kendilerine ikamet hakkı tanınmasını yükümlü kılan herhangi bir uluslararası metin mevcut değıldir¹⁹⁵.

Aile ikamet izni hakkının tanınmasının zeminini hazırlayan dolaylı pek çok insan hakkının mevcut olduğunu söylemek mümkündür. Ancak, aile ikamet izni uygulamasının düzenlenmesine zemin hazırlayan temel haklar; aile birliğinin korunması hakkı, yerleşim ve seyahat hürriyeti ile özel hayatın gizliliğı olarak sayılabilecektir.

A. Aile Birliğinin Korunması Hakkı

Aile, toplumun temel taşı olarak kabul edilmektedir. 10 Aralık 1948 tarihinde ilan edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 16/3. maddesinde: "*Aile toplumun doğal ve temel birimidir. Toplum ve devlet tarafından korunur*" hükmü yer almaktadır¹⁹⁶. Ailenin toplumun temeli olarak kabul görmesinin nedeni, ailenin insanlığın devamını sağlayabilmesi ve aile birliğı içerisinde dünyaya gelen bir çocuğun toplumsallaştırılmasındaki en önemli etken olmasıdır¹⁹⁷. İnsanın varlığını sürdürebilmesi ve insan onuruna uygun asgari yaşam koşullarında hayatına devam edebilmesi, dengeli ve güvenli bir aile ortamında yetişmesine bağlıdır. Nitekim, topluma faydalı bireylerin yetişebilmesi için öncelikle huzurlu ve istikrarlı

¹⁹⁴ TEKİNALP, G.: Türk Yabancılar Hukuku, Beta Yayınları, B.8, İstanbul, 2003, s.42.

¹⁹⁵ ASAR, s.115.

¹⁹⁶ Resmi Gazete T. 27.05.1949, S. 7217.

¹⁹⁷ KILIÇ, F./ KILIÇ, .: "Türk Hukukunda Ailenin Korunması", The International Journal of Economic and Social Research, C.19, S.2, 2023, s.483.

bir aile yapısının oluşturulması gereklidir. Aile yapısında meydana gelen değişim ve çözümlerin toplumsal yapıyı da derinden etkileyeceği düşüncesi, aile kurumunun korunmasına yönelik bir hakkın doğmasını beraberinde getirmiştir. Bu doğrultuda, devletlere aile hayatının ve birliğinin korunması; aile yapısının sürekliliği ile huzur ve refahının temini amacıyla, aileyi ve bireylerini dış tehdit ve müdahalelere karşı koruyacak çeşitli önlemleri alma yükümlülüğü getirilmiştir.

Devletlerin varlık temelini oluşturan nüfus, ortak yaşam iradesi ve arzusu taşıyan bireyler ile onların oluşturduğu aile birimlerinden meydana gelmektedir. İçinde bulunmuş olduğumuz zaman diliminde meydana gelen savaşlar, zorunlu göçler, salgın hastalıklar veya ekonomik buhranlar gibi sorunlar aile yapısını etkileyerek toplum ile olan ilişkilerin de değişkenlik göstermesine sebebiyet vermektedir. Tüm bu nedenlerle, idealize edilen aile kavramından süreç içerisinde zorunlu olarak uzaklaşmıştır. Toplumda var olan aile yapısı, devletlerin hukuk sistemleri aracılığıyla ulaşmayı hedeflediği aile modelinin görev ve sorumluluklarını yerine getirebilmesini sağlamak amacıyla, devlet otoritesi zaman zaman doğrudan ya da dolaylı müdahalelerle aile birliğini güçlendirmeye yönelik adımlar atmak zorunda kalmaktadır¹⁹⁸.

Ailenin varlığını devam ettirebilmesi ve toplumun temelinin zarar görmemesi amacına yönelik olarak ulusal ve uluslararası hukuk düzenlerinde gerek hukuki gerek cezai önlemler alınmaktadır. Ailenin sağlıklı bir şekilde kurulması kimi zaman yeterli olmayıp dışarıdan gelecek tahribatlara ve zararlara karşı hukuk düzeni devreye girerek ailenin korunmasına yönelik tedbirler alınmasını zorunlu kılmıştır.

B. Yerleşme ve Seyahat Hürriyeti

İnsan hakları denildiğinde, zaman, mekan ve siyasi iktidarlardan bağımsız olarak yalnızca insan olmaktan kaynaklanan, devredilmez ve dokunulmaz birtakım haklar anlaşılmaktadır. Günümüzde, insan yaşamını kolaylaştıran çeşitli gelişmelere paralel olarak temel hak ve özgürlüklere ilişkin anlayış da sürekli olarak dönüşmektedir. Özellikle teknolojik ilerlemelerle birlikte ulaşım imkanlarında yaşanan gelişmeler, bireylerin hareketliliğini artırmış; bu durum,

¹⁹⁸ KILIÇ/KILIÇ, s.485.

seyahat ve yerleşme özgürlüğünün insan hakları içerisindeki yerini daha görünür kılmıştır. Nitekim, ‘seyahat’ kavramı literatürde genel olarak ‘yolculuk’ olarak tanımlanmaktadır¹⁹⁹.

Seyahat özgürlüğü, çeşitli kaynaklarda hem vatandaşlar hem de yabancılar açısından yer değiştirme serbestisi olarak tanımlanmaktadır. Bu özgürlük, yalnızca bir yerden başka bir yere gitme hakkını değil; ayrıca kişinin bulunduğu yerde kalabilme, keyfi olarak alıkonulmama ve ikametgahını özgürce belirleyebilme gibi unsurları da kapsamaktadır²⁰⁰. Seyahat özgürlüğü, yurt içi bağlamda değerlendirildiğinde; bireyin ülke sınırları içerisinde serbestçe dolaşma, yer değiştirme ve dilediği yerde yerleşme hakkını ifade etmektedir. Uluslararası düzeyde ise bu özgürlük, bireyin yurt dışına çıkma ve yurda geri dönme haklarını da içermektedir. Her ne kadar yabancıların ve vatandaşların ‘yurt içi dolaşım özgürlüğü’ ile ‘yurt dışına çıkış özgürlüğü’ kavramları aynı çatı altında değerlendirilse de her biri farklı hukuki rejimlere tabidir. Özellikle yurt dışına çıkış serbestisi, devletlerin egemenlik yetkisi kapsamında takdir yetkisine dayalı bazı idari ve hukuki prosedürleri de beraberinde getirmektedir²⁰¹.

Geniş anlamda seyahat özgürlüğü hem yurt içi hem de yurt dışı hareket serbestisini (*freedom of movement*) kapsayan bir kavram olup; yalnızca hareket etme değil, aynı zamanda hareket etmeme iradesini de içermekte, bu yönüyle seyahat özgürlüğünün tamamlayıcı unsuru olan “yerleşme” hürriyetini de bünyesinde barındırmaktadır²⁰². Seyahat özgürlüğü ile yerleşme özgürlüğü, birbirine sıkı biçimde bağlı iki temel hak niteliğindedir. Zira bireyin seyahat ettiği bir yerde kalma, bir başka deyişle oraya yerleşme arzusu duyması son derece doğaldır. Ancak bu iki kavram süreklilik bakımından birbirinden ayrılmaktadır. Seyahat, geçici nitelikte bir hareketliliği ifade ederken; yerleşme, daha kalıcı bir iradeyi ve yaşam merkezinin belirli bir yere taşınmasını ifade etmektedir. Yerleşme, bireyin yalnızca kısa süreli ikametini değil; aynı zamanda o yeri sosyal, ekonomik ve kişisel ilişkilerinin merkezi haline getirmesini ve yaşamının ağırlık noktasını oraya kaydırmasını ifade eder²⁰³.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin 13. maddesinde seyahat ve yerleşme hürriyeti birlikte düzenlenmiş olup buna göre; “herkes herhangi bir devletin ülkesi içinde serbestçe

¹⁹⁹ Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/>, E.T. 25.04.2025.

²⁰⁰ GÜRBÜZ, N.: “Ulusal ve Uluslararası Alanda Seyahat Özgürlüğüne Bakış ve Diğer Temel Hak ve Özgürlüklerle İlişkisi”, TİHEK Akademik Dergisi, C.2, S.3, 2019, s. 97.

²⁰¹ GÜRBÜZ, s.102.

²⁰² GÜRBÜZ, s.102.

²⁰³ GÖREN, Z.: “Seyahat ve Yerleşme Özgürlüğü”, İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.15, S.1, Ocak 2016, s.339.

seyahat etme ve yerleşme hakkına sahiptir. Herkes kendi ülkesi de dahil olmak üzere, her ülkeyi terk etme ve kendi ülkesine dönme hakkına sahiptir.” Yerleşme ve seyahat hürriyeti, bireylerin kendi iradeleri doğrultusunda, yaşam tercihleri ve ihtiyaçlarına bağlı olarak farklı bölgelere yerleşebilme ve serbestçe seyahat edebilme haklarını ifade etmektedir. Bu özgürlüklerin temelinde, bireylerin mevcut yaşam koşullarını iyileştirme arzusu, yeni fırsatlar arayışı, iş ve eğitim olanaklarına erişim ile kültürel ve sosyal kazanımlar elde etme gibi çeşitli saikler yer almaktadır. Ancak söz konusu haklar, mutlak nitelikte olmayıp devlet otoriteleri tarafından çeşitli araçlarla denetlenmekte ve kontrollü biçimde kullanılmaktadır. Nitekim devletler, kamu düzeninin korunması, toplumsal güvenliğin sağlanması ve düzensiz göç hareketlerinin önlenmesi gibi meşru gerekçelere dayanarak, yerleşme ve seyahat özgürlüklerini belirli sınırlar içerisinde sınırlayabilmektedir.

C. Özel Hayatın Gizliliği

İnsan, tarihsel süreç boyunca topluluklar halinde yaşam süren sosyal bir varlık olmakla birlikte, yalnızca kendisine ait olan ve başkalarıyla paylaşmayı tercih etmediği bir özel alan ihtiyacı da duymaktadır. Bireyin yalnızca kendisinin bildiği ya da paylaşımını kendi iradesine göre sınırladığı, mahremiyet arz eden bu alana ‘özel hayat’ denilmektedir. Her birey, kişisel yaşamına saygı gösterilmesini ve mahremiyetinin korunmasını talep etme hakkına sahiptir. Nitekim, özel hayatın gizliliği hakkı hem ulusal hem de uluslararası hukuk düzenlemeleriyle güvence altına alınmıştır. Bu hak, bireyin kişisel verileri ve özel alanı üzerinde kontrol sahibi olmasını ve bu alanın başkaları tarafından izinsiz olarak bilinmemesi ya da ihlal edilmemesi güvencesini içermektedir²⁰⁴.

Özel hayatın kapsamı kişiden kişiye değişiklik gösterebilmekle birlikte; genel olarak bireyin kişisel, sosyal, mesleki, ekonomik ve aile yaşamını kapsadığı kabul edilmektedir. Özel hayatın sınırlarını belirleme yetkisi esasen bireyin kendisine aittir. Bu doğrultuda, kişinin açık rızası olmaksızın girilmemesi, müdahale edilmemesi, ifşa edilmemesi veya ticari amaçlarla kullanılmaması gereken alanlar, özel hayatın koruma altına alınan sınırlarını oluşturmaktadır. Ayrıca, özel hayat kavramının alt unsurları arasında kişisel verilerin korunması, konut

²⁰⁴ KORKMAZ, A.: “İnsan Hakları Bağlamında Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması”, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, C.16, S.1, 2014, s.99.

dokunulmazlığı, haberleşme hürriyeti ve aile hayatına saygı hakkı gibi temel hak ve hürriyetler de yer almaktadır²⁰⁵.

IV. Aile İkamet İzninin Kaynakları

A. Uluslararası Kaynaklar

Aile birliği ve yerleşim hakları, uluslararası pek çok antlaşma ve deklarasyonda düzenleme alanı bulmuştur. Söz konusu uluslararası metinlerde vatandaş veya yabancı ayrımı yapılmaksızın detaylı düzenlemelere yer verilmiştir. Ancak, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi öncesinde yer alan düzenlemelerin günümüz uygulamalarında karşımıza çıktığını söylemek pek mümkün değildir. Bu nedenle, temel alınan ilk kaynak bir diğer ifade ile milat kabul edilen kaynak İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi olarak kabul edilmektedir.

1. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarında yaşanan ağır insan hakları ihlallerinin tekrarının önlenmesi ve uluslararası barışın tesis edilmesi amacıyla, 10 Aralık 1948 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen temel bir uluslararası metindir. Beyanname, tüm insanların sahip olduğu devredilemez ve evrensel nitelikteki temel hak ve özgürlükleri tanımlamakta ve koruma altına almaktadır. Toplam 30 maddeden oluşan bu metin, her bir maddesinde farklı bir hak veya özgürlük alanını konu edinmekte; kişi haklarından toplumsal, ekonomik ve kültürel haklara kadar uzanan çeşitli hak alanlarını içermektedir²⁰⁶. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından oylama yoluyla kabul edilen bir karar niteliğinde olup, hukuken bağlayıcı değildir. Bu yönüyle Bildirge, tavsiye niteliği taşımakta ve devletler açısından doğrudan yaptırıma yol açan bir yükümlülük doğurmamaktadır²⁰⁷.

²⁰⁵ KORKMAZ, s.102.

²⁰⁶ AYBAY, R.: Açıklamalı İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Uygulama ve Araştırma Merkezi, C.113, S.7, 2006, s.5.

²⁰⁷ AYBAY, s.6.

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin resmi Türkçe çevirisi; 27.05.1949 tarihli 7217 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca oylanarak alınmış bir karar niteliğini taşıyan İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin Resmi Gazete'de yayınlanmış olması, istisnai bir nitelik taşımaktadır²⁰⁸.

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, insan hakları hukuku açısından bir mihenk taşı niteliğinde olup dönemine göre çok daha ilerici bir bakış açısına sahip olduğu kabul edilmektedir. Bildiride insan haklarının evrensel niteliği üzerinde durulmaktadır. Buna göre, insan hakları herhangi bir ayırım gözetmeksizin bütün insanlar için uygulanması gereken, insanın insan olmasından kaynaklı sahip olduğu haklardır. Beyanname, dil, din, ırk, renk, cinsiyet, etnik köken ve siyasi görüş gibi unsurlar gerekçe gösterilerek herhangi bir ayırım yapılmaması gerektiğine özel olarak vurgu yapılmaktadır²⁰⁹.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 12. maddesinde: *“Hiç kimse özel hayatı, ailesi, meskeni veya yazışması hususlarında keyfî karışmalara, şeref ve şöhretine karşı tecavüzlere maruz kalmaz. Herkesin bu karışma ve tecavüzlere karşı kanun ile korunma hakkı vardır.”* hükmü düzenlenmiştir. Madde metninde açıkça kişinin aile hayatına ve özel hayatına saygı hakkı düzenlenmiştir.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 13. maddesinde ise: *“1- Herkes herhangi bir Devletin arazisi dâhilinde serbestçe seyrüsefer ve ikamet eylemek hakkını haizdir. 2- Herkes, kendi memleketi de dâhil olduğu halde, herhangi bir memleketi terk etmek ve memleketine tekrar dönmek hakkını haizdir”* düzenlemesine yer verilerek kişilerin seyahat ve yerleşim hürriyeti temel insan hakları arasında sayılmıştır.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 16. maddesi: *“1- Evlilik çağına varan her erkek ve kadın, ırk, vatandaşlık veya din bakımlarından hiçbir takyidata tabi olmaksızın evlenmek ve aile kurmak hakkını haizdir. 2- Evlenme akdi ancak müstakbel eşlerin serbest ve tam rızasıyla yapılır. 3- Aile, cemiyetin tabii ve temel unsurudur; cemiyet ve Devlet tarafından korunmak hakkını haizdir”* hükmüne yer verilerek kişilerin evlilik hakkı, evliliğin iradiliği ve aile

²⁰⁸ AYBAY, s.8.

²⁰⁹ SAĞLAM, F.: “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde Tüm Hak ve Özgürlüklere Yönelik Kurallar Üzerine Bir Deneme”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C.25, S.2, 2019, s.1236.

birliğinin korunması ilkelerinin hukuk sistemlerinde korunan ve tanınan ilkeler olmasının önu açılmıştır.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, hukuken bağlayıcı olmayan ve tavsiye niteliği taşıyan bir uluslararası metin olmakla birlikte, insanların ve hukuk sistemlerinin metinde yer alan haklar ve ilkeler hakkında daha geniş bir vizyona sahip olmalarına ve bakış açılarını değiştirmelerine öncülük etmiştir. Bu yönüyle, kabul edildiği dönemin koşullarında devrim niteliğinde bir uluslararası düzenleme olarak değerlendirilebilir.

2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

Avrupa Devletleri, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yaşadıkları siyasal, toplumsal ve ekonomik çöküntüden kurtulmak ve böyle bir çöküntüyü bir daha yaşamamak adına Avrupa kıtasında bir iş birliği yapma yoluna girmişlerdir²¹⁰. Yeni diktatörlüklerin kurulmasını engellemek ve Avrupa'da yeniden yıkıcı bir savaş yaşanmaması hedefi doğrultusunda ilk olarak 05 Mayıs 1949 tarihinde Avrupa Konseyi, Londra'da kurularak Avrupa'nın ilk siyasal örgütü olma özelliğini kazanmıştır²¹¹. Avrupa Konseyi'nin amaçlarından birisi temel insan haklarının korunması ve gelişmesinin sağlanmasıdır. Bu amaca yönelik olarak, Avrupa Konseyi'ne üye ülkeler, 4 Kasım 1950 tarihinde, Roma'da İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetlerini Korumaya Dair Sözleşme'yi²¹² (*Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*) imzalamışlardır. Kısaca, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (*European Convention on Human Rights*) olarak anılan sözleşme, 3 Kasım 1953'te yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin yürürlüğe girmesinin uzun bir zaman almasının nedenleri arasında; sözleşmenin çeşitli ülkelerde tartışmalara sebep olması, iç politika ile ilgili zorluklarla karşılaşılması ve bazı ülkelerde anayasa değişiklikleri gerektirdiği için onay sürelerinin uzaması gibi sebepler sayılabilir. Sözleşme, farklı tarihlerde kabul edilen ek protokoller aracılığıyla sürekli olarak iyileştirilmekte ve eksiklikleri giderilmektedir²¹³.

²¹⁰ TANGÖR, B.: "Avrupa Birliği'nde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi", G.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi, C.1, 2001, s.233.

²¹¹ TANGÖR, s.233.

²¹² Sözleşmenin tam metni için bkz.: https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2712020094937009_tur.pdf, E.T. 18.05.2025.

²¹³ TANGÖR, s.234.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin uygulamadaki uluslararası sözleşmeler arasında en gelişmiş ve etkili olduğu kabul edilir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni diğer uluslararası sözleşmelerden ayıran temel özellik, sözleşmenin güvence altına aldığı haklardan ya da Avrupa Konseyi'nin kuruluşundan değil, uluslararası denetim ve yargı sistemi kurarak bireylere sağlanan hakların etkili bir şekilde yaptırıma bağlanmış olmasından kaynaklanmaktadır²¹⁴. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin “*Bireysel Başvurular*” başlıklı 34. maddesinde: “*Bu Sözleşme veya protokollerinde tanınan haklarının Yüksek Sözleşmeci Taraflardan biri tarafından ihlal edilmesinden dolayı mağdur olduğunu öne süren her gerçek kişi, hükümet dışı kuruluş veya kişi grupları Mahkeme'ye başvurabilir. Yüksek Sözleşmeci Taraflar bu hakkın etkin bir şekilde kullanılmasını hiçbir surette engel olmamayı taahhüt ederler.*” hükmü yer almaktadır. Buna göre, Sözleşme veya Protokollerde güvence altına alınan bir hakkın, taraf devletler tarafından ihlal edildiğini iddia eden bireyler, sivil toplum kuruluşları ve kişi grupları, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvurarak hak ihlali iddiasında bulunabileceklerdir²¹⁵. Bu sayede, uluslararası hukukta ilk defa bir gerçek kişinin, bir devlete karşı uluslararası düzeyde yargı yoluna başvurabilme imkanı doğmuştur²¹⁶.

Türkiye, Avrupa Konseyi'ne üye devletler arasında olması nedeniyle sözleşmeyi imzalayan ilk devletlerden birisi olmuştur. Türkiye, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni 4 Kasım 1950 tarihinde imzalayarak, sözleşmeye taraf olmuştur. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 19 Mart 1954 tarihli ve 8662 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Onay belgeleri, 18 Mayıs 1954 tarihinde Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği'ne sunulmuş ve Sözleşme bu tarihte yürürlüğe girmiştir. Bilahare, Türkiye, 28 Ocak 1987 tarihinde Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'nun kişisel başvuruları inceleme yetkisi²¹⁷ ve 22 Ocak 1990 tarihinde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin²¹⁸ zorunlu yargılama yetkisini tanımıştır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 8. maddesi: “*1. Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve yazışmasına saygı gösterilmesi hakkına sahiptir. 2. Bu hakkın kullanılmasına bir kamu makamının müdahalesi, ancak müdahalenin yasayla öngörülmüş ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik, kamu güvenliği, ülkenin ekonomik refahı, düzenin korunması, suç*

²¹⁴ TANGÖR, s.234.

²¹⁵ GÖZLER, K.: İnsan Hakları Hukuku, Ekin Basım Yayın Dağıtım, B.2, 2018, s.503.

²¹⁶ ARSLAN, İ.: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin Milletlerarası Özel Hukuka Etkisi, Adalet Yayınları, B.1, 2020, s.18.

²¹⁷ Resmî Gazete T. 21.04.1987, S.19438.

²¹⁸ Resmî Gazete T. 27.09.1989, S. 20295.

işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli bir tedbir olması durumunda söz konusu olabilir” hükmünü amirdir. Sözleşmenin 8. maddesinin 1. fıkrası ile kişinin aile hayatı ile özel hayatı koruma altına alınmıştır. Maddenin 2. fıkrasında ise aile hayatına ve özel hayatın gizliliğine saygı hakkının hangi durumlarda sınırlandırılabilceğı belirlenmiştir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin “*Evlenme Hakkı*” başlıklı 12. maddesi ise: “*Evlenme çağına gelen her erkek ve kadın, bu hakkın kullanımını düzenleyen ulusal yasalara uygun olarak evlenme ve aile kurma hakkına sahiptir*” düzenlemesini içermektedir. Bu hüküm, bireylerin aile kurma haklarını teminat altına almaktadır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin Ek 4 No’lu Protokolü²¹⁹ ise sınır dışı etme kararına ilişkin düzenlemeler içermesi nedeniyle konumuz açısından önem arz etmektedir. Ek 4 No’lu Protokolün 2. maddesinde yasal yollarla taraf devletlerin sınırları içerisinde yaşayan herkesin serbest dolaşım ve yerleşim hakkı olduğu hükmüne bağlanmıştır. Ayrıca, ilgili madde hükmünün ikinci fıkrasında, her bireyin herhangi bir ülkeyi terk etme özgürlüğüne sahip olduğu açıkça belirtilmiştir. Bu hakkın sınırlandırılmasının ise yalnızca ulusal güvenlik, kamu güvenliği, kamu düzeninin korunması, suçların önlenmesi, sağlık ve ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınması gibi meşru gerekçelerle mümkün olabileceğı belirtilmiştir. Ek 4 No’lu Protokol, aile birleşimi ve koruma gerekliliğini vurgulamaktadır, bu nedenle devletler sınır dışı etme kararı verirken veya aile ikamet izni başvurularını değerlendirirken Protokol hükümlerini gözetmek zorundadırlar.

3. Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, insan haklarına yönelik önemli bir çerçeve çizmiştir. Ancak, ilerleyen süreçte devletler açısından hukuksal yükümlülükler içeren, hak ve hürriyetlerin güvence altına alındığı ve denetim mekanizmasını düzenleyen sözleşmeler yapılması ihtiyacı doğmuştur. Bu ihtiyaca cevap olarak Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 16 Aralık 1966 tarihli ve 2200 (XXI) sayılı kararıyla İkiz Sözleşmeler olarak bilinen Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Hakların Korunması Sözleşmesi ile Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası

²¹⁹ Resmî Gazete T. 14.07.1994, S. 21990.

Sözleşme ile 1. Ek İhtiyari Protokol olmak üzere üç belge kabul edilerek New York'ta devletlerin imzasına sunulurak kabul edilmiştir²²⁰.

Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi, bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin sadece bölgesel değil, aynı zamanda uluslararası ve evrensel düzeyde korunmasını sağlamayı hedefleyen Birleşmiş Milletler sözleşmelerinden biridir. Ayrıca, sözleşme ile taraf devletler açısından bazı bağlayıcı normlar oluşturmak hedeflenmiştir. Sözleşme, güvence altına aldığı hakların kapsamının genişliği açısından önem taşımaktadır. Ancak, haklara yer verilmesi, söz konusu hakların korunmasını sağlamada yeterli olmadığı gerekçesi ile sözleşmede yer alan hakların devletler tarafından korunması ve uygulanması amacına yönelik olarak bir denetim organı olarak İnsan Hakları Komitesi'nin kurulmasına karar verilmiştir²²¹.

Türkiye, Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'ni 15 Ağustos 2000 tarihinde imzalamış olup Bakanlar Kurulu'nun 7 Temmuz 2003 tarih ve 2003/5851 sayılı kararıyla sözleşmenin onaylanmasına karar verilmiştir. Sözleşmenin, resmi Türkçe çevirisi 21 Temmuz 2003 tarihli ve 25175 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Türkiye'nin onay belgelerini 15 Eylül 2003 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'ne sunması ile Sözleşmenin 49. maddesinde yer alan düzenleme uyarınca, Türkiye'de 23 Aralık 2003 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir.

Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin 17. maddesi: *“1. Hiç kimsenin özel hayatına, ailesine, evine ya da haberleşmesine keyfi ya da yasadışı olarak müdahale edilemez; hiç kimsenin şeref ve itibarına yasal olmayan tecavüzlerde bulunulamaz. 2. Herkesin, bu gibi müdahalelere ya da tecavüzlere karşı yasalarca korunma hakkı vardır”* düzenlemesi ile kişilerin özel hayatına, aile hayatına saygı hakkını koruma altına almıştır.

Sözleşmenin 24. maddesinde ise: *“1. Her çocuk, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet ya da doğum bakımından hiçbir ayırım gözetilmeksizin, reşit olmayan kişi statüsünün gerektirdiği koruma tedbirlerinin ailesi, toplumu ya da devleti tarafından alınması hakkına sahiptir. 2. Her çocuk, doğumundan hemen sonra nüfus kütüğüne kaydedilecek ve bir isme sahip olacaktır. 3. Her çocuğun bir vatandaşlık kazanma hakkı vardır”*

²²⁰ DABANLIOĞLU ALANUR, N.: “Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'ne Ek İhtiyari 1. Protokol'e Göre Bireysel Şikayet Usulü”, EBYÜHFD, C.23, S.1-2, 2019, s.7.

²²¹ DABANLIOĞLU ALANUR, s.8.

hükmüne yer verilerek çocukların korunması ve aileleri ile birlikte yaşama hakları güvence altına alınmıştır.

4. Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi

Amerika'daki insan haklarının korunmasını hedefleyen bir sözleşme olan Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi, 22 Kasım 1969'da kabul edilerek 18 Temmuz 1978'de yürürlüğe girmiştir. Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi'ne sadece Amerikan Devletleri Örgütü üyesi devletler taraf olabilmektedir²²².

Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 1. Maddesinde Sözleşmeye taraf olan devletlerin, Sözleşmede yer alan hak ve özgürlüklere saygı göstererek yetki alanına giren kişilerin Sözleşmede düzenlenen hak ve özgürlüklerden serbestçe ve tam olarak yararlanabilmesini sağlamakla yükümlü oldukları düzenlenmiştir. Aynı maddenin ikinci fıkrasında sözleşmede “*kişi*” olarak nitelendirilen gerçek kişilerdir. Bu nedenle, sözleşmede düzenlenen haklardan ancak gerçek kişiler yararlanabilecektir. Tüzel kişilerin bu haklardan yararlanması mümkün değildir. Bu hükümden yola çıkarak Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi'nin birey odaklı bir sözleşme olduğunu söylemek mümkündür²²³.

Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi, taraf devletlere, sözleşmede güvence altına alınan hak ve özgürlüklerin etkin bir şekilde uygulanması ve korunması için gerekli tüm yasal önlemleri alma yükümlülüğü getirmektedir. Sözleşmenin bir diğer önemli özelliği ise, hükümlerinin doğrudan uygulanabilir olmasıdır. Buna göre, taraf devletler kural olarak iç hukuklarında başkaca bir işlem yapılmasına gerek kalmadan sözleşme hükümlerini uygulayabilecektir²²⁴.

Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 11. maddesinde kişilerin özel hayatlarına ve aile yaşantılarına saygı duyulması gerekliliği hüküm altına alınmıştır. İlgili hükümde bireylerin aile yaşamlarını koruma yükümlülüğü devletlere yüklenerek aile birliğinin ve aile yaşamının güvence altına alınması gerektiği ifade edilmiştir. Sözleşmenin 17. maddesi ise “*Aileye İlişkin*

²²² ÇAMURCUOĞLU, G.: “Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Öngörülen Koruma Mekanizmaları”, ERUHFD, C.14, S.2, 2019, s.717.

²²³ ÇAMURCUOĞLU, s.717.

²²⁴ ÇAMURCUOĞLU, s.719.

Haklar” başlığını taşımakta olup söz konusu madde ile ailenin temel tanımı yapılarak evliliğin temel şartları belirlenmiştir. Sözleşmenin 19. maddesinde ise çocuk hakları ele alınmıştır. İlgili madde hükmü uyarınca, çocukların aile yaşamlarının koruma altına alınması gerektiği ve çocuğun üstün çıkarı doğrultusunda çocuğun ailesi ile yaşaması gerektiği hükme bağlanmıştır²²⁵.

5. Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı

Yirminci yüzyılın ikinci yarısında insan haklarının kurumsallaşmasına ilişkin önemli adımlar atılmış olup insan haklarına ilişkin bölgesel düzenlemeler ortaya çıkmıştır. Avrupa’da ve Amerika’da insan haklarının korunmasına ilişkin atılan adımların akabinde 1963 yılında kurulan Afrika Birliği Örgütü (*The Organization of African Unity*) tarafından yapılan çalışmalar neticesinde 1981 yılında Afrikan İnsan ve Halkların Hakları Şartı²²⁶ (*The African Charter on Human and Peoples’ Rights*) imzalanmış ve 21 Ekim 1986 tarihinde yürürlüğe girmiştir²²⁷.

Sözleşme, “Başlangıç” bölümü dahil olmak üzere toplam 68 maddedir. Sözleşmenin Başlangıç bölümünde sömürgeciliğin her haline karşı olunduğuna ilişkin düzenlemelere yer verilmekle birlikte temel insan haklarının yanı sıra halkların haklarının da var olduğunun kabul edilmesi gerektiği ve onlara saygı duyulması gerektiği üzerinde durulmuştur. Ayrıca, sözleşme hükümlerinde sayılan temel insan hak ve özgürlüklerinin yanı sıra Birleşmiş Milletlerin kabul etmiş olduğu bildiri, sözleşme ve diğer belgelerde yer alan insan hak ve özgürlükleri ilkelerine bağlı olunacağı da hükme bağlanmıştır²²⁸. Sözleşme iki kısımdan oluşmakta olup ilk kısmında insan ve halkların haklarına ilişkin hükümlere yer verilmiştir. İkinci bölümde ise ödevler sıralanmıştır²²⁹.

²²⁵ Sözleşmenin tam metni için, bknz: <https://treaties.un.org/doc/publication/UNTS/Volume%201144/v1144.pdf>, E.T. 25.04.2025.

²²⁶ Sözleşmenin tam metni için bknz: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/213666>, E.T. 25.04.2025.

²²⁷ ALBAYRAK, G.: “Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı ve Afrika İnsan ve Halkların Hakları Komisyonu Kararları Açısından Self Determinasyon Hakkı”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.29, S.3, 2021, s.1870.

²²⁸ ÖZELER, N.: “İnsan ve Halkaların Hakları Sözleşmesi ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin Karşılaştırılması”, YBHD, C.2, S.2, 2017, s.48.

²²⁹ ÖZELER, s.48.

Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartının 12. maddesinde seyahat ve yerleşme hürriyeti düzenlenmiş olup yine sözleşmenin 18. maddesinde ailenin toplumun temeli olduğu belirtilerek aile hayatının korunma hakkı düzenlenmiştir.

B. Ulusal Kaynaklar

1. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası

1982 Anayasası'nın 20. maddesinde özel hayatın gizliliği, 23. maddesinde yerleşme ve seyahat özgürlüğü, 41. maddesinde ise ailenin korunması hakkı düzenlenmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 20. maddesi²³⁰ uyarınca, bir kişinin üstünün, özel kağıtlarının ve eşyalarının aranması ve el konulması hususları ancak milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlakın korunması gibi gerekçeler ile usulüne uygun olarak verilmiş hakim kararının mevcut olması ve ancak “*gecikmesinde sakınca bulunan hallerde*” yetkili makamın yazılı emri olduğu takdirde mümkün olacaktır. Burada özellikle vurgulanması gereken nokta, yalnızca olağan bir emrin yeterli olmayacağıdır. Anayasa’da özellikle yazılı emir şartı öngörülmüştür. Ayrıca, maddenin devamında özel hayatın gizliliği hakkının kapsamına, bireylerin kişisel verilerinin de dahil edildiği belirtilmiştir. Kişisel veriler, yalnızca kanunda belirtilen durumlarda ve kişinin açık rızası ile işlenebileceği düzenlenmiştir. Özellikle, “*bilgi çağı*” olarak adlandırılan günümüzde, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki ilerlemelerle birlikte bireyler, yazılı bilgi, ses, video ve fotoğraf gibi görsel ve işitsel verileri sanal ortamda paylaşılmaktadır. Hal böyle olunca, kişisel verilerin devlet tarafından depolanması, işlenmesi faaliyetleri gerçekleştirilirken kişilerin kendilerine ait bu

²³⁰ “**Madde 20** – Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz. Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlakın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz. Yetkili merciin kararı yirmi dört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını el koymadan itibaren kırk sekiz saat içinde açıklar; aksi halde, el koyma kendiliğinden kalkar. Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler, ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir.”

verileri korunmasını talep etme hakkı bulunmaktadır. Anayasa'nın 20. maddesi ile kişilerin kendilerine ait veriler üzerinde sahip olacakları hak ve yetkilerin yanı sıra, bu verilerin işlenme şartlarının belirlenmesinde kişilerin irade ve rızalarının esas alındığı bir çerçevede düzenlenmiş ve anayasal bir güvence altına alınmıştır²³¹.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 23. madde²³² hükmünün ise aile ikamet izni hakkına dolaylı olarak katkıda bulunduğunu söylemek mümkün olacaktır. Nitekim, ekonomik ve sosyal nedenlerle ulusal ve uluslararası hareketliliğin artması neticesinde kişilerin aileleri ile birlikte diledikleri yerlere seyahat etme ve yerleşme hürriyetinin önemi günden güne artmaktadır. Anayasa'nın 23. maddesi ile herkesin yerleşme ve seyahat hürriyeti olduğu açıkça vurgulanarak söz konusu özgürlük anayasal güvence altına alınmıştır. Mevcut düzenleme ile yurda giriş ve yurt dışına çıkış hakkı yalnızca Türk vatandaşlarına değil, herkese tanınan bir hak olarak anayasal güvenceye tabi tutulmuştur. Ayrıca, vatandaşın yurt dışına seyahat özgürlüğü, yalnızca suç soruşturması ve kovuşturması sürecinde ve suç işlenmesinin önlenmesi amacıyla kanunla sınırlanabileceği belirtilmiştir. Bunun yanı sıra, vatandaşın sınır dışı edilmesi veya yurda giriş hakkından mahrum bırakılması da yasaklanmıştır²³³.

Ailenin ve çocuğun korunmasını öngören Anayasa'nın 41. maddesi²³⁴ de gözetildiğinde, Anayasa'da aile kurumuna ilişkin detaylı bir düzenlemeye yer verildiğini söylemek mümkün olacaktır. Aile, Anayasa'nın ilgili maddesinde toplumun temeli olarak tanımlanmış ve devletin koruma yükümlülüğü altındaki bir kurum olarak düzenlenmiştir. Anayasa'da ailenin toplumun temeli olmasının yanı sıra eşler arasındaki eşitliğe dayandığı da açıkça belirtilmiştir. Anayasal güvenceye tabi tutulan aile kurumunun resmi nikahlı birliktelikler olduğunu söylemek mümkün

²³¹ KILINÇ, D.: "Anayasal Bir Hak Olarak Kişisel Verilerin Korunması", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.61, S.3, 2012, s.1132.

²³² "**Madde 23** – Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir. Yerleşme hürriyeti, suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak; Seyahat hürriyeti, suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek; Amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir. Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, ancak suç soruşturması veya kovuşturması sebebiyle hâkim kararına bağlı olarak sınırlanabilir. Vatandaş sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz."

²³³ DÖNMEZ, G./ SABANCILAR EREN, S.: "1982 Anayasası Açısından, Olağan ve Olağanüstü Hal Dönemlerinde Seyahat Özgürlüğünün Sınırlanması Üzerine Bir Değerlendirme", Turizm Araştırmaları Dergisi, C.34, S.3, 2023, s.134.

²³⁴ "**Madde 41** – Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır. Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar. Her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir. Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır."

olacaktır. Maddenin devamında, devlete aile kurumunun özellikle anne ve çocuğun korunmasına ilişkin pozitif bir yükümlülük getirilmiştir. Bunun yanı sıra, “*aile planlamasının öğretimi ve uygulanması*” ifadesi, devletin dönemsellik arz eden nüfus politikalarına atıfta bulunarak, bu politikalara uygun şekilde gerekli planlamaların yapılması, planlamaların aile bireylerine öğretilmesi ve uygulanması konularında devlete pozitif bir yükümlülük daha getirmektedir²³⁵. Anayasal temelde bütün çocuklar eşit kabul edildiğinden evlilik dışı veya evlilik birliği içerisinde dünyaya gelen bütün çocukların üstün yararı gözetilerek hakları anayasal güvence altına alınmıştır. Bu noktada, çocukların istismarını önleyici her türlü koruma mekanizmasının geliştirilmesi ve uygulanması devletin sorumluluğu altına alınmıştır²³⁶.

2. 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun hazırlık çalışmaları 2009 yılında başlamış olup taslak metni 2012 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne sunulmuştur. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 04.04.2013 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilmiştir. Cumhurbaşkanının onaylamasının akabinde 11.04.2013 tarihli ve 28615 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır²³⁷. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun yürürlüğe girmesi ile 1950 tarihli ve 5683 sayılı “*Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun*” ile 1950 tarihli ve 5682 sayılı Pasaport Kanunu’nun bazı maddeleri yürürlükten kaldırılmıştır.

6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda, yabancıların ülkeye giriş, ülkede kalış ve çıkışlarına dair usul ve esaslar ile ikamet izni türleri ve uygulama süreçlerini düzenlemiş, ayrıca koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsamı ve uygulanmasına ilişkin hükümler de düzenlenmektedir. Ayrıca, Kanunda İçişleri Bakanlığı’na bağlı olarak çalışan Göç İdaresi Başkanlığı’nın kuruluşu ve görevlerine ilişkin düzenlemelere de yer verilmektedir. Toplamda 126 maddeden oluşan YUKK, Türkiye’de yabancılar hukukuna ilişkin güncel mevzuatın temel metinleri arasında yer alır.

²³⁵ ÇAKIRBAY ÇİMEN, H.: Sosyal Devlet İlkesi Açısından Ailenin Korunması, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2009, s. 65.

²³⁶ ÇAKIRBAY ÇİMEN, s.66.

²³⁷ ERTEN, s.4.

Çalışmamızın önceki bölümlerinde detaylı olarak incelenen ikamet izni çeşitleri ve çalışmamızın konusunu oluşturan aile ikamet izni konusuna ilişkin yasal düzenlemelere ilk defa 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda yer verilmiştir. Aile ikamet iznine ilişkin şartlar, iznin kapsamında sayılan haklar ve oluşabilecek olumsuz durumların yanı sıra aile ikamet izni ile diğer ikamet izinleri arasındaki geçişlere ilişkin yasal düzenlemelere YUKK’nın yürürlüğe girmesi ile birlikte yasal zemine oturmuştur. Dolayısıyla, çalışmamızın devamında YUKK’da yer alan aile ikamet iznine ilişkin düzenlemelere detaylı olarak yer verilecektir.

3. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun “Yönetmelik” başlıklı 121. maddesinde yer alan; *“Bu Kanunun uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar çıkarılacak yönetmeliklerle belirlenir.”* düzenlemesi doğrultusunda hazırlanan Yönetmelik, 17.03.1016 tarih ve 29656 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Yönetmelikte, yabancıların Türkiye’ye giriş, çıkışları, kalışları, ikamet izni çeşitleri ve ikamet izin taleplerine ilişkin kıstasların yanı sıra Türkiye’den koruma talep eden yabancılara sağlanacak uluslararası korumanın kapsamı belirlenerek korumanın usul ve esaslarına yönelik düzenlemeler yer almaktadır.

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun uygulanmasına ilişkin usul ve esaslara dair düzenlenmelere yer verilmiş olan YUKKUY özellikle uygulamada temel kaynaklardan birisi olarak kabul edilmekte olup *“aile ikamet izni”* konusuna dair başvuru esaslarına, aile ikamet izni ile diğer ikamet izinleri arasındaki geçişlere, aile ikamet izninin temelini oluşturan unsurları ve bu unsurlarla ilgili karşılaşılabilecek olumsuzlukları, aile ikamet izni başvurularının karara bağlanması sürecini ve izin talebinin reddi, süresinin uzatılmaması veya iptali gibi temel konuları detaylı olarak incelemektedir. Bu nedenle, çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde Yönetmelik’e detaylı olarak yer verilecektir.

V. Karşılaştırmalı Hukukta Aile İkamet İzni

A. Almanya

Alman Hukuku'nda, Alman vatandaşlığına geçmiş, Almanya'da oturma veya çalışma izni olan herkesin eşini ve çocuklarını aile birleşimi vizesi alınması koşulu ile aile birleşimi hakkından yararlanarak Almanya'ya getirme hakkı tanınmıştır. 22 Eylül 2003 tarihinde Avrupa Konseyi tarafından yayımlanan “*Richtlinie 2003/86/EG*”²³⁸ isimli Yönerge ile aile birleşimi hakkından yararlanacak olan kişilerin yerine getirmesi gereken şartlar düzenlenmiştir. İlgili Yönerge'de ağırlıklı olarak Avrupa Birliği vatandaşlarının üçüncü ülke vatandaşı olan aile bireyleri ile ilgili düzenlemelere yer verilmiştir. Ancak, 28 Ağustos 2007 tarihinde Alman İkamet Yasası'nda (*Aufenthaltsgesetz*)²³⁹ yapılan değişiklik ile ilgili düzenlemenin 30. maddesi uyarınca, değişiklik tarihinden itibaren Almanya'ya aile birleşimi ile gelecek olan yabancıların temel seviyede Almanca dilini bilmesi gerekliliği hükme bağlanmıştır.

Göç hukukuna ilişkin uygulamaların Avrupa Birliği'ne üye devletler arasında birbiri ile uyumlu bir şekilde uygulanabilmesi amacıyla düzenlenen ve yürürlüğe konulan Aile Birleşimi Direktifi'nin²⁴⁰ 3.maddesinde ikincil koruma statüsü ile geçici koruma statüsündeki kişiler Direktif kapsamı dışında tutularak Avrupa Birliği'ne üye ülkeler açısından bu gruptaki kişiler aile birleşimi hakkından muaf tutulmuşlardır. Nitekim, Almanya'da 16 Mart 2018 tarihinde yürürlüğe giren yasa ile ikincil koruma statüsündeki kişilerin aile birleşimi hakkı kaldırılmıştır²⁴¹. Ayrıca, Almanya'da yetkililere gerekli görüldüğü durumlarda aile birleşimi hakkından yararlanmak isteyen kişilerden DNA testi isteme yetkisi tanınmaktadır. DNA testine ilişkin masrafların aile birleşiminden yararlanacak olan kişiler tarafından karşılanması gerekmektedir. Alman Dış İşleri Bakanlığı tarafından UNHCR'ye yapılan bilgilendirmede

²³⁸ Yönergenin Almanca metni için bkz.: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/TXT/HTML/?uri=CELEX:32003L0086>, E.T. 25.05.2025.

Yönergenin İngilizce metni için bkz.: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32003L0086>, E.T. 25.05.2025.

²³⁹ Almanca metin için bkz.: https://www.gesetze-im-internet.de/aufenthg_2004/AufenthG.pdf, E.T. 25.04.2025., İngilizce metni için bkz.: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_aufenthg/englisch_aufenthg.pdf, E.T. 25.04.2025.

²⁴⁰ Direktif'in tam metni için bkz.: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32003L0086>, E.T. 26.05.2025.

²⁴¹ RADJENOVIC, A.: “Family Reunification Rights of Refugees and Beneficiaries of Subsidiary Protection”, European Parliamentary Research Service, 2020, s.5.

özellikle uygulamada göçmen kişilerin kimliklerinin tespitinin yapılması açısından DNA testinin gerekli görüldüğü bildirilmiştir²⁴².

1. Eşlerin Aile Birleşimi Hakkı

Alman İkamet Yasası'na (*Aufenthaltsgesetz*) göre, Almanya'da oturma veya çalışma izni olan ve Alman vatandaşlığına geçmiş bireyler, eşlerini ve çocuklarını aile birleşimi vizesi olarak Almanya'ya getirme hakkına sahiptir²⁴³. Aile birleşimi hakkı, Avrupa Birliği ülkelerinde aile üyelerinin birleşimini sağlamayı amaçlayan düzenlemelerle güvence altına alınmıştır. Aile birleşimi yolu ile Almanya'ya gidecek olan eşlerin yerine getirmesi gereken şartlar; evlilik yaşının 18 yaşından büyük olması, aile birleşimi vizesi alabilmek için gerekli görülen Almanca dil yeterlilik sınavında başarılı olmak, aile birleşimi ile Almanya'da yaşayacak olan eşlerin aynı evi paylaşmaları ve Almanya'da ikamet edilecek olan evin ailenin kalabilmesine yeterli büyüklükte olması ve genel sağlık koşullarına uygun olabilmesi, Almanya'da yaşayan eşin gelir durumunun iyi olması, Almanya'ya gidecek olan eşin sicil kaydında herhangi bir anayasal suçun bulunmaması, ayrıca Almanya'ya gidecek olan eşin daha önce sınır dışı edilmemiş olması şeklindedir²⁴⁴.

Aile birleşimi için başvuracak olan eşin, gerekli koşulları sağlayıp sağlamadığı Almanya'da yaşayan eşin yaşam koşullarına bakılarak tespit edilir. Örneğin; Berlin Konut Denetim Yasası'nda²⁴⁵; eşlerin aile birleşimi hakkından yararlanırken beraber yaşayacakları evin yeterli büyüklükte ve genel sağlık koşullarına uygun olup olmadığının tespitinin yapılabilmesi için Almanya'da yaşayan eşin kira kontratına bakılacağı düzenlenmiştir. Bir diğer tespitinin yapılması gereken husus ise Almanya'da kalan eşin gelirinin ailesinin geçimini sağlayacak yeterlilikte olup olmadığının tespit edilmesidir. Bunun için de Almanya'da kalan eşin son üç aya ait maaş bordrolarına bakılır, eğer Almanya'da kalan eş bir iş yeri sahibi ise bu durumda da eşin gelir beyanı esas alınır. Ayrıca, Almanya'ya gelecek olan eşin sağlık sigortası

²⁴² NICHOLSON, F.: "The Essential Right to Family Unity of Refugees and Others in Need of International Protection in the Context of Family Reunification", Legal and Protection Policy Research Series, Division of International Protection United Nations High Commissioner For Refugees (UNHCR), January 2018, s.77.

²⁴³ Detaylı bilgi için bkz.: *Aufenthaltsgesetz (AufenthG)*, § 5, § 27, § 28. § 30, Federal Almanya Cumhuriyeti, 30.07.2004 tarihli yasa, https://www.gesetze-im-internet.de/aufenthg_2004/30.html, E.T. 23.05.2025.

²⁴⁴ Detaylı bilgi için Almanya Federal Hükümeti'nin Resmi İnternet Sayfasına bkz.: https://www.bamf.de/DE/Startseite/startseite_node.html, E.T. 23.05.2025.

²⁴⁵ Detaylı bilgi için bkz.: Berlin Senate, *Gesetz zur Beseitigung von Wohnungsmissständen in Berlin (WoAufG Bln)*, §7, 3 Apr. 1990, <https://gesetze.berlin.de/bsbe/document/jlr-WoAufGBErahmen>, E.T. 23.05.2025.

da Almanya’da kalan eş tarafından yapılacaktır. Almanya’ya gidecek olan kişi Belçika, İtalya, Romanya, Bulgaristan, Litvanya, Slovakya, Lüksemburg, Slovakya, Estonya, Malta, İspanya, Finlandiya, Hollanda, Çek Cumhuriyeti, Fransa, Avusturya, Macaristan, Yunanistan, Polonya, İngiltere, İrlanda, Portekiz, Kıbrıs, Norveç, İskoçya, Lichtenstein ve İsviçre ülkelerinden herhangi birinin vatandaşı ise bu durumda A1 seviyesinde Almanca yeterlilik şartı aranmayacaktır²⁴⁶. Almanya’da diğer Avrupa Birliği ülkelerindeki genel uygulamanın aksine çok istisnai durumlarda ve özellikle insan hakları açısından zorunlu görülen hallerde birden fazla evliliğin mevcut olduğu durumlarda ikinci eşe aile birleşimi hakkı tanınması mümkün olabilecektir²⁴⁷.

Almanya’nın aile birleşimi hakkı tanınırken “*eşin Alman dilinde en azından temel seviyede iletişim kurabiliyor olmalı*” şartı ihtilaf konusu olmuştur. “*Doğan Davası*”²⁴⁸ olarak anılan davada; Bay D Almanya’da 1998 yılından itibaren belirli süre ile ikamet etmekte olan ve 2002 yılı itibariyle de süresiz ikamet etmekte olan Almanya’da çoğunluk hissesine sahip olduğu bir limited şirketinin müdürlüğünü yapan bir Türk vatandaşıdır. Bayan D ise okuma yazma bilmeyen ancak aile birleşimi yolu ile eşi Bay D’nin yanına Almanya’ya gitmek isteyen ve Türkiye’de ikamet eden bir Türk vatandaşıdır. Bayan D, okuma yazma bilmediği halde Goethe Institut tarafından düzenlenen Almanca Dil Yeterliliği sınavına belli başlı tabirleri bildiği ve çoktan seçmeli sorularda cevapladığı sorular neticesinde “*yeterlilik*” koşunu sağlayarak Alman Büyükelçiliğine aile birleşimi için kendisi ve çocukları adına başvuruda bulunmuştur. Ancak, Alman Büyükelçiliği Bayan D’nin okuma yazma bilmemesini neden göstererek dil sınavındaki yeterlilik koşulunu sağlayamayacağı gerekçesi ile Bayan D’nin başvurusunu reddetmiştir. Bayan D, bu karara itiraz etmeyip 26 Temmuz 2011 tarihinde bu sefer sadece kendisi için aile birleşimi hakkına başvuruda bulunmuştur. Söz konusu ikinci başvurunun da reddedilmesi üzerine Bayan D, Berlin İdare Mahkemesine dava açmış davasında kendisinin gerekli yeterliliği sağladığını beyan etmiştir. Bunun üzerine mahkeme, Avrupa Birliği Adalet Divanı’na (ABAD) başvuruda bulunarak Katma Protokol’ün 41.maddesinin ihlal edilip edilmediğini ve bu hükümden yararlanan bir Türk vatandaşının söz konusu hüküm yürürlüğe girdikten sonra getirilen asgari Almanca bilgisi gerekliliğine ilişkin şartın ulusal kuralın önüne geçip geçmeyeceği yönünde görüş bildirilmesi istenmiştir. ABAD’ın cevabı “*evet*” olmuştur. Buna

²⁴⁶ USLU, F./ ÇOLAK, F.: “Almanya’nın Uyguladığı Aile Birleşimi A1 Sınavı’nın Tarihsel ve Sosyolojik Açından Değerlendirilmesi”, International Journal of Social Science, C.62, 2017, s.353.

²⁴⁷ NICHOLSON, s.169.

²⁴⁸ Naime Dogan v. Bundesrepublik Deutschland, Case C-138/13, Judgment of the Court (Second Chamber) of 10 July 2014, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:62013CJ0138&qid=1743769577541>, E.T. 26.04.2025.

göre; Almanca bilmeye yönelik kriterin Katma Protokol'ün yürürlüğe girdiği tarihte var olmaması, söz konusu kararın aile birleşimine ilişkin hakkı “*kısıtlayıcı*” nitelikte olması ve bu kısıtlamanın ancak kamu yararına yönelik ağır bir sebep mevcut olduğunda haklı gösterilebileceği dolayısıyla, somut olayda bu kısıtlamanın haklı gösterilemeyeceği sonucuna varılmıştır²⁴⁹.

2. Çocukların Aile Birleşimi Hakkı

Alman Hukukunda aile birleşimi hakkından yararlanacak olan kişinin eş olabileceği gibi Almanya’da bulunan kişinin çocuklarının da aile birleşimi hakkından yararlanması imkanı tanınmıştır. Almanya’da oturma izni ve aile birleşimi başvuruları, çocukların durumuna göre farklı kurallara tabidir. Eğer başvuru yapan kişi ya da eşi Almanya’da geçici veya kalıcı oturma iznine sahipse, 18 yaşından küçük çocukların da aile birleşimi hakkından yararlanmaları mümkün olacaktır. Bu düzenleme, aile birleşimi yoluyla çocukların Almanya'ya gelmesini sağlayan bir hukuki çerçeve oluşturur²⁵⁰.

Aile birleşimi başvurusu yapacak çocuk, Avrupa Birliği veya Avrupa Ekonomik Alanı üyesi bir ülkenin vatandaşıysa, Almanya’ya giriş için vize almak zorunda değildir. Bu çocuk, Almanya’da kısıtlamasız bir şekilde ikamet etme ve çalışma hakkına sahip olacaktır. Ancak, aile birleşimi başvurusu yapacak çocuk, Avrupa Birliği veya Avrupa Ekonomik Alanı dışı bir ülkenin vatandaşıysa, Almanya’ya girebilmek için vize almak zorundadır. Almanya’daki geçici oturma izniyle, 16 yaşından küçük çocuklar da ebeveynlerinin yanına katılabilmek için oturma izni alabileceklerdir. Alman İkamet Yasası’nın 32. bölümüne göre, bir ebeveyn Almanya’da yasal olarak ikamet ediyorsa, 18 yaşından küçük çocuklar yasal olarak yanlarına alınabilir. Ancak, yalnızca bir ebeveyn başvuru yaptığında, diğer ebeveynin onayının alınması gerekmektedir. Ayrıca, aile birleşimi başvurusu yapacak çocuğun evli olmaması, boşanmış veya dul olmaması gerekmektedir. Çocuğun Almanya’da dünyaya gelmesi halinde ise doğum anında ebeveynlerden biri geçerli bir oturma iznine sahip ise çocuğa da oturma izni verilmektedir. Bu husus, Almanya İkamet Yasası’nın 33. bölümünde düzenlenmiştir. Alman

²⁴⁹ GÖÇMEN/TEZCAN, s. 613.

²⁵⁰ Detaylı bilgi için Almanya Federal Hükümeti’nin Resmi İnternet Sayfasına bkz.: <https://www.make-it-in-germany.com/en/visa-residence/family-reunification/children-join>, E.T. 26.04.2025; Detaylı Bilgi için UNHCR Resmi İnternet Sayfasına bkz.: <https://help.unhcr.org/germany/family-reunification/>, E.T. 23.05.2025.

vatandaşlığı ise esas olarak soy bağı ilkesine (*ius sanguinis*) dayanmaktadır. Buna göre, ebeveynlerden birinin Alman vatandaşı olması durumunda, çocuk doğumla birlikte Alman vatandaşlığı kazanmaktadır. Ancak, özel bazı durumlarda çocuk hem ebeveynlerinin vatandaşlığını hem de Alman vatandaşlığını doğumla birlikte elde edebilecektir²⁵¹.

Çocuklara aile birleşimi hakkı tanınırken karşılaşılan “süre sınırı” ve “aile hayatı” kavramlarının nasıl yorumlanması gerektiği hususu, yargı kararlarında da tartışma konusu olmuştur. Başka bir ifadeyle, çocukların aile birleşimi hakkına dayanarak başvuruda bulunmaları durumunda yaş sınırının belirlenmesinde hangi tarihin esas alınacağı, fiili aile bağlarının varlığının hangi ölçütlere göre değerlendirileceği ve yabancının ülkeye girişinden sonra elde edeceği oturma izninin süresinin nasıl belirleneceği gibi meseleler, uygulamada karşılaşılan temel sorunlar arasında yer almaktadır. Söz konusu belirsizliklerin giderilmesi amacıyla yargı içtihatları yol gösterici nitelikte olup, bu konularda hukuki çözümler yargı kararları aracılığıyla şekillendirilmeye çalışılmaktadır. Örneğin; *Bundesrepublik Deutschland v SW (C-273/20)*, *BL, BC (C-355/20)* sayılı birleşik davalar²⁵², Almanya’da mülteci statüsü kazanmış Suriyeli refakatsiz çocukların aile birleşimi kapsamında ebeveynlerinin yaptığı vize başvurularının reddi üzerine ortaya çıkmıştır. Her iki olayda da Almanya tarafından reşit olmayan yaşta iken mülteci statüsü tanınmış olan çocukların ebeveynleri, çocuklarının aile birleşimi hakkından yararlanabilmeleri amacıyla vize başvurusunda bulunmuştur. Dava konusu yapılan başvurular, çocukların başvuru kararı verilmeden önce reşit olmaları gerekçesi ile reddedilmiştir. Ancak, ilgili aile birleşimi başvuruları, çocuklara mülteci statüsünün tanınmasından itibaren üç aylık yasal süre içerisinde yapılmıştır.

Alman Federal İdare Mahkemesi (*Bundesverwaltungsgericht*) tarafından söz konusu ret kararlarının, Avrupa Birliği’nin 2003/86/EC sayılı Aile Birleşimi Direktifi ile uyumlu olup olmadığının değerlendirilmesi amacıyla Avrupa Birliği Adalet Divanı’na (*ABAD*) ön karar başvurusunda bulunulmuştur. Alman Federal İdare Mahkemesi tarafından çözümlenmesi talep edilen hukuki meseleler şu şekildedir: 2003/86/EC sayılı Aile Birleşimi Direktifi’nin 4(1)(c) ve 10(3)(a) maddeleri uyarınca, mülteci statüsü tanınan kişinin “çocuk” olup olmadığının hangi

²⁵¹ Detaylı bilgi için Almanya Federal Hükümeti’nin Resmi İnternet Sayfasına bkzn.: <https://www.make-it-in-germany.com/en/visa-residence/family-reunification/children-join>, E.T. 26.04.2025; Detaylı Bilgi için UNHCR Resmi İnternet Sayfasına bkzn.: <https://help.unhcr.org/germany/family-reunification/>, E.T. 26.04.2025.

²⁵² *Bundesrepublik Deutschland v SW (C-273/20)*, *BL, BC (C-355/20)*, *Case-273/20*, *Case-355/20*, *Judgement of the Court (Third Chamber) of 1 August 2022*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:62020CJ0273>, E.T. 28.04.2025.

tarihe göre belirleneceği, Direktif'in 16(1)(a) maddesi bağlamında, aile birleşimi başvurusunun reddine yol açabilecek “*şartların yerine getirilmemesi*” ifadesinin çocuğun reşit olmasını kapsayıp kapsamadığı ve “*gerçek bir aile ilişkisi*” kavramının nasıl yorumlanması gerektiği hususlarıdır.

ABAD, 1 Ağustos 2022 tarihli kararında önemli tespitlerde bulunmuştur. Buna göre, aile birleşimi başvurularında çocuğun “*reşit olmayan*” statüsünün belirlenmesinde esas alınacak tarihin, ebeveynin mülteci statüsü almak üzere yaptığı iltica başvurusu tarih olarak belirlenmiştir. ABAD bu sonuca, Direktif'in 10(3)(a) ve 2(f) maddelerini birlikte yorumlayarak ulaşmıştır. Karara göre, çocuk başvuru tarihinde reşit olsa dahi, mülteci statüsüne başvurulduğu tarihte çocuk reşit değilse ve aile birleşimi başvurusu da mülteci statüsünün tanınmasından itibaren üç ay içerisinde yapılmışsa, başvuru süresi içinde ve geçerli sayılmalıdır. Ayrıca, ilgili kararda Direktif'in 16(1)(a) maddesinde yer alan “*şartların yerine getirilmemesi*” ifadesinin, mültecinin aile birleşimi başvurusunun değerlendirilmesi sırasında reşit olması halini kapsamadığı da belirtilmiştir. Son olarak, “*gerçek bir aile ilişkisi*” kavramına da açıklık getiren ABAD, yalnızca yasal ebeveyn ve çocuk ilişkisinin varlığının yeterli olmadığını, ancak aynı hanede yaşama zorunluluğu veya karşılıklı maddi destek şartının da aranmadığını belirtmiştir. Mahkemeye göre, düzenli iletişim kurulması, aile içi ziyaretlerin gerçekleşmesi ve kişisel-duygusal bağların yeniden tesis edilmesi gibi olgular, “*gerçek bir aile ilişkisinin*” varlığı için yeterli kabul edilmelidir²⁵³.

3. Diğer Aile Bireylerinin Aile Birleşimi Hakkı

Alman Hukukunda, çekirdek ailenin dışında, engellilik, ağır hastalıklardan kaynaklanan bağımlılık gibi başka hiçbir kişinin yeterince desteklemesinin mümkün olmadığı ve daha fazla yardımın yalnızca Almanya'da sağlanabildiği durumlarda “*aşırı zorluktan kaçınma*” amacıyla daha geniş aile bireylerine de aile birleşimi hakkı verilmesi konusunda Alman yetkililerine takdir yetkisi tanınmıştır. Eğer, aile birleşimi hakkı başka bir ülkede mümkünse bu durumda Almanya'da aile birleşimi hakkının tanınmaması söz konusu olabilecektir²⁵⁴.

²⁵³ Dİ STASİ, A./ CARACCILO, I./ CELLAMARE, G./ DARGIULO, P.: International Migration and the Law Legal Approaches to a Global Challenge, Routledge- Giappichelli Studies in Law, B.1, 2024, 318.

²⁵⁴ NICHOLSON, s.42.

B. Birleşik Krallık

Birleşik Krallık'ta aile birleşimi hakkı, kendi kanunları ile düzenlenmiştir. Birleşik Krallık'ta aile ikamet izni hakkından yararlanılabilmesi için sponsor (destekleyici) olacak kişinin aile birleşimi hakkından yararlanması talep edilen aile bireylerinin geçimini sağlayacak düzeyde gelirin olması gerekmektedir. Ayrıca, İngiltere'de aile birleşimi hakkından yararlanmak isteyen aile bireylerinin belirli seviyede İngilizce bilmeleri gerektiği ve bunun için yeterlilik sınavından başarılı olmaları şartı getirilmiştir. Ancak, anadili İngilizce olan ülkelerin vatandaşları bu şarttan muaf tutulmuştur. Bunun yanı sıra, İngilizce eğitim veren bir yüksek lisans veya doktora derecesi almış olan kişilerin İngilizce dilinde gerekli yeterliliğe sahip oldukları kabul edilmektedir. Yaşlı aile üyeleri özellikle 65 yaş üstü aile bireyleri ile küçük çocuklar da dil yeterlilik şartından muaf tutulmaktadır²⁵⁵.

Birleşik Krallık'ta, çekirdek aile bireylerini Birleşik Krallık'a getirmek isteyen mülteciler ve insani koruma altındaki kişiler için kamu fonlarına başvurmadan yeterli bakım ve konaklama imkanlarına sahip olduklarını göstermekle yükümlü tutulmamaktadır. Ayrıca, bahsi geçen aile bireylerinden İngilizce yeterlilik şartını göstermeleri de beklenmemektedir. Ancak, Birleşik Krallık'a giriş yapıldıktan sonraki "*post-flight*" ilişkilerde olan veya geniş aile bireylerinin Birleşik Krallık'a giriş yapmasının talep edildiği durumlarda yeterli maddi imkana sahip olunduğunun ve bunun yanı sıra dil şartı ile beraber diğer şartların da yerine getirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle, bu kişilerin aile bireyleri ile bir araya gelmesi çok daha zor bir hale gelmektedir²⁵⁶. Ayrıca, Birleşik Krallık'ta gerekli görüldüğü hallerde aile ikamet izni başvurusunda bulunacak kişilerden DNA testi sonucu talep edilmektedir²⁵⁷.

Birleşik Krallık'ta aile ikamet izni süresi genellikle iki buçuk yıldır. Bu sürenin sona ermesinden sonra aile bireyleri tekrar başvuruda bulunarak iki buçuk yıl daha aile ikamet izni hakkından yararlanmaları mümkün olmaktadır. Bu sürenin de sona ermesinin ardından süresiz ikamet izni için başvuruda bulunma hakkına sahip olacaklardır²⁵⁸. Dolayısıyla, İngiltere'de beş

²⁵⁵ STRIK, T./ DE HART, B./ NISSEN, E.: "Family Reunification: a barrier or facilitator of integration? A comparative Study", European Commission DG Home Affairs- Unit B: Immigration and Integration, 2013, s.9.

²⁵⁶ NICHOLSON, s.100.

²⁵⁷ GROENENDIJK, K./ FERNHOUT, R./ VAN DAM, D./ VAN OERS, R./ STRIK, T.: "The Family Reunification Directive in EU Member States", Centre for Migration Law, 2007, s.16.

²⁵⁸ STRIK/ DE HART/ NISSEN, s.16.

yıl üst üste ikamet edildikten sonra kamu düzeni veya ulusal güvenlik açısından herhangi bir tehlike söz konusu değilse süresiz ikamet izni verilmesi mümkün olacaktır.

1. Eşlerin Aile Birleşimi Hakkı

Birleşik Krallık'ta aile birleşimi hakkından yararlanmak isteyen eşlerin 18 yaş şartı aranmaktadır. Ayrıca, Birleşik Krallık'ta evli olmayan çiftlere de aile birleşimi hakkından yararlanma imkanı sağlanmaktadır. Ancak, bu çiftlerden devam eden bir ilişki içerisinde olduklarını kanıtlamaları istenmektedir. Birleşik Krallık'ta evli olmayan çiftlerin istikrarlı ve uzun süreli bir ilişki içerisinde olduklarının kanıtlanabilmesi için bu kişilerin iki yıl süresince birlikte aynı evde yaşadıklarını ispatlamaları şartı aranmaktadır. Eğer, eşlerin ortak velayetinde bir çocuk varsa bu durumda iki yıl süre ile aynı evde yaşama şartı aranmayacaktır. Aile birleşimi hakkından yararlanmak isteyen eşler için Birleşik Krallık'ta yerleşik olup olmamasına göre uygulamada farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Eğer, sponsor (destekleyici) Birleşik Krallık'ta yerleşik değilse bu durumda başvuru belirli bir süre için mümkün olabilecektir²⁵⁹. Özetle; Birleşik Krallık'ta eşlere ve evli olmayan partnerlere iki yıllık bir deneme süresi verilmektedir. Sponsor, eşi veya partneri ile iki yıl sonrasında ilişkisine veya evliliğine devam ediyorsa, geçimlerini sağlayabiliyorsa ve barınabiliyorlarsa bu durumda kalıcı oturma izni verilir. Ancak, sponsor belirli bir süre oturma iznine sahipse bu durumda eşler ve partnerler de bu süre ile sınırlı olacak şekilde oturma iznine hak kazanırlar. Çocuklar da genellikle ebeveynlerine verilen izinle uyumlu oturma izni verilmektedir²⁶⁰. Ayrıca, Birleşik Krallık'ta aynı cinsiyetten çiftlere evli olsunlar olmasınlar devam eden bir birliktelik içerisinde olduklarını kanıtlamaları halinde aile birleşimi hakkından yararlanma imkanı tanınmaktadır²⁶¹.

Birleşik Krallık'ta aile birleşimi konusuna ilişkin hukuki ihtilaflardan örnek vermek gerekirse *Carpenter Kararı*'na²⁶² konu edilen olayda bir İngiliz vatandaşı ile evli olan Filipin vatandaşı *Bayan Carpenter* aile birleşimi hakkından yararlanmak amacıyla Birleşik Krallık'ta süresiz ikamet izni başvurusunda bulunmuştur. *Bayan Carpenter*'in başvurusu ilgili makamlarca reddedilmiş ve *Bayan Carpenter* hakkında sınır dışı etme kararı verilmiştir. *Bayan*

²⁵⁹ GROENENDIJK/ FERNHOUT/ VAN DAM/ VAN OERS/ STRIK, s.56.

²⁶⁰ GROENENDIJK/ FERNHOUT/ VAN DAM/ VAN OERS/ STRIK, s.36.

²⁶¹ GROENENDIJK/ FERNHOUT/ VAN DAM/ VAN OERS/ STRIK, s.56.

²⁶² Mary Carpenter v Secretary of State for the Home Department, Judgment of the European Court, Case C-60/00 of 11 July 2002, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:62000CJ0060#SM>, E.T. 26.04.2025.

Carpenter bu karara karşı ulusal mahkemeye başvuruda bulunmuştur. Ulusal mahkeme, bir ön karar kurarak konunun Avrupa Birliği hukuku açısından değerlendirilmesi için ABAD'a başvuruda bulunmuştur. ABAD, *Bayan Carpenter*'in aile birleşimi hakkından yararlanarak Birleşik Krallık'ta kalabileceği yönünde karar tesis etmiştir. Kararın gerekçesinde ise eşlerin birbirinden ayrılmasının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde de güvence altına alınan temel hak ve özgürlüklere aykırılık oluşturacağı belirtilmiştir. Bu sayede, serbest dolaşım hakkı ile aile birleşimi hakkı arasında doğrudan bir bağlantı kurulmuştur²⁶³.

Birleşik Krallık açısından aile birleşimi hakkının bir temel hak olarak mı yoksa serbest dolaşım hakkının bir yansıması olarak mı yorumlanması gerektiği konusu da ABAD tarafından açıklığa kavuşturulması gereken bir husus olarak hukuki ihtilaf konusu edilmiştir. Somut olayda; Fas uyruklu *Bay Akrich*, 1989 yılında Birleşik Krallık'a turist vizesi ile giriş yapmıştır. Birleşik Krallık'a turist vizesi ile başvuruda bulunmasının sonrasında öğrenci vizesine başvuruda bulunmuştur, ancak bu talebi reddedilmiştir. *Bay Akrich*, hırsızlık suçlaması ve çalıntı kimlik kullanması nedeniyle 1991 yılında Birleşik Krallık'tan sınır dışı edilmiştir. 1992 yılında ise sahte Fransız kimlik kartı kullanarak ülkeye yeniden giriş yapmış, ancak bu durumun fark edilmesinin ardından tekrar sınır dışı edilmiştir. Yasa dışı bir şekilde Birleşik Krallık'ta ikamet etmeye devam ederken, İngiliz vatandaşı bir kadınla evlenmiş, ancak bu evlilik, ona yasal olarak ülkede kalma hakkı sağlamamıştır. Daha sonra, eşinin yaşadığı ülke olan İrlanda'ya göç eden *Bay Akrich*, burada yasal ikamet hakkı talebiyle başvuruda bulunmuş, ancak başvurusu reddedilmiştir. İrlanda'nın ret kararına itiraz edilerek söz konusu karar Göç Temyiz Mahkemesi'ne taşınmış ve mahkeme, Avrupa Birliği Adalet Divanı'na ön karar sorusu yöneltmiştir. Göç Temyiz Mahkemesi, öncelikle yasal ikamet hakkı bulunmayan bir üçüncü ülke vatandaşının, Avrupa Birliği'ne üye devletlerden birinin vatandaşı ile evlenerek başka bir AB üyesi devlete yerleşmesi durumunda, bu kişi için aile birleşimi hakkı tanınip tanınamayacağını ABAD'a sormuştur. İkinci soru olarak; aile birleşimi talebinde bulunan üçüncü ülke vatandaşının, AB Hukuku çerçevesinde nasıl değerlendirilmesi gerektiği, özellikle yasal ikamet hakkı olmadan bu kişinin aile birleşimi hakkına sahip olup olamayacağı sorulmuştur. ABAD, 1612/68 sayılı Tüzük'ün 10. maddesini gözeterek verdiği *Home Department v. Hacene Akrich* kararında²⁶⁴, üçüncü ülke vatandaşlarının Birlik vatandaşı ile

²⁶³ ÖZGENÇ (Değerlendirmeler), s.203.

²⁶⁴ Secretary of State for the Home Department v Hacene Akrich, Judgment of the European Court, Case C-109/01 of 23 September 2003, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:62001CJ0109>, E.T. 28.04.2025.

evlenerek başka bir üye devlete göç etmeleri durumunda bu kişilere doğrudan aile birleşimi hakkı tanınmayacağına karar vermiştir. Divan, aile birleşimi hakkının tanınmamasının, Birlik vatandaşının serbest dolaşım hakkını kısıtlamadığını da ifade etmiştir. Ancak, serbest dolaşım hakkının sadece fiziksel yer değiştirme ile sınırlı olmadığını, aynı zamanda yasal olarak ülkede ikamet etme hakkını da kapsadığı ifade edilmiştir. Yasal ikamet hakkı olmayan bir kişi için, aile birleşimi talebinin kabul edilmesinin ve serbest dolaşım hakkının etkin şekilde kullanılmasının mümkün olamayacağına da karar verilmiştir. Divan, somut olayda *Bay Akrich'in* durumunda, serbest dolaşım hakkının ekonomik faydalarının, yasal ikamet hakkı olmayan bir kişi için aile birleşimi talebinin kabul edilmesiyle bağdaşmadığını belirtmiştir. Bu karar, AB vatandaşlarının yasal hakları ile üçüncü ülke vatandaşlarının durumunu net bir şekilde ayırmış ve bu kişilerin yasal olarak ülkeye giriş ve ikamet etmesinin, aile birleşimi hakkının tanınabilmesi için temel bir ön koşul olduğunu ortaya koymuştur. ABAD'ın bu kararı, AB içindeki aile birleşimi başvurularında, özellikle üçüncü ülke vatandaşlarının durumu açısından önemli bir içtihat oluşturmuş ve yasal ikamet hakkı olmayan bireylerin, serbest dolaşım ve aile birleşimi haklarından faydalanamayacağına dair bir örnek teşkil etmiştir²⁶⁵.

2. Çocukların Aile Birleşimi Hakkı

Aile birleşimi hakkından yararlanmak isteyen küçük çocuğun velayetinin her iki ebeveyne mi yoksa ikamet izni hakkı olan ebeveyne mi ait olduğuna bakılarak Birleşik Krallık'ta bulunan ebeveynine eşlik etme talebi olan küçük çocuk evli değilse, bağımsız bir aile birimi oluşturmamışsa, kamu fonlarına başvurmadan yeterli şekilde bakılacak ise ve ebeveynlerine verilen izinden daha uzun süre ile Birleşik Krallık'ta kalmayacaksa başvuruda bulunma hakkına sahip olacaktır. Ayrıca, İngiltere'de yetişkin çocukların aile birleşimi hakkından yararlanması çok özel ve zorlu koşullar altında bulunulduğu takdirde mümkün olmaktadır. Yetişkin çocuk, ailesine bağımlı olmakla birlikte başka bir ülkede bakımının ve uzun vadeli kişisel ihtiyaçlarını karşılayamıyor olmalıdır. Ayrıca, yetişkin çocuğunun aile birleşimi hakkından yararlanmasını isteyen ebeveynden kamu fonlarına başvurmaksızın beş yıl boyunca aile bireylerinin bakımını sağlayacağına ilişkin bir sorumluluk beyan formu imzalamak zorundadır²⁶⁶.

²⁶⁵ ÖZGENÇ (Değerlendirmeler), s. 202.

²⁶⁶ STRIK/ DE HART/ NISSEN, s.22.

3. Diğer Aile Bireylerinin Aile Birleşimi Hakkı

Birleşik Krallık göçmenlik mevzuatı, yetişkin, bağımlı akrabaların aile birleşimi başvurularını belirli şartlar altında kabul etmektedir. Başvuru sahiplerinin, Birleşik Krallık'ta sürekli ikamet eden ve başvuranın uzun süreli bakım ve geçim giderlerini karşılayabilecek bir sponsorlarının bulunması gerekmektedir. Başvurular yalnızca başvuru sahibinin Birleşik Krallık dışında ikamet etmesi halinde yapılabilmekte, ancak halihazırda mevcut vizesinin uzatılmasına yönelik başvurularda söz konusu şart aranmamaktadır.

Sponsorun, Birleşik Krallık vatandaşı, yerleşik statü veya ön yerleşim statüsü sahibi olması zorunludur. Yerleşik statü; başvuru sahibinin Birleşik Krallık'ta kesintisiz beş yıl ikamet ettiği ve sürekli oturma hakkı sahibi olduğunu gösteren hukuki bir statüdür. Ön yerleşim statüsü ise, başvuru sahibinin Birleşik Krallık'ta belirli bir süre ikamet etmiş olmasına rağmen beş yıllık kesintisiz ikamet şartını henüz tamamlamadığı geçici bir statüdür.

Başvuru süreci, sponsorun mali yeterliliği, ikamet süresi ve bakım masraflarını karşılayabilme kapasitesi gibi hususların detaylı bir şekilde değerlendirilmesini gerektirir. Başvurunun kabul edilebilmesi için sponsorun, başvuru sahibinin bakım ve barınma ihtiyaçlarını kamu kaynaklarına başvurmaksızın karşılayabilecek mali güce sahip olması, ayrıca başvuru sahibinin 18 yaşından büyük olması şarttır. Başvuru sonucunda verilecek ikamet izni, sponsorun Birleşik Krallık'taki ikamet süresi ile sınırlı olacaktır. Dolayısıyla sponsorun ikamet izni süresi uzadığı takdirde, başvuru sahibinin ikamet izni de aynı şekilde uzatılabilecektir.

Birleşik Krallık'ta aile birleşimi başvuruları yalnızca belirli ve sıkı şartları taşıyan başvuru sahipleri için mümkün olup, süreç boyunca göçmenlik kurallarına tam bir uyum sağlanması zorunludur. Başvuru sahiplerinin, uzun süreli bakım ihtiyaçlarını ve sponsorlarının bu ihtiyaçları karşılayabilecek durumda olduklarını açık şekilde belgelemeleri gerekmektedir²⁶⁷.

²⁶⁷ Detaylı bilgi için Birleşik Krallık Hükümeti Resmi İnternet Sitesine bkz.: <https://www.gov.uk/uk-family-visa/adult-dependent-relative>, E.T. 27.04.2025.

4. Avrupa Birliği Yerleşim Düzenlemesi (*EU Settlement Scheme*)

Brexit sonrasında, 1 Ocak 2021 tarihinde yürürlüğe giren yeni göçmenlik düzenlemeleri, Birleşik Krallık'a aile birleşimi başvuru sürecinde önemli bir değişime yol açmıştır. Bu düzenlemeler, özellikle Avrupa Birliği Yerleşim Düzenlemesi (*EU Settlement Scheme*) kapsamında aile birleşimi başvurularına ilişkin belirli şartları içermektedir. Başvuru süreci yalnızca belirli aile üyeleri için geçerli olup, başvuru sahiplerinin Birleşik Krallık dışında ikamet etmeleri gerekmektedir.

Avrupa Birliği Yerleşim Düzenlemesi kapsamındaki aile birleşimi başvuruları, AB, İsviçre, Norveç, İzlanda veya Lihtenştayn vatandaşlarının aile üyeleri ile Kuzey İrlanda'dan gelen ve gerekli şartları sağlayan kişilerin aile üyeleri için yapılabilmektedir. Başvurular yalnızca, 31 Aralık 2020 tarihine kadar Birleşik Krallık'ta ikamet etmeye başlamış ve burada ikamet eden aile üyeleri için geçerlidir. Ayrıca, Birleşik Krallık dışında ikamet eden ancak düzenli olarak Birleşik Krallık'ta çalışan “sınır işçileri” olarak bilinen aile üyeleri de başvuruda bulunabileceklerdir.

Aile birleşimi başvurusu yapabilmek için, başvuru sahibinin öncelikle AB Yerleşim Düzenlemesi için öngörülen şartları karşılayıp karşılamadığının belirlenmesi gerekmektedir. Başvuru süreci, başvuru sahibinin ikamet durumuna göre farklılık arz etmektedir. Birleşik Krallık'ta ikamet eden başvuru sahipleri, ülkeye gelmeden önce başvurularını yapabilir ve ardından Birleşik Krallık'a vardıklarında AB Yerleşim Düzenlemesi başvurusunu tamamlayabilirler. Öte yandan, Birleşik Krallık dışında ikamet eden kişiler, başvurularını doğrudan ikamet ettikleri ülkeden yapabilmektedirler. Ancak, başvuru sahibinin AB Yerleşim Düzenlemesi iznine başvuru hakkına sahip olması şarttır.

AB Yerleşim Düzenlemesi kapsamında verilen aile izni, başvuru sahibine Birleşik Krallık'a en fazla altı aylık bir süreyle giriş yapma hakkı tanımaktadır. Bu süre zarfında başvuru sahibi, çalışma ve eğitim haklarına sahip olmanın yanı sıra, iznin süresi dolmadan önce dilediği kadar Birleşik Krallık'a giriş-çıkış yapabilir. Ancak, bu izne sahip olmayan bir kişi, Birleşik Krallık'a giriş yapamayacak ve uçuş bileti alması engellenebileceği gibi, ülkeye girişte reddedilebilecektir.

AB Yerleşim Düzenlemesi aile izni başvurusu için herhangi bir ücret talep edilmemektedir. Başvurunun kabul edilmesi halinde, başvuru sahibine izninin süresi ve daha uzun süreli ikamet başvurusu için gerekli adımlar hakkında bilgi verilecektir. Brexit sonrası, Birleşik Krallık'a yapılacak aile birleşimi başvuruları, AB Yerleşim Düzenlemesi aracılığıyla önemli bir geçiş süreci sunmakta olup, başvuru sahiplerinin belirli kriterleri karşılaması gerekmektedir. Bu düzenlemeler, Brexit'in ardından aile birleşimi başvurularını önemli ölçüde etkilemiş ve başvuru sürecini daha sıkı hale getirmiştir²⁶⁸.

C. Kanada

Kanada, göçmenler açısından dünya genelinde en misafirperver ülkelerden birisi olarak kabul edilmektedir. Kanada'nın göçmen politikasında 1990'lardan günümüze kadar gelen süreçte bir dizi reform gerçekleştirilmiştir. Özellikle 2000'li yılların başında Kanada'nın göçmen politikasında önemli değişikliklere imza atılmıştır. Kanada'nın göçmen politikalarında belirleyici unsur, iş gücü piyasalarındaki ihtiyacın karşılanması ve özellikle "*en iyi, en zeki*" olanları piyasaya dahil etmek hedefi yer almaktadır. Ayrıca, geçici göç planlarına ilişkin uygulamalara yer verilerek en kısa sürede en hızlı verimi elde etmek ve iş gücü piyasalarındaki ihtiyacı en hızlı şekilde karşılamak amaçlanmıştır. Kanada'da izlenen göç politikalarının bir diğer hedefi ise sahte evliliklerin ve yasa dışı çocukların önlenmesi olmuştur. Bu hedefle paralel olarak geliştirilen aile birleşimi politikaları neticesinde "*sponsor*" olarak nitelendirilen kişiler ile aile birleşimi hakkından yararlanmak isteyen aile bireylerine ilişkin daha katı şartların getirilmesi sonucu doğmuştur²⁶⁹. Aile birleşimi, Kanada'nın göç politikasının önemli bir bileşeni olmakla birlikte daimi ikamet vizesi kategorisinde yer almaktadır. Kanada parlamentosu her yıl göç politikalarına ilişkin bir planlama yaparak göç ve göçmen kategorileri arasında bir yıllık hedef ve sayı belirlemektedir²⁷⁰.

Kanada'nın aile birleşimine ilişkin politikaları dikkate alındığında en liberal ülkelerden biri olarak kabul edilmesine rağmen, Kanada'da aile birleşimi süreci gözetildiğinde başvuru sahiplerinin hazırlaması gereken belgeler, sağlık raporları, adli sicil kayıtları ve polis

²⁶⁸ Detaylı bilgi için Birleşik Krallık Hükümeti Resmi İnternet Sitesine bknz.: <https://www.gov.uk/family-permit>, E.T. 27.04.2025.

²⁶⁹ BELANDER, D./CANDIZ, G.: "The Politics of 'Waiting' for care: Immigration Policy and Family Reunification in Canada", Journal of Ethnic and Migration Studies, C. 46, S.16, 2020, s.3473.

²⁷⁰ BELANDER/ CANDIZ, s.3472.

raporları, birlikteliğin gerçekliğinin ispatı, biyometrik bilgilerin hazırlanması, güvenlik kontrolleri gibi prosedürleri içeren başvuru aşaması ve başvurunun reddedilmesi halinde başvurulacak hukuki yollar gözetildiğinde uzun ve karmaşık bir süreçtir²⁷¹. Kanada’da aile birleşimi hakkını dört ana başlık altında incelemek mümkündür.

1. Eşlerin Aile Birleşimi Hakkı

Kanada’da Göçmenlik Ajansı, eşlerin aile birleşimini “*eş sponsorluğu*” (*Spousal Sponsorship*) olarak adlandırmaktadırlar. Kanada vatandaşı olan kişiler veya Kanada’da daimi ikamet hakkına sahip kişiler, eşlerinin veya yasal veya evlilik dışı partnerlerinin Kanada’ya yanlarına gelmesi aşamasında eşlerinin “*sponsoru*” olmaktadır. Eşler için yapılan aile birleşimi başvurularında minimum asgari ücret şartı aranmamaktadır. Ancak, hükümetle sponsor arasında bir sözleşme imzalanır ve bu sözleşme uyarınca sponsor olan kişi eşlerinin hayatlarından, Kanada toplumuna entegrasyonundan ve eşlerinin ülkeye giriş yaptıkları tarihten itibaren üç yıl boyunca maddi olarak temel ihtiyaçlarını karşılayacaklarından sorumlu olduklarını taahhüt ederler. Eş sponsorluğuna Kanada’da başvuruda bulunmak önemli bir maddi kaynak gerektirmektedir. Nitekim bu süreçte eşlerden başvuru ücretlerini, tıbbi belgelerin masraflarını, polis evraklarını, çeviri hizmetlerini ve hukuki danışmanlık ücretlerini karşılamaları beklemektedir. Ayrıca, eşlerden ilişkinin gerçekliğini ispatlamaları da talep edilmektedir²⁷².

2. Ebeveynler, Büyükanne ve Büyükbabalar için Aile Birleşimi Hakkı

Başvuruda bulunulan kişi, sponsorun, eşinin veya partnerinin ebeveyni, büyükanne veya büyükbabası olabileceği gibi bakmakla yükümlü oldukları çocukları da olabilmektedir. Bu başvuru türünde “*sponsor*” olacak kişiden başvuru tarihinden önceki üç yıllık süre boyunca minimum asgari ücretten en az %30’dan daha fazla gelirin olması, buna aile birleşimi hakkından yararlanması istenilen aile bireyinin en az yirmi yıllık bakım masraflarını

²⁷¹ GEOFFRION, K.: “Do not disturb: patience, social control and good citizenship in The Canadian family Reunification process”, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, C.50, S.14, 2024, s.3611.

²⁷² GEOFFRION, K.: *Bureaucratic Emotionalities Managing Files, Forms, and Delays in the Canadian Spousal Reunification Process*, *Anthropologica*, C.63, S.1, 2021, s.7.

karşılacak sponsorluk taahhüdünde bulunması talep edilmektedir. *Quebec*’te bu süre on yıl olarak belirlenmiştir²⁷³.

3. Bağımlı Çocuklar için Aile Birleşimi Hakkı

Başvuran kişiler ile sponsor arasında biyolojik bir bağ olduğu veya yasal olarak evlat edinilen kişiler için aile ikamet izni başvurusunda bulunulması da mümkündür. Bu başvuru türünde minimum asgari gelir şartı aranmamaktadır. Ancak, sponsorluk taahhüt süresi 10 yıl veya bakmakla yükümlü olunan kişi 25 yaşına gelene kadardır. *Quebec*’te ise bu süre çocuk eğer 16 taşından küçükse 10 yıl veya 18 yaşına gelene kadar, çocuk 16 yaşında veya daha büyükse 25 yaşına gelene kadar belirlenmiştir. Ayrıca, gerekli görülen hallerde başvuruclardan masraflarını kendileri karşılamak üzere DNA testi talep edilebilmektedir²⁷⁴.

4. Diğer Aile Bireyleri için Aile Birleşimi Hakkı

Başvuru sahipleri ancak çok özel koşullar altında diğer aile bireyleri için aile birleşimi hakkından yararlanabileceklerdir. Kanada’da yakın veya uzak akrabası bulunmayan veya başka sponsor olacak akrabası bulunmayan bir sponsor, yaş veya akrabalık ilişkisine bakılmaksızın kan bağı veya evlat edinme yoluyla bağlı olduğu bir akrabası için sponsor olabilecektir. Bunun yanı sıra, bekar ve 18 yaşından küçük yetim bir kardeş, kız kardeş, yeğen veya torun da bu kapsama dahil edilebilmektedir. Bu gibi başvurular açısından bir üst gelir sınırı söz konusu değildir. Ancak, sponsor başvuru tarihinden önceki bir yıl için gelir gereksinimini karşılamakla yükümlüdür. *Quebec* dahil Kanada’nın geri kalanı için 10 yıllık bir sponsorluk süresi öngörülmüştür²⁷⁵.

²⁷³ Detaylı bilgi için Kanada Göçmenlik Resmi Sitesine bknz.: <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/corporate/reports-statistics/evaluations/evaluation-family-reunification-program.html#1>, E.T. 26.04.2025.

²⁷⁴ Detaylı bilgi için Kanada Göçmenlik Resmi Sitesine bknz.: <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/corporate/reports-statistics/evaluations/evaluation-family-reunification-program.html#1>, E.T. 26.04.2025

²⁷⁵ Detaylı bilgi için Kanada Göçmenlik Resmi Sitesine bknz.: <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/corporate/reports-statistics/evaluations/evaluation-family-reunification-program.html#1>, E.T. 26.04.2025.

5. Süper Vize

Süper vize uygulaması ebeveynlerin ve büyükanne ile büyükbabaların Kanada’da çocukları ve torunlarıyla bir araya gelmeleri için tanınan alternatif bir yöntem olarak uygulama alanı bulmaktadır. Süper vize, ebeveynler ve büyükanne ve büyükbabalar için başvuru sahiplerine on yıla kadar Kanada’yı ziyaret edebilmelerini sağlayan ve birden fazla giriş çıkış hakkı tanıyan uzatılmış süreli bir geçici ikamet izni olarak tanımlanmaktadır. 4 Temmuz 2022 yılından bu yana giriş başına kalış süresi beş yıl olarak düzenlenmiştir. Süper vize ile yakınlarını ziyarete gelen ebeveynler, büyükanne ve büyükbabalar Kanada’da bulundukları süre içerisinde vizelerinin iki yıllık uzatılması için başvuruda bulunma imkanına sahip hale gelmişlerdir²⁷⁶.

6. Mültecilerin Özel Sponsorluğu Programı

Kanada Göçmenlik Yasası’na göre mültecilerin aile birleşimi hakkından yararlanmaları mümkündür. Kanunda yer alan düzenleme uyarınca mültecilerin aile üyeleri; bir mültecinin eşi veya yasal partneri, mültecinin kendisinin veya eşinin bakmakla yükümlü olduğu çocukları ya da mültecinin bakmakla yükümlü olduğu çocuğunun bakmakla yükümlü olduğu çocuğu olarak sayılmıştır. Burada bakmakla yükümlü olunan çocuk ile kastedilen 22 yaşından küçük, evli olmayan biyolojik veya evlat edinilmiş çocuk olarak kabul edilmektedir²⁷⁷. Kanunda belirlenmiş olan bu aile bireyleri ile yeniden bir araya gelmek isteyen mültecinin Kanada’ya yasal olarak giriş yapmış olduğu tarihten bir yıl içerisinde “*Bir Yıllık Fırsat Penceresi*” (*One-Year Window of Opportunity*) olarak adlandırılan programa başvuruda bulunması gerekmektedir. Kanunda sayılan aile bireyleri dışındaki aile bireylerinin aile birleşimi hakkından yararlanması için Kanada’da yaşayan sponsor olacak kişinin bu kişilerin aile bireylerinin maddi olarak destekleyebileceklerinin kanıtlanması gerekmektedir. Mültecilerin Özel Sponsorluğu Programı (*Private Sponsorship of Refugees Program*) olarak adlandırılan özel bir program ile Kanada’da mülteciler ve ailelerinin bir araya gelmesi sağlanmaktadır. Yakın zamana kadar Kanada’ya özel olan bu program ile Kanada vatandaşlarının veya Kanada’da daimi ikamet izni sahibi olan yabancıların mültecilere “*sponsorluk*”

²⁷⁶ Detaylı bilgi için Kanada Göçmenlik Resmi Sitesine bknz. <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/corporate/reports-statistics/evaluations/evaluation-family-reunification-program.html#1>, E.T.26.04.2025.

²⁷⁷ MORRIS, S./ LENARD, P.T./ HAUGEN, S.: “Refugee Sponsorship and Family Reunification”, Journal of Refugee Studies, C.34, S.1, 2021, s.131.

(*destekleyicilik*) yapmalarına imkan sağlamakla birlikte Kanada'ya göç etmek isteyen mültecilerin belirlenerek 1 yıl boyunca o kişilerin maddi ve manevi olarak desteklenmesini sağlamaktadır²⁷⁸.

D. Hollanda

Hollanda, Avrupa Birliği ülkeleri arasında aile birleşimi konusunda en katı kuralları uygulayan ve şartları karşılanması en zor ülkelerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Hollanda, Aile Birleşimi Direktifi'nde ailenin korunması amacına yönelik olarak getirilen düzenlemeleri minimum seviyede tutarak kendi iç hukukunda harmonize etme yoluna gitmiştir²⁷⁹. Hollanda'daki uygulamalara örnek vermek gerekirse, Hollanda'da aile ikamet izni başvurularında belirlenen ücret birden fazla kez artırılmış olup, bu artışların gerekçesi olarak başvuranın göçmenlik hizmetlerinin maliyetlerini karşılaması gerektiği ifade edilmiştir. Ancak, bu uygulamanın esas amacının ülkeye yapılacak başvuruların önüne finansal bir engel konulmasının amaçlandığını söylemek mümkün olacaktır. Nitekim, başvuru ücretlerindeki yüksek maliyetler yargı önüne de taşınmış olup Amsterdam Yerel Mahkemesi vermiş olduğu bir kararda beş çocuğu ile ikamet iznini yenilemek isteyen Fas uyruklu bir babanın ödemekle yükümlü olduğu yüksek başvuru ücretini AİHS'nin 8. maddesine ve Aile Birleşimi Direktifi'ne aykırı bulduğu yönünde karar tesis etmiştir²⁸⁰. Benzer şekilde, vize ve başvuru ücretlerine ilişkin talep edilen meblağların Hollanda'da diğer üye ülkelerden daha yüksek olduğu görülmektedir. Hollanda'da sponsorlar ancak bir yıllık yasal ikametlerinin akabinde aile birleşimi hakkına başvuruda bulunabilecektir. Buna ek olarak, sponsorlardan geçici ikamet iznine sahip olmamaları şartı da aranmaktadır²⁸¹.

Entegrasyon testi olarak bilinen ve aile bireylerine ülkeye girişten önce uygulanan giriş testine ilişkin uygulama ilk defa Hollanda'da başlamıştır. Hollanda'da uygulanan yabancı dil testinde belli bir seviyede *Dutch* dilini bilme şartının yanı sıra, Hollanda kültürüne ilişkin bilgi sahibi olma şartı da aranmaktadır²⁸². Hollanda'daki entegrasyon testi uygulaması şu şekilde gerçekleştirilir; aile birleşimi hakkından yararlanmak isteyen aile bireyi memleketi olan veya

²⁷⁸ MORRIS/ LENARD/ HAUGEN, s.133.

²⁷⁹ GÖKÇE, Y.: Uluslararası Metinler, AB Düzenlemeleri ve ABAD Kararları Işığında Avrupa Birliği'nde Aile Birleşimi Hakkı, Legal Yayıncılık, B.1, 2013, s.58.

²⁸⁰ GÖKÇE, s.58.

²⁸¹ STRIK/ DE HART/ NISSEN, s.10.

²⁸² STRIK/ DE HART/ NISSEN, s.15.

ikamet ettiği ülkedeki elçiliklerce düzenlenen *Dutch* dili ve kültürüne ilişkin soruların sorulduğu bir bilgisayar testine tabi tutulur. Sınavın geçilip geçilmediğine ilişkin sonuç bilgisayar tarafından belirlenir ve bu sonuca ilişkin itiraz hakkı tanınmamıştır. Eğer, sınavdan başarısız olunursa yeniden sınava girme hakkı tanınmıştır ancak masrafları başvuru tarafından karşılanır²⁸³.

Hollanda’ya aile birleşimi başvurularında aile bağlarına ilişkin ek gerekliliklerin yerine getirilmesi şartı aranmaktadır. “*Etkili bağ*” olarak nitelendirilen bu şartın tespiti için aile bireyleri ile sponsorun ayrılmadan önce menşei ülkesinde birlikte yaşadıklarının ispat edilmesi gerekmektedir. Çocuklar için ise sponsora bağımlı olmaları şartı aranmaktadır²⁸⁴.

1. Eşlerin Aile Birleşimi Hakkı

Hollanda’da sponsor olan kişinin eşi aile birleşimi hakkından yararlanabileceği gibi kayıtlı partnerleri ile evli olmayan çiftlerin de aile birleşimi hakkından yararlanabilmeleri mümkün kılınmıştır. Hollanda’da eşlere ilişkin uygulanan yaş sınırı Aile Birleşimi Direktifi’nde öngörülen azami yaş sınırı olan 21 yaş olarak belirlenmiştir. Kayıtlı partnerler ve evli olmayan eşlerden ise ilişkilerinin devam ettiğinin ispat edilmesi talep edilmektedir. Ayrıca, Hollanda’da eşcinsel birliktelikler için de aile birleşimi hakkından yararlanma imkanı tanınmaktadır²⁸⁵.

Eşlerin aile birleşimi için getirilen asgari gelir şartının en yüksek olduğu ülke Hollanda’dır ve benzeri bir uygulama diğer ülkelerde yer almamaktadır. Hollanda’da eşlerin aile birleşimi için getirilen gelir şartı 23 yaşındaki bir işçinin alacağı asgari ücretin %120’si olarak belirlenmiştir. 18 ve 22 yaş aralığındaki kişilerin ise eşleri ile aile birleşimi hakkından yararlanabilmeleri için bu gelir şartı %140-200 arasında belirlenmiştir. Hollanda hükümeti, bu uygulamanın münhasır yetkisinde olduğunu belirtmiştir²⁸⁶.

²⁸³ STRIK/ DE HART/ NISSEN, s.16.

²⁸⁴ STRIK/ DE HART/ NISSEN, s.16.

²⁸⁵ STRIK/ DE HART/ NISSEN, s.9.

²⁸⁶ GÖKÇE, s.64.

2. Çocukların Aile Birleşimi Hakkı

Hollanda’da çocukların aile birleşimi başvuruları, başvuru sahibinin 18 yaşından küçük olması koşuluna bağlıdır. Başvurulan ebeveyn ile çocuk arasında gerçek ve sürekli bir aile bağı bulunmalı, ebeveynin Hollanda’da yasal olarak sürekli ikamet ediyor olması ya da mülteci statüsüne sahip olması şarttır. Bu unsurlar, aile yaşamının somut ve etkin olduğunun kanıtlanması açısından belirleyici faktörlerdir.

Başvuru sürecinde, ebeveynin yeterli gelir düzeyine sahip olması da önemli bir şarttır. Hollanda Göç ve Vatandaşlık Dairesi (IND), başvuruda bulunan ebeveynin, Hollanda’daki asgari gelir eşiğini karşılayıp karşılamadığını ve bu gelirin sürekli olup olmadığını değerlendirir. Ancak, mülteci statüsünde olan ebeveynlerin başvurularında, gelir durumu kriteri aranmaz ve uluslararası koruma altındaki bireylerin aile birleşimi öncelikli olarak sağlanır.

Başvurular, çocuğun ebeveyniyle olan akrabalık ilişkisini kanıtlayan doğum belgeleri, velayet kararları gibi resmi evraklarla desteklenmelidir. Ayrıca, başvuru yapan çocuğun evli olmaması ve bağımsız bir yaşam sürmemesi de gereklidir. Tüm bu koşullar, çocuğun üstün yararı ilkesi doğrultusunda değerlendirilmektedir ve Hollanda makamları, her başvuruyu bireysel şartlara göre incelemekle yükümlüdür²⁸⁷.

Hollanda’da özel bazı durumlarda yetişkin çocukların ve ebeveynlerin aile birleşimine izin veren herhangi bir hükme yer verilmemiştir. Ancak, ebeveynlerin aile birleşimi hakkı ile Hollanda’ya gidebilmesi ancak durumları çok yüksek zorluk maddesi içerisinde yer alıyorsa mümkün olacaktır.

3. Diğer Aile Bireylerinin Aile Birleşimi Hakkı

Hollanda’da aile birleşimi başvuruları, eş ve çocuklar dışındaki aile üyelerinin aile birleşimi hakkından yararlanabilmesi açısından bazı şartlara bağlanmıştır. Aile birleşimi başvuruları, başvuru sahibinin Hollanda’da yasal olarak ikamet eden bir aile üyesi tarafından desteklenmesini ve başvuru alan kişinin aile hayatını sürdürebilmesi için bağımlılığını

²⁸⁷ Detaylı bilgi için Hollanda Göç ve Vatandaşlık Dairesi (IND) Resmi İnternet Sitesine bkzn.: <https://ind.nl/en/residence-permits/asylum/family-reunification-refugee>, E.T. 27.04.2025.

kanıtlamasını gerektirir. Eşler ve çocuklar dışındaki aile bireylerinin aile birleşimi başvuruları, sponsorun Hollanda’da kalıcı ikamet iznine veya mülteci statüsüne sahip olması durumunda yapılabilecektir. Başvuru sahibinin bakım ihtiyaçlarını karşılayacak maddi imkanlara sahip olan sponsor, aynı zamanda yeterli ve sürekli maddi gelire sahip olduğunu ispatlamakla yükümlüdür. Mülteci statüsündeki bireyler için gelir şartı aranmaz ve aile birleşimi hakkı öncelikli kabul edilir²⁸⁸.

Hollanda’da diğer aile üyelerinin aile birleşimi hakkına ilişkin olarak verilen; *Morson ve Jhanjan Kararı*²⁸⁹, Avrupa Birliği Adalet Divanı tarafından verilen ve aile birleşimi hakkı ile serbest dolaşım hakkı arasındaki ilişkiyi açıklığa kavuşturan önemli bir karar olarak nitelendirilmektedir. Somut olayda, Hollanda’da uzun yıllardır yaşayan ve çalışan Surinam uyruklu *Bayan Morson ve Bayan Jhanjan*, her biri Hollanda vatandaşı olan çocuklarına bağlı olarak Hollanda’da ikamet hakkı talep etmişlerdir. Ancak, Hollanda makamlarınca söz konusu talepleri reddedilmiştir. Bunun üzerine başvuruçular, aile birleşimi hakkı kapsamında Avrupa Birliği Hukuku’na dayanarak taleplerinin yeniden değerlendirilmesi için Hollanda mahkemesine başvurmuş ve ulusal mahkeme, Avrupa Birliği hukukunun bu tür durumlara uygulanabilirliğini değerlendirmesi amacıyla ABAD’a ön karar başvurusunda bulunmuştur. Mahkeme, ABAD’dan Avrupa Birliği içerisinde serbest dolaşım hakkı olan bir kişinin, bu hakkı fiilen kullanmamış olması halinde, aile birleşimi talep etme yetkisine sahip olup olmayacağı konusunun değerlendirilmesi talep edilmiştir. ABAD, *Morson ve Jhanjan Kararı*’nda aile birleşimi hakkının ancak serbest dolaşım hakkının etkin kullanımıyla birlikte gündeme gelebileceğini belirtmiştir. 1612/68 sayılı Tüzük uyarınca, bu hakkın yalnızca Avrupa Birliği vatandaşlarının bir üye devletten başka bir üye devlete göç etmeleri ve orada ikamet etmeleri halinde söz konusu olabileceği vurgulanmıştır. Dolayısıyla, başvuruçuların çocukları Hollanda vatandaşı olup kendi ülkelerinde yaşadıklarından, yani serbest dolaşım hakkını fiilen kullanmadıklarından, başvuruçuların AB hukuku kapsamında aile birleşimi talep etme hakları bulunmadığı sonucuna varılmıştır. Bu çerçevede, AB vatandaşı olup da kendi ülkesinde yaşayan kişilerin, üçüncü ülke vatandaşı olan yakınlarıyla aile birleşimi yapmaları hususunun AB hukukuna değil, tamamen ilgili üye devletin ulusal hukukuna tabi olacağı belirtilmiştir.

²⁸⁸ Detaylı bilgi için Hollanda Göç ve Vatandaşlık Dairesi (IND) Resmi İnternet Sitesine bkzn.: <https://ind.nl/en/residence-permits/asylum/family-reunification-refugee>, E.T. 27.04.2025.

²⁸⁹ Elestina Esselina Christina Morson v State of the Netherlands and Head of the Plaatselijke Politie within the meaning of the Vreemdelingenwet; Sweradije Jhanjan v State of the Netherlands, Joined Cases 35 and 36/82, Judgment of the Court of 27 October 1982, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:61982CJ0035&qid=1746121264056>, E.T. 28.04.2025.

Böylece, AB vatandaşlarının kendi ülkelerinde yaşayan aile üyeleri için AB hukukuna dayanarak aile birleşimi talep etmeleri mümkün olmamakta; bu tür talepler ulusal mevzuat kapsamında değerlendirilecektir²⁹⁰.

Morson ve Jhanjan kararı, Avrupa Birliği hukukunda aile birleşimi hakkının kapsamını serbest dolaşım hakkına bağlayarak sınırlandırmakta ve yalnızca aktif olarak serbest dolaşım hakkını kullanan AB vatandaşlarını korumaktadır. Bu yaklaşım, Avrupa Birliği hukukunun yetki alanını daraltmakla birlikte ulusal hukukun rolünü güçlendirmekte, üye devletlerin göç ve aile birleşimi politikalarında farklılıkların yanı sıra potansiyel adaletsizliklerin artması riskini beraberinde getirmektedir. Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın bu kararı, serbest dolaşım hakkına odaklanan sınırlayıcı bir yorum getirerek üye devletlere geniş bir takdir yetkisi tanımakta ve dolayısıyla aile birleşimi hakkının uygulanmasında üye devletler arasında uygulama farklılıklarının ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır.

E. Amerika Birleşik Devletleri'nde Aile Birleşimi Hakkı

Amerika Birleşik Devletleri'nde aile birleşimi ile hem vatandaşlarının hem de yasal daimi ikamet (*Green Card*) sahiplerinin yabancı aile bireyleri ile birlikte Amerika sınırları içerisinde yaşayabilmelerine imkan tanımaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nde aile birleşimi hakkı, 1952 tarihli *Immigration and Nationality Act*²⁹¹ (*INA*) ile düzenlenmiştir. Buna göre; ABD vatandaşlarının eşleri ve 21 yaşın altındaki evlenmemiş çocukları ile ebeveynlerinin yıllık sayısal kota sınırlaması olmaksızın daimi ikamet izni almaları mümkün kılınmıştır. Kanunda belirlenen aile bireyleri dışındaki aile bireyleri için ise yıllık sayısal sınırlamalara tabi kademeli göçmenlik kategorileri tanınmıştır²⁹². Göçmenlik işlemleri, Amerikan Vatandaşlık ve Göçmenlik Hizmetleri (*USCIS*) tarafından yürütülmektedir. Ayrıca, ABD dışından başvuranlar için işlemler *National Visa Center (NVC)* tarafından yürütülmektedir²⁹³.

²⁹⁰ ÖZGENÇ (Değerlendirmeler), s. 201.

²⁹¹ Metnin tamamı için bkz.: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/COMPS-1376/pdf/COMPS-1376.pdf>, E.T. 04.05.2025.

²⁹² WASEM, R.E.: "U.S. Immigration Policy on Permanent Admissions", Congressional Research Service, 2012, s.4.

²⁹³ WASEM, s.5.

1. Eşler için Aile Birleşimi Hakkı

Amerikan göç hukukunda eşler için aile birleşimi hakkı hem ABD vatandaşları hem de yasal daimi ikamet sahipleri ile aile bireylerini kapsamaktadır. Ancak başvuru süreci, başvuru sırasındaki statüye ve başvurulacak eşin durumuna göre farklılık göstermektedir. ABD vatandaşı olan bireyler, evli oldukları yabancı eşleri için *Form I-130* aracılığıyla göçmenlik başvurusunda bulunabilir. Bu kişiler, “*yakın akraba*” (*immediate relative*) kategorisinde değerlendirildiklerinden, yıllık vize kotasına tabi değildir ve başvuruları diğer aile sınıflarına göre daha hızlı işleme alınır. Buna karşılık, *Green Card* sahibi olan bireylerin eşleri F2A kategorisine dahildir ve bu kategori, yıllık sayısal sınırlamalara tabi tutulmaktadır. Bu nedenle, bu başvurular uzun bekleme sürelerine neden olabilmektedir²⁹⁴.

Başvurunun kabulü için evliliğin gerçek bir evlilik olduğunun ispatı önemlidir. Bu kapsamda *USCIS*, başvuruları değerlendirirken eşlerin birlikte yaşadığına, ortak yaşam sürdürdüğüne ve evliliklerinin yalnızca göçmenlik amacı taşımadığına dair belgeleri incelemektedir. Sahte evlilik şüphesi mevcutsa başvuru reddedilmekte ve başvuru sahibi hakkında yaptırımlar uygulanabilmektedir. Eğer aile birleşimi hakkından yararlanmak isteyen eş ABD dışındaysa süreç, *National Visa Center (NVC)* aracılığıyla konsolosluk işlemleri kapsamında yürütülür. Bu durumda, eşin ABD’ye girişinde göçmen vizesi verilerek daimi ikamet statüsü tanınır²⁹⁵.

2. Çocuklar için Aile Birleşimi Hakkı

Amerika Birleşik Devletleri göç yasalarında, ABD vatandaşları ve yasal daimi ikamet sahipleri için çocukların aile birleşimi süreci, eşlerin birleşiminden farklı bir düzenlemeye sahiptir. ABD vatandaşlarının 21 yaş altındaki evlenmemiş çocukları, yakın akraba kategorisinde yer alır ve dolayısıyla yıllık vize kotasına tabi olmaksızın göçmenlik başvurusu yapabilirler. Bu çocuklar, doğrudan *Form I-130* başvurusu ile aile birleşimi sürecini başlatabilirler ve başvuruları genellikle hızlı bir şekilde işleme alınır. Öte yandan, *Green Card*

²⁹⁴ Detaylı bilgi için Amerika Birleşik Devletleri Vatandaşlık ve Göçmenlik Resmi İnternet Sitesine bkzn.: <https://www.uscis.gov/family/family-of-us-citizens>, E.T. 04.05.2025.

²⁹⁵ Detaylı bilgi için Amerika Birleşik Devletleri Vatandaşlık ve Göçmenlik Resmi İnternet Sitesine bkzn.: <https://www.uscis.gov/family/family-of-us-citizens>, E.T. 04.05.2025.

sahibi olan bireylerin 21 yaş altındaki evlenmemiş çocukları, F2A kategorisine değerlendirilmekte olup bu kategori yıllık bir kota ile sınırlıdır, dolayısıyla başvuru sahiplerinin vize alabilmesi için uzun bekleme süreleri söz konusu olabilmektedir. ABD'de yapılan aile birleşimi başvurularında, evlat edinilen çocuklar da başvuru hakkına sahiptir. Ancak evlatlık çocukların statüsü, göçmenlik başvurusu sırasında özellikle evlat edinme sürecinin geçerli ve resmi olduğunun ispatlanması gerekmektedir²⁹⁶.

3. Diğer Aile Bireyleri için Aile Birleşimi Hakkı

ABD vatandaşları, 21 yaş ve üzerindeki evlenmiş çocukları, ebeveynleri, kardeşleri gibi diğer aile bireyleri için aile birleşimi hakkından yararlanabilmektedir. Ancak, bu başvurular, yıllık vize kotası ile sınırlıdır ve dolayısıyla uzun bekleme sürelerine neden olabilir. *Green Card* sahipleri ise yalnızca 21 yaş altındaki evlenmemiş çocukları için aile birleşimi başvurusu yapabilmekte, diğer aile üyeleri için herhangi bir başvuru hakkına sahip değildir. Bu da yasal daimi ikamet sahiplerinin aile birleşimi süreçlerini oldukça sınırlayan bir durumdur. Bununla birlikte, ABD vatandaşlığına geçen bir birey, *Green Card* sahibi olduktan sonra yasal olarak daha geniş bir aile birleşimi hakkına sahip olacaktır. Bununla birlikte, büyük ebeveynler ya da yaşlı akrabalar gibi diğer aile bireyleri, bazı istisnai durumlar ve belirli şartlar altında bu kişilerin de vize başvurusu yapabilmesini mümkün kılabilir²⁹⁷.

4. Nişanlılık Vizesi (*Visas for Fiance's of U.S. Citizens*)

Amerika Birleşik Devletleri vatandaşları, yabancı uyruklu nişanlılarını evlenmek üzere ülkeye getirmek istediklerinde, *Form I-129F (Petition For Alien Fiancé(e))* başvurusunda bulunmak suretiyle süreci başlatmak zorundadır. Bu form, nişanlıya K-1 statüsünde göçmen olmayan bir vize sağlanmasının ilk adımıdır. K-1 vizesi, "*nişanlı vizesi*" olarak bilinmektedir. Söz konusu vize türü, nişanlının Amerika Birleşik Devletleri'ne girişinden itibaren 90 gün içinde evlenilmesi şartını içerir. Bu evliliğin hukuken geçerli olması ve tarafların gerçek bir

²⁹⁶ Detaylı bilgi için Amerika Birleşik Devletleri Vatandaşlık ve Göçmenlik Resmi İnternet Sitesine bkznz.: <https://www.uscis.gov/family/bring-children-to-live-in-the-US>, E.T. 04.05.2025.

²⁹⁷ Detaylı bilgi için Amerika Birleşik Devletleri Vatandaşlık ve Göçmenlik Resmi İnternet Sitesine bkznz.: <https://www.uscis.gov/family/family-of-us-citizens/bringing-siblings-to-live-in-the-united-states-as-permanent-residents>, E.T. 04.05.2025.

evlilik niyetiyle, yani birlikte bir yaşam kurmak amacıyla hareket etmeleri zorunludur. Evliliğin sadece göçmenlik statüsü elde etmeye yönelik olması halinde vize verilmemektedir. Eğer nişanlı, ABD'ye giriş yaptıktan sonra 90 gün içinde evlenirse, *Green Card* (yasal daimi ikamet izni) başvurusunda bulunabilecektir. Ancak, tarafların daha önce evlenmiş olmaları, evliliği ABD dışında gerçekleştirmeyi planlamaları veya yabancı nişanlının halihazırda ABD'de yasal bir statü ile bulunması durumlarında, K-1 vizesi alma imkanı bulunmamaktadır. Bu gibi hallerde aile birleşimi süreci, evli eş statüsüne göre yürütülmektedir²⁹⁸.

Amerika Birleşik Devletleri'ne K-1 vizesiyle giriş yapıldıktan sonra 90 gün içerisinde Amerikan vatandaşı ile nişanlısının evlenmesi gerekir. Evlilik gerçekleştikten sonra, yabancı eş, statü değişikliği başvurusu yaparak “*daimi ikamet izni*” (*Green Card*) başvurusunda bulunabilecektir. Başvuru sürecinde, kişiler mülakata çağırılması söz konusu olabilecektir. Eğer, başvuru onaylanırsa, evliliğin gerçekleşmesinin ardından nişanlı birey için iki yıl süreyle “*koşullu oturma hakkı*” tanınır. Bu iki yılın sonunda, evliliğin gerçek ve sürekli bir birlikteliğe dayandığına dair kanıt sunulmalıdır. Eğer evliliğin gerçek bir evlilik olduğu ispatlanırsa, herhangi ek bir şart aranmaksızın eşe daimi ikamet izni verilir. Ancak, aile birleşimi hakkı, mutlak bir hak olmayıp bazı özel durumlarda iptali söz konusu olabilecektir. Örneğin, anlaşmalı evliliklerin tespiti, kamu güvenliğine tehdit oluşturulması gibi durumlarda aile birleşimi hakkı sonlandırılabilir. Aile birleşimi hakkı, yalnızca nişanlıya tanınmakla kalmayıp, nişanlının çocuklarına da aile birleşimi hakkından yararlanma imkanı tanınmıştır. Ancak, nişanlının çocuklarının aile birleşimi hakkından yararlanabilmeleri için 21 yaşından küçük ve evli olmamaları şartı aranmaktadır. Nişanlıların Amerika'da aile birleşimi hakkından yararlanabilmelerine ilişkin bir diğer düzenleme ise çalışma haklarına yöneliktir. Nişanlı kişi, ABD'ye giriş yaptıktan sonra çalışma izni için başvuruda bulunabilecektir, ancak nişanlılık gerekçesi ile çalışma iznine başvuruda bulunulduğu durumlarda çalışma izninin süresi doksan gün ile sınırlı olacaktır. Eğer 90 günlük süre zarfında evlilik gerçekleşmezse; nişanlı ve varsa çocukları Amerika'dan ayrılmak zorunda kalacaktır. Ülkeden ayrılmamaları halinde, ABD göçmenlik yasalarına aykırı hareket etmiş olacak ve bu durum, sınır dışı edilme ile sonuçlanabilecektir. Ayrıca, göçmenlik kanunlarına aykırı hareket edilmesi, ilerleyen dönemdeki göçmenlik başvurularını olumsuz yönde etkileyebilecektir²⁹⁹.

²⁹⁸ Detaylı bilgi için Amerika Birleşik Devletleri Vatandaşlık ve Göçmenlik Resmi İnternet Sitesine bkzn.: <https://www.uscis.gov/family/family-of-us-citizens/visas-for-fiancees-of-us-citizens>, E.T. 04.05.2025.

²⁹⁹ Detaylı bilgi için Amerika Birleşik Devletleri Vatandaşlık ve Göçmenlik Resmi İnternet Sitesine bkzn.: <https://www.uscis.gov/family/family-of-us-citizens/visas-for-fiancees-of-us-citizens>, E.T. 10.05.2025.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YABANCILAR VE ULUSLARASI KORUMA KANUNU UYARINCA AİLE İKAMET İZNİ

I. Genel Olarak

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 23. maddesinde “*yerleşme ve seyahat özgürlüğü*” anayasal korumaya tabi tutulmuştur. Anayasa'nın 16. maddesi, yabancıların temel hak ve hürriyetlerinin, uluslararası hukuka uygun bir şekilde, yalnızca belirli yasal düzenlemelerle kısıtlanabileceğini ifade etmektedir. Benzer şekilde, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 4 No'lu Ek Protokolü'nde yerleşme ve seyahat özgürlüğü temel insan hakları arasında sayılmıştır. Aynı maddenin 3. fıkrasında ise devletlerin hangi şartlar altında yerleşme ve seyahat özgürlüğüne sınırlamalar getirebileceği hükme bağlanmıştır.

Ulusal ve uluslararası mevzuat çerçevesinde, yabancıların Türkiye'ye girişleri vize şartına tabi tutulmuş ve ikamet edebilmeleri için ikamet izni alınması şartı getirilmiştir³⁰⁰. Yabancıların Türkiye'ye giriş çıkışları, Türkiye'de kalışlarına ilişkin hususlar YUKK ile düzenlenmiştir. Türk hukukunda, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'ndan önce, aile ikamet iznine ilişkin herhangi bir yasal düzenleme mevcut değildi. Mülga 1915 tarihli Muvakkat Kanun ile mülga Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun³⁰¹ döneminde, aile ikamet iznine ilişkin bugünkü gibi ayrıntılı bir yasal düzenlemeye yer verilmediği halde Türkiye'de ikamet eden yabancıların ailesine ilişkin bazı hükümlere yer verilmiştir. 1915 tarihli Muvakkat Kanun (1915 Tarihli Memâlik-i Osmaniye'de Bulunan Ecanibin Hukuk ve Vezaifi Hakkında Kanun-ı Muvakkat) zamanında ikamet izinleri, şahsa bağlı olarak düzenlenmekteydi. Ancak, Muvakkat Kanun³⁰² zamanında yürürlüğe giren 3177 sayılı Ek Kanunun 1/3. maddesinde yer alan hüküm ile bağımsız iş ehli kişiler saklı kalmak kaydı ile ailesi olan yabancıların, Türkiye'de olan eş ve reşit olmayan çocuklarının o kişinin

³⁰⁰ SARIOĞ BÜYÜKALP, İ.: “Aile İkamet İzni Verilmesinde Sorunlar ve Güncel Değerlendirmeler”, BÜHFD, C.14, S. 177-178, 2019, s.1303.

³⁰¹ Resmî Gazete T. 14.07.1950, S.7564.

³⁰² Muvakkatın tam metni için bkz: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/3616.pdf> , E.T. 26.04.2025.

ikamet iznine bağı olacağına ilişkin düzenlemeye yer verilmiştir. Mülga Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun döneminde ise ikamet izni statüsüne bir veya birden fazla kişinin dahil edilerek tekil veya ortak ikamet izni kavramına ilişkin düzenleme getirilmiştir. YİSHK 9.maddesinin 3. fıkrası uyarınca, bazı şartların varlığı halinde ikamet izni sahibi kişinin eşi ve reşit olmayan çocuğuna da ikamet izni verilebileceği hükme bağlanmıştır. İlgili Kanun hükmünde Muvakkat Kanun döneminde olduğu gibi iş sahibi yabancılar düzenlemenin dışında tutulmuştur. Ancak, geri kalan aile üyelerine müşterek ikamet izni düzenlenmesinin önü açılmıştır.

YUKK’nın yürürlüğe girmesi ile birlikte Avrupa Birliği’nde öngörülen uygulamalara paralel olarak yabancıların ülkede kalış nedenleri esas alınarak altı farklı ikamet izni türünün belirlenmesi yoluna gidilmiştir. YUKK’nın 30. maddesi uyarınca; yabancı Türkiye’de kalış amacına uygun olarak kısa dönem, aile, öğrenci, uzun dönem, insani ve insan ticareti mağduru ikamet izni çeşitlerinden bir tanesine başvuruda bulunma hakkına sahip olacaktır. YUKK ile getirilen bir diğer yeni düzenleme ise Kanunun 29. maddesinde yer almakta olup ilgili kanun hükmü uyarınca ikamet izinleri arasında geçiş yapma imkanına sahip olma imkanı söz konusu olacaktır.

YUKK’da düzenlenen ikamet izni çeşitlerinden aile ikamet izni, uygulama açısından büyük önem taşımaktadır. Aile ikamet izni uygulaması, daha önce bahsedilen Avrupa Birliği müktesabatında öngörülen “*aile birleşimi*” (*family reunification/ regroupement familial*) temeline dayanmaktadır. Aile ikamet izni düzenlemesinin Avrupa Birliği müktesabatının yanı sıra Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi düzenlemeleri ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin kararları açısından da ayrı bir önemi vardır. Aile ikamet izni, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 8. maddesinde uygulama alanı bulan kişinin özel hayatına ve aile hayatına saygı duyulması hakkı ile de yakından ilişkilidir³⁰³. Nitekim, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları incelendiğinde; aile hayatına saygı duyulması hakkının AIHM tarafından mutlak bir hak olarak kabul edilmediği, devletlere aile birleşimi sağlanmasına ilişkin herhangi bir zorunluluk yüklenmediği görülmektedir³⁰⁴.

³⁰³ SARIÖZ BÜYÜKALP, s.1306.

³⁰⁴ ELÇİN, D.: “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Danıştay Kararları Işığında Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda Aile İkamet İzni”, Milletlerarası Özel Hukukta Güncel Meseleler Sempozyumu, Ankara 2019, s.60.

II. Aile İkamet İzninin Kazanılma Şartları ve Aile İkamet İzninin Sujeleri

Aile ikamet izni, yabancının ülke içerisinde ikamet eden aile bireyi ile bir arada yaşamasına imkan sağlamak amacıyla düzenlenen ikamet izni türüdür. Bu nedenle, aile ikamet iznine ilişkin kanunda düzenlenen ve yabancının yerine getirmesi gereken şartlar diğer ikamet izni çeşitlerine kıyasla farklılık göstermektedir. Diğer ikamet izinlerinde yabancıya bireysel olarak ikamet izni hakkı tanınırken, aile ikamet izni için durum biraz daha farklıdır. Aile ikamet izninde, Türk vatandaşı veya ülkede hukuka uygun olarak en az bir yıldır Kanunda düzenlenen ikamet izni türlerinden birisi ile kalan bir yabancı ve bu kişi ile bağlantılı olarak aynı ülkede ikamet etme iradesinde olan bir aile üyesi (yabancı) bulunmaktadır. Aile üyesi kavramının kimleri kapsayacağı YUKK 3/1-a maddesinde: *“Aile üyeleri: Başvuru sahibinin veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişinin eşini, ergin olmayan çocuğu ile bağımlı ergin çocuğunu ifade eder.”* şeklindedir. Aynı maddenin devamında f bendinde: *“Destekleyici: Aile birliği amacıyla Türkiye’ye gelecek yabancılarının masraflarını üstlenen ve ikamet izni talebinde bulunanlar tarafından başvuruya dayanak gösterilen Türk vatandaşını veya Türkiye’de yasal olarak bulunan yabancıyı ifade eder”* düzenlemesine yer verilerek aile ikamet izni başvurularında ülkede ikamet eden ve başvurunun dayanağını oluşturan kişinin *“destekleyici”* terimi ile adlandırıldığı görülmektedir.

Aile ikamet iznine ilişkin Türk hukukunda aranan şartlar incelendiğinde kanun koyucunun ikamet izni açısından bir destekleyicinin varlığı ile destekleyicinin bazı şartlara haiz olmasını aradığı görülmektedir. Yine kanun koyucu, destekleyicinin sağlaması gereken şartların yanı sıra aile ikamet izninden yararlanacak yabancının da yerine getirmesi gereken bazı şartları düzenlemiştir.

A. Aile İkamet İzninin Sujeleri ve Sujelerde Aranan Şartlar

1. Destekleyici Olabilecek Kişiler

Türkiye’de aile ikamet izni başvurusu yapılırken, başvuru yapan yabancının, ülkede hukuka uygun olarak ikamet etmekte olan bir yakının olması gerekmektedir. YUKK 3/1-f maddesinde destekleyici tabiri tanımlanmış olup söz konusu hüküm uyarınca, aile birliği amacı

ile Türkiye'ye gelmek isteyen yabancının yaşam giderlerini üstlenen ve aile ikamet izni başvurusunda bulunan yabancının başvurusunun dayanağını oluşturan Türk vatandaşını ya da Türkiye'de yasal yollarla ikamet eden yabancı kişiyi belirtmektedir.

Destekleyicinin Türk vatandaşı olması halinde, Türk vatandaşı ile evlilik birliği içerisinde olan yabancı eş ve çocuklarının Türk vatandaşını destekleyici olarak göstermeleri mümkündür. Destekleyicinin, Türk vatandaşı olabileceği gibi yabancı da olabileceği kanunda öngörülmüştür. Destekleyicinin yabancı olduğu durumlar ele alındığında hangi yabancının destekleyici olabileceği konusunun açıklığa kavuşturulmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Destekleyici olabilecek yabancılar; mavi kart sahipleri, YUKK 34/1. maddesinde düzenlenen ikamet izinlerinden herhangi birine sahip olan yabancılar, mülteci veya ikincil koruma statüsündeki kişiler olarak belirlenmiştir. Burada öğrenci ikamet iznine sahip yabancılar açısından bir parantez açılması gerekmektedir. Öğrenci ikamet izni sahibi yabancının, eşi ve çocukları yönünden destekleyici olmasında herhangi bir hukuki engel söz konusu değildir. Ancak, kanunda düzenlenen uluslararası koruma türlerinden şartlı mülteciler aile ikamet izni açısından destekleyici olabilecek yabancılar arasında sayılmamıştır. Dolayısıyla, kanunda sayılan grupların kanunda aranan diğer koşulları yerine getirmeleri halinde aile ikamet izni için destekleyici olabileceklerini söylemek mümkün olacaktır³⁰⁵.

a) Destekleyicide Aranan Şartlar

YUKK'nın 35. maddesinin 1. fıkrasında destekleyicide aranan şartlar tahdidi olarak sayılmıştır. İlgili kanun hükmü uyarınca: *“(1) Aile ikamet izni taleplerinde, destekleyicide aşağıdaki şartlar aranır: a) Toplam geliri asgari ücretten az olmamak üzere, ailedeki fert başına asgari ücretin üçte birinden az olmayan aylık geliri bulunmak b) Ailenin nüfusuna göre, genel sağlık ve güvenlik standartlarına uygun barınma şartlarına sahip olmak ve tüm aile fertlerini kapsayan sağlık sigortası yaptırmış olmak c) Başvuru tarihi itibarıyla, beş yıl içinde aile düzenine karşı suçlardan herhangi birinden hüküm giymemiş olduğunu adli sicil kaydıyla belgelemek ç) Türkiye’de en az bir yıldır ikamet izniyle kalıyor olmak d) Adres kayıt sisteminde kaydı bulunmak”* destekleyicinin yerine getirmesi gereken şartlar olarak düzenlenmiştir. Ancak, aynı maddenin devamında düzenlenen 4. fıkrasında Türkiye’de bulunan mülteciler ve ikincil

³⁰⁵ ARSLAN, Ş.: Türk Hukukunda Aile Birleşimi, International Conference on Management and Social Sciences, Proceeding Book, İstanbul, 2018, s. 379.

koruma statüsüne sahip yabancılar için söz konusu şartların aranmayabileceği düzenlemesine yer verilmiştir.

(1) Yeterli Gelire Sahip Olmak

YUKK'nın 35. maddesinin 1. fıkrasının (a) bendine göre; destekleyici olacak kişide aranan ilk şart, toplam gelirinin asgari ücretten az olmamak kaydıyla, aile üyelerinin her biri için aylık gelirinin asgari ücretin üçte birinden daha az olmaması gerektiğidir. Yönetmeliğin *“Aile İkamet İzninin Verilmesinde Destekleyicinin Gelir Standardı”* başlıklı 31. maddesinde ise destekleyicinin aylık toplam gelirinin hesaplanmasında Yönetmeliğin 40/5-b hükmüne atıf yapılmıştır. İlgili hüküm uyarınca: *“Yabancı, toplamda asgari ücretten az olmamak üzere kendisi dahil her bir aile üyesi için asgari ücretin üçte biri kadar gideri karşılayabilecek maddi güce sahip olmalıdır.”* Buna göre, aile bireylerinin sayısı arttıkça elde edilmesi gereken aylık gelirin miktarının da artacağını söylemek mümkün olacaktır.

Kanunda açıkça aylık gelirden söz edildiği için, destekleyicinin Türkiye'deki malvarlığının aylık gelir hesaplamasına dahil edilmeyeceği kabul edilir. Ancak, eğer ki destekleyici aylık kira gelirine sahipse bu durumda hesaplamaya bu gelir kalemi de dahil edilecektir. Yeterli gelire sahip olma şartının aranmasındaki en önemli etken ev sahibi ülkenin sosyal yardım hizmetine yük olunmasını engellemek ve ülkenin kamu düzeninin bozulmasına sebep olacak durumların önüne geçilmek istenmesidir³⁰⁶.

Karşılaştırmalı hukuk açısından konu ele alındığında görülecektir ki aile ikamet izni uygulamasının uygulandığı hemen hemen her ülkede asgari bir gelir şartı öngörülmektedir. Nitekim, Aile Birleşimi Direktifi'nin 7. maddesinde devletlerin sponsorun sabit ve düzenli bir gelirinin olması aile birleşimi uygulamaları açısından gerekli bir koşul olarak öngörülmektedir. Örnek vermek gerekirse; Belçika ve İsveç hariç olmak üzere, tüm üye ülkeler başvuranın ve ailesinin kamu fonlarına başvurmadan kendilerini geçindirebilmelerini şart olarak öngörmektedir. Kıbrıs, Finlandiya, Almanya, İspanya ve Birleşik Krallık mevzuatında hangi gelir düzeyinin gerekli olduğuna yer verilmemektedir. Bahsi geçen ülkelerdeki uygulamalar, her başvuru üzerinde değerlendirme yapılarak bireysel ihtiyaçların karşılanabilir olması şartı aranmaktadır. Ancak, diğer üye ülkelerdeki uygulamalar incelendiğinde minimum asgari gelir

³⁰⁶ ARSLAN (Aile Birleşimi), s.380.

seviyesinin öngörüldüğü iki grup uygulamanın var olduğunu söylemek mümkün olacaktır. Örneğin; Fransa, Yunanistan, Macaristan gibi üye ülkelerce belirlenmiş olan minimum asgari gelir şartında ülkede uygulanan asgari ücret baz alınırken; Avusturya, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, İtalya gibi ülkelerdeki uygulama ise minimum gelir düzeyinin sosyal güvenlik yardımlarına benzer bir oranda belirlendiği görülmektedir. En yüksek gelir seviyesini gerektiren üye ülke ise Hollanda'dır. Hollanda'daki uygulama, sponsorun yaşından bağımsız olarak yirmi üç yaş ve üzeri bir çalışan için öngörülen yasal asgari ücretin %120 katı bir asgari gelir öngörülmektedir, bu oran 23 yaşından küçükler için farklılık göstermektedir³⁰⁷.

Aile ikamet izni uygulamalarında öngörülen asgari gelir şartı yargı kararlarına da konu olmuştur. Konu ilk olarak 2010 yılında ABAD'ın önüne *Chakroun Davası*³⁰⁸ ile gündem olmuştur. Somut olayda; *Bay Chakroun* 21 Aralık 1970 tarihinden itibaren Hollanda'da ikamet eden Fas vatandaşı olan bir yabancısıdır ve 12 Temmuz 2005 tarihinden itibaren işsizlik yardımı almaktadır. *Bay Chakroun'a* sunulan işsizlik yardımı, koşullar değişmediği takdirde 12 Temmuz 2010 tarihine kadar devam edecektir. *Bayan Chakroun* ise *Bay Chakroun'un* 31 Temmuz 1972'den beri evli olduğu yine Fas uyruklu eşidir. *Bayan Chakroun* eşi ile birlikte yaşayabilmek adına 10 Mart 2006 tarihinde Fas'taki Hollanda Büyükelçiliğine başvuruda bulunmuştur. 17 Temmuz 2006 tarihli karar ile *Bayan Chakroun'un* bu başvurusu eşinin yeterli gelire sahip olmadığı gerekçesi ile reddedilmiştir. Başvurunun reddi işlemine karşı itiraz yoluna başvurulması üzerine, söz konusu karar Yerel Mahkemenin üye devletlerin özel yardımları aylık gelir hesabına katıp katmaması gerektiği sorusunun cevaplanması ve konunun Avrupa Birliği hukuku açısından değerlendirilmesi için ABAD'a yönlendirilir. ABAD tarafından yapılan değerlendirme neticesinde; özel durumdaki kişilere sunulan devlet yardımlarının yabancıların aile birleşimi hakkından mahrum kalmalarına sebebiyet vermeyecek şekilde değerlendirilmesi gerektiği yönünde karar tesis edilmiştir.

(2) Genel Sağlık ve Güvenlik Standartlarına Uygun Barınma Şartlarına Sahip Olmak

YUKK 35. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendine göre, destekleyicinin, kendisi ve aile üyeleri için genel sağlık ve güvenlik standartlarına uygun barınma imkanlarına sahip olması

³⁰⁷ GROENENDIJK/ FERNHOUT/ VAN DAM/ VAN OERS/ STRIK, s.25.

³⁰⁸ Rhimou Chakroun v Minister van Buitenlandse Zaken, Judgment Of The Court (Second Chamber), In Case C-578/08 of 4 March 2010, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:62008CJ0578>, E.T. 28.04.2025.

zorunludur. Ancak, genel sağlık ve güvenlik standartlarının neler olduğuna dair herhangi bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Barınma olanağı şartına yönelik olarak Yönetmelik 22/7. maddesinde: “*Genel sağlık ve güvenlik standartlarına uygun barınma şartlarının tespitinde yabancının beyanı esastır. Gerektiğinde adres kayıt sisteminden veya yerinden araştırma yapılır.*” hükmü yer almaktadır. Dolayısıyla, genel sağlık ve güvenlik standartlarının tespitinde beyan esas alınmış olmakla beraber idareye yerinde inceleme yapma yetkisi verildiğini söylemek de mümkün olacaktır. Kanun hükmünde “*araştırma*” kelimesinde yer verilmiş olup buradan idarenin ikamet izni başvurusunda destekleyiciden geçerli bir kira sözleşmesi veya ikamet edilen konutun maliki olunması durumunda tapu sureti isteme yetkisi olacağını da belirtmek gerekir. Kanunda genel sağlık ve güvenlik standartlarına uygun barınma koşullarının aranmasındaki en önemli neden, kamu düzeninin korunmak istenmesidir³⁰⁹.

Karşılaştırmalı hukuktaki uygulamalar incelendiğinde; Avrupa Birliği yesi devletlerin aile birleşimi hakkı tanınırken barınmaya ilişkin şartlar öngördüğünü söylemek mümkündür. Örneğin, Birleşik Krallık’taki uygulamada evin oda sayısı göz önünde bulundurulurken, Macaristan’da evin metrekaresi dikkate alınmaktadır. Nitekim İrlanda, Slovenya ve Hollanda’da barınmaya ilişkin herhangi bir gereklilik öngörülmemektedir. Kıbrıs ve Finlandiya’da evin niteliğine ilişkin bir gereklilik öngörülmediği halde yeterli gelire sahip olma kriterinin arasında konut ihtiyacının karşılanması konusu da hesaba katılmaktadır. Fransa’da ise konut koşullarının yerine getirilmesini kontrol etme yetkisi 2003 yılında Belediyelere devredilmiřtir³¹⁰.

(3) Tüm Aile yelerini Kapsayan Sağlık Sigortası Yaptırmış Olmak

YUKK 35. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendinde öngörülen bir diğer şart ise aile ikamet izni başvurusunda bulunulurken destekleyicinin, aile bireylerinin tamamını içeren geçerli bir sağlık sigortası yaptırmış olması gerekliliğidir. Burada önemli olan geçerli sağlık sigortasından kastedilenin ne olduğudur. Yönetmeliğin 22. maddesinin 13.,14. ve 15. fıkralarında bu konuya ilişkin esaslar düzenlenmiştir. Buna göre: “...(13) Yabancılardan, talep ettikleri ikamet izni suresini kapsayan geçerli sağlık sigortasına sahip olmaları şartı aranır. Türkiye’de genel sağlık sigortası kapsamında olanların geçerli sağlık sigortası olduğu kabul edilir. Geçerli sağlık

³⁰⁹ ASAR, s.118.

³¹⁰ GROENENDIJK/ FERNHOUT/ VAN DAM/ VAN OERS/ STRIK, s.25.

sigortası için sunulan poliçelerde ilgili kurumların düzenlemelerinde yer alan hususlar ve ibareler aranır. Yurt içinden yapılan başvurularda, yabancı şirketler tarafından yapılan özel sağlık sigortaları, Türkiye’de akdettirilmeleri kaydıyla kabul edilir. İkili sosyal güvenlik anlaşmaları kapsamında Türkiye’de sağlık hizmetlerinden yararlanabilen kişilerde, bu durumu belgelemeleri halinde özel ya da kamu sağlık sigortası şartı aranmaz. (14) Genel sağlık sigortası kapsamında olmayan veya Sosyal Güvenlik Kurumuna başvuruda bulunmayanlardan, bir yıl ve üzeri ikamet izni taleplerinde, yılsonunda yenilenmek kaydıyla bir yıl süreli özel sağlık sigortası aranır. (15) Hazine Müsteşarlığınca, özel sağlık sigortasının yapılmasının mümkün olmadığı bildirildiği durumlarda sağlık sigortası koşulu aranmaksızın ikamet izni başvuruları kabul edilir...” Dolayısıyla, kural olarak aile ikamet iznine başvuran tüm aile bireylerinin ikamet süresini kapsayacak şekilde sağlık sigortasının destekleyici tarafından yapılmış olması gerekir. 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu³¹¹ uyarınca genel sağlık sigortası kapsamında sayılanların sağlık sigortası şartını yerine getirdikleri kabul edilmektedir. Yurtiçinde yapılan başvurularda ise özel sağlık sigortalarının Türkiye’de akdedilmesi şartıyla geçerli sağlık sigortası zorunluluğunun yerine getirildiği kabul edilecektir. Bir diğer önemli husus ise Türkiye’nin taraf olduğu milletlerarası anlaşmalar gereği, sağlık hizmetlerine erişim yetkisine sahip olduğunu belgeleyen kişilerin ayrıca sağlık sigortası yaptırmaları zorunlu değildir. Kanunda yer alan düzenlemeden de açıkça anlaşılacağı üzere genel sağlık sigortası kapsamında yer almayan veya Sosyal Güvenlik Kurumu’na başvuruda bulunmayanların bir yıl ve daha uzun süreli ikamet izni başvurularında ise yıl sonunda yenilenmesi şartıyla bir yıl süreli özel sağlık sigortası yaptırmaları gerekecektir. Son olarak, Hazine Müsteşarlığı tarafından özel sağlık sigortası yapılmasının mümkün olmadığı bildirildiği takdirde bu şart aranmaksızın ikamet izni başvuruları değerlendirilecektir.

Karşılaştırmalı hukukta yer alan düzenlemeler incelendiğinde; Aile Birleşimi Direktifi’nin 7. maddesinde aile birleşimi hakkında yararlanacak kişiler ile aile birleşimi hakkında yararlanması talep edilen tüm aile bireylerinin mümkün olabilecek risklerin tamamını kapsayan sağlık sigortası yaptırmaları gerektiği belirtilmiştir. Direktif’e bağlı olarak iç mevzuatında değişikliğe giden Almanya, Avusturya, Romanya ve Bulgaristan’da aile birleşiminden yararlanacak yabancılar ve aile bireylerinden geçerli sağlık sigortası yaptırmaları

³¹¹ Resmî Gazete T. 16.06.2006, S. 26200.

şartı aranmaktadır. Diğer üye ülkelerden Finlandiya’da ise geçerli sağlık sigortası yaptırılması aile birleşimi hakkından yararlanmak için bir ön şart olarak düzenlenmemiştir³¹².

(4) Son Beş Yıl İçinde Aile Düzenine Karşı Suçların Herhangi Birinden Hüküm Giymemiş Olmak

Destekleyicinin, aile ikamet izni başvurusunda bulunulan tarihten geriye dönük son beş yıl içerisinde aile düzenine karşı suçlardan hüküm giymemiş olması şartı YUKK 35. maddesinin 1. fıkrasının (c) bendinde düzenlenmiştir. Bu durumun ispatı için aile ikamet izni başvurusunda bulunan destekleyicinin adli sicil kaydı belgesini idareye ibraz etmesi talep edilecektir. Diğer ikamet izni çeşitlerinde adli sicil kaydının istenmesi konusunda idareye takdir yetkisi sunulmuşken aile ikamet izni açısından durumun farklı olduğunu söylemek mümkün olacaktır. Aile ikamet izni başvurularında adli sicil kaydının idareye ibraz edilmesi zorunlu bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada netleştirilmesi gereken iki husus bulunmaktadır. Bunlardan ilki destekleyicinin yabancı olması durumunda adli sicil kaydının hangi ülkeden alınacağı hususudur. İkincisi ile aile düzenine karşı suçlardan kastedilen suçların tespitinde hangi ülkenin mevzuatının esas alınacağıdır.

Adli sicil kaydı, 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu³¹³ uyarınca kesinleşmiş ceza ve güvenlik tedbirlerine mahkumiyete yönelik bilgiler olarak tanımlanmaktadır. Adli sicil kaydına ilişkin bilgileri her ülke kendisi tutmaktadır. Aile ikamet izni başvurusunda hangi ülkenin adli sicil kaydına ilişkin belgenin ibraz edileceğine dair mevzuatta açık bir hüküm yer almamaktadır. Ancak, YUKK 32/1. maddesinin (ç) bendinde yer alan “*istenilmesi hâlinde, vatandaşı olduğu veya yasal olarak ikamet ettiği ülkenin yetkili makamları tarafından düzenlenmiş adli sicil kaydını gösteren belgeyi sunmak*” hükmünün kıyasen uygulanacağını kabul etmek gerekir. Söz konusu hüküm uyarınca, destekleyicinin vatandaşı olduğu ya da yasal ikametinin bulunduğu ülkedeki adli sicil kaydını ibraz etmesinin zorunlu olduğunu söylemek mümkündür. Ancak, burada kötü niyetli uygulamaların önüne geçilmesi adına destekleyicinin hem vatandaşı olduğu ülkenin hem de yasal olarak ikamet ettiği ülkenin adli sicil kaydına ilişkin belgeyi ibraz etmesi gerektiği düşünülmektedir.

³¹² Detaylı bilgi için bkz. European Union Immigration Portal, https://immigration-portal.ec.europa.eu/index_en, E.T. 28.04.2025.

³¹³ Resmî Gazete T. 01.06.2005, S. 25832.

Bir diğ er üzerinde durulması gereken husus ise kanunda düzenlenen “*aile düzenine karşı suçlar*” açısından hangi ülkenin mevzuatının dikkate alınacağı konusudur. Doktrinde genel olarak benimsenen görüş, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nda düzenlenen “*aile düzenine karşı suçlar*”³¹⁴ göz önüne alınarak bu düzenlemenin getirildiği yönündedir³¹⁵. Ancak, aile ikamet iznine ilişkin düzenlemelerin amacı göz önünde bulundurulduğ unda destekleyicinin hem vatandaşı olduğu hem de TCK kapsamında düzenlenen aile düzenine karşı suçlardan hüküm giymemiş olması gerektiği düşünülmektedir.

Aile ikamet izni başvurularında adli sicil kaydının ibraz edilmesine ilişkin şart Danıştay kararlarına da konu edilmiştir. Danıştay 10. Dairesi’nin 2020 tarihli kararına³¹⁶ konu edilen

³¹⁴ 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu’nun “*Aile Düzenine Karşı Suçlar*” başlıklı Sekizinci Bölümünde düzenlenen hükümler şu şekildedir:

“*Birden çok evlilik, hileli evlenme, dinsel tören*

Madde 230- (1) Evli olmasına rağmen, başkasıyla evlenme işlemi yaptıran kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (2) Kendisi evli olmamakla birlikte, evli olduğunu bildiği bir kimse ile evlilik işlemi yaptıran kişi de yukarıdaki fıkra hükmüne göre cezalandırılır. (3) Gerçek kimliğini saklamak suretiyle bir başkasıyla evlenme işlemi yaptıran kişi, üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (4) Yukarıdaki fıkralarda tanımlanan suçlardan dolayı zamanaşımı, evlenmenin iptali kararının kesinleştiği tarihten itibaren işlemeye başlar. (5) Aralarında evlenme olmaksızın, evlenmenin dinsel törenini yaptıranlar hakkında iki aydan altı aya kadar hapis cezası verilir. Ancak, medeni nikah yapıldığında kamu davası ve hükmedilen ceza bütün sonuçlarıyla ortadan kalkar. (6) Evlenme akdinin kanuna göre yapılmış olduğunu gösteren belgeyi görmeden bir evlenme için dinsel tören yapan kimse hakkında iki aydan altı aya kadar hapis cezası verilir.

Çocuğun soybağını değiştirme

Madde 231- (1) Bir çocuğun soybağını değiştiren veya gizleyen kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (2) Özen yükümlülüğüne aykırı davranarak, sağlık kurumundaki bir çocuğun başka bir çocukla karışmasına neden olan kişi, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Kötü muamele

Madde 232- (1) Aynı konutta birlikte yaşadığı kişilerden birine karşı kötü muamelede bulunan kimse, iki aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (2) İdaresi altında bulunan veya büyütmek, okutmak, bakmak, muhafaza etmek veya bir meslek veya sanat öğretmekle yükümlü olduğu kişi üzerinde, sahibi bulunduğu terbiye hakkından doğan disiplin yetkisini kötüye kullanan kişiye, bir yıla kadar hapis cezası verilir.

Aile hukukundan kaynaklanan yükümlülüğün ihlali

Madde 233- (1) Aile hukukundan doğan bakım, eğitim veya destek olma yükümlülüğünü yerine getirmeyen kişi, şikâyet üzerine, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (2) Hamile olduğunu bildiği eşini veya sürekli birlikte yaşadığı ve kendisinden gebe kalmış bulunduğunu bildiği evli olmayan bir kadını çaresiz durumda terk eden kimseye, üç aydan bir yıla kadar hapis cezası verilir. (3) Velayet hakları kaldırılmış olsa daitiyadi sarhoşluk, uyuşturucu veya uyarıcı maddelerin kullanılması ya da onur kırıcı tavır ve hareketlerin sonucu maddi ve manevi özen noksanlığı nedeniyle çocuklarının ahlak, güvenlik ve sağlığını ağır şekilde tehlikeye sokan ana veya baba, üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Çocuğun kaçırılması ve alıkonulması

Madde 234- (1) Velayet yetkisi elinden alınmış olan ana veya babanın ya da üçüncü derece dahil kan hısmının, onaltı yaşını bitirmemiş bir çocuğu veli, vasi veya bakım ve gözetimi altında bulunan kimsenin yanından cebir veya tehdit kullanmaksızın kaçırması veya alıkoyması halinde, üç aydan bir yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. (2) Fiil cebir veya tehdit kullanılarak işlenmiş ya da çocuk henüz oniki yaşını bitirmemiş ise ceza bir katı oranında artırılır. (3) Kanunî temsilcisinin bilgisi veya rızası dışında evi terk eden çocuğu, rızasıyla da olsa, ailesini veya yetkili makamları durumdan haberdar etmeksizin yanında tutan kişi, şikâyet üzerine, üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”

³¹⁵ POYRAZ, M. A.: Türk Hukukunda Yabancıların İkameti, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2015, s.174.

³¹⁶ Danıştay 10. Dairesi Başkanlığı, E. 2016/15370, K. 2020/5398, T. 25.11.2020.

somut olayda; davacı tarafından aile ikamet izninin uzatılması talebiyle yapılan başvuru, destekleyici sıfatıyla gösterilen Tacikistan uyruklu eşine ait adli sicil kaydının süresi içerisinde ibraz edilmemesi gerekçesiyle idare tarafından reddedilmiştir. İdarenin ret kararına karşı açılan davada, davacı, adli sicil kaydına ilişkin belgenin süresi içerisinde ibraz edilmediğini dava dilekçesinde ikrar etmiştir. İdare mahkemesi tarafından davalı idarenin aile ikamet izninin uzatılmasına ilişkin başvurunun reddi işleminin iptaline karar verilmiştir. İdare Mahkemesi kararına karşı yapılan başvuru neticesinde, Danıştay 10. Dairesi vermiş olduğu kararın gerekçesinde; 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 35. maddesi uyarınca, aile ikamet izni başvurusunda destekleyici konumundaki kişinin, başvuru tarihinden itibaren son beş yıl içerisinde aile düzenine karşı işlenmiş bir suçtan mahkumiyetinin bulunmadığını adli sicil kaydıyla belgelemesinin zorunlu olduğunu ifade etmiştir. Danıştay 10. Dairesi tarafından bu düzenlemenin aile ikamet izninin verilebilmesi ya da süresinin uzatılabilmesi için aranan temel koşullardan biri olduğu, dolayısıyla idareye takdir yetkisi tanınmadığı belirtilmiştir. Söz konusu kararda, ayrıca adli sicil kaydına ilişkin yükümlülüğün yerine getirilmediği durumlarda, idarenin destekleyicinin gerekli şartları sağladığını varsayarak olumlu yönde işlem tesis etmesinin hukuken mümkün olmadığı; bu gibi durumlarda başvurunun reddine ilişkin işlemin, aynı Kanunun 36. maddesi uyarınca idareye tanınan bağlı yetki kapsamında değerlendirileceği de belirtilmiştir. Danıştay 10. Dairesi, bu gerekçelerle idare tarafından tesis edilen ret işlemini hukuka uygun bulmuş; İdare Mahkemesi tarafından verilen iptal kararında hukuki isabet bulunmadığı sonucuna ulaşarak İdare Mahkemesince verilen kararın bozulmasına karar verilmiştir.

Karşılaştırmalı hukuk kapsamında yapılan incelemeler, aile ikamet izni başvurusu yapan kişilerin suç geçmişlerinin araştırılmasının, ilgili mevzuatlarda yer alan bir uygulama olduğunu ve bu prosedürün neredeyse tüm ülkelerde benzer şekilde gerçekleştirildiğini göstermektedir. Örneğin Yeni Zelanda Göç Kanunu’nun³¹⁷ 52.maddesinde Türk Hukukuna benzer şekilde başvurunun adli sicil kaydını ibraz etmesinin talep edilebileceği hükme bağlanmıştır. Avrupa Birliği ülkeleri açısından ilgili şart incelendiğinde ise Aile Birleşimi Direktifi’nin 6. maddesinde; üye devletlerin kamu düzenini gerekçe göstererek aile birleşimi başvurularının reddine karar verilebileceği belirtilmiştir. Dolayısıyla, üye devletler suç geçmişi olan yabancıların aile birleşimi başvurularını kamu düzenine tehdit oluşturacağı gerekçesi ile reddedebilecektir.

³¹⁷ Yeni Zelanda Göç Kanunu’nun tam metni için bkz.: <https://www.legislation.govt.nz/act/public/2009/0051/latest/DLM1440656.html>, E.T. 28.04.2025.

(5) Türkiye’de En Az Bir Yıldır İkamet İzniyle Kalıyor Olmak

YUKK 35. maddesinin 1. fıkrasının (ç) bendine göre, destekleyici kişinin, aile ikamet izni başvurusunda bulunduğu tarihte, Türkiye’de en az bir yıldır Kanun’da belirtilen ikamet izni türlerinden biriyle ikamet ediyor olması gerekmektedir. Aile ikamet izni başvurularında, destekleyicinin Türkiye’de en az bir yıl süreyle ikamet etme şartı, Kanun ile düzenlenmiştir. Ancak, bu sürenin kesintisiz olması gerektiğine dair mevzuatta herhangi bir açık hüküm bulunmamaktadır. Nitekim, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin 21. maddesinin 11. fıkrasında: “ *Son bir yıl içinde toplamda yüz yirmi günden fazla süreyle yurt dışında kalmaları nedeniyle kısa dönem ikamet izinleri; son bir yılda yüz seksen günden fazla yurt dışında kalmaları nedeniyle aile ikamet izinleri; kesintisiz bir yıldan fazla Türkiye dışında kalmaları nedeniyle uzun dönem ikamet izinleri iptal edilen yabancılardan bu izinlerini tekrar almak üzere yapacakları başvuruda yeni bir gerekçe sunmaları istenmez.* ” hükmü yer almaktadır. Dolayısıyla, Yönetmeliğin 21. ve 33. maddeleri birlikte değerlendirildiğinde; aile ikamet izni başvuruları açısından destekleyicinin zorunlu kamu hizmeti, görev, eğitim veya sağlık nedenleri haricinde son bir yıl içinde toplamda yüz seksen günden fazla yurt dışında kalmaması şartı aranmaktadır. Sonuç olarak, aile ikamet izni başvurularında, destekleyicinin Türkiye’deki ikamet süresi boyunca kesintili ikamet ile bir yılını tamamlaması mümkün olmakla birlikte, yurt dışında geçirilen sürelerin mevzuatta belirtilen istisnalar dışında toplamda yüz seksen günü aşmaması gerekmektedir. Aynı Kanunun 35/2. maddesinde ise bilimsel araştırma amacıyla Türkiye’ye gelen yabancılar ile Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun 28. maddesinde sayılanlar ve Türk vatandaşları ile evli olanlar için bu şartın aranmayacağını hükme bağlamıştır. Dolayısıyla, mavi kart sahibi kişiler ile Türk vatandaşı kişilerin destekleyici olduğu başvurular açısından en az bir yıldır Türkiye’de kalıyor olma şartının aranmayacağını söylemek mümkün olacaktır. Kanunda böyle bir süre şartının öngörülmesindeki neden, ülkeye gelen yabancıların ülkeye tam anlamıyla entegrasyonunun sağlanmış olmasıdır. Destekleyici, kendisine bağlı olarak ikamet izni başvurusunda bulunacak aile bireylerinden önce ülkeye giriş yaparak entegre olduğu topluma ilişkin bilgi ve deneyimlerini aile bireylerine aktararak onların da entegrasyonunu hızlandıracaktır.

Karşılaştırmalı hukukta yer alan düzenlemeler incelendiğinde, Avrupa ülkeleri açısından Türkiye ile benzer uygulamaların yer aldığı görülmektedir. Örneğin, Danimarka’da aile birleşimi hakkından yararlanmak isteyen sponsorun üç yıl süresince hukuki olarak

Danimarka’da ikamet ediyor olması şartı aranmaktadır. Portekiz’de ise bu süre bir yıl olarak belirlenmiştir³¹⁸.

(6) Adres Kayıt Sistemine Kayıtlı Olmak

Devletlerin ülke sınırlarından giriş yapacak yabancıları belirlemesi konusuna benzer hassasiyetleri hali hazırda ülkeye giriş yapmış olan yabancılar için de geçerlidir. Devletlerin ülkeye giriş yapan yabancıları takip etmeksizin tamamen gözetimsiz bırakması, kamu düzeni ve güvenliği bakımından tehdit oluşturabileceği için ülkesinde ikamet eden yabancıları kontrol etme mekanizması geliştirmeleri olağandır. Bu sayede, yabancıların ülkeye giriş yaptıktan sonraki faaliyetlerinin gözetim altında tutulması sağlanabilecektir. Aile ikamet izni başvurusunda bulunulurken destekleyiciden adres bilgilerini ibraz etmesini istemek de bu amaca hizmet eden bir uygulamadır.

YUKK 35. maddesinin 1. fıkrasının (d) bendinde düzenlenen hüküm uyarınca; destekleyicinin adres kayıt sistemine kayıtlı olan bir adresinin bulunması şartı öngörülmektedir. 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu’nun³¹⁹ 49/2. maddesi: “...*Ulusal adres veri tabanı Genel Müdürlükte tutulur. Genel Müdürlük, ulusal adres veri tabanındaki yerleşim yeri adresi bilgilerini nüfus kütüklerindeki kişi kayıtları ile ilişkilendirerek elektronik ortamda, yedekleme sistemleri ile birlikte güncel olarak tutar...*” hükmünü amirdir. Dolayısıyla, destekleyicinin aile ikamet izni başvurusu esnasında adres kayıt sisteminde kayıtlı adresi işlemlerde esas alınacaktır. Yönetmeliğin 22. maddesinin 2. fıkrasında destekleyicinin yanı sıra aile ikamet izni başvurusu olumlu sonuçlanan aile bireyinin de ülkeye giriş yaptıktan sonraki yirmi iş günü içerisinde adres kayıt sistemine adresini kaydettirmesini zorunlu kılmıştır.

(7) On Sekiz Yaşını Doldurmuş Olmak

Devletlerin aile ikamet izni başvurularında asgari bir yaş sınırı şartı aramaları mümkündür. Aranacak asgari yaş sınırı ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Her ülkede yasal bir evliliğin mevcut olabilmesi için öngörülen yaş sınırı ülkenin iç mevzuatında belirlenmektedir. Böyle bir sınırlamanın getirilmesinin altında yatan nedenlerden birisi kişilerin

³¹⁸ GROENENDIJK/ FERNHOUT/ VAN DAM/ VAN OERS/ STRIK, s.23.

³¹⁹ Resmî Gazete T. 29.04.2006, S. 26153.

evliliğin mahiyetini algılayabilecek yaş ve olgunlukta olmalarının sağlanmaya çalışılmasıdır. Bir diğer neden ise zorlama evliliklerin önüne geçilmek istenmesidir³²⁰.

YUKK'nın 35. maddesinin 3. fıkrasının (ç) bendinde eşlerden her birisinin on sekiz yaşını doldurmuş olmasının gerektiği hüküm altına alınmıştır. Aranan on sekiz yaş şartı her ne kadar aile ikamet izninden yararlanacak yabancının yerine getirmesi gereken şartlar başlığı altında sayılmış olsa da "*eşlerden her biri*" ibaresine yer verilmiş olması yalnızca yabancı için değil aynı zamanda destekleyici için de yerine getirilmesi gereken bir şart olduğu anlaşılmaktadır.

Karşılaştırmalı hukukta yer alan düzenlemeler incelendiğinde, hemen hemen her ülkede aile birleşimi hakkında yararlanılabilmesi açısından asgari bir yaş sınırının öngörüldüğü görülmektedir. Avrupa Birliği Aile Birleşimi Direktifi'nin 4.maddesinin 5. fıkrasında asgari yaş sınırına ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir. Zorla evliliklerin önlenmesi, aile birleşiminden yararlanacak kişilerin uyum sürecinin hızlanmasını sağlayabilmek gibi amaçlarla öngörülen asgari yaş sınır her ülkenin kendi mevzuatına göre farklılık göstermektedir. Fakat, direktif uyarınca belirlenebilecek asgari yaş sınırı en fazla yirmi bir yaş olabilecektir³²¹.

b) Aile İkamet İzni Alabilecek Kişiler

Destekleyici ile bağlantılı olarak aile ikamet izni başvurusunda bulunabilecek kişilere ilişkin farklı hukuk sistemlerinde farklı düzenlemelere yer verilmiştir. Türk hukuk sistemi açısından Kanunda bu kişiler sınırlı olarak sayılmıştır. Buna göre, destekleyicinin yabancı eşi, kendisinin veya eşinin yabancı ergin olmayan veya bağımlı çocuğu aile ikamet izninden yararlanabilecek kişilerdir. Kanunda sayılan kişiler dışında herhangi birinin aile ikamet izni hakkında yararlanması mümkün değildir. Aile ikamet izninden yararlanabilecek aile üyeleri YUKK'nın 34. maddesinde tahdidi olarak sayılmıştır. YUKK 34. maddesinde sayılan kişiler, Kanunda belirlenen diğer şartlara da haiz olmaları durumunda bu haktan yararlanabileceklerdir.

³²⁰ WIESNROCK, A.: "The Right to Family Reunification of Third-Country Nationals Under EU Law – Is Directive 2003/86/EC in Compliance with the ECHR", Human Rights & International Legal Discourse, C.5, S.2, 2011, s.155.

³²¹ USLU, s.135.

(1) Destekleyicinin Yabancı Eşi

YUKK incelendiğinde “eş” kavramına ilişkin herhangi bir düzenlemeye yer verilmediği görülmüştür. Ancak, Türk Hukuk sisteminde genel kabul gören eş tanımı; iki farklı cinsiyetten insanın evlenmesi yoluyla birbirleri için kazandıkları sıfat olarak kabul edilmektedir. Bu kavram beraberinde birtakım tartışmaları da getirmektedir. Bunlardan ilki, eşcinsel evliliklerin akıbetinin ne olacağına ilişkindir. Ancak, Türk hukuk sisteminde kamu düzeni nedeniyle eşcinsel evlilikler geçerli kabul edilmemektedir. Dolayısıyla, YUKK kapsamında aile ikamet izni hakkının tanınması için iki farklı cinsiyetten kişinin evlilik birliği içerisinde olması gerektiği kabul edilmektedir. Bir diğer önemli husus ise, birden fazla eşin var olduğu durumlara ilişkindir. Kimi hukuk sisteminde çok eşlilik yasal kabul edilmektedir. Ancak, Türk hukuk sisteminde tek eşlilik geçerlidir ve kamu düzeninin korunması amacıyla yönelik olarak birden fazla eşin aile ikamet izni hakkından yararlanması mümkün görülmemektedir. Nitekim YUKK 34/2. maddesinde: “...*Vatandaşı olduğu ülkenin hukukuna göre birden fazla eş ile evlilik hâlinde, eşlerden yalnızca birine aile ikamet izni verilir. Ancak, diğer eşlerinden olan çocuklara da aile ikamet izni verilebilir...*” düzenlemesine yer verilerek bu soruna karşı çözüm sunulmuştur. Yönetmeliğin 30. maddesinin 3. fıkrasında ise kanun hükmü ile paralel olarak destekleyicinin birden fazla eşinin olduğu durumlarda eşlerden yalnızca birinin aile ikamet izni hakkından yararlanabileceği, ancak farklı eşlerden 18 yaşını doldurmamış çocukların hepsinin aile ikamet izni hakkından yararlanabileceği hükme bağlanmıştır³²².

Karşılaştırmalı hukuktaki uygulamalar incelendiğinde, aile birleşimi hakkından yararlanabilecek aile bireylerine ilişkin farklı yaklaşımların mevcut olduğunu söylemek mümkün olacaktır. Ancak, aile birleşimi uygulamalarında eşlerin bu haktan yararlanabilmesi hususu genel kabul gören bir yaklaşımdır. Nitekim Aile Birleşimi Direktifi’nin 4. maddesinde aile birleşimi hakkından yararlanabilecek kişiler açıkça belirlenmiştir. Bu çerçevede; kişinin eşi, kendisinin ya da eşinin, evlatlık dahil olmak üzere ergin olmayan çocukları ile velayeti kendisine veya eşine verilmiş olan bağımlı çocukları, aile birleşimi hakkından yararlanabilecek aile bireyleri arasında sayılmaktadır. Ancak, ülkelerin iç mevzuatlarında yer alan düzenlemeler birbirinden farklılık göstermektedir. Örneğin, Birleşik Krallık’ta sponsorun eşinin yanı sıra partneri de aile birleşimi hakkından yararlanabilmektedir, Kanada’daki uygulamada kişinin eşi, nişanlısı gibi partnerinin de aile birleşimi hakkından yararlanabilmesi mümkündür.

³²² MUTU, K.: Türk Hukukunda Aile İkamet İzni, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Antalya, 2023, s.175.

Amerika'daki uygulamada ise eyaletler arasında farklılık göstermekle birlikte genel uygulamanın kişinin yasal eşinin aile birleşimi hakkında yararlanabildiği görülmektedir³²³.

Karşılaştırmalı hukukta farklı uygulamalara yer verilen bir diğer husus ise çok eşlilik konusuna ilişkindir. Çok eşlilik, Batı ülkelerin mevzuatlarında kamu düzenine ve kadın haklarına aykırı görülerek yasaklanmıştır. Dolayısıyla, genel kabul edilen düzenlemeler çok eşli evliliklerde aile birleşimi hakkının eşlerden yalnızca bir tanesine tanınması yönündedir. Nitekim, Aile Birleşimi Direktifi'nin 4. maddesinin 4. fıkrasında da ülkeye giriş yapan yabancının birden fazla eşinin olması durumunda aile birleşimi hakkında yalnızca birisinin bu haktan yararlanabileceği düzenlenmiştir³²⁴. Nitekim, üye ülke mevzuatlarının çoğu da bu doğrultudadır. Almanya'daki uygulama ise çok istisnai durumlarda ikinci bir eşe aile birleşimi hakkının tanınabilecektir. Çalışmamızda daha önce de belirtildiği üzere, Türk Hukuku'nda çok eşliliğe ilişkin uygulama, Batılı ülkelerde genel kabul gören uygulamalarla benzerlik göstermektedir. Bu bağlamda, Türk hukuk sistemi açısından tek eşlilik ilkesi geçerli olup, birden fazla eşin varlığı durumunda yalnızca eşlerden birinin aile ikamet izni hakkında yararlanabileceği Kanunda açıkça düzenlenmiştir. Ancak, birden fazla eşin reşit olmayan çocukları arasında herhangi bir ayırım gözetilmeksizin, çocuklara aile ikamet izni hakkı tanınması mümkündür.

(2) Destekleyicinin Kendisinin veya Eşinin Ergin Olmayan Yabancı Çocuğu ile Destekleyicinin Kendisinin veya Eşinin Ergin Ancak Bağımlı Yaşayan Yabancı Çocuğu

YUKK'da yer alan düzenleme uyarınca, aile ikamet izni hakkında yararlanabilecek bir diğer grup ise destekleyicinin kendisinin veya yabancı eşinin ergin olmayan yabancı çocuğu ile destekleyicinin kendisinin veya yabancı eşinin ergin olduğu halde bağımlı yaşayan yabancı çocuğudur. Yönetmeliğin 30. maddesinin 2. fıkrasında evlat edinilen kişilerin de Kanunda sayılan şartların mevcudiyeti halinde aile ikamet izni hakkında yararlanabilecekleri düzenlenmiştir. Burada çocuğun reşit olup olmadığı hususunun hangi kriterlere göre belirleneceği sorunu karşımıza çıkmaktadır. YUKK'nın 3. maddesinin 1. fıkrasının (e) bendinde: “Çocuk: Henüz on sekiz yaşını doldurmamış ve ergin olmamış kişiyi ifade eder”

³²³ MORRIS/ LENARD/ HAUGEN, s.133.

³²⁴ GÖKÇE, s.69.

tanımlamasına yer verilmiştir. Bu durumda, kanunda yer alan reşit olmayan çocuktan anlaşılması gereken husus, çocuğun henüz 18 yaşını doldurmamış olduğu durumlara ilişkindir.

Açıklığa kavuşturulması gereken bir diğer husus ise aile ikamet izni alabileceği hükme bağlanmış olan ergin ancak bağımlı olan çocuğun hangi şartları ihdas etmesi gerektiği hususudur. Yönetmeliğin 30. maddesinin 5. fıkrası: “...On sekiz yaşını doldurduğu halde destekleyicinin veya eşinin bakmakla yükümlü olduğu yabancının belirlenmesinde, 31/5/2006 tarihli ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu hükümleri uygulanır.” şeklindedir. İlgili hüküm uyarınca; bakmakla yükümlü olunan kişinin tespiti, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu³²⁵ hükümleri dikkate alınarak belirlenecektir.

Çocukların aile ikamet izni başvurularında ortaya çıkan önemli bir başka husus ise ortak velayet durumudur. Bu konuya YUKK 34/3. maddesinde açıklık getirilmiştir. Söz konusu kanun hükmünde; çocukların aile ikamet izni başvurularında ortak velayet durumu söz konusu ise bu durumda yurt dışında bulunan ve ortak velayet hakkına sahip olan diğer ebeveynin de açık rızasının alınması gerekmektedir. Ancak, ilgili mevzuatta ortak velayet hakkına sahip ebeveynin yurt içinde bulunması halinde izlenecek usule ilişkin herhangi bir hükme yer verilmediği gibi, söz konusu ebeveynin rızasının alınmaması durumunda aile ikamet izni başvurusunun nasıl sonuçlandırılacağı hususu da açıkça düzenlenmemiştir.

c) Aile İkamet İzni Alabilecek Kişilerde Aranacak Şartlar

Kanunda ve Yönetmelikte aile ikamet izni muhatabı, yani aile ikamet izni almak üzere başvuruda bulunan kişide aranacak şartlar; Türkiye’ye girişinde izin verilmeyen yabancılardan olmamak, kanunda sayılan kişilerden olduğuna dair belge ve bilgi ibraz etmek, mevcut evliliğin yalnızca ikamet izni elde etmek amacıyla yapılmamış olması, eşlerin her birinin on sekiz yaşını doldurmuş bulunması ve başvuranın destekleyiciyle birlikte yaşadığını ya da birlikte yaşama iradesini taşıdığını belgeleyebilmesi gerekmektedir.

³²⁵ 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’nun 3. maddesinin 10. fıkrasında bakmakla yükümlü olan kişinin tanımı: “Bakmakla yükümlü olduğu kişi: 5 inci maddenin birinci fıkrasının (b) bendi ile 60 inci maddenin birinci fıkrasının (c) bendinin (1), (2) ve (7) numaralı alt bentleri ile yedinci ve sekizinci fıkralarının dışında kalan genel sağlık sigortalısının, sigortalı sayılmayan veya isteğe bağlı sigortalı olmayan, kendi sigortalılığı nedeniyle gelir veya aylık bağlanmamış olan” şeklinde yapılmıştır. Detaylı bilgi için bkz. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5510-20120101.pdf>, E.T. 03.05.2025.

(1) Türkiye'ye Girişine İzin Verilmeyen Yabancılardan Olmamak

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 35. maddesinde, aile ikamet izninden faydalanacak yabancının, Türkiye'ye girişine izin verilmeyen kişilerden olmaması gerektiği belirtilmiştir. Kişilerin Türkiye'ye girişinin yasaklanmasının nedeni kamu güvenliğine tehdit oluşturacak olmalarıdır. Çalışmamızın önceki bölümlerinde detaylı olarak incelendiği üzere YUKK'nın 7. maddesinde “Türkiye'ye Girişlerine İzin Verilmeyecek Yabancılar” başlığı altında ülkeye girişine izin verilmeyecek kişiler kanunda tahdidi olarak sayılmıştır. Buna göre; Türkiye'ye giriş yapacak olan yabancının taşıması gereken belgeler; vize, ikamet izni veya çalışma izni olarak sıralanmaktadır. Sayılan belgeleri taşımayan bir yabancının Türkiye'ye giriş yapması mümkün olmayacaktır. Türkiye'ye girişi yasak olan ikinci gruptaki yabancılar ise kanunda sayılan bu belgeleri sahte olarak bulunduranlar veya hileli yollarla elde eden kişilerdir. Bahsi edilen kişiler ise, YUKK 15. maddesinde sayılan “Vize Verilmeyecek Yabancılar” olarak belirlenmiştir. Vize başvurusunda bulunamayacak yabancılarla ilgili yapılan düzenleme, yalnızca Türkiye'ye girişine izin verilmeyen kişilerle sınırlı olmayıp, daha geniş bir çerçevede belirlenmiştir. Bu nedenle, Türkiye'ye giriş yapamayacak kişilerin tespitinde her iki kanun maddesinin birlikte yorumlanması gerektiği düşünülmektedir. Dolayısıyla, Türkiye'ye aile birleşimi ile giriş yapmak isteyen destekleyicinin aile bireyi açısından aranan ilk şartın kanunda sayılan ülkeye giriş yapamayacak kişilerden olmaması gerektiği aşıkardır³²⁶.

Kanunda düzenlenmiş söz konusu şartın yargı kararlarına konu edildiği de görülmüştür. Danıştay 10. Dairesi'nce 2020 yılında verilen bir kararda³²⁷: Davacının Türk vatandaşıyla 04/04/2011 tarihinde evlendiği ve üç yıldan fazla süredir evli olduğu, ayrıca davacı hakkında konulan tahditlerden yalnızca V-77³²⁸ kodlu tahdidin devam ettiği, diğer tahditlerin kaldırıldığı belirtilmiştir. Davacının Ahıska Türkü olmadığı halde, Ahıska Türkü olduğu beyanıyla yanlış belgelerle ikamet izni aldığı dair açılan ceza davasının ise hala devam ettiği ifade edilmiştir. Bu nedenle, idare tarafından davacının aile ikamet izninin uzatılması talebinin reddine karar verilmiştir. İdarenin ret kararına karşı açılan davada, İdare Mahkemesi, davacının aile ikamet izni verilmesi için gereken şartları sağladığını ve idarenin ret kararının 6458 sayılı Yabancılar

³²⁶ POYRAZ, M.A.: “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Çerçevesinde Aile İkamet İzni”, Fatih Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.3, S.1, Ocak 2015, s.80.

³²⁷ Danıştay 10. Daire Başkanlığı, E. 2015/1868, K. 2020/5932, T. 08.12.2020.

³²⁸ V-77 tahdit kodu: Ahıska Türkü olmadığı halde bu statüden yararlanmak amacıyla başvuruda bulunan yabancılar için düzenlenmiş tahdit kodudur. Detaylı bilgi için bkz.: <https://drive.google.com/file/d/1Cay5e5hkHT5RQUf5HWtyIL36I9ARm-Gh/view>, E.T. 11.05.2025.

ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 36. maddesinde düzenlenen gerekçelere uymadığını belirterek aile ikamet izninin uzatılması talebinin reddedilmesi ile ülkeyi terk etmesi yönündeki kararın hukuka aykırı olduğuna karar verilmiştir. İdare mahkemesi kararına karşı temyiz başvurusunda bulunan idare, yabancıların Türkiye'de dava açarken teminat göstermeleri gerektiğini, ayrıca davacı hakkında V-77 kodlu tahdit kaydının bulunduğunu belirterek, dava konusu işlemin hukuka uygun olduğunu savunmuştur. Ancak temyiz incelemesinde; İdare ve Vergi Mahkemelerinin nihai kararlarının temyizen bozulmasının 2755 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 49. maddesinde yer alan sebeplerden birinin varlığı halinde mümkün olacağı belirtilerek temyizen incelenen kararın usul ve hukuka uygun olduğu belirtilmiş ve temyiz dilekçesinde ileri sürülen gerekçeler, kararı bozmayı gerektirecek nitelikte görülmemiştir. Sonuç olarak, davalı idarenin temyiz başvurusu reddedilmiş ve İdare Mahkemesinin kararı onanmıştır.

Benzer uygulamalara karşılaştırmalı hukukta da yer verildiğini söylemek mümkün olacaktır. Aile Birleşimi Direktifinin 16.maddesi uyarınca, sahte belge kullanan kişilerinin başvurularının reddedileceği belirtilmiştir. Avrupa Birliği'ne üye ülkelere benzer bir uygulamanın Amerika Birleşik Devletleri'nde de yer aldığını söylemek mümkündür. Amerika Birleşik Devletleri uygulamasında aile birleşimi maksadıyla yetkili mercilere başvuran kişinin sahte belgeyle başvuruda bulunması halinde başvurusunun sonlandırılmasının yanı sıra cezai yaptırıma tabi tutulacağı hüküm altına alınmıştır³²⁹.

(2) YUKK'de Sayılan Kişilerden Olduğuna Dair Belge ve Bilgi İbraz Etmek

Kanunun 34. maddesinin 1. fıkrasında aile ikamet izni alabilmesine kanunen imkan tanınan kişiler tahdidi olarak belirlenmiştir. Bu kişiler, yabancı eş, başvuranın ya da eşinin ergin olmayan yabancı çocuğu ile başvuranın ya da eşinin bağımlı yabancı çocuğu olarak sayılmıştır. Aile ikamet izninden yararlanmak isteyen kişi kanunda sayılan bu kişilerden olduğunu ispata yarayacak tüm bilgi ve belgeleri yetkili makamlara ibraz etmek zorundadır³³⁰.

³²⁹Adjudicator's Field Manual, s.44. detaylı bilgi için bkz. <https://www.uscis.gov/sites/default/files/document/policy-manual-afm/afm21-external.pdf>, E.T. 02.05.2025; USLU, s.112.

³³⁰ AYTAÇ, s.87; ÇİÇEKLİ, s.100.

(3) Evliliği Aile İkamet İzni Almak Amacıyla Yapmamış Olmak

YUKK'nın 35. maddesinin 3. fıkrasının (c) bendinde mevcut evliliğin ikamet izni almak amacıyla yapılmamış olması gerektiği hükme bağlanmıştır. Böyle bir düzenlemeye yer verilmesindeki amaç, muvazaalı evlilikler yapılarak Kanunun tanımış olduğu aile birleşimi hakkının amacı dışında ve kötü niyetle kullanılmasının önüne geçilmek istenmesidir. Ancak, evliliğin ikamet izni almak amacıyla yapılmış olduğunun ispatı güçtür. Yönetmeliğin 34. maddesinde evliliğin anlaşmalı bir evlilik olduğuna ilişkin makul şüphenin varlığının kabul edileceği ve araştırma yapılacağı durumlara ilişkin bir düzenleme getirilmiştir. Buna göre: “a) Eşlerin aynı konutta yaşamaması veya evliliğin aile birliği içinde devam etmediği yönünde ihbar ya da şikâyetin bulunması b) Eşlerin konuştuğu ortak bir dilin olmaması c) Eşler arasında makul olmayan yaş farkının olması ç) Yabancıların vize veya ikamet izni ihlallerinde bulunması d) Eşlerin evliliğin anlaşmalı olduğunu beyan etmesi e) Eşlerden biri hakkında geçimini meşru olmayan yollardan sağlamaktan veya izinsiz çalışmaktan işlem yapılmış olması f) Ailenin geliri ile yaşam standardının uygun olmaması” durumlarında evliliğin ikamet izni alınmak amacıyla gerçekleştirildiğine ilişkin şüphe duyulacağı belirlenmiştir.

Aile ikamet izni düzenlemesinin amacına bakıldığında, aile birliğinin korunması ve aile hayatına saygı duyulması hakları temel alınarak aile üyelerinin bir arada yaşamalarına imkan sağlanmaya çalışılmaktadır. Aile ikamet izninin, bu amaca hizmet etmek için destekleyicinin eşi ve kanunda sayılan diğer aile bireyleri ile birlikte yaşamasını hedefleyen bir ikamet izni türü olarak düzenlendiğini söylemek mümkündür. Bu amaca aykırı olarak yapılan aile ikamet izni başvurularının kabul edilmeyeceği aşikardır³³¹. Nitekim, Yönetmeliğin 33. maddesi incelendiğinde evliliğin saikine ilişkin yapılan araştırmanın her iki tarafı da bağlayıcı sonuçları olacağı hükme bağlanmıştır. Bu nedenle yapılacak olan araştırmanın çift yönlü sonuçları olacağının belirtilmesi gerekir. Peki kanunda belirtilen araştırmadan kastedilen nedir? Bu sorunun cevabına Yönetmeliğin 34. maddesinin devamında ve Kanunun 37. maddesinde cevap verildiği görülecektir.

YUKK 37. maddesinde yer alan düzenleme “Anlaşmalı Evlilik Yoluyla Talep Edilen Aile İkamet İzni” başlığını taşımakta olup denetim ve usul konusunda izlenmesi gereken prosedür şu şekilde belirlenmiştir: “(1) Aile ikamet izni verilmeden veya uzatılmadan önce makul şüphe

³³¹ ÖZGÜR, Ç.: “Muvazaalı Evlenmelerin Türk Vatandaşlık ve Yabancılar Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, TAAD., C.11, S.42, 2020, s.327.

varsa, evliliğin sırf ikamet izni alabilme amacıyla yapılıp yapılmadığı valiliklerce araştırılır. Araştırma sonucunda, evliliğin bu amaçla yapıldığı tespit edilirse aile ikamet izni verilmez, verilmişse iptal edilir. (2) Aile ikamet izni verildikten sonra da evliliğin anlaşmalı olup olmadığı konusunda valiliklerce denetim yapılabilir. (3) Anlaşmalı evlilik yoluyla alınan ve sonradan iptal edilen ikamet izinleri, bu Kanunda öngörülen ikamet izin sürelerinin toplanmasında hesaba katılmaz.” İlgili hükümde açıkça belirtildiği üzere, aile ikamet izni başvuru aşamasında veya aile ikamet izni süresinin uzatılmasına ilişkin bir başvuru olduğu durumlarda, evliliğin “anlaşmalı evlilik (shammariage)” olup olmadığına ilişkin araştırma yapma yetkisi valiliklere tanınmıştır. Bu araştırmanın yapılabilmesi için makul şüphenin varlığı aranmaktadır. Eğer, evliliğin aile ikamet izni alabilmek amacıyla yapıldığı sonucuna varılmışsa bu durumda başvurunun reddine veya uzatılmamasına karar verilecektir³³².

Eğer, evliliğin anlaşmalı evlilik olduğuna ilişkin makul bir şüphe duyulmasını gerektirecek bulgulardan bir veya birkaçı bir arada bulunuyorsa bu durumda valiliklerce araştırma yapılması aşamasına geçilecektir. Valiliklerce yapılan araştırma esnasında hangi usul ve esaslara dikkat edilmesi gerektiği Yönetmeliğin 34/2. maddesinde³³³ düzenlenmiştir. Araştırma esnasında, eşlerle ayrı ayrı görüşülmesi, komşularla görüşülerek aile hakkında bilgi alınması, eşlerin kendi aralarında paylaştıkları sorumlulukları olup olmadıkları, mahalli birimler ve aile üyelerinden bilgi alınması gibi yollara başvurulabilecektir. Ayrıca, bunlar yapılırken de özel hayatın gizliliğinin ihlal edilmemesine, konut dokunulmazlığının zarar görmemesine ve her türlü onur kırıcı davranıştan kaçınılmasına da ayrıca özen gösterilmesi gerekmektedir. Ayrıca, ihtiyaç duyulan durumlarda araştırmaya sosyolog, psikolog veya diğer meslek çalışanlarından yararlanılabileceği gibi kolluk kuvvetlerinden de destek alınması söz konusu olabilecektir³³⁴.

Bütün bu bilgiler ışığında, YUKK kapsamında muvazaalı olarak yapıldığı tespit edilen bir evliliğe dayalı olarak aile ikamet izni verilmeyeceği, verildiği takdirde de iptal edileceği

³³² ASAR, s.122.

³³³ Yönetmeliğin 34. maddesinin 2. fıkrasında araştırma yapılırken dikkate alınacak hususlar şu şekilde sıralanmıştır: “a) Araştırmada insanları rahatsız edici ve onur kırıcı davranışlardan kaçınılır. b) Özel hayatın gizliliği ve konut dokunulmazlığının ihlal edilmemesi için gerekli tedbirler alınır. c) Eşlerle ayrı ayrı ve birlikte görüşülür. Eşler görüşme davetine uymakla yükümlüdür. ç) Paylaşılmış sorumlulukların olup olmadığı tespit edilir. d) Yakın komşu, adres çevresi veya aile üyelerinden bilgi alınır. e) Mahalli birimlerden bilgi alınır. Bu birimler, bilgi ve belge taleplerini derhal yerine getirir. f) Araştırma sırasında sosyolog, sosyal çalışmacı, psikolog veya diğer meslek mensuplarından faydalanılabilir. g) Araştırmaya kolluk personelinin refakat etmesi istenebilir. ğ) Bakanlıkça belirlenecek diğer hususlara dikkat edilir.”

³³⁴ ASAR, s.123.

sonucuna ulaşmak mümkündür. Bunun için ayrıca bir mahkeme kararının olmasına gerek duyulmamaktadır. Nitekim muvazaalı bir evlilikte gerçek bir evliliğe bağlanan sonuçların ortaya çıkmayacağını ve bu nedenle evlilikten doğan kazanımlardan yararlanılmaması gerektiği düşünülmektedir³³⁵.

Araştırma neticesinde, evliliğin yalnızca ikamet izni elde edilmesi maksadıyla yapılıp yapılmadığının belirlenmesi İl Göç İdaresi Müdürlüğü temsilcisi başkanlığında Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü, İl Nüfus ve Vatandaşlık Müdürlüğü ve İl Emniyet Müdürlüğünden birer temsilcinin görevlendiği bir komisyon oluşturularak alınacaktır. Komisyon, kararlarını salt çoğunlukla alacak olup oyların eşit olması durumunda komisyon başkanının oyu doğrultusunda çoğunluğun sağlandığı kabul edilecektir³³⁶.

Anlaşmalı evliliklere dayanan aile ikamet izni kararları pek çok ihtilafın konusunu oluşturmuştur. Nitekim, Danıştay 10. Dairesi'nin 2021 tarihli kararında³³⁷; ilgili uyuşmazlıkta, yabancı uyruklu davacı tarafından aile ikamet izni başvurusunda bulunulmuş, ancak yetkili idare tarafından yapılan tahkikat neticesinde bu talebin reddine karar verilmiştir. İdare tarafından verilen aile ikamet izni başvurusunun reddi kararının gerekçesi, evlilik ilişkisinin gerçek olmadığı, başka bir ifadeyle aile birliğinin fiilen kurulmadığı yönündedir. Somut olayda, 02.06.2014 tarihli tahkikat tutanağı kapsamında davacının beyan ettiği adreste yapılan kontrollerde, kapının açılmaması üzerine komşularla yapılan görüşmelerde davacının o adreste bekar olarak bilindiği, aynı adreste yabancı uyruklu birkaç erkekle birlikte yaşadığı ve daireye girip çıkan kişilerin belli olmadığı yönünde ifadeler alınmıştır. Ayrıca, komşular, davacının Türk vatandaşı eşini hiç görmediklerini beyan etmiştir. Bununla birlikte, davacı ve Türk vatandaşı eşiyle yapılan ayrı ayrı mülakatlarda benzer sorulara verdikleri cevapların çelişkili ve tutarsız olduğu tespit edilmiştir. Örneğin, davacı eşinin aynı adreste yaşadığını belirtmesine karşın Türk vatandaşı eş, bu adreste düzenli olarak kalmadığını ve farklı bir adreste ikamet ettiğini beyan etmiştir. Bu çelişkili beyanlar ve tahkikat raporunda yer alan diğer unsurlar birlikte değerlendirildiğinde, evlilik ilişkisinin aile hayatı kurma amacından ziyade ikamet izni elde etmeye yönelik bir "*anlaşmalı evlilik*" niteliği taşıdığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda, idare tarafından 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 37. maddesi uyarınca aile ikamet izni başvurusunun reddedilmesine ilişkin tesis edilen işlemde hukuka

³³⁵ ERDEM, M./ MAKARACI BAŞAK, A.: Aile Hukuku, Seçkin Yayınları, B.1, 2022, s.74.

³³⁶ ASAR, s.124.

³³⁷ Danıştay 10. Daire Başkanlığı, E. 2016/522, K. 2021/4454, T. 30.09.2021.

aykırılık bulunmadığı sonucuna varılmıştır. Buna karşılık, İdare Mahkemesi'nin işlemi iptal eden kararı, karar tarihinde yürürlükte olmayan bir mevzuat hükmüne dayanması ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun ilgili maddesini göz ardı etmesi nedeniyle hukuka uygun bulunmamıştır.

Konuya ilişkin Danıştay 10. Dairesi'nin bir başka kararında³³⁸ ise; uyumsuzluk, yabancı uyruklu davacının Türk vatandaşı ile yapmış olduğu evlilik sebebiyle aile ikamet izni talebinde bulunması, ancak yapılan tahkikat neticesinde bu evliliğin yalnızca ikamet izni alabilmek için gerçekleştirildiğinin tespiti sonucunda ilgili idare tarafından aile ikamet izninin iptal edilmesi işleminin hukuka uygun olup olmadığına ilişkindir. Somut olayda; davacının Türk vatandaşı eş ile gerçekleştirdiği evliliğe ilişkin olarak yapılan tahkikat kapsamında 03.11.2015 tarihli tutanak düzenlenmiştir. Tutanakta yer verilen tespitlere göre; davacının beyan ettiği ikamet adresine muhtelif tarih ve saatlerde gidilmiş ancak kapının açılmadığı, bu durum üzerine komşular ile görüşme yapıldığı görülmektedir. Komşular, davacıyı tanıdıklarını, bahse konu adreste ablası, eniştesi ve onların çocuklarıyla birlikte yaşadığını beyan edilmiş ve yine aynı adreste 55-60 yaşlarında başka bir şahsın yaşadığı belirtilmiştir. Komşular, Türk vatandaşı eşin ise söz konusu adreste ya da çevresinde hiç görülmediğini ifade etmişlerdir. Bunun yanı sıra, davacı ve Türk vatandaşı eşi ile ayrı ayrı yapılan mülakatlarda benzer sorulara verilen cevapların birbirinden farklı ve çelişkili olduğu, evlilik birliğinin varlığını gösterir herhangi bir ortak yaşama dair iz, belge veya emareye rastlanmadığı da tutanakta kayıt altına alınmıştır. Bu tespitler birlikte değerlendirildiğinde, davacının Türk vatandaşı eş ile aile hayatı kurma amacına dayalı bir evlilik ilişkisi içerisinde olmadığı, bu evliliğin esasen aile ikamet izni alabilmek amacıyla gerçekleştirildiği sonuç ve kanaatine varılmıştır. Nitekim 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 35., 36. ve özellikle 37. maddeleri birlikte değerlendirildiğinde, yalnızca aile hayatı kurma niyetiyle yapılan gerçek evlilikler üzerinden aile ikamet izni verilebileceği; bu iznin, anlaşmalı evlilik gibi hallerde verilmeyeceği veya verilmişse dahi iptal edilebileceği açıkça hüküm altına alınmıştır. Bu çerçevede, idare tarafından 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 37. maddesi gözetilerek dava konusu edilen işlemin hukuka aykırı olmadığı, aksine evlilik ilişkisinin gerçek dışı olduğu yönündeki idari tespitin somut ve objektif verilere dayandığı, idarenin takdir yetkisini Kanun çerçevesinde ve yerinde kullandığı anlaşılmaktadır. Buna rağmen, idari işlemin iptali yönünde karar veren İdare Mahkemesinin söz konusu mevzuat hükümleri göz ardı edilerek işlem

³³⁸ Danıştay 10. Daire Başkanlığı, E. 2016/12625, K. 2020/5400, T. 25.11.2020.

tarihinde yürürlükte olmayan düzenlemelere dayandığı, bu nedenle verilen iptal kararının hukuki dayanaktan yoksun olduğu sonucuna varılmıştır.

Konuya ilişkin karşılaştırmalı hukuktaki uygulamalar incelendiğinde; Aile Birleşimi Direktifi'nin 16. maddesinde, anlaşmalı evliliğin tespiti halinde ikamet izni başvurusunun reddedileceği düzenlenmiş olup üye ülkelerin hepsinde anlaşmalı evlilikleri önlemeye yönelik tedbirler alınmış ve anlaşmalı evliliklerin tespit edildiği başvurularda aile birleşimi hakkının tanınmayacağına ilişkin iç mevzuatlarında düzenlemelere yer verilmiştir³³⁹.

(4) Destekleyici ile Birlikte Yaşamak veya Birlikte Yaşama Niyetine Sahip Olmak

Kanunda aile ikamet izni başvurusunda destekleyiciye bağlı olarak ikamet izni talebinde bulunan yabancı eş tarafından yerine getirilmesi gerektiği hükme bağlanan bir diğer husus ise destekleyici ile birlikte yaşamak veya birlikte yaşama iradesini taşımaktır. Kanunda düzenlenen ispatı güç bir diğer kriter olarak karşımıza çıkan bu hususun aranmasındaki temel nedenin evliliğin doğal sonuçlarından birisi olan *“birlikte yaşam sürdürülmesi”* kıstasının eşler tarafından yerine getirilip getirilmediği sorgulanmaktadır. Söz konusu kriterin, eşlerin aile ikamet izni alabilmek amacıyla anlaşmalı evlilik yapmalarının önüne geçilmek istenmesine yönelik bir diğer düzenleme olduğunu söylemek mümkün olacaktır. Nitekim, Yönetmeliğin 34. maddesinde sayılan anlaşmalı evlilik aracılığı ile aile ikamet izni başvurusunda bulunulduğuna ilişkin makul şüphenin olduğu durumlar arasında eşlerin aynı konutta oturmaması veya buna ilişkin bir ihbar veya şikayetin bulunması ibaresi de bu düşüncemizi doğrular niteliktedir. Ancak, şunu da belirtmek gerekir ki eşlerin birlikte yaşadıklarının tespiti nispeten ispatı daha kolay bir husus olsa da beraber yaşama iradesinde olduklarının ispatının yapılmasının çok da mümkün olmadığını söylemek yerinde olacaktır. Bu nedenle, mevzuatta açıklık getirilmesi gereken bir düzenleme olarak karşımıza çıkmaktadır.

Konuya ilişkin yargı kararları incelendiğinde, eşlerin beraber yaşamalarının bir şart olarak öngörülmesindeki amacın ülkemiz açısından muvazaalı evliliklerin önlenmesine ilişkin alınan bir tedbir mahiyetinde olduğu görülecektir. Nitekim, Danıştay 10. Dairesi'nin kararında³⁴⁰; yabancı uyruklu davacının, Türk vatandaşı ile yaptığı evlilik dolayısıyla aile

³³⁹ USLU, s.103.

³⁴⁰ Danıştay 10. Daire Başkanlığı, E. 2016/2383, K. 2021/2314, T. 17.05.2021.

ikamet izni başvurusunda bulunması; ancak yapılan tahkikat neticesinde bu evliliğin aile birliğinin kurulmasına yönelik gerçek bir birliktelik olmadığı, yalnızca ikamet izni elde etmek amacıyla gerçekleştirildiği tespit edilerek davacının aile ikamet izni başvurusunun reddine yönelik işlemin hukuka uygun olup olmadığının değerlendirilmesine ilişkindir. İdare tarafından 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 37. maddesine göre gerçekleştirilen tahkikat neticesinde düzenlenen 28.09.2015 tarihli tutanakta; davacının bildirmiş olduğu ikamet adresine farklı tarih ve saatlerde yapılan denetimlerde kapının açılmadığı, bunun üzerine aynı apartmanda bulunan 4 ve 5 numaralı dairelerde ikamet eden komşularla görüşüldüğü, bu kişilerin yapılan teşhis işlemi sonucunda davacıyı tanıdıkları, komşuluk ilişkilerinin bulunduğu, ancak Türk vatandaşı eşi hiç görmedikleri, söz konusu adreste davacı ile birlikte yabancı uyruklu kadınların yaşadığı ve davacının medeni durumunun bekar olarak bilindiği yönünde beyanda bulundukları görülmektedir. Bunun yanı sıra, davacı ile Türk vatandaşı eşi ayrı ayrı mülakata tabi tutulmuş; yapılan görüşmelerde benzer sorulara verdikleri cevapların birbirleriyle çelişkili ve tutarsız olduğu tespit edilmiştir. Örneğin, davacı eşinin ailesini tanıdığını belirtmişken, Türk vatandaşı eş, davacının ailesini tanımadığını beyan etmiştir. Ayrıca, evlilik ilişkilerinin aile birliğine işaret edecek herhangi bir maddi iz, emare ya da belge ile desteklenmediği anlaşılmıştır. Dolayısıyla, davacının Türk vatandaşı eş ile fiili bir aile hayatı içerisinde bulunmadığını, bu evliliğin aile birliği kurma amacı taşımadığını ve ikamet izni elde etmeye yönelik olarak yapıldığını ortaya koymaktadır. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 35., 36. ve özellikle 37. maddeleri uyarınca, aile ikamet izni ancak gerçek evlilik ilişkisine dayanılarak verilebilir; anlaşmalı evlilikler için ikamet izni verilmez veya verilmişse iptal edilir. Bu hüküm gereği, idarenin, anlaşmalı evlilik yaptığı kanaatine vardığı yabancı hakkında ikamet izni vermeme yönünde işlem tesis etmesinde mevzuata aykırılık bulunmamaktadır. Bu çerçevede, idarece gerçekleştirilen dava konusu işlemin hukuka aykırı olmadığı, buna karşılık işlemin iptali yönünde hüküm kuran İdare Mahkemesi kararında hukuka uygunluk bulunmadığı sonuç ve kanaatine varılarak İdare Mahkemesi kararının bozulması yönünde karar tesis edilmiştir.

Konuya ilişkin karşılaştırmalı hukuk incelendiğinde, ülkelerin aynı evde yaşamayı aile ikamet izni başvuruları için bir şart olarak öngörmediğini söylemek mümkün olacaktır. Ancak, birlikte yaşamaya ilişkin değerlendirmenin evliliğin gerçekliğine ilişkin bir değerlendirme kıstası olarak uygulandığını söylemek mümkün olacaktır³⁴¹.

³⁴¹ USLU, s.116.

(5) Eşlerin On Sekiz Yaşını Doldurmuş Olması

Kanunun 35. maddesinin 3. fıkrasının (ç) bendinde, destekleyiciye bağlı olarak aile ikamet iznine başvuracak yabancı eşin on sekiz yaşını doldurmuş olması şartı aranmaktadır. On sekiz yaş şartı yalnızca aile ikamet izninden yararlanacak olan kişi için değil aynı zamanda destekleyicinin de yerine getirmesi gereken bir koşul olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim, Kanunun lafzında “*eşlerden her biri*” denilmektedir. Daha önce de belirtildiği üzere, rüşt hususu Türk hukuku kurallarına göre tayin ve tespit edilecek bir husustur. Kanun koyucu, söz konusu durumu göz önünde bulundurarak, eşler için asgari yaş sınırını on sekiz olarak belirlemiştir. Burada, eşlerin evliliğin sorumluluğunu ve mahiyetini algılayacak yaş ve olgunlukta olması sağlanmaya çalışılırken diğer yandan da kamu düzenini korumak amacıyla çocuk yaşta evliliklerin ve zorlama evliliklerin önüne geçilmek istenmektedir.

Karşılaştırmalı hukuktaki uygulamalar incelendiğinde, çalışmamızın önceki bölümlerinde de belirtildiği üzere, aile birleşimi hakkından yararlanmak isteyen kişilere farklı ülkelerde farklı asgari yaş sınırları öngörülmektedir. Örneğin, Almanya ve Birleşik Krallık’ta 18 yaş sınırı öngörülürken, Hollanda’da aile birleşimi hakkından yararlanmak isteyen eşlere öngörülen asgari yaş sınırı 21 yaş olarak belirlenmiştir.

B. Aile İkamet İznini Edinme Usulü

1. Başvurunun Gerçekleştirilmesi

YUKK’nın 21. maddesinin 1. fıkrasında ikamet izni başvurularında izlenmesi gereken yollar sayılmıştır. Aile ikamet izninin verilebilmesi için ilk olarak bir başvurunun mevcut olması gerekir ve bu başvuru kanunda belirlenen usul ve esaslara uygun olarak yapılmış olmalıdır. Bu bağlamda, aile ikamet izni başvurusunun, genel kural olarak, başvurucunun vatandaşlık statüsüne sahip olduğu veya yasal ikametgahının bulunduğu ülkedeki konsolosluga yapılması gerekmektedir³⁴². Yurt içinden yapılacak başvurular ise valiliklere yapılacaktır. İkili ve çok taraflı anlaşmalarda düzenlenen özel hükümler hariç olmak üzere, başvuruda bulunan

³⁴² POYRAZ (Aile İkamet İzni), s.91.

yabancı, istenen bilgi ve belgeleri süresi içerisinde yurt içinden yapılacak başvurular için valiliklere yurt dışından yapılacak başvurular için ise konsolosluklara ibraz etmek zorundadır. Başvuruda istenecek olan belgeler Göç İdaresi Başkanlığı'nın resmi internet sitesinde yayımlanmaktadır³⁴³.

Kanunda, yurt içinden valiliklere yapılacak başvuruların süresi içerisinde yapılması gerektiği düzenlenmiştir. Ancak, bu konuya Yönetmeliğin 21. maddesinin 2. fıkrasında iki istisna getirilmiştir. Buna göre: *“Türkiye içinden valiliklere yapılabilecek ikamet izni başvuruları başvuru için gerekli olan yasal süre bitmeden yapılır. İkamet izni süresini, vize süresini veya vize muafiyetini on güne kadar aşmış olanların başvuruları da alınır. Yabancıların içinde bulunduğu durum ve idari ihtiyaçlar yönünden gerekli olduğunda on günlük süre koşuluna bağlı kalınmaz. Bununla ilgili usul ve esaslar Genel Müdürlük tarafından ayrıca belirlenir.”* İlgili kanun hükmüne getirilen ilk istisna; ikamet izin süresi, vize süresi veya vize muafiyeti süresinin on günü aşmayan durumlarda ikamet izni başvurularının kabul edileceğidir. Kanunun lafzında yabancıların içinde bulunduğu durum “ve” idari ihtiyaçlar denildiği için bu iki şartın kümülatif olarak aynı anda var olması gerektiği kabul edilmektedir. Bu durumda, başvurular kabul edilecek olup başvurunun olumlu sonuçlanması neticesinde de aile ikamet izninin süresinin başvuru tarihinden itibaren hüküm ve sonuçlarını doğuracaktır.

Aile ikamet izni başvurusunun, kural olarak yabancı tarafından bizzat yapılması gerektiği belirtilmiştir. Ancak, yabancıların vekalet verdiği avukat veya yasal temsilcisi aracılığı ile de başvuru yapmasında yasal bir engel bulunmamaktadır. Ayrıca, başvurunun ikamet izni süresinin son 60 günü içerisinde ve ikamet izninin bitim tarihinden önce yapılmış olması gerekmektedir.

Çalışma izni iptal edilen veya süresi sona eren yabancılar da ikamet izni başvurusunda bulunabilecektir. Bu düzenlemenin, aile ikamet izni için de uygulanabileceğini söylemek mümkündür. Çalışma izninin sona ermesi veya iptal edilmesi tarihinden itibaren on gün içerisinde aile ikamet iznine başvurulması gerekmektedir. Kanunda öngörülen on günlük sürenin hangi tarihten itibaren başlayacağını belirlemek önem taşımaktadır. Bu noktada, eğer çalışma izni başvurusunda bulunmuş ve başvuru olumsuz sonuçlanmışsa bu durumda kararın tebliğ tarihinden itibaren on günlük süre başlayacaktır (Yönetmelik 21/6. madde).

³⁴³Aile ikamet izni başvurusunda istenecek belgeler için bkz.: <https://e-ikamet.goc.gov.tr/Ikamet/BasvuruIstenenBelgeler/BasvuruFormuIstenenBelgeler?tur=3>, E.T. 28.04.2025.

Türkiye’de dünyaya gelen yabancı çocuklara ilişkin özel bir düzenlemeye yer verilmiştir. Bu çerçevede; Türkiye’de dünyaya gelen yabancı çocuklar adına seyahat belgesi düzenlenerek ikamet iznine başvuru yapılana kadarki süreçte doğum belgeleri ile anne ve babalarının ikamet izni ile bağlı olarak Türkiye’de ikamet etmeleri mümkün olacaktır. Ancak, doğum belgesi, tek başına ülkeye giriş çıkış yapılabilmesi için yeterli bir belge niteliğinde değildir. Bu nedenle, Türkiye’de doğan yabancı çocuklar için ikamet izni başvurusunda bulunulması gerekir. Düzenlenecek olan ikamet izni yabancı çocuğun dünyaya geldiği tarih itibariyle geçerli olacaktır. Eğer, Kanunda öngörülen süreler içerisinde ikamet izni başvurusunda bulunulmazsa bu durumda, Harçlar Kanunu uyarınca hesaplanan harç bir kat fazlası ile tahsil edilmek zorunda kalınacaktır (Yönetmelik 21/3. madde).

2. Aile İkamet İzni Başvurusunun İncelenmesi ve Sonuçlandırılması Süreci

a) Aile İkamet İzni Başvurusunu İnceleyecek Makam

Kanunun 21. maddesinden aile ikamet izni başvurularının Göç İdaresi Başkanlığı tarafından incelenip karara bağlanacağı anlaşılmaktadır. İkamet izni başvurusu yapıldıktan sonra yurt içinden yapılan başvurularda valilik izin başvurularını görüşü ile birlikte, yurt dışından yapılan başvurularda ise konsolosluklar yapılan başvuruları görüşü ile birlikte Göç İdaresi Başkanlığı’na iletacaktır. Göç İdaresi Başkanlığı, değerlendirme aşamasına geçtiği noktada gerekli görürse ilgili kurum ve kuruluşların görüşlerini talep edebileceği gibi hiçbir talepte bulunmaksın da başvuruları neticelendirebilmektedir. Eğer başvuru olumlu sonuçlanmış ise Göç İdaresi Başkanlığı tarafından ilgili makamlara aile ikamet izninin düzenlenmesi yönünde, eğer başvuru olumsuz neticelenmişse de bu durumda başvurunun reddedilmesi yönünde bilgi verecektir.

b) Aile İkamet İzni Başvurusunun İncelenmesi

Aile ikamet izni başvurusunu tamamlayan yabancıya ikamet izni müracaat belgesi verilecektir³⁴⁴. Ancak, aile ikamet izni başvurusunda istenilen belgelerde eksikler mevcutsa bu durumda bu eksik belgelerin tamamlanması için başvuruda bulunan yabancıya otuz günlük süre tanınacaktır. Mevzuatta belirlenen bu süre içerisinde belgelerin tamamlanması halinde başvurunun işleminden kaldırılmasına karar verilecektir (Yönetmelik 22/1. madde).

Aile ikamet izni başvuruları eksiksiz olarak tamamlandıktan sonra, kural olarak doksan gün içerisinde başvurunun neticelendirilmesi gerekir. Ancak, bu sürenin bağlayıcı bir niteliği yoktur. İdare tarafından doksan günlük süre aşıldığı takdirde başvurucuya konuya ilişkin bilgilendirme yapılabilecektir. Başvuruların değerlendirilme aşamasında idarenin resen araştıracağı hususlar; yabancının kamu düzeni, sağlığı veya güvenliği açısından sorun teşkil edecek herhangi bir durumunun olup olmadığı hususlarıdır. Ayrıca, idare tarafından yabancının kendisini ve ailesini idame ettirebilecek yeterli gelirin mevcut olup olmadığı, benzer şekilde yabancının kendisinin ve ailesinin sağlık ve güvenlik standardına uygun barınma şartlarına sahip olup olmadığı konuları da incelenecektir. Söz konusu hususlarda idarece yapılan araştırmada yabancının beyanı esas alınacaktır. Ancak, gerekli görülen hallerde idare gerekli bilgi ve belgelerin ibraz edilmesini talep edilebileceği gibi idarenin yerinde araştırma yapma yetkisi de mevcuttur.

Aile ikamet izni başvurusu kabul edilen yabancı yirmi iş günü içerisinde adres bilgilerini adres kayıt sistemine kaydetmekle yükümlüdür. Bu yirmi günlük sürenin başlangıç tarihi, başvurunun yurt içinden mi yurt dışından mı yapıldığına göre farklılık göstermektedir. Eğer, başvuru yurt dışında yapılmışsa bu durumda ülkeye giriş tarihinden itibaren, eğer yurt içinden yapılmışsa da izin belgesinin kendisine teslim edildiği tarihten başlayacaktır (Yönetmelik 22/12. madde).

³⁴⁴ YUKKUY 21/9. madde: “İkamet izni müracaat belgesinin düzenlenmesine ilişkin esaslar ve belgenin yabancıya sağladığı haklar şunlardır: a) Belgenin şekli ve içeriği Genel Müdürlük tarafından belirlenir. b) Belgede ikamet izni harcından muaf yabancıların durumu belirtilir. c) Belge tek başına hiçbir harç, resim ve sair ücrete tabi değildir. ç) Başvuru sonuçlanıncaya kadar, bu belge Türkiye’de kalma hakkı sağlar. d) Yabancılar, harçtan muaf olduğu belgede belirtilenler hariç, ikamet izni başvurusunun sonucunu beklemeksizin ikamet harçlarını ödediklerini kanıtlamak ve talep ettikleri ikamet izni süresinin içinde olmak kaydıyla başvuru belgeleriyle birlikte sınır kapılarından birden fazla çıkış yapabilirler ve her defasında on beş gün içinde döndükleri takdirde ülkeye girişlerinde vize koşulundan muaf tutulurlar. On beş günü aşmaları halinde vize genel hükümlerine göre işlem yapılır. 10 uncu madde gereğince yüz seksen günde doksan gün kalma hükmü saklıdır.”

c) Aile İkamet İzninin Düzenlenmesi

Aile ikamet izni, yabancıya Türkiye’de bulunma amacıyla paralel olarak ve her bir başvuru için ayrı ayrı olmak üzere, ilgilinin pasaport geçerlilik süresinden altmış gün daha kısa süreli olacak şekilde düzenlenmektedir. İkamet izin belgesinde, iznin türünün aile ikamet izni olduğu mutlaka belirtilecektir. Aile ikamet izni, süreli olarak düzenlenecek olup süresi biten aile ikamet izninin süresinin uzatıldığı durumlarda yeni ikamet izni belgesi düzenlenecektir. Aile ikamet izninin süresinin uzatılmasına ilişkin başvurular, elektronik ortamda yapılabilecektir. Kanunda, aile ikamet izninin her seferinde üç yıla kadar düzenlenebileceği hükme bağlanmıştır. Kanundaki bu düzenleme azami süreyi ifade eder. Ancak, aile ikamet izninin süresi her somut olayın kendi özellikleri gözetilerek belirlenir. Aile ikamet izni başvurusunda, destekleyici ülkesinde ikamet izni ile bulunuyorsa, aile ikamet izninin süresi, destekleyicinin ikamet izninin süresini aşmayacak şekilde düzenlenmelidir. Kanunun 19. maddesinde, ikamet izinlerinin düzenlenmesi sonrasında altı ay içerisinde kullanılmaya başlanması gerektiği hüküm altına alınmıştır. Bu durum, aile ikamet izni için de geçerlidir. Aksi takdirde izin, geçerliliğini yitirecektir³⁴⁵.

Aile ikamet izninin hatalı basılması, yırtılması, tahrip olması veya çalınması gibi durumlarda yeni bir ikamet izni belgesi düzenlenecektir. Burada, hatalı basılması durumu hariç diğer durumlarda değerli kağıt bedeli tam, harç ise yarı oranda tahsil edilecektir. Aile ikamet izni belgesinde yabancının uyuğu, yabancı kimlik numarası, doğum tarihi, adı soyadı, fotoğrafı, ikamet ili, belge seri ve sıra numarası gibi bilgiler yer almaktadır. Adına aile ikamet izni düzenlenen yabancının ülkeden giriş çıkışlarına ilişkin mevzuatta herhangi kısıtlayıcı bir hüküm yer almamaktadır. Ancak, eğer yabancı ikamet yerini değiştirirse bu durumda en geç yirmi iş günü içerisinde yeni ikamet izni başvurusunda bulunması gerekir. Bu durumda, yabancı adına yeni bir belge düzenlenir buradaki harç hesaplamasına eski belgenin harçlandırıldığı süre mahsup edilecektir³⁴⁶.

³⁴⁵ MUTU, s.84.

³⁴⁶ MUTU, s.84.

III. Aile İkamet İzninin Kapsamı

Aile ikamet izni, yabancının hukuka uygun bir şekilde ülkeye giriş çıkış yapmasına ve ülkede kalmasına olanak sağlayan bir belgedir. Aile ikamet izni yalnızca yabancının ülkede yasal olarak bulunmasına imkan tanımakla kalmamakta; aynı zamanda birtakım sosyal ve ekonomik haklara erişim açısından da önem arz etmektedir. Çalışmamızın bu kısmında, aile ikamet izni sahiplerinin sahip olduğu haklardan özellikle arz eden eğitim, çalışma ve mülkiyet hakları açıklanacaktır.

A. Eğitim Hakkı

Aile ikamet izninin kapsamına dahil edilen bir hak eğitim hakkıdır. Yönetmeliğin 30. maddesinin 5. fıkrasında: *“Aile ikamet izinleri, on sekiz yaşına kadar, öğrenci ikamet izni almadan ilk ve ortaöğretim kurumlarında eğitim hakkı sağlar. On sekiz yaşını doldurduğu halde yasal temsilcisinin bakmakla yükümlü olmadığı yabancılar, öğrenimlerine devam edeceklerse öğrenci ikamet izni almakla yükümlüdürler. Ancak yasal temsilcisinin bakmakla yükümlü olduğu yabancıların aile ikamet izni devam eder ve öğrenci ikamet izninin sağladığı haklardan yararlanırlar. On sekiz yaşını doldurduğu halde destekleyicinin veya eşinin bakmakla yükümlü olduğu yabancının belirlenmesinde, 31/5/2006 tarihli ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu hükümleri uygulanır”* hükmüne yer verilmiştir. İlgili düzenleme uyarınca, aile ikamet izniyle Türkiye’de bulunan yabancı çocuk, ergin olana kadar öğrenci ikamet iznine başvurmaksızın eğitim hakkından faydalanabilecektir. Ancak, on sekiz yaşından sonra öğrenimlerine devam edecek yabancıların öğrenci ikamet izni almaları gerektiği açıkça belirtilmiştir. Yönetmelik hükmünde ayrıca, yasal temsilcisinin bakmakla yükümlü olduğu kişilerin de eğitim haklarının teminat altına alındığı görülmektedir.

Kanun koyucu, eğitim hakkının temel bir insan hakkı olduğunu öngörerek başkaca bir şarta gerek kalmaksızın aile ikamet izni sahibi çocukların eğitim haklarının devam edeceğini hükme bağlamıştır. Bu sayede, çocuklarının eğitiminin herhangi bir engelle karşılaşmadan devamlılığının sağlanması amaçlanmaktadır. İlgili düzenlemede, eğitim hakkının sadece çocuklara değil reşit olduğu halde ailesine bağımlı olan kişilere de sağlandığını söylemek mümkün olacaktır.

Karşılaştırmalı hukuktaki uygulamalar incelendiğinde; Türkiye’deki uygulamaya benzer bir yaklaşımın mevcut olduğunu söylemek mümkün olacaktır. Devletler, eğitim hakkını temel insan hakkı olarak nitelendirerek aile birleşimi hakkından yararlanan yabancı eş veya çocukların eğitim haklarının sekteye uğramamasına yönelik devletlerin iç mevzuatlarında düzenlemeler yaptığını söylemek mümkün olacaktır. Eğitim hakkı, Aile Birleşimi Direktifi’nin 14.maddesinde düzenlenmiş olup ilgili maddede sponsor ile eşit muamele ilkesinin benimsendiğini söylemek mümkün olacaktır. Buna göre; aile bireylerinin eğitim ve mesleki eğitime ilişkin haklarının sponsorla aynı düzeyde katılabileceği düzenlenmiştir. Direktif’i iç hukukuna harmonize eden ülkelerde daha lehe uygulamaların yer aldığını söylemek mümkün olacaktır. Örneğin; İtalya, Finlandiya ve İsveç’teki uygulamada aile birleşimi hakkından yararlanan yabancılara sınırsız eğitim imkanı tanınmaktadır³⁴⁷.

B. Çalışma Hakkı

Çalışma hakkının; “*Çalışma hakkı, herkesin arzu ettiği bir iş ve insan onurunu koruyacak bir gelir ile yaşamını sürdürmeyi güvence altına alan bir temel insan hakkıdır*” şeklinde tanımlanması mümkündür³⁴⁸. Çalışma hakkı, birçok uluslararası düzenleme temel bir insan hakkı olarak kabul edilmiştir. İlgili düzenlemelerle paralel olarak, çalışma hakkı Anayasa’nın 49. maddesinde de anayasal koruma altına alınmıştır. Ancak, YUKK’da aile ikamet izni sahibi yabancılara doğrudan çalışma hakkı tanıyan bir hükme yer verilmiştir. Dolayısıyla, aile ikamet izni ile Türkiye’ye gelen yabancının doğrudan çalışma izninin olduğunu söylemek mümkün değildir. Aile ikamet izni ile Türkiye’ye gelen yabancı, 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu hükümleri doğrultusunda çalışma izni için ayrıca başvuruda bulunarak çalışma izni almak zorundadır.

6735 Uluslararası İşgücü Kanunu’nun 16. maddesinde “*istisnai çalışma izni*” tanımlanmıştır. İlgili kanun hükmü uyarınca istisnai çalışma iznine başvurma hakkına sahip yabancılara Kanunda düzenlenen çalışma izni başvurusunun düzenlenmesi, değerlendirilmesi, reddi veya çalışma izni çeşitlerine ilişkin hükümlerin uygulanmasında istisna öngörülebileceği

³⁴⁷ GÖKÇE, s.56.

³⁴⁸ KAYA, P.A./ ERTUĞRUL TOLMAZER, İ.I.: “Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Çalışma Hakkı”, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, S.70, 2017, s.55.

belirtilmiştir³⁴⁹. Bu bağlamda, bir Türk vatandaşı ile evli olan veya eşiyle birlikte Türkiye’de evlilik birliği içerisinde yaşayan yabancılara, çalışma izni başvurularında kolaylık tanınabileceği hükme bağlanmıştır³⁵⁰. Ayrıca, Uluslararası İşgücü Kanunu Uygulama Yönetmeliği’nin³⁵¹ 36. maddesinde de Türk vatandaşı ile evli yabancılara, normal çalışma izni süresinden iki yıl fazla olmak üzere, en fazla üç yıl süreyle çalışma izni verileceği öngörülmüştür³⁵².

Aile birleşimi hakkından yararlanan yabancıların çalışma izinleri ile ilgili karşılaştırmalı hukuktaki uygulamalar incelendiğinde; ülkeler arasında farklı düzenlemelere yer verildiği görülmektedir. Aile Birleşimi Direktifi’nin 14. maddesinde eşlerin sponsor ile aynı düzeyde çalışma hayatına girebilecekleri belirtilmiştir. Ayrıca, aynı maddede çalışma hayatına eşit statüde katılacak eşlerin yerine getirmesi gereken yasal koşulların üye devletler tarafından belirlenebileceği ve kısıtlanabileceği belirtilmiştir. Üye devletlerin bu yetkilendirmeyi bir yıl içerisinde yapacağı ve bu süreçte üye devletlerin iş gücü pazarlarının durumunu inceleyip ona göre karar alacağı belirtilmektedir³⁵³. Bu nedenle, aile birleşimi ile üye ülkelere giriş yapan yabancıların işgücü piyasalarının durumuna göre giriş yapma tarihlerinden itibaren belli bir süre çalışma hakkına erişemeyecekleri sonucu ortaya çıkmaktadır. Direktif uyarınca, iç mevzuatlarını şekillendiren ülkelerden bir kısmında aile birleşimi hakkından yararlanan yabancı eşin çalışma izni başvurusunda bulunulması gerekli kılınmaktadır. Norveç’te ise nitelikli işgücü olduklarını kanıtlayacak entegrasyon testinden başarılı olmaları beklenmektedir. Bunun dışında, Macaristan ve Slovenya gibi ülkelerin iş gücü politikaları uyarınca çalışma hakkı tanımadıkları görülmektedir. Hollanda ve İtalya’da ise herhangi bir ek şart aranmaksızın çalışma iznine hak kazanılmaktadır³⁵⁴.

³⁴⁹ ERGİN, B.G.: “Yabancıların Türkiye’de Çalışma İzinleri Hakkındaki Kanuni Düzenlemeler”, TBB Dergisi, C.135, 2018, s.135.

³⁵⁰ ERGİN, s.135.

³⁵¹ Resmi Gazete T. 02.02.2022, S. 31738.

³⁵² USLU, s.145.

³⁵³ GÖKÇE, s.68.

³⁵⁴ USLU, s.147.

C. Mülkiyet Hakkı

Mülkiyet hakkı bir mutlak hak³⁵⁵ olup yabancı veya vatandaş ayrımı yapılmaksızın herkese tanınan bir hak olarak kabul edilmiştir. Ancak, kamu yararının gerekli kıldığı durumlarda hakkın kanunlarla sınırlandırılması mümkündür. Nitekim, Anayasa'nın 16. maddesine göre, yabancıların hakları, uluslararası hukuka uygun olarak kanunlarla sınırlandırılabilir.

Aile ikamet izni ile Türkiye'ye gelen yabancıların mülkiyet hakkına ilişkin YUKK'da herhangi bir hüküm düzenlenmemiştir. Yabancıların taşınır malları edinmesine ilişkin mevzuatta herhangi kısıtlayıcı bir hüküm bulunmamaktadır. Bu nedenle, yabancılar Türk vatandaşları gibi taşınır mal edinebilecektir³⁵⁶. Ancak, 2644 sayılı Tapu Kanunu'nun³⁵⁷ 35. maddesinde³⁵⁸ yabancıların hangi koşullarda Türkiye'de taşınmaz edinebilecekleri hükme

³⁵⁵ Mutlak hak, sahibine en geniş yetkileri tanıyan, herkese karşı ileri sürülebilen ve sahibine tam bir hakimiyet yetkisi tanıyan haklara denir. ERDOĞAN, İ. / KESKİN, D.: Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku, Gazi Kitabevi, B.3, 2020, s.143.

³⁵⁶ DOĞAN, V., s.240.

³⁵⁷ Resmî Gazete T. 29.12.1934, S. 2892.

³⁵⁸ 2644 sayılı Tapu Kanunu'nun 35. maddesi: “Kanuni sınırlamalara uyulmak kaydıyla, uluslararası ikili ilişkiler yönünden ve ülke menfaatlerinin gerektirdiği hallerde Cumhurbaşkanlığı tarafından belirlenen ülkelerin vatandaşları olan yabancı uyruklu gerçek kişiler Türkiye’de taşınmaz ve sınırlı ayni hak edinebilirler. Yabancı uyruklu gerçek kişilerin edindikleri taşınmazlar ile bağımsız ve sürekli nitelikteki sınırlı ayni hakların toplam alanı, özel mülkiyete konu ilçe yüz ölçümünün yüzde onunu ve kişi başına ülke genelinde otuz hektarı geçemez. Cumhurbaşkanlığı kişi başına ülke genelinde edinilebilecek miktarı iki katına kadar artırmaya yetkilidir.

Yabancı ülkelerde kendi ülkelerinin kanunlarına göre kurulan tüzel kişiliğe sahip ticaret şirketleri ancak özel kanun hükümleri çerçevesinde taşınmaz ve sınırlı ayni hak edinebilirler. Bu ticaret şirketleri dışındakiler taşınmaz edinemez ve lehlerine sınırlı ayni hak tesis edilemez. Bu ticaret şirketleri ile yabancı uyruklu gerçek kişiler lehine taşınmaz rehni tesisinde bu maddede yer alan sınırlamalar uygulanmaz.

Cumhurbaşkanlığı, ülke menfaatlerinin gerektiği hallerde yabancı uyruklu gerçek kişiler ile yabancı ülkelerde kendi ülkelerinin kanunlarına göre kurulan tüzel kişiliğe sahip ticaret şirketlerinin taşınmaz ve sınırlı ayni hak edinimlerini; ülke, kişi, coğrafi bölge, süre, sayı, oran, tür, nitelik, yüzölçüm ve miktar olarak belirleyebilir, sınırlandırabilir, kısmen veya tamamen durdurabilir veya yasaklayabilir.

Yabancı uyruklu gerçek kişiler ve yabancı ülkelerde kendi ülkelerinin kanunlarına göre kurulan tüzel kişiliğe sahip ticaret şirketleri, satın aldıkları yapısız taşınmazda geliştireceği projeyi iki yıl içinde ilgili Bakanlığın onayına sunmak zorundadır. İlgili Bakanlıkça başlama ve bitirilme süresi belirlenerek onaylanan proje tapu kütüğünün beyanlar hanesine kaydedilmek üzere taşınmazın bulunduğu tapu müdürlüğüne gönderilir. Onaylanan projenin süresi içinde gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği ilgili Bakanlıkça takip edilir.

Askeri yasak bölgeler, askeri güvenlik bölgeleri ile stratejik bölgelere ait harita ve koordinat değerleri bu Kanunun yürürlük tarihinden itibaren en geç bir yıl içinde ve bu yerlere ait değişiklik kararlarına ait harita ve koordinat değerleri değişikliklerin yapıldığı tarihten itibaren bir ay içinde Millî Savunma Bakanlığınca, özel güvenlik bölgeleri ve değişiklik kararlarına ait harita ve koordinat değerleri ise İçişleri Bakanlığınca aynı sürede Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğüne bağlı olduğu Bakanlığa verilir. Bu Kanunun yürürlük tarihinden itibaren bir yıl sonra bu fıkra uyarınca gönderilen belge ve bilgilere göre tapu işlemleri yürütülür.

Bu madde hükümlerine aykırı olarak edinilen, edinim amacına aykırı kullanıldığı ilgili Bakanlık ve idarelerce tespit edilen, süresi içinde ilgili Bakanlığa başvurulmayan veya süresi içinde projeleri gerçekleştirilmeyenler ile bu maddenin birinci fıkrası kapsamındaki sınırlamalar dışında miras yoluyla edinilen taşınmazlar ve sınırlı ayni haklar, Maliye Bakanlığınca verilecek bir yılı geçmeyen süre içinde maliki tarafından tasfiye edilmediği takdirde tasfiye edilerek bedele çevrilir ve bedeli hak sahibine ödenir.”

bağlanmıştır. Dolayısıyla, aile ikamet izni ile Türkiye'ye gelen yabancıların bu kanunda yer alan sınırlamalarla bağlı olacağı kabul edilir.

Karşılaştırmalı hukukta, yabancıların taşınır mal edinmelerine yönelik sınırlama getiren herhangi bir uygulama görülmemiştir. Ancak, her devlet kendi ülke topraklarında yabancıların taşınmaz mal edinebilmelerine ilişkin düzenlemeleri ve sınırlamaları kendi iç hukukunda belirleme yetkisine sahiptir. Dolayısıyla, Avrupa Birliği üyesi ülkelerde yabancıların gayrimenkul edinebilmelerine ilişkin düzenlemelerin çeşitlilik arz ettiği görülmektedir. Örneğin, Belçika, Fransa, Hollanda, Portekiz gibi ülkeler yabancıların gayrimenkul edinmelerine herhangi bir kısıtlama getirmemektedir. Avusturya ve İtalya'da ise Birlik üyesi ülkelerin vatandaşlarına herhangi bir kısıtlama öngörülmemiştir. Ayrıca, İspanya ve İtalya'da birlik üyesi olmayan ancak ülkelerinde belli bir süre ikamet eden yabancılar açısından birtakım muafiyetler tanınmaktadır. Yunanistan'da ise sınır bölgelerinde ve adalarda gayrimenkul edinmek isteyen yabancıların yetkili makamlardan özel izinler alması gerekmektedir. Ancak, Yunanistan'daki uygulamanın da İspanya ve İtalya'da olduğu gibi Birlik üyesi ülkelerin vatandaşlarının gayrimenkul edinmelerine yönelik kısıtlamalar büyük ölçüde kaldırılmıştır³⁵⁹.

IV. Aile İkamet İzninin Sona Erme Halleri: İzin Talebinin Reddi, İzin İptali ve Uzatılmaması

Aile ikamet izni başvurusu sonucunda idare tarafından verilebilecek iki karar söz konusudur. Bunlardan ilki, aile ikamet izni başvurusunun kabulü, diğeri ise reddi kararıdır. Ayrıca, aile ikamet izni başvurusu onaylanan yabancıların ülkede yaşamaya devam ettiği süreçte aile ikamet izni iptal edilebilir. Bir başka ihtimal ise, aile ikamet izni süreli olarak düzenlenen bir ikamet izni hakkıdır. Dolayısıyla, süresi sona erdikten sonra uzatılması talep edildiği takdirde iznin süresinin uzatılmamasına karar verilebilir. İdare tarafından verilebilecek bu kararların sebepleri ve sonuçlarının ayrı ayrı değerlendirilmesi gerekmektedir.

Aile ikamet izninin temel amacı, Türk vatandaşının veya Türkiye'de yasal olarak ikamet eden yabancıların ülke dışında yaşayan aile bireyleri ile bir araya gelerek aile bütünlüğünün sağlanması olarak belirtilebilir. Aile bütünlüğünün ortadan kalktığı durumlarda, aile ikamet

³⁵⁹ ÖZCAN, E.: Karşılaştırmalı Hukukta Yabancıların Gayrimenkul Edinme Hakkı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Ankara, 2019, s.85.

izninin verilmesindeki hukuki menfaatin de ortadan kalkacağını söylemek mümkündür. Dolayısıyla, evliliğin sona ermesi hallerinde aile ikamet iznine ilişkin şartların da ortadan kalkacağını söylemek mümkün olacaktır. Türk medeni hukukunda, evliliğin sona erme halleri; eşlerden birinin ölümü, gaipliği veya cinsiyet değiştirmesi, evlenmenin hükümsüzlüğü halleri olan evlenmenin yokluğu veya evlenmenin butlanı ile boşanma olarak sayılabilecektir³⁶⁰. Aile ikamet izni açısından evlenmenin sona erme halleri incelendiğinde; ölüm halinde evlilik kendiliğinden sona erecektir ve aile ikamet izni açısından destekleyicinin öldüğü durumlarda izinden yararlanan yabancı eş, süre şartı aranmaksızın kısa dönem ikamet iznine geçiş yapma hakkına sahip olacaktır. Boşanma halinde ise evlilik mahkeme kararı ile sona erecektir. Bu durumda, aile ikamet izninden yararlanan yabancı, eğer Türk vatandaşı ile evli ve en az üç yıl süre ile Türkiye’de aile ikamet izniyle kaldıysa kısa dönem ikamet iznine geçiş yapabilecektir. Kanunda düzenlenen söz konusu süre şartına bir istisna getirilmiştir. Buna göre, aile içi şiddete ilişkin boşanmalarda eğer aile içi şiddet unsuru bir mahkeme kararı ile sabitse bu durumda, süre şartı aranmaksızın kısa dönem ikamet iznine geçiş yapılması mümkün olacaktır.

A. Aile İkamet İzni Başvurusunun Reddi

Aile ikamet izni başvurusu, ilgililerin başvuru esnasında kanunda aranan tüm şartları aynı anda sağlamamış olmaları halinde idare tarafından reddedilecektir. Bir diğer ifade ile YUKK 35/1. ve 35/3. maddelerinde düzenlenen hükümlerde öngörülen şartların yerine getirilmemesi veya sonradan ortadan kalkması halinde aile ikamet izni başvurusu reddedilecektir.

Aile ikamet izni başvurusunun reddi kararı verilmesinin akabinde bu karar ilgisine veya avukatına tebliğ edilecektir. Tebliğ zarfında ilgilinin karara karşı başvurabileceği hukuki yollar ve bunlara ilişkin yasal sürelerle ilişkin bilgiler yer alacaktır. İlgiliye tebliğ belgesi, valiliklerce düzenlenecektir.

Aile ikamet izni başvurusunun yurt içinde mi yoksa yurt dışında mı yapıldığı konusu, ret kararının hüküm ve sonuçları açısından önem arz etmektedir. Başvurunun yurt dışında yapıldığı durumlarda, ilgili zaten ülke sınırları dışında olduğu için başkaca bir işlem yapılmasına gerek kalmaksızın ya karara karşı dava açma yoluna gidilecektir ya da başvuruda

³⁶⁰ AKINTÜRK/ATEŞ, s.264.

bulunan eksiklikler giderilecektir. Ancak, başvurunun Türkiye sınırları içerisinde yapılması halinde başvurunun reddi kararı verildiği andan itibaren yabancıнын ülkede kalmasının yasal bir dayanağı bulunmayacaktır. İlgilinin aile ilişkileri, Türkiye’de bulunma süresi, kendi ülkesindeki durumu ve varsa çocuğun üstün yararı gibi hususlar gözetilerek ret kararının sonuçları belli bir süre için ertelenebilecektir. Yurt içinden yapılan başvurusu reddedilen yabancıya kararın tebliğ tarihinden itibaren on günlük süre ile Türkiye’de kalabileceğine ilişkin bir belge tanzim edilir. Başvurusu reddedilen yabancıнын yeniden başvuruda bulunması mümkündür, ancak yapılacak yeni başvurunun ret kararı verilmesinden sonraki altı ay içerisinde yapılması durumunda yeni bir gerekçe sunması gerekecektir³⁶¹.

B. Aile İkamet İzninin İptali ve Süresinin Uzatılmaması

Aile ikamet izni; iznin iptal edilmesi, süresinin sona ermesine rağmen uzatılmasına ilişkin başvuruda bulunulmaması ya da iznin süresinin uzatılması başvurusunun reddedilmesi hallerinde sona ermektedir. Ayrıca, aile ikamet izninin sona ereceği bir diğer durum, iznin düzenlendiği yabancıнын vefat etmesidir. Aile ikamet izninin iptali veya süresinin uzatılmaması, söz konusu iznin verilmiş olduğu yabancıya ilişkin olarak Kanun ve Yönetmelikte öngörülen sebepler ortaya çıktığı takdirde idare tarafından gerçekleştirilmektedir.

Aile ikamet izninin iptali veya süresinin sona ermesi kararı ilgisine veya avukatına tebliğ edilecektir. Tebliğ, valiliklerce yapılacaktır. Aile ikamet izninin iptali veya süresinin uzatılmaması kararının sonuçları yabancıнын aile ilişkileri, Türkiye’de kalma süresi, geldiği ülkedeki durumu ve varsa çocuğun üstün yararı gibi hususlar gözetilerek ertelenebilecektir.

YUKK 36/1.madde hükmü gereğince, kanunda aile ikamet izni için öngörülen şartların ortadan kalkması veya başından itibaren var olmadığının tespit edilmesi durumlarında ikamet izni iptal edilebilecek veya süresinin uzatılmamasına karar verilebilecektir. Örnek vermek gerekirse, ikamet izni sahibine yönelik sınır dışı etme kararı alınması, Türkiye’ye giriş yasağı getirilmesi, aile ikamet izninin amacı dışında kullanıldığının tespiti ya da iznin muvazaalı evlilik yoluyla elde edildiğinin ispatlanması, aile ikamet izninin sona erdirilmesini veya iptalini gerektiren durumlardandır.

³⁶¹ MUTU, s.88.

Konuya ilişkin yargı kararlarından örnek vermek gerekirse; Danıştay 10. Dairesi'nin 2021 tarihli kararında³⁶²; uyuşmazlık, davacının Türk vatandaşı bir kişiyle yapmış olduğu evlilik nedeniyle aile ikamet izni talebinde bulunması, ancak bu evliliğin anlaşmalı nitelikte olduğunun tespit edilmesi üzerine idare tarafından tesis edilen ikamet izninin reddine ilişkin işlemin hukuka uygun olup olmadığının değerlendirilmesine ilişkindir. Dosya kapsamında yer alan 28.09.2015 tarihli tahkikat tutanağına göre; davacının bildirmiş olduğu ikamet adresine muhtelif tarih ve saatlerde gidilmesine rağmen adreste kimsenin bulunmaması üzerine komşularla görüşülmüş, bu kapsamda aynı apartmanda ikamet eden kişilere davacı ve eşine ait fotoğraflar gösterilmiştir. Komşular, davacıyı tanıdıklarını, kendisiyle komşuluk ilişkilerinin bulunduğunu ifade etmiş; ancak Türk vatandaşı eşini daha önce hiç görmediklerini ve söz konusu adreste ikamet ettiğine dair herhangi bir bilgileri olmadığını belirtmişlerdir. Ayrıca, adreste davacı ile birlikte yabancı uyruklu kadınların kaldığını ve davacının medeni durumunun bekar olduğunu bildiklerini beyan etmişlerdir. Ayrıca, davacı ile Türk vatandaşı eşi ayrı ayrı mülakata alınmış, kendilerine yöneltilen benzer sorulara verdikleri yanıtların tutarsız ve çelişkili olduğu tespit edilmiştir. Özellikle, davacının Türk vatandaşı eşinin ailesini tanıdığını belirtmesine rağmen, eşin davacının ailesini tanımadığını ifade etmesi gibi beyanlar aralarındaki evlilik ilişkisinin gerçekliğine dair ciddi şüpheler uyandırmıştır. Bunun yanında, tarafların evliliklerinin fiili bir aile birliğini gösterir nitelikte herhangi bir maddi iz, belge ya da emare ile desteklenmediği de belirlenmiştir. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 37. maddesine göre, aile ikamet izni, yalnızca gerçek bir evlilik ilişkisine dayanılarak verilebilecek olup; bu iznin, sırf ikamet hakkı elde etmek amacıyla yapılan anlaşmalı evlilikler bakımından verilmesi mümkün değildir. Anılan madde uyarınca, bu tür durumların tespiti halinde izin verilmemesi ya da verilmişse iptal edilmesi gerektiği açıkça hükme bağlanmıştır. Dolayısıyla, davacının Türk vatandaşı eşi ile birlikte fiilen aile hayatı sürdürmediği, evliliklerinin aile birliği kurma amacı taşımadığı ve anlaşmalı evlilik niteliğinde olduğu sonuç ve kanaatine varılmıştır. Bu nedenle, davalı idare tarafından Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 37. maddesine dayalı olarak tesis edilen ikamet izninin reddine ilişkin işlemin hukuka uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda, işlemin iptali yönünde karar veren İdare Mahkemesi hükmünde hukuka uygunluk görülmeyle kararın bozulmasına karar verilmiştir.

³⁶² Danıştay 10. Daire Başkanlığı, E. 2016/2078, K. 2021/4589, T. 06.10.2021.

V. Aile İkamet İzninin Diğer İkamet İzinleriyle Arasındaki Geçişler

Aile ikamet izninin sona erdiği bir başka durum ise, bir başka ikamet iznine geçiş yapılmış olmasıdır. Adına aile ikamet izni düzenlenen bir yabancının bir başka ikamet izni çeşidine başvurmasında hiçbir kanunu engel yoktur. Kanunda ikamet izinleri arasındaki geçişlere ilişkin bazı özel düzenlemelere yer verilmiştir. Kanunun 34. maddesinin 5. fıkrasında; en az üç yıl süre ile aile ikamet izni ile Türkiye’de kalan ve on sekiz yaşını tamamlamış bir yabancının kısa dönem ikamet iznine başvuruda bulunması mümkün kılınmıştır. Bu hükmün doğrudan, aile ikamet izni ile Türkiye’ye gelen çocuklar için getirilmiş bir düzenleme olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü aile ikamet iznine başvuracak olan eşlerin hali hazırda on sekiz yaşını tamamlamış olmaları aile ikamet izni başvurusunda bulunulurken yerine getirilmesi gereken bir şart olarak kanunda düzenlenmiştir.

Aile ikamet izninden başka bir ikamet iznine geçiş yapılmasını mümkün kılan bir diğer özel durum ise; Kanunun 34. maddesinin 6. fıkrasındaki düzenleme uyarınca, Türk vatandaşı ile evlenerek Türkiye’ye aile ikamet izni ile yerleşen bir yabancının üç yıl aile ikamet izni ile Türkiye’de ikamet etmesinin ardından tarafların boşanması halinde yabancı kısa dönem ikamet iznine başvuruda bulunabilecektir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, ilgili hükümde Türk vatandaşı ile evli olan yabancılar için böyle bir düzenlemenin öngörülmüş olmasıdır. Bu durumda, ikamet izni ile Türkiye’de kalan destekleyici ile evlenen ve aile ikamet izni ile Türkiye’ye gelen yabancı eşin, ülkede üç yıl veya daha uzun süre ikamet etmiş olması durumunda dahi, kısa dönem ikamet iznine geçiş hakkından faydalanması mümkün olmayacaktır. Bu nedenle, Türk vatandaşı ile evlenen yabancı eşe pozitif bir ayrımcılık yapıldığını söylemek mümkün olacaktır. Ayrıca, Kanunun 34. maddesinin 7. fıkrasında yer alan düzenleme uyarınca; destekleyicinin ölmesi halinde kendisine bağlı olarak aile ikamet izniyle kalan aile bireylerine herhangi bir süre şartı aranmaksızın kısa dönem ikamet izni verilebileceği hükme bağlanmıştır.

YUKK 34. maddesinin 4. fıkrasında on sekiz yaşından küçüklere tanınan aile ikamet izni ile bu küçüklerin eğitim hakkı da koruma altına alınmaktadır. Aile ikamet izni ile Türkiye’de yaşayan bir yabancının on sekiz yaşını doldurduktan sonra eğitimine devam edecek olması halinde öğrenci ikamet izni başvurusunda bulunması gerektiği Yönetmeliğin 30/5. maddesinde düzenlenmiştir.

İkamet izni geçiş başvurusunda bulunan yabancıya başvurusu tamamlanana kadar Türkiye’de yasal olarak kalabilmesi amacıyla ikamet izni müracaat belgesi verilir. Bu belge, geçiş talebinde bulunan yabancının talebi sonuçlanana kadar ülkede ikamet edebilmesini sağlayacaktır.

Konuya ilişkin yargı kararları incelendiğinde; Danıştay 10. Dairesi’nce verilen kararda³⁶³; dosya kapsamındaki belgelerin incelenmesinden, davacının 11.03.2015 tarihinde “*Türk vatandaşı ile evli*” vizesi ile ülkeye 10 günlük şartlı giriş yaptığı, hemen ertesi gün olan 12.03.2015 tarihinde eşinden boşanmayı planladığını belirterek kısa dönem ikamet izni başvurusunda bulunduğu ve devamında 20.03.2015 tarihinde Türk vatandaşı eşi aleyhine boşanma davası açtığı anlaşılmıştır. Ancak, idare davacının Türkiye’ye girişinin özel meşruhatlı ve kısa dönem ikamet izni amacına uygun bir vize ile yapılmadığını gerekçe göstererek başvuruyu reddetmiştir. Bu noktada, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 22. maddesine göre; aile ikamet izninden kısa dönem ikamet iznine geçişin mümkün olup, önceki ikamet izninin gerekçesinin ortadan kalkması veya değişmesi durumunda, kişinin Türkiye’den çıkış yapmaksızın valilik aracılığı ile yeni kalış amacına uygun bir ikamet izni başvurusunda bulunabilmesinin mümkün olduğu, kısa dönem ikamet izni başvurusunun yeni bir vize alınmasını zorunlu kılmadan da yapılabileceği belirtilmiştir. İdare Mahkemesi davacının evliliğinin anlaşmalı bir evlilik olmadığı ve boşanma davasının henüz sonuçlanmadığı hususlarını da gözeterek evliliğin geçerli olduğu, dolayısıyla mevcut aile ikamet izninin devam ettiğini değerlendirmiş; bu kapsamda, davacının kısa dönem ikamet izni talebinin kabul edilmesi gerektiği sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca, davacının başvurusunu engelleyecek herhangi bir geçerli tahdit kaydının bulunmadığı da mahkemece vurgulanarak dava konusu idari işlemin iptaline karar verilmiştir. Danıştay ise, aile ikamet izni süresi içinde Türkiye’ye giriş yapan davacının, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 22. maddesi uyarınca tekrar yurt dışına çıkmasına gerek olmaksızın valiliğe başvuruda bulunabileceğini, dolayısıyla davalı idare tarafından başvurunun yalnızca şekli gerekçelerle değil, esasa ilişkin değerlendirme yapılarak sonuçlandırılması gerektiğini belirtmiştir. Bu nedenle, başvurunun özel meşruhatlı vize eksikliği gerekçesiyle reddedilmesinde hukuka uygunluk görülmemiştir. Sonuç olarak, davacının kısa dönem ikamet izni başvurusunun yalnızca vize türü gerekçesiyle reddedilmesi yönündeki idari işlemin hukuka aykırı olduğu

³⁶³ Danıştay 10. Daire Başkanlığı, E. 2016/938, K. 2021/4947, T. 20.10.2021.

kanaatine varılmış; bu nedenle, işlemin iptali yönünde verilen İdare Mahkemesi kararının sonuç itibariyle hukuka uygun olduğu yönünde karar verilmiştir.

SONUÇ

Devletler, egemenlik haklarının doğal bir uzantısı olarak, ülkelerinde kalacak yabancıların kim olacağına karar verme yetkisini tarihsel süreç boyunca ellerinde tutmuşlardır. Bu kapsamda, ikamet izni uygulamaları, yabancıların ülke sınırları içerisinde yasal olarak bulunmalarını düzenleyen temel araçlardan biri olarak varlığını sürdürmektedir. Özellikle aile ikamet izni, yalnızca göç politikalarının değil, aynı zamanda bireylerin özel ve aile hayatına saygı hakkının, seyahat ve yerleşme hürriyetinin bir yansıması olarak ulusal ve uluslararası hukuk düzenlerinde önemli bir yer tutmaktadır.

Çalışmamızın birinci bölümünde, ikamet ve ikamet izni kavramlarına ilişkin temel açıklamalara yer verilmiş; söz konusu kavramların hukuki niteliği ve tarihsel süreçleri incelenmiştir. Ayrıca, Türkiye’de yabancıların ikametine ilişkin yasal çerçeveyi oluşturan 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu kapsamında düzenlenen ikamet izni türleri detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Çalışmamızın ikinci bölümünde ise aile ikamet izni konusu kapsamlı biçimde ele alınmış; bu bağlamda, aile hayatına saygı hakkı başta olmak üzere konuya ilişkin temel haklar incelenmiştir. Aile ikamet izninin hem ulusal hukukta hem de uluslararası belgelerde nasıl düzenlendiği ortaya konulmuş; bu çerçevede devletin göç politikaları ile bireylerin özel ve aile hayatı arasında denge kurma yükümlülüğüne dikkat çekilmiştir. Ayrıca, aile ikamet izni konusu Almanya, Birleşik Krallık, Kanada, Hollanda ve Amerika Birleşik Devletleri örnekleri üzerinden karşılaştırmalı hukuk yöntemiyle ele alınmıştır. Yapılan inceleme neticesinde, her devletin kendi tarihsel, kültürel ve politik dinamiklerine göre aile birleşimi uygulamalarını şekillendirdiği; bu durumun başvuru şartlarında, idari süreçlerde ve yargısal denetim yollarında farklılıklar yarattığı tespit edilmiştir.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde ise, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik hükümleri çerçevesinde aile ikamet izni konusu incelenmiştir. Bu kapsamda, mevzuattaki düzenlemelerin uygulamaya yansıması, yargı kararları ışığında değerlendirilerek ele alınmış; özellikle idarenin takdir yetkisi ile bireylerin temel hak ve özgürlükleri arasındaki denge irdelenmiştir. Mahkeme kararları, uygulamada karşılaşılan sorunların ve hukuki yorum

farklılıklarının anlaşılması açısından önemli bir çerçeve sunmuş, aile ikamet iznine ilişkin düzenlemelerin yargısal denetime nasıl tabi tutulduğu somut örneklerle ortaya konulmuştur.

Sonuç olarak, aile ikamet izninin Türkiye’deki yasal düzenlemeleri, başvuru süreçleri, göçmen ailelerinin karşılaştığı zorluklar ve bu düzenlemenin toplumsal etkileri ele alınmıştır. Aile ikamet izni, bir göçmenlik politikasının en önemli unsurlarından biri olarak, aile bütünlüğünün korunmasına katkı sağlamaktadır. Yabancı uyruklu bireylerin ailelerini yanlarına alabilmesi, yalnızca bireysel yaşam kalitesini artırmakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal entegrasyonu da güçlendiren önemli bir faktördür. Aile ikamet izni, yalnızca göçmen ailelerinin Türkiye’deki yaşamlarını düzenlemekle kalmaz, aynı zamanda bu ailelerin ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan entegrasyonunu sağlayan önemli bir araçtır. Ailelerin bir arada yaşaması, göçmenlerin topluma uyum süreçlerini hızlandırırken, sosyal uyumun artırılmasına da katkı sunmaktadır. Ayrıca, aile bireylerinin eğitim ve sağlık gibi temel sosyal haklardan faydalanabilmesi, göçmenlerin Türkiye’deki yaşam standartlarını önemli ölçüde etkilemektedir. Bu bağlamda, aile ikamet izninin, sadece göçmenlerin değil, aynı zamanda Türkiye’nin uzun vadeli sosyal ve ekonomik kalkınmasına katkı sağlayacak önemli bir unsur olduğu söylenebilir.

KAYNAKLAR

- ABDULAL, Abduljabbar I.: "Turkish Imigration Policies: Challenges End Responses", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.21, S.4, 2016, s.1465-1485.
- AKINTÜRK, Turgut/ ATEŞ, Derya: Türk Medeni Hukuku İkinci Cilt Aile Hukuku, Beta Yayınları, B.28, İstanbul 2024.
- AKİPEK ÖCAL, Şebnem/ ÖZDEMİR, Hayrunisa: Aile Hukuku, Seçkin Hukuk, B.1, Ankara 2024.
- ALBAYRAK, Gökhan: "Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı ve Afrika İnsan ve Halkların Hakları Komisyonu Kararları Açısından Self Determinasyon Hakkı", Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.29,S.3,2021, s.1867-1895.
- ALTUĞ, Yılmaz: "Vatansızlar Hakkında İki Birleşmiş Milletler Sözleşmesi", Journal of Istanbul University Law Faculty, C.29,S.1-2, Ağustos 2011, s.201-217.
- ARSLAN, İlyas: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin Milletlerarası Özel Hukukta Etkisi, Adalet Yayınları, B.1, Ankara 2020.
- ARSLAN, Şule: Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahat Hakkı, On İki Levha Yayıncılık, B.1, İstanbul 2018 (Yabancıların Türkiye'de İkameti).
- ARSLAN, Şule: Türk Hukukunda Aile Birleşimi, International Conference on Management and Social Sciences, Proceeding Book, İstanbul, 2018, s. 378-386 (Aile Birleşimi).
- ASAR, Aydoğan: Yabancılar Hukuku, Seçkin Yayıncılık, B.8, Ankara 2023.
- AYBAY, Rona: "Açıklamalı İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi", Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Uygulama ve Araştırma Merkezi, C.113, S.7, 2006, s.1-8.
- AYBAY, Rona/ DARDAĞAN KİBAR, Esra: Yabancılar Hukuku, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, B.3, İstanbul 2010.
- AYDOĞAN ELÇİN, Doğa/ AYDINLI, Ogün Erşan: "Yabancıların İnsan Haklarının İhlalinde Bir Koruma Mekanizması Olarak İnsani İkamet İzni", Ankara Barosu Uluslararası Hukuk Kurultayı, 2020, s.799-824.
- AYDOĞDU, Gamze: Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahat Özgürlüğü, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- BAĞDATLI, Selahattin: Hukuk Sözlüğü (AB Hukuku Terimleri İlaveli), Derin Yayınları, B.5, İstanbul 2010.

- BARKIN, Ersan: "1951 Tarihli Mülteciliğin Önlenmesi Sözleşmesi", Ankara Barosu Dergisi, S.1, 2014, s.331-360.
- BELANGER, Daniele/ CANDIZ, Guillermo: "The politics of 'waiting' for care: immigration policy and family reunification in Canada", Journal of Ethnic and Migration Studies, C.46, S.16, 2020, s. 3472-3490.
- ÇAĞLAR, Türken: "Göç Çalışmaları İçin Kavramsal Bir Çerçeve", Toros Üniversitesi İİBF Sosyal Bilimler Dergisi, C.5, S.8, Haziran 2018, s.26-49.
- ÇAKIRBAY ÇİMEN, Hatice: Sosyal Devlet İlkesi Açısından Ailenin Korunması, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- ÇAMURCUOĞLU, Gülden: "Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Öngörülen Koruma Mekanizmaları", Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.14, S2, 2019, s.713-770.
- ÇELİK, Elif F.: "Zorunlu- Düzensiz Göçün Yarattığı Sorunlardan Birisi Olarak İnsan Ticareti Mağduru Yabancıların İkametlerine İlişkin Hukuki Düzenlemelerin Değerlendirilmesi", Public and Private International Law Bulletin, C.40, S.2, 2020, s.657-706.
- ÇELİKEL, Aysel/ GELGEL, Günseli: Yabancılar Hukuku, Beta Yayınları, B.25, İstanbul 2020.
- ÇİÇEKİLİ, Bülent: Yabancılar ve Mülteci Hukuku, Seçkin Hukuk, B.6, Ankara 2016.
- ÇÖRTOĞLU KOCA, Sema: "Türkiye'de Düzensiz Göçmen Olarak Bulunan Afganların Hukuki Statülerine İlişkin Değerlendirmeler", Public and Private International Law Bulletin, C.42, S.2, 2022, s.873-912 (Düzensiz Göçmen).
- ÇÖRTOĞLU KOCA, Sema: "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Uyarınca Yabancıların Türkiye'de İkameti ve Uzun Dönem İkamet İznibe İlişkin Değerlendirmeler", Ankara Barosu Dergisi, S.2, Mart 2016, s.43-88 (Uzun Dönem).
- DABANLIOĞLU ALANUR, Nesrin: "Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'ne Ek İhtiyari 1. Protokol'e Göre Bireysel Şikayet Usulü", Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.23, 2019, s.1-51.
- DI STASI, Angela/ CARACCILO, Ida/ CELLAMARE, Giovanni/ GARGIULO, Pietro: International Migration and The Law Legal Approaches To A Global Challenge, Routledge- Giappichelli Studies in Law, B.1, London 2024.
- DOĞAN, İlyas: Devletler Hukuku, Astana Yayınları, B.4, Ankara 2020 (Devletler).
- DOĞAN, Vahit: Yabancılar Hukuk, Savaş Yayınevi, B.4, Ankara 2019 (Yabancılar).
- DOĞAN, Vahit/ YILMAZ Alper ÇAĞRI/ AYHAN İZMİRLİ Lale: Türk Vatandaşlık Hukuku, Rehber Yayıncılık Kitabevi, Ankara 2023.

- DÖNMEZ, Gökhan/ SABANCILAR EREN, Sıla: "1982 Anayasası Açısından, Olağan ve Olağanüstü Hal Dönemlerinde Seyahat Özgürlüğünün Sınırlanması Üzerine Bir Değerlendirme", Turizm Araştırmaları Dergisi, C.34, S.3, 2023, s. 123-138.
- DURAL, Mustafa/ ÖĞÜZ, Tufan: Türk Özel Hukuku, Filiz Kitabevi, B.23, İstanbul 2022.
- EKŞİ, Nuray: "Mahkeme Kararları Işığında İnsani İkamet İzni", Public and Private International Law Bulletin, C.38, S.2, 2018, s.243-283 (İnsani İkamet İzni).
- EKŞİ, Nuray: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku, Beta Yayınları, B.5, İstanbul 2018 (Yabancılar Hukuku).
- ELÇİN, Doğa: "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Danıştay Kararları Işığında Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda Aile İkamet İzni", Milletlerarası Özel Hukukta Güncel Meseleler Sempozyumu, Ankara, 2019, s.151-208 (AHİM ve Danıştay Kararları).
- ELÇİN, Doğa: "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda Aile İkamet İzni: Aile Hayatı Birleşimi Hakkı Mı?", Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, S.30, 2013, s.117-198 (Aile Hayatı Birleşimi Hakkı).
- ERDEM, Mehmet/ MAKARACI BAŞAK, Aslı: Aile Hukuku, Seçkin Yayınları, B.1, Ankara 2022.
- ERDOĞAN, İhsan/ KESKİN, Dilşad: Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku, Gazi Kitabevi, B.3, Ankara 2020.
- ERGİN, Berkiye Gizem: "Yabancıların Türkiye'deki Çalışma İzinleri Hakkındaki Kanuni Düzenlemeler", TBB Dergisi, C.135, 2018, s.119-150.
- ERGÜL, Ergin: "Uluslararası Hukuk ve Türk Mevzuatında Yabancı Kavramı ve Türleri", Türk İdare Dergisi, S.475, Aralık 2012, s.213-228.
- ERTEN, Rifat: "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme", Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.19, S.1, 2015, s.3-52.
- ERTUĞRUL, Ümmühan Elçin: "Avrupa Birliği Geçici Koruma Yönergesi'nin Etkinleştirilmesi Prosedürü", All Sciences Proceedings 2nd International Conference on Scientific and Academic Research, Konya 2023, s. 420-427.
- ESEN, Emre: Türk Hukukunda Yabancıların İkamet İzinleri, Beta Yayınları, B.1, İstanbul 2019.
- EVRENSEL, Özcan: "Metalaşma: Meta Biçiminin Gelişimi", Eğitim Bilim Toplum Dergisi, C.15, S.58, 2017, s.60-115.
- GANIYEVA, Salimya: "Türk Soylu Yabancıların Türkiye'de Çalışma Hakkı ve Uygulamada Karşılaştıkları Sorunlar", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S.139, 2018, s.257-285.

- GEOFFRION, Karine: "Bureaucratic Emotionalities Managing Files, Forms, and Delays in the Canadian Spousal Reunification Process", *Anthropologica*, C.63, S.1, 2021, s.1-28 (Canadian Spousal Reunification).
- GEOFFRION, Karine: "Do not disturb: patience, social control and good citizenship in the Canadian family reunification process", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, C.50, S.14, 2024, s.3609-3626 (Canadian Family Reunification).
- GÖÇMEN, İlke/TEZCAN,Narin: "Avrupa Birliği'ndeki Türk Vatandaşları ve Aile Birleşimi", *Ankara Barosu Dergisi*, C.4, 2014, s.607-622.
- GÖKÇE, Yasir: *Uluslararası Metinler, AB Düzenlemeleri ve ABAD Kararları Işığında Avrupa Birliği'nde Aile Birleşim*, Legal Yayıncılık, B.1, İstanbul 2013.
- GÖREN, Zafer: "Seyahat ve Yerleşme Özgürlüğü", *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.15,S.1-2,2016, s.337-347.
- GÖZLER, Kemal: *İnsan Hakları Hukuku*, Ekin Basım Yayın Dağıtım, B.2, Bursa 2018.
- GROENENDIJK, Kees: "Family Reunification as a Right under Community Law", *European Journal of Migration and Law*, C.8, S.2, 2006, s.2015-230.
- GROENENDIJK, Kees/ FERNHOUT Roel/ VAN DAM, Dominique/ VAN OERS, Ricky/ STRIK, Tienieke: "The Family Reunification Directive in EU Member States", *The First Year of Implementation*, Centre for Migration Law Radboud University Nijmegen, May 207, s.1-71.
- GÜNER, Cemil: "Yetkili Makam Kararıyla Genel Yoldan türk Vatandaşlığının Kazanılmasında Öğrenci Olmanın Etkisi", *Yıldırım Beyazıt Hukuku Dergisi*, C.1,S.2, Temmuz 2016, s.291-332.
- GÜRBÜZ , Nesibe: "Ulusal ve Uluslararası Alanda Seyahat Özgürlüğüne Bakış ve Diğer Temel Hak ve Özgürlüklerle İlişkisi", *Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergisi*, S.3, 2019, s.95-126.
- HADİMOĞLU, Nimet/ TEKSOY, Barış: "Vatansızlığın Azaltılmasına Dair BM Sözleşmesi (1961) Karşısında Türk Vatandaşlığı Kanunu", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S.101, 2014, s.221-244.
- HALICI, Saliha: "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Uyarınca Öğrenci İkamet İzni", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.25, S.2, 2017, s.405-448
- HEKİMOĞLU, Mehmet Merdan: "İnsan Haklarının Tarihsel Perspektif İçerisindeki Gelişimi", *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, C.1,S.1, Nisan 2003, s.73-92.
- HELVACI, Serap/ ERGÜLE, Fulya: *Medeni Hukuk*, Yetkin Yayınları, B.5, İstanbul 2018.

- İNELİ CİĞER, Meltem: "Implementing the EU-Turkey Statement: Legal and Procedural Challenges of the Readmission Procedure with a Focus on Syrians", *International Journal of Refugee Law*, C. 29, S. 3, 2017, s. 555- 579.
- JOHN, Arturo: "Family Reunification for Migrants And Refugees: A Forgotten Human Right?", *A Comparative Analysis of Family Reunification under Domestic Law and Jurisprudence, International and Regional Instruments, ECHR Case law and the EU 2003 Family Reunification Directive*, 2003, s.1-66.
- KABOĞLU, İbrahim: "Yerleşme ve Konut Hakkı: Temel Özgürlük Sosyal Hak Birleşimi", *İnsan Hakları Yıllığı*, C.17, S.1, 1996, s.149-169.
- KALABALIK, Halil: *İnsan Hakları Hukuku*, Seçkin Hukuk, B.5, Ankara 2017.
- KARAGÖZOĞLU, Ceren: *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Türk Mülteci Hukukuna Etkisi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2015.
- KAYA, Pir Ali/ YILMAZER, Ertuğrul: "Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Çalışma Hakkı", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, S.70, 2017, s.55-80.
- KILIÇ, Fethi/ KILIÇ, Ümmigülsüm: "Türk Hukukunda Ailenin Korunması", *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.19, S.2, 2023, s.482-491.
- KILIÇOĞLU, Ahmet M.: *Medeni Hukuk*, Turhan Kitabevi, Ek Baskı, Ankara 2016.
- KILINÇ, Doğan: "Anayasal Bir Hak Olarak Kişisel Verilerin Korunması", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.61, S.3, 2012, s. 1089-1172.
- KOHAN, Moh Asmahil: "Vatansızlık", *Turkish Journal of Diaspora Studies*, C.4, S.2, 2024, s.224-227.
- KORKMAZ, Ali: "İnsan Hakları Bağlamında Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması", *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, S.3, 2014, s.99-103.
- KUŞÇU, Döndü: "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hükümleri Uyarınca Sınır Dışı Edilmelerine Karar Verilen Yabancıların İdari Gözetim Altına Alınmaları", *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.22, S.37, 2017, s.241-284.
- KÜDÜR, Osman Faruk: *Uluslararası Sözleşmeler Bakımından Türkiye'de Çalışma Hakkı ve Sınırlamaları*, Yaşar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir 2020.
- MORRIS, Stefanie/ LENARD, Patti Tamara/ HAUGEN, Stacey: "Refugee Sponsorship and Family Reunification", *Journal of Refugee Studies*, Oxford University Press, C.34, S.1, 2021, 130-148.

- MUTU, Kuddusi: Türk Hukukunda Aile İkamet İzni, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Antalya, 2023
- NICHOLSON, Frances: "The Essential Tight to Family Unity of Refugees and Others in Need of International Protection in the Context of Family Reunification", Legal and Protection Policy Research Series, Division of International Protection Uniter Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), 2018, s.1-247.
- NURDOĞAN, Ali Kemal/ ÖZTÜRK, Mustafa: "Geçici Koruma Statüsü ile Türkiye'de Bulunan Suriyelilerin Vatandaşlık Hakkı", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C. 23, S. 3, 2018, s. 1163-1172.
- OĞUZMAN, M. Kemal/ SELİÇİ, Özer/ OKTAY ÖZDEMİR, Saibe: Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler), Filiz Kitabevi, B.5, İstanbul 2014.
- ÖZBEK HADİMOĞLU, Nimet: "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısı'nda Yer Alan İkamet İzni Türleri ile Türk Vatandaşlığı Kanununun Olağan Telsik Yoluyla Türk Vatandaşlığının Kazanılmasında Aranan İkamet Şartı Arasındaki İlişki", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, C.102, 2012, s. 150-172.
- ÖZCAN, Emre: Karşılaştırmalı Hukukta Yabancıların Gayrimenkul Edinme Hakkı, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Ankara, 2019.
- ÖZELER, Neslihan: "Afrika İnsan Hakları Sözleşmesi ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin Karşılaştırılması", YBHD, S.2, 2017, s.43-62.
- ÖZGENÇ, Zeynep: "Avrupa Birliği Adalet Divanı Kararları Işığında Üçüncü Devler Vatandaşlarının Aile Birleşimi Hakkına İlişkin Değerlendirmeler", International Journal of Socia Inquiry, C.12, S.1, 2019, s.191-218 (Değerlendirmeler).
- ÖZGENÇ, Zeynep: "Sığınmacıların Aile Birleşimi Hakkı" , Uludağ Journal of Economy and Society/ B.U.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.37, S.2, 2018, s. 297-342 (Sığınmacıların Aile Birleşimi).
- ÖZGÜR, Çiçek: "Muvazaalı Evlenmelerin Türk Vatandaşlık ve Yabancılar Hukuku Açısından Değerlendirilmesi", TAAD, C.1, S.42, 2020, s.307-340.
- ÖZKERİM, Neslihan: Türk ve Avrupa Birliği Hukukunda İltica Hakkı, T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Avrupa Birliği Programı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2015.
- ÖZTÜRK, Necla: "Mavi Kart Hamillerinin Türk Vatandaşlarına Tanınan Haklardan Aynen Yararlanacağına İlişkin Düzenlemeye Eleştirel Bir Bakış", Public and Private International Law Bulletin, C.41, S.2, 2021, s. 955-978.

- PARLAK, Türkan Melis: Avrupa Birliği Göç Hukuku Reformunda Düzensiz Göçmenlerin Statüleri, Seçkin Hukuk, B.1 Ocak, Ankara 2022.
- POYRAZ, Mehmet Aytaç: "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Çerçevesinde Aile İkamet İzni", Fatih Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.3, S.1, Ocak 2015, s.77-96 (Aile İkamet İzni).
- POYRAZ, Mehmet Aytaç: Türk Hukukunda Yabancıların İkameti, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2015 (Yabancıların İkameti).
- RADJENOVIC, Anja: "Family Reunification Rights of Refugees and Beneficiaries of Subsidiary Protection", European Parliamentary Research Service, 2020, s.1-8.
- SAĞLAM, Fazıl: "İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde Tüm Hak ve Özgürlüklere Yönelik Kurallar Üzerine Bir Deneme", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C.25, S.2, Prof. Dr. Ferit Hakan Baykal Armağanı, C.25, S.2, 2019, s.1236-1252.
- SARIÖZ BÜYÜKALP, İpek: "Aile İkamet İzni Verilmesinde Sorunlar ve Güncel Değerlendirmeler", BÜHFDİ, C.14, S.177, 2019, s.1303-1320.
- STRIK, Tineke/ DE HART, Betty/ NISSEN, Ellen: "Family Reunification: a barrier or facilitator of integration? A comparative Study", European Commission DG Home Affairs- Unit B: Immigration and Integration, 2013, s.1-117.
- ŞENGÜL, İrem: "Unpacking Temporary Protection of Refugees: Failure of Durable Solutions and Uncertainties", İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.13, S.1, 2022, s.16-28.
- TANER, Çağdaş: Türkiye'de İkamet İzni Başvurusunda Bulunan Yabancıların Sağlık Sigortasına İlişkin Uygulamaların Analizi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Kamu Yönetimi Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- TANGÖR, Burak: "Avrupa Birliği'nde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi", Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.3,S.1, 2001, s.233-248.
- TEKİNALP, Gülören: Türk Yabancılar Hukuku, Beta Yayınları, B.8, İstanbul 2003.
- TEKSOY, Barış: "6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na Göre Yabancıların Vize Alma Zorunluluğu ", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.62, S.3, 2013, s.855-908.

- TELSAÇ, Cüneyt: "Uluslararası ve Ulusal Mevzuata Göre Türkiye'ye Kitleli Olarak Göç Edenler İçin Tanımlanan Hukuki Statüler", Anlambilim MTÜ Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, C.2, S.1, 2022, s.1-17.
- TÜTÜNCÜBAŞI, Uğur: "Türk Vatandaşlığından Çıkma v 6304 Sayılı Kanun Kapsamında Türk Vatandaşlığından Çıkanların Hakları", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.13, S.2, s.153-194.
- USLU, Fatih/ ÇOLAK, Fatih: "Almanya'nın Uyguladığı Aile Birleşimi A1 Sınavı'nın Tarihsel ve Sosyolojik Açından Değerlendirilmesi", International Journal of Social Science, C.62, 2017, s.349- 360.
- USLU, Mustafa Semih: Türk Yabancılar Hukuku Bakımından Aile İkamet İzni, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2022.
- UTAR, Sibel: "Türkiye'nin Uluslararası Göç Rejiminde İnsani İkamet İzni'nin İstisnai Niteliği ve Analizi", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S.83, 2025, s.379-392.
- WASEM, Ruth Ellen: "U.S. Immigration Policy on Permanent Admissions Congressional Research Service", March 2012, s. 1-37.
- WIESNROCK, Anja: "The Right to Family Reunification of Third Country Nationals Under EU Law Is Directive 2003/86/EC in Compliance with the ECHR", Human Rights and International Legal Disclosure, C.5, S.2, 2011, s 138-165.
- YENER KESKİN, Cansu: "Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü ile Çalışma Hakkı Bağlamında Şartlı Mülteciler", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C.25, S.1, 2019, s.388-433.
- YILMAZ, Ejder: Hukuk Sözlüğü, Yetkin Yayınları, B.11, Ankara 2023.
- YILMAZ, Yeşim: "İnsan Ticareti Suçu ve İctima Sorunu", MÜHF-HAD, Prof. Dr. Bülent TAHIROĞLU'na Armağan, C.23, S.3, 2017, s.883-972.
- YÜKSEL, Sufi: Avrupa Birliği ve Türk Mülteci Hukukunda Geçici Koruma Statüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İnsan Hakları Hukuku Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2023.